

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ:

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΘΕΜΑ: ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΟ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΧΟΡΤΗ ΣΟΦΙΑ
Α.Μ: 20468

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε. Επίκουρος Καθηγήτρια

Μέλη: ΜΑΡΙΔΑΚΗ-ΚΑΣΣΩΤΑΚΗ ΑΙΚ. Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

ΣΔΡΑΛΗ Δ. Λέκτορας

ΑΘΗΝΑ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
I. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	6
I.1. ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.....	9
I.2. ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	15
II. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΤΙΓΜΑ.....	17
II.1. Τι είναι στίγμα;.....	17
II.1.1. Οι διαστάσεις και οι λειτουργίες του στίγματος.....	18
II.2. Η φύση του στιγματισμού.....	20
II.3. Η δύσκολη θέση των στιγματισμένων.....	21
II.3.1. Αντιμετωπίζοντας τη δύσκολη κατάσταση του στίγματος.....	22
II.4. Οι συνέπειες του στίγματος.....	24
II.5. Γενικές εκτιμήσεις.....	25
III. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ.....	26
III.1. Βαθύτερες υποθέσεις για το φύλο.....	26
III.2. Θεωρητικά μοντέλα προσέγγισης του φύλου.....	27
III.2.1. Διαφορές των φύλων.....	27
III.2.2. Εξελικτική ψυχολογία και φύλο.....	28
III.2.3. Δομικές και μεταμοντέρνες απόψεις.....	29
III.3. Τοποθετώντας το φύλο μέσα στο πλαίσιο.....	30
III.3.1. Η θεωρία των κοινωνικών ρόλων.....	32
III.3.2. Κοινωνικό στάτους και ισχύς.....	34
IV. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΟ.....	39
IV.1. Στερεότυπα.....	39
IV.1.1. Στερεότυπα για το φύλο.....	43
IV.1.2. Στερεότυπα και εξαγωγή συμπεράσματος.....	49
IV.1.3. Η αυτοματοποίηση των στερεοτύπων για το φύλο.....	51
IV.1.3.1. Διευθυντικότητα, κοινοτικότητα και πόλωση φύλου.....	52
IV.1.3.2. Υπότυποι και παραλλαγές.....	53
IV.2. Παραδοσιακός Μοντέρνος και Αμφίθυμος Σεξισμός.....	55
IV.3. Φύλο και αυτοπροσδιορισμός.....	62
IV.3.1. Το Φύλο ως κοινωνική κατηγορία.....	67
IV.3.2. Η ταυτότητα του φύλου ως αρρενωπότητα και θηλυκότητα.....	69
IV.4. ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ (ΙΣΧΥΣ, ΣΤΑΤΟΥΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ).....	71
IV.4.1. Διομαδικές σχέσεις.....	72
IV.4.2. Ισχύς, στάτους και γλωσσική έκφραση.....	74
IV.4.3. Κοινωνικές αλληλεπιδράσεις -Φύλο και Κοινωνικές Προσδοκίες.....	75
IV.4.4. Γυναίκα και σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα.....	78
IV.4.5. Σύγχρονη γυναίκα και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.....	80
IV.4.6. Συμπεράσματα.....	81
V. ΔΥΟ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΥΕΠΙΠΕΔΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ.....	85
V.1. Διακρίσεις εις βάρος του φύλου στο χώρο εργασίας.....	86

V.1.1. Ατομικές προτιμήσεις και επιλογές	94
V.1.2. Προσδοκίες και εκτιμήσεις των άλλων	95
V.1.3. Το εργασιακό περιβάλλον	97
V.1.4. Νόρμες για την εργασία και την οικογένεια	98
V.2. Σεξουαλική παρενόχληση	102
V.2.1. Ατομικές διαφορές στην τάση για σεξουαλική παρενόχληση	108
V.2.2. Η πιθανότητα του στόχου να γίνει θύμα και η αντίδρασή του	110
V.2.3. Είδος εργασίας και σεξουαλική παρενόχληση.....	111
V.2.4. Σεξουαλική παρενόχληση και επιχείρηση	114
V.2.5 Σεξουαλική Παρενόχληση και Νομοθετικό Πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση	115
V.2.6. Συμπεράσματα	117
VI. Η ΕΡΕΥΝΑ.....	119
VI.1.1 ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	119
VI.1.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	124
VI.1.3 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	195
VI.2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	208
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	215
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	235
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	236
ΕΙΚΟΝΕΣ	243
ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΚΑΙ Chi-Square	245

**“Όλοι οι άνθρωποι είναι
ιδιοί.
Μερικοί άνθρωποι είναι ίδιοι.
Κανένας άνθρωπος δεν είναι ίδιος με κανέναν άλλο”.**
Allport (1955)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί το αποτέλεσμα της θέλησης της γράφουσας να ασχοληθεί με τις στερεοτυπικές απόψεις και αντιλήψεις για το φύλο που υπάρχουν στην Ελληνική κοινωνία και να διαπιστώσει αν τα παραδοσιακά στερεότυπα που διαιωνίζονταν μέσα στην αστική ή αγροτική (επαρχιακή) κοινωνία εξακολουθούν να υφίστανται με την ίδια μορφή και ένταση ή έχουν αλλάξει παράλληλα με την αλλαγή που έχει επέλθει με την εισαγωγή της τεχνολογίας στη ζωή μας καθώς και με τις όλο και αυξανόμενες απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής που αναγκάζουν τη γυναίκα να μπει δυναμικά στο χώρο της εργασίας εγκαταλείποντας το παλιό στερεότυπο που ήθελε τη γυναίκα αντιπρόσωπο και κυρίαρχο της ιδιωτικής σφαίρας.

Στη σύγχρονη εποχή γινόμαστε γνώστες της έννοιας του καταμερισμού εργασίας στην αγορά εργασίας και στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διαπιστώσουμε την ύπαρξη ή μη του καταμερισμού εργασίας μέσα στο σύγχρονο νοικοκυριό ανάμεσα στα δύο φύλα. Άραγε συνεχίζει ή γυναίκα να επωμίζεται τους ρόλους της γυναίκας-μητέρας, ερωμένης, συζύγου, διαχειρίστριας των οικονομικών του οίκου και νοικοκυράς ή μαζί με τον άνδρα μοιράζεται τις δουλειές του σπιτιού, την ανατροφή των παιδιών, τη διαχείριση των οικονομικών και γενικά υπάρχει διάχυτος ο καταμερισμός της εργασίας στη σύγχρονη οικογένεια;

Αν διαπιστώνεται η μη ύπαρξη του καταμερισμού εργασίας μέσα στη σύγχρονη οικογένεια τότε μήπως οι σπουδαιότεροι λόγοι και οι σπουδαιότερες αιτίες μη ύπαρξής του είναι τα διάφορα στερεότυπα και προκαταλήψεις που υπάρχουν αναφορικά με το φύλο εδώ και αιώνες, στην Ελληνική οικογένεια;

Ποιες μορφές ρατσισμού σχετικά με το φύλο παρατηρούνται στη σύγχρονη Ελληνική κοινωνία; Ο ρατσισμός αυτός άραγε στιγματίζει τα δύο φύλα; Προκαλεί άραγε, αρνητικές πεποιθήσεις ο προσδιορισμός και μόνο του φύλου και γίνεται κριτήριο αντιμετώπισης των ανθρώπων βασιζόμενο σε αδιαμφισβήτητες ομολογίες και παραδείγματα διαμέσου των γενεών;

Ποιοι είναι οι σκοποί και οι παράγοντες δημιουργίας και κρυσταλλοποίησης των κοινωνικών στερεοτύπων και ιδιαίτερα των στερεοτύπων που αφορούν το φύλο; Ποιος ο ρόλος της οικογένειας και της κοινωνικοποίησης των ατόμων μέσω αυτής; Άραγε τα βιώματα που κουβαλά ο κάθε γονέας διαμορφώνει το χαρακτήρα των παιδιών τους, δηλαδή των μετέπειτα Ανδρών και γυναικών που καλούνται να μπουν στην αγορά εργασίας και να μοιραστούν ως ζευγάρια πια μια κοινή ζωή; Η θρησκεία,

το εισόδημα, το κοινωνικό στάτους, το μορφωτικό επίπεδο αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες επιρροής και διαμόρφωσης συγκεκριμένων τύπων ανθρώπων που αποτελούν φορείς συγκεκριμένων στερεοτύπων ;

Τα στερεότυπα που σχετίζονται με το ανδρικό και γυναικείο φύλο παρουσιάζουν αλλαγές ανά τα χρόνια; Για παράδειγμα, ό,τι ισχύει ως στερεότυπο για έναν άνδρα ή γυναίκα ηλικίας 50 ετών ισχύει και για έναν άνδρα ή γυναίκα ηλικίας 30 ετών; Ναι ή όχι; Όποια και να είναι η απάντηση αυτή διαφαίνεται μέσα από τις έρευνες-άρθρα που έχουν χρησιμοποιηθεί σε αυτή την εργασία αλλά και από την ατομική έρευνα της γράφουσας που έγινε στα πλαίσια στήριξης της διαπίστωσης της ύπαρξης ή μη των στερεοτύπων για το φύλο.

Κατά το χτίσιμο της πτυχιακής αυτής εργασίας διαμορφώθηκαν πολλά ερωτήματα. Κάποια από αυτά, όπως τα παραπάνω ερωτήματα αποτέλεσαν τον κύριο πυρήνα της παρόντος πονήματος το οποίο περιέχει και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας που έγινε κατά το Ζ' και Η' εξάμηνο με σκοπό την ανεύρεση ή μη των στερεοτυπικών αντιλήψεων για το φύλο μέσα στη σύγχρονη Ελληνική οικογένεια. Αν δηλαδή τα στερεότυπα που υπάρχουν για τον άνδρα και τη γυναίκα συνεχίζουν να υπάρχουν τόσο στην ένταση και τη μορφή τους όπως υπήρχαν πριν από είκοσι ή τριάντα χρόνια. Περισσότερα στοιχεία για το ερωτηματολόγιο δίνονται στο ειδικό κεφάλαιο της έρευνας.

Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αυτής αφορά την οικογένεια. Την οικογένεια του χτες και του σήμερα, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους πχ ως προς τον καταμερισμό της εργασίας, την ιστορική εξέλιξη της οικογένειας και τις διάφορες μορφές που αυτή παίρνει στις μέρες μας.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας αναφέρεται στο κοινωνικό στίγμα. Κρίθηκε χρήσιμο να γίνει ειδικός λόγος για το στίγμα διότι τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις ουσιαστικά στιγματίζουν τους ανθρώπους οι οποίοι κρίνονται από τον περίγυρό τους με βάση την εξωτερική τους εμφάνιση και τον βιολογικό τους προσδιορισμό. Επίσης γίνεται λόγος για τις συνέπειες του στίγματος και παρουσιάζονται κάποιες γενικές εκτιμήσεις.

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά την κοινωνική ψυχολογία του φύλου και παρουσιάζονται διάφορες θεωρίες που σχετίζονται με το φύλο και τους κοινωνικούς ρόλους που καλούνται να «παίξουν» τα δύο φύλα.

Το τέταρτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στα στερεότυπα και ιδιαίτερα στα στερεότυπα που συνδέονται με το φύλο. Παρουσιάζεται ουσιαστικά η κοινωνική

κατασκευή του φύλου και αναλύονται έννοιες όπως ο μοντέρνος, ο παραδοσιακός και ο αμφίθυμος σεξισμός, έννοιες τις οποίες όλοι μας έχουμε συναντήσει και ίσως βιώσει. Συγκεκριμενοποιούνται και γίνονται πιο κατανοητές έννοιες όπως το στάτους, η ισχύς και η δύναμη, αναλύεται ο τρόπος σύνδεσης τους με το αντρικό φύλο και τις υψηλά ιστάμενες επαγγελματικές θέσεις. Ακόμα αναλύεται το φύλο σε σχέση με τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις έτσι ώστε να γίνει κατανοητή η ύπαρξη των διαφορών μεταξύ των δύο φύλων και η δημιουργία των στερεοτύπων .

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται σε δύο εφαρμογές της πολυδιάστατης ανάλυσης του φύλου οι οποίες είναι η διάκριση εις βάρος του φύλου στην αγορά εργασίας και η σεξουαλική παρενόχληση. Παρουσιάζονται διάφορες έρευνες με βάση τα παραπάνω θέματα και το ζήτημα της σεξουαλικής παρενόχλησης προσεγγίζεται και από τη νομική του πλευρά.

Τα κεφάλαια 1-5 αποτελούν το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας για το οποίο το υλικό του συλλέχθηκε από βιβλία, άρθρα επιστημονικών περιοδικών και άρθρα από το διαδίκτυο.

Το έκτο κεφάλαιο αποτελείται από την έρευνα που έγινε με θέμα "Οι στερεοτυπικές απόψεις για το φύλο μέσα στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια". Αναλύονται τα βήματα της έρευνας και η μεθοδολογία της καθώς και παρουσιάζονται τα αποτελέσματά της τόσο περιγραφικά όσο και στατιστικά με τη βοήθεια του στατιστικού προγράμματος spss.

Η παρούσα εργασία κλείνει με τα συνολικά συμπεράσματα που προέκυψαν από όλη τη διαδικασία εγγραφής της παρούσας εργασίας.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τις:

1. την (επιβλέπουσα) καθηγήτρια μου κα. Ελένη Θεοδοροπούλου για το ενδιαφέρον που έδειξε στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος αλλά και την υποστήριξη που μου πρόσφερε κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας,
2. την κα. Μαριδάκη-Κασσωτάκη Αικατερίνη για τις έρευνες που μου έδωσε και αφορούσαν το συγκεκριμένο θέμα της εργασίας και
3. την κα. Σδράλη Δέσποινα για τη βοήθειά της όσες φορές της τη ζήτησα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω το σύζυγο μου για τη βοήθεια και την αμέριστη ψυχολογική υποστήριξη που μου πρόσφερε. Χάρη στην πολύτιμη βοήθειά του, η παρούσα εργασία βρίσκεται στα χέρια σας.

I. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Αν εξεταστεί η ετυμολογία του όρου "οικογένεια" θα διαπιστωθεί ότι πρόκειται για σύνθετο όρο από τις λέξεις «οίκος» και «γένος»: η γενιά που διαμένει στο ίδιο σπίτι. Όταν γίνεται λόγος για την οικογένεια, ουσιαστικά γίνεται αναφορά στο γάμο δύο (τουλάχιστο στο χριστιανικό κόσμο) ατόμων διαφορετικού φύλου που αποφασίζουν να ζήσουν μαζί και να κάνουν παιδιά.

Η κοινωνιολογία ως επιστήμη οφείλει να αποκαλύψει τις πολλαπλές λειτουργίες των θεσμών αποσκοπώντας στο να φανερώσει τις κρυφές σχέσεις των φαινομένων, δηλαδή το επιφανόμενο. Επισημαίνει το γεγονός ότι ο γάμος πρέπει να εξετάζεται ως μια στρατηγική, είτε πρόκειται για γάμο που προκύπτει από κεραυνοβόλο έρωτα είτε πρόκειται για γάμο συμφέροντος. Σύμφωνα με τον Bourdieu αυτή η στρατηγική αναφέρεται σε σύνολο ενεργειών που επιστρατεύονται για να πραγματοποιηθούν κοινωνικοί στόχοι (έστω και αν αυτοί δεν είναι άμεσα ορατοί). Μέσω «αυτής της στρατηγικής κάθε γενιά επιδιώκει να μεταβιβάσει στην επόμενη και στο μέγιστο βαθμό, τη δύναμη και τα προνόμια που η ίδια έχει κληρονομήσει» (Κοινωνιολογία Γ Λυκείου, 2006).

Η οικογένεια¹ είναι ένας σημαντικός κοινωνικός θεσμός. Η κοινωνικοποίηση των μελών, η συνύπαρξη και η κάλυψη βασικών βιοτικών και συναισθηματικών αναγκών, η αναπαραγωγική δραστηριότητα, η κατανάλωση στα πλαίσια της οικογένειας εξαρτώνται από την ευρύτερη οργάνωση της κοινωνίας στην ιστορική εξέλιξή της.

Στην προβιομηχανική κοινωνία οι λειτουργίες της οικογένειας ήταν πολύ περισσότερες από τις σημερινές: η φροντίδα των παιδιών, η κάλυψη των αναγκών επιβίωσης, η εκπαίδευση των νέων, η περίθαλψη, η παραγωγή και η κατανάλωση των αγαθών κ.ά. (παράρτημα: εικόνες 1 και 2)

¹ Η οικογένεια κατά τον Malinowski, ήταν βασικά ένα μέσο το οποίο στέγαζε το σεξ και αναλάμβανε τις φροντίδες και την εκπαίδευση των παιδιών. Ήταν επίσης ο διαμορφωτικός παράγοντας της προσωπικότητας, ο τόπος των πρωταρχικών συναισθηματικών προσκολλήσεων του ανθρώπου και ο ιστός μέσα στον οποίο διαμορφώνονταν τα πρωταρχικά κοινωνικά του συναισθήματα. Έτσι ο Malinowski έτεινε στη χρήση φυλογενετικών όρων και ανήγαγε τους συγγενειακούς θεσμούς στις εμπειρίες της ανατροφής μέσα σε μια οικογένεια. Έτεινε επίσης να ταυτίζει την οικογένεια με τα συμφέροντα του ατόμου, έτσι ώστε τα οικογενειακά αισθήματα και η πίστη να αποτελούν ελατήρια του προσωπικού συμφέροντος, ενώ οι απαιτήσεις της ευρύτερης κοινωνίας να βρίσκονται συχνά σε σύγκρουση με αυτές τις πιο φυσικές αξιώσεις. Ο Malinowski στο βιβλίο του "Η σεξουαλική ζωή των Αγρίων" μελέτησε τους κατοίκους των νησιών Trobriand των οποίων η οικογενειακοί τους δεσμοί ήταν μητρογραμμικοί. (Κούπερ Α. σελ. 74-76)

Από τη βιομηχανική επανάσταση και μετά, πολλές λειτουργίες της οικογένειας εκχωρήθηκαν σε άλλους θεσμούς, ωστόσο η οικογένεια παραμένει και σήμερα πρωταρχικός κοινωνικός θεσμός αναπαραγωγής, κοινωνικοποίησης², μεταβίβασης αγαθών αλλά και βασική καταναλωτική μονάδα.

Στην Ελλάδα και γενικότερα στην Ευρώπη, η οικογένεια εμφανίζεται ως ρυθμιστής των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων καθώς:

1. Μεταβιβάζει στα μέλη της τα συστήματα αξιών της ευρύτερης κοινωνίας στην οποία ανήκει και έτσι με αυτό τον τρόπο συντελεί στη συνοχή της κοινωνίας.
2. Ρυθμίζει τις οικονομικές σχέσεις των μελών μέσω της κληρονομικής μεταβίβασης των υλικών αγαθών.
3. Αποτελεί καταφύγιο και συχνά πηγή συναισθηματικής στήριξης στα μέλη της και τέλος
4. Ελέγχει και κατευθύνει, μέσω του συστήματος διαδοχής, το κύρος και τη δύναμη των μελών της, έννοιες που συνδέονται με τους κοινωνικούς ρόλους και τις κοινωνικές θέσεις.
5. Βάζει κανόνες σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα. Σχεδόν όλες οι κοινωνίες απαγορεύουν την αιμομιξία³, δηλαδή τη σεξουαλική επαφή και το γάμο μεταξύ συγγενών κάποιου βαθμού. Αυτός ο βαθμός όμως, διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία. Ο βασικός λόγος απαγόρευσης του γάμου μεταξύ συγγενών πρώτου βαθμού είναι το γεγονός της δημιουργίας πολλών ιατρικών προβλημάτων στους απογόνους, αλλά κυρίως είναι κοινωνικοί οι λόγοι που εμποδίζουν το ανθρώπινο είδος από όλα τα άλλα είδη να αποφεύγουν την αιμομιξία. (Θεοδωροπούλου,2004)

Θα ήταν καλό εδώ να αναφερθεί ότι όσον αφορά την έννοια του φαινομένου της αιμομιξίας και της αναγκαιότητας του γάμου στις ανθρωπολογικές προσεγγίσεις, ο

² Κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης των ατόμων στην κοινωνία. Οι γονείς είναι οι πρώτοι που διδάσκουν τα παιδιά τους πως μπορούν να συμμετέχουν ενεργά και να προσφέρουν στην κοινωνία που ζουν. Φυσικά, η οικογενειακή κοινωνικοποίηση συνεχίζεται για όλη τη διάρκεια της ζωής κάποιου. Ο ενήλικας που παντρεύεται μεγαλώνει τα παιδιά του επηρεασμένος από τον τρόπο που μεγάλωσε και ο ίδιος.

³ Σύμφωνα με το άρθρο 345 Π.Κ ως αιμομιξία ορίζεται:

1.Η συνουσία μεταξύ συγγενών εξ αίματος ανιούσας και κατιούσας γραμμής τιμωρείται ως προς τους ανιόντες με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, ως προς τους κατιόντες με φυλάκιση μέχρι δύο ετών. Μεταξύ αμφιθαλών ή ετεροθαλών αδελφών η συνουσία τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

2.Συγγενείς κατιούσας γραμμής μπορούν να απαλλαγούν από κάθε ποινή, αν κατά το χρόνο της πράξης δεν είχαν συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους. (Μαγγανάς Α.-Λάζος Γ.,1998,σελ.354-355)

πρώτος που αναγνώρισε τον κοινωνικό χαρακτήρα της συγγένειας και επεσήμανε ότι η πρακτική της εξωγαμίας αποτελεί την πρωταρχική βάση κάθε κοινωνίας, ήταν ο **E.Durkheim**. Το κοινό αίμα, η ομοιομορφία και η συλλογικότητα της πρακτικής της εξωγαμίας, συγκροτούν το υπόβαθρο της αποφυγής της αιμομιξίας.

Στην προσέγγιση του **Radcliffe-Brown** (1952), διαχωρίζεται για πρώτη φορά ο γάμος από τις σεξουαλικές σχέσεις, δηλαδή η αιμομιξία ορίζεται με βάση τις σχέσεις ανάμεσα στα πρόσωπα με σαφώς ορισμένη κοινωνική θέση και κοινωνικούς ρόλους. Μόνο ο **Levi-Strauss** μίλησε για τις θετικές όψεις του ταμπού της αιμομιξίας το οποίο συνέδεσε με τις αρχές της αμοιβαιότητας και της ανταλλαγής. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι: "Η απαγόρευση αποτελεί το θεμελιακό βήμα εξαιτίας του οποίου και δια του οποίου επετεύχθη η μετάβαση από τη φύση στον πολιτισμό" και «Η βασική αρχή της απαγόρευσης των σχέσεων μεταξύ των γονέων και παιδιών και μεταξύ αδελφών παραμένει σχετικά σταθερή και καθολική και δεν διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία". (Αρτινοπούλου, 1995)

Συνεπώς, μπορεί να υποστηριχθεί ότι τόσο ένας πρωτόγονος πολιτισμός όσο και ο σύγχρονος πολιτισμός του 21^{ου} αιώνα στηρίζει την ύπαρξη και επιβίωση του στο θεσμό της οικογένειας και στο θεσμό του γάμου.

1.1. ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Στην παραδοσιακή αγροτική κοινωνία, η μορφή και το μέγεθος της οικογένειας συνδέονται με τη φύση των εργασιών που έπρεπε τα μέλη της να φέρουν σε πέρας, προκειμένου να επιβιώσουν. Οι αγροτικές κοινωνίες στη Δυτική Ευρώπη και τα Βαλκάνια ήταν βαθύτατα ταξικές, δεδομένου ότι η οικονομία τους στηριζόταν στην εκμετάλλευση των αγροτών από τους μεγαλοϊδιοκτήτες γης.

Στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα, τα αγροτικά στρώματα υπέφεραν κάτω από το βάρος των φόρων όπως η δεκάτη ή ο κεφαλικός φόρος. Τον 20^ο αιώνα, μέχρι την περίοδο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η στοιχειώδης κοινωνική πολιτική που ασκούνταν στη χώρα μας αφορούσε μόνο τους κατοίκους των πόλεων. Η επαρχία όμως που ζούσε σε συνθήκες οικονομικής ανέχειας οδήγησε πολλούς κατοίκους της στη μετανάστευση, προκειμένου να οικοδομήσουν ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και την οικογένειά τους.

Είναι σημαντικό στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι οι παραδοσιακές οικογένειες "υπέφεραν" οικονομικά από την προίκα που έπρεπε να δίνουν στις κόρες τους. Το γεγονός αυτό μας το μαρτυρούν διάφορα δημοτικά τραγούδια τα οποία πρόβαλλαν το καθετί που βίωναν οι άνθρωποι τη παραδοσιακής Ελληνικής Κοινότητας. Για παράδειγμα:

Έχω γιο έχω χαρά, θελ'να γίνω πεθερά

Έχω κόρη έχω λύπη, θελ'να τηνε κάνω νύφη.

Να της δώσω τας προικιά ένα κόσκινο κουκιά

Να της δώσω κι ένα αμπέλι που

Να μη χωρά λαγός να μπαίνει".

Ακόμη, η γέννηση του κοριτσιού αποτελούσε απογοήτευση για τους γονείς. Όλες οι μητέρες ήθελαν να γεννούν αγόρια. Μάλιστα αυτή η προτίμηση στα αγόρια συνεχίζει να υφίσταται όχι βέβαια σε τόσο μεγάλο βαθμό όμως η Ελληνική κοινωνία ακόμα κουβαλάει τα κατάλοιπα του παρελθόντος.

Ένα δημοτικό τραγούδι αναφέρει:

«Να ν' ο γαμπρός πολύχρονος κι η νύφη καλομοίρα

Να κάμει σερνικά παιδιά, σαν του μαγιού τα μήλα» (Κατάκη, 1998)

Η στάση όμως της οικογένειας αλλά και της κοινότητας άλλαξε απέναντι στη γυναίκα από τη στιγμή που έφερνε στον κόσμο ένα παιδί. Οι γυναίκες αυτές συνεπώς,

συνέβαλλαν στην πραγματοποίηση των σκοπών της κοινότητας που ήταν η κοινωνική και βιολογική επιβίωση προσφέροντας στον εαυτό τους ένα υποκατάστατο του σπουδαίου ρόλου της μητέρας και έτσι αντλούσαν και την απαραίτητη αυτοεκτίμηση.

Στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα, η οικογένεια αποτελείται από τους γονείς και τα παντρεμένα παιδιά και ονομάζεται **εκτεταμένη (διευρυμένη) οικογένεια (Extended Family)**. Σε αυτή τη μορφή οικογένειας όλοι εργάζονται, δεν εξαιρείται κανείς, ούτε παιδιά ούτε γέροι.

Στις αγροτικές εκτεταμένες οικογένειες οι ρόλοι προσδιορίζονται αυστηρά με βάση το φύλο και την ηλικία και ο ιδιωτικός χώρος διακρίνεται αυστηρά από το δημόσιο. Στον ιδιωτικό χώρο αντιστοιχούν η γυναίκα και το σπίτι και στο δημόσιο χώρο το "έξω" και ο άνδρας. Τα "μέσα" και οι ρόλοι που συνδέονται με τις δραστηριότητες στο σπίτι αξιολογούνται ως κατώτεροι από αυτούς που συνδέονται με το "έξω" και κατ' επέκταση με τον άνδρα. (παράρτημα:εικόνα 3).

Στη Θράκη για παράδειγμα, η μεγάλη ή σύνθετη οικογένεια μπορεί να αποτελείται από τρεις ή περισσότερες γενεές (generations), δηλαδή παππούδες, παντρεμένα παιδιά (συνήθως γιους, σπανιότατα κόρες) και εγγόνια. Μερικές φορές υπάρχουν και δισέγγονα, δηλαδή τέσσερις γενεές. Η μεγάλη οικογένεια μπορεί να περιλαμβάνει τριάντα έως τριάντα πέντε μέλη. Παλαιότερα όλοι αυτοί κάθονταν και έτρωγαν από την ίδια "τσιανάκα"(κούπα). Το μαγείρεμα γινόταν σε κοινή εστία (τζάκι) που αποτελούσε και το στοιχείο της αυτονομίας κάθε μεγάλης οικογένειας. Τα κορίτσια που παντρεύονταν πήγαιναν στο σπίτι του άνδρα τους. Τα αγόρια έμεναν και μετά το γάμο στο πατρικό τους, ο γάμος δηλαδή ήταν ανδρο-πατρο-τοπικός (viripatrilocal). Αυτό σημαίνει πως αν μια τέτοια διευρυμένη οικογένεια είχε περισσότερα από ένα αγόρια- και αυτό εκείνα τα χρόνια ήταν ο κανόνας, αφού η πολυτεκνία ήταν επιδίωξη τους- έμεναν όλα τα αδέρφια και μετά το γάμο τους στο σπίτι. Όταν δε, πέθαινε ο πατέρας τους, "αρχηγός της μεγάλης οικογένειας γινόταν ο μεγαλύτερος αδερφός και έπρεπε όλοι να το σέβονται και να τον υπακούουν .

Στα νεότερα χρόνια αυτή η συγκέντρωση των αδελφών και των οικογενειών τους κάτω από την ίδια στέγη είχε ήδη σπάσει. Τα αδέρφια έφευγαν αμέσως από το σπίτι μετά το γάμο τους και αποτελούσαν μια ξεχωριστή οικογένεια. Ο πατριαρχικός θεσμός ωστόσο δεν έσπαζε ολότελα: ο πατέρας των αγοριών τους έχτιζε νέο σπίτι, κοντά όμως στο πατρικό αφού έδινε και ένα μέρος της περιουσίας. Αυτός ο γάμος λέγονταν ανδρο-νέο- τοπικός. (virineolocal) που σημαίνει γάμος εγκατεστημένος και

οικοδομημένος στον τόπο του άνδρα και όχι της γυναίκας, αλλά σε έναν τόπο νέο που είχε άμεση σχέση με το παλιό πατρικό. Αυτός ο νέος τρόπος εγκατάστασης της νέας οικογένειας αποτέλεσε και τη φάση της μετάβασης από τη διευρυμένη- σύνθετη οικογένεια στη σύγχρονη “πυρηνική” οικογένεια (nuclear family). (Αλεξάκης, 1975)

Κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές όπως η εγκατάλειψη της υπαίθρου και η αστικοποίηση, επηρέασαν τη δομή, τη μορφή και τις λειτουργίες της οικογένειας. Ενώ στις αγροτικές οικογένειες διαφαίνεται άκαμπτos ο διαχωρισμός των δύο φύλων, στις σύγχρονες αστικές κοινωνίες, οι σχέσεις που αφορούν την οικογένεια εμφανίζονται πιο ελαστικές. Στα αστικά κέντρα δηλαδή, η οικογένεια περιλαμβάνει τους γονείς και τα ανύπαντρα παιδιά και ονομάζεται πυρηνική ή σύζυγική οικογένεια⁴ (*Nuclear Family*).

Στις αρχές το 1970 σε ερευνά της η Χάρις Κατάκη εξέτασε αθηναϊκές οικογένειες με σκοπό τη διερεύνηση των αντιλήψεων των μελών τους για την οικογένεια και για τη συναλλαγή ανάμεσα τους. Από την επεξεργασία των απαντήσεων βγήκε το συμπέρασμα ότι βασικός στόχος των γονέων ήταν η μόρφωση των παιδιών τους έτσι ώστε να γίνουν χρήσιμοι άνθρωποι. Αυτή η νοοτροπία και αντίληψη συνεχίζει να υφίσταται ακόμα και σήμερα μιας και η μεγαλύτερη χαρά και περηφάνια των γονέων για τα παιδιά τους είναι συνυφασμένη με την εισαγωγή των παιδιών στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας μέσω των Πανελληνίων εξετάσεων.

Στο πλαίσιο της πυρηνικής οικογένειας, ο χώρος της γυναίκας δεν είναι το μέσα, ο οίκος και οι οικιακές δραστηριότητες, αλλά καλείται να εργαστεί έξω από το σπίτι και αυτή είναι η ιδιοποιός διαφορά με τη σύζυγο της εκτεταμένης οικογένειας. Έτσι περνάμε από το στάδιο της μη μισθωτής εργασίας της γυναίκας στη μισθωτή εργασία της γυναίκας.

Με τις νέες εξελίξεις και απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών, έχει πολυάριθμες και όλο και αυξανόμενες επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις. Το γεγονός αυτό είναι θεμελιώδους σημασίας για την εμφάνιση νέων οικογενειακών τύπων στο πλαίσιο της πυρηνικής οικογένειας. Συνεπώς, ο τύπος της πυρηνικής οικογένειας δεν παραμένει αναλλοίωτος στο χρόνο, αντίθετα εξελίσσεται ανάλογα με τη γενικότερη κοινωνική εξέλιξη, σε ολόκληρο το

⁴ Στην αστική οικογένεια ένα μέλος και συγκεκριμένα το παιδί αποκτά ξαφνικά πρωταρχικό ρόλο. Πάνω σε αυτό βασίζεται ο γάμος και η δημιουργία της οικογένειας. Δηλαδή, δύο άνθρωποι ενώνουν τις ζωές τους με σκοπό να εκπληρωθούν οι στόχοι ενός τρίτου. Το παιδί αποτελεί την κεντρική κολώνα που στηρίζει το οικοδόμημα του γάμου και της οικογένειας. (Κατάκη Χ. 1998 σελ. 70-71)

δυτικό κόσμο. Έτσι προκύπτουν νέες μορφές οικογενειακής συμβίωσης, οι οποίες συνδέονται με έναν καινούριο καταμερισμό της εργασίας.

Οι νέες μορφές οικογενειακής συμβίωσης στο πλαίσιο της πυρηνικής οικογένειας είναι:

1. Η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας στην οποία και οι δύο σύζυγοι εργάζονται και επομένως οι ρόλοι διαμορφώνονται σε σχέση με τις επαγγελματικές ασχολίες και τα πρότυπα αξιών τους. Σε αυτή την περίπτωση, η συζυγική σχέση οικοδομείται με βάση τη συνεργασία.
2. Η ελεύθερη συμβίωση (συγκατοίκηση χωρίς γάμο, με ή χωρίς παιδιά) ή οι ονομαζόμενες οικογένειες χωρίς γάμο, η οποία συναντάται όλο και περισσότερο σε πολλές χώρες της Ευρώπης και στηρίζεται κυρίως σε ατομικές επιλογές.
3. Η μονογονεϊκή οικογένεια, η οποία αποτελείται από την άγαμη μητέρα ή από το διαζευγμένο ή χήρο γονέα με τα παιδιά.
4. Η οικογένεια δεύτερου γάμου, η οποία έχει προκύψει από την αύξηση των διαζυγίων, που προκαλεί με τη σειρά της τη δημιουργία οικογενειών δεύτερου ή τρίτου γάμου του ενός ή και των δύο συζύγων.

Αυτή η ποικιλία των οικογενειακών τύπων στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία συνδέεται και με άλλους παράγοντες όπως η αλλαγή της νοοτροπίας γύρω από το θεσμό του γάμου, η αυτονομία του ατόμου, η ιδεολογία των ίσων ευκαιριών, οι αλλαγές στην αγορά εργασίας κ.ά.

Η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας είναι ο τύπος της παραδοσιακής οικογένειας που κυρίως εμφανίζεται σε νεότερα και πιο μορφωμένα ζευγάρια που βιώνουν την ανάγκη σύνθεσης και οικονομικής στήριξης της οικογένειάς τους μέσω αυτής της μορφής οικογένειας.

Η ισότητα των δύο φύλων δημιουργεί στις γυναίκες την επιθυμία για επαγγελματική καταξίωση και προσωπική οικονομική αυτονομία.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στη σύγχρονη Ελληνική κοινωνία διακρίνουμε τρία μοντέλα γάμου ανάλογα με τους ρόλους των δύο συζύγων:

-Τον παραδοσιακό γάμο, στον οποίο από ηθική και νομική άποψη ο σύζυγος κατέχει ηγετική θέση στην οικογένεια, ενώ η σύζυγος υπακούει το σύζυγο και είναι υπεύθυνη για τη φροντίδα του νοικοκυριού και των παιδιών.

-Το γάμο με ισότητα των ρόλων των συζύγων, στον οποίο οι σύζυγοι μοιράζονται τις οικονομικές ευθύνες του σπιτιού, τις οικιακές εργασίες και τη φροντίδα των παιδιών και

-Το γάμο με ανοικτή σχέση, κατά τον οποίο η σύζυγος επιδιώκει επαγγελματική καταξίωση και έχει προσωπική κοινωνική ζωή ενώ ο σύζυγος περιορίζει την παραδοσιακή του ελευθερία και αναλαμβάνει νέες ευθύνες μέσα στο σπίτι.

Πίνακας 1.1⁵ Σύνθεση των νοικοκυριών στην Ελλάδα με ή χωρίς πυρηνική οικογένεια (1991 και 2001)

Σύνθεση νοικοκυριών	Απογραφή 1991		Απογραφή 2001	
	%	Σε χιλιάδες	%	Σε χιλιάδες
Παντρεμένα ζευγάρια χωρίς παιδιά	23,7	761	22,0	786
Παντρεμένα ζευγάρια με παιδιά (μια πυρηνική οικογένεια)	49,1	1.573	42,7	1.527
Μόνες μητέρες (μια πυρηνική οικογένεια)	4,8	155	7,5	268
Μόνοι πατέρες (μια πυρηνική οικογένεια)	1,2	38	1,4	51
Συμβιούντες χωρίς παιδιά (μια πυρηνική οικογένεια)			1,3	48
Συμβιούντες με παιδιά (μια πυρηνική οικογένεια)			0,6	23
Μονομελή και πολυμελή νοικοκυριά(χωρίς πυρηνική οικογένεια)	21,2	678	24,3	869
Σύνολο νοικοκυριών	100,0	3.205	100,0	3.572

Πηγή: Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου, 2006

Η Μαράτου- Αλιμπράντη αναφέρει ότι οι κατηγορίες αυτές χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά το 2001. Το 1991 από τα 678.000 νοικοκυριά τα 186.000 αποτελούνται μόνο από άνδρα, τα 335.000 μόνο από γυναίκα και τα 157.000 από πολυμελή νοικοκυριά χωρίς πυρηνική οικογένεια. Το 2001 από τα 869.000 νοικοκυριά τα 266.346 αποτελούνται μόνο από άνδρα, τα 459.920 μόνο από γυναίκα και τα 143.183 από πολυμελή νοικοκυριά χωρίς πυρηνική οικογένεια. Στα 3.571.985 νοικοκυριά με μια πυρηνική σχέση θα πρέπει να προστεθούν 102.400 νοικοκυριά με τουλάχιστον δύο πυρηνικές οικογένειες.

⁵ Για το 1991 βλ. Α. Μαράτου- Αλιμπράντη, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι). Για το 2001 βλ. Ε.Σ.Υ.Ε (διασκευή Ν.Πετρόπουλου)

1. Οι κατηγορίες αυτές χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά το 2001.
2. Το 1991 από τα 678.000 νοικοκυριά τα 186.000 αποτελούνται μόνο από άνδρα, τα 335.000 μόνο από γυναίκα και τα 157.000 από πολυμελή νοικοκυριά χωρίς πυρηνική οικογένεια. Το 2001 από τα 869.000 νοικοκυριά τα 266.346 αποτελούνται μόνο από άνδρα, τα 459.920 μόνο από γυναίκα και τα 143.183 από πολυμελή νοικοκυριά χωρίς πυρηνική οικογένεια.
3. Στα 3.571.985 νοικοκυριά με μια πυρηνική σχέση θα πρέπει να προστεθούν 102.400 νοικοκυριά με τουλάχιστον δύο πυρηνικές οικογένειες.

Οι Κοινωνιολόγοι επισημαίνουν ότι παρά την κρίση που περνάει η οικογένεια ως θεσμός δεν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις αντικατάστασης της από κάποιο άλλο βασικό θεσμό. Μάλιστα ο Lasch στο βιβλίο του *Haven in a Heartless World* (1979), αναφέρει ότι η οικογένεια θα εξακολουθήσει και μελλοντικά να αποτελεί κοινωνικό θεσμό αφού αυξάνεται το ήδη μεγάλο ποσοστό δεύτερων γάμων, παρατείνεται ο χρόνος συμβίωσης γονιών και παιδιών και δεν αυξάνεται ο αριθμός των γυναικών οι οποίες προτιμούν να ζήσουν χωρίς παιδιά.

1.2. ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα, ήταν τόσο αδιαμφισβήτητη η ανδρική κυριαρχία στην Ελληνική οικογένεια, ώστε δεν ετίθετο ζήτημα αιτιολόγησης της γυναικείας καταπίεσης και υποταγής, την οποία συναντάμε στην οργάνωση του χώρου και ιδιαίτερα στην εσωτερική διαρρύθμιση του σπιτιού, στη διάκριση ανάμεσα στο σπίτι και στο δημόσιο χώρο και στην οργάνωση του χρόνου.

Στη δεκαετία του 2000 το γυναικείο εργατικό δυναμικό της χώρας ανέρχεται σε 1.620.215 άτομα δηλαδή αποτελεί το 38 % του συνολικού εργατικού δυναμικού. Οι αλλαγές αυτές που έγιναν στην κοινωνία απασχόλησαν και τη νομική επιστήμη η οποία εφάρμοσε νέες ρυθμίσεις για τις σχέσεις των δύο φύλων στο πλαίσιο της οικογένειας, που αποτυπώνονται στο Οικογενειακό Δίκαιο.

Πριν το 1983, το οικογενειακό πλαίσιο ήταν έτσι διαμορφωμένο, ώστε ο ρόλος του συζύγου ήταν πατριαρχικός, αφού ο πατέρας αποφάσιζε για το καθετί, άνω ακόμη και στις σχέσεις γονέων και παιδιών η μητέρα απουσίαζε. Μετά το 1983 και η σύζυγος έχει λόγο μέσα στο σπίτι της και έτσι οι σχέσεις των συζύγων αποκτούν μια καινούρια διάσταση όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 1.2 Σύγκριση ρυθμίσεων Οικογενειακού Δικαίου

<i>Πριν το 1983</i>	<i>Μετά το 1983</i>
• <u>Προσωπικές σχέσεις των συζύγων</u> Ο άνδρας είναι η κεφαλή της οικογένειας και αποφασίζει περί παντός ό,τι αφορά το συζυγικό βίο.	• <u>Προσωπικές σχέσεις των συζύγων</u> Οι σύζυγοι αποφασίζουν από κοινού περί παντός ό,τι αφορά το συζυγικό βίο.
• <u>Περιοριστικές σχέσεις συζύγων</u> Προϊκό σύστημα⁶	• <u>Περιοριστικές σχέσεις συζύγων</u> Κατάργηση προϊκών συστήματος. Αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα.
• <u>Σχέσεις γονέων και παιδιών</u> Πατρική εξουσία⁷	• <u>Σχέσεις γονέων και παιδιών</u> Γονική μέριμνα. Ενηλικίωση του παιδιού με τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας του

Πηγή: Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου, 2006

⁶ Προϊκό σύστημα = προϊκα. Πρόκειται για μια όψη της λειτουργίας της προσφοράς και της ζήτησης. Η εμφάνιση της προίκας, ο περιορισμός ή η εξάπλωσή της φαίνεται ότι προσδιορίστηκε από την αναλογία αρσενικών και θηλυκών σε μια κοινότητα (αναλογία που μπορεί να ανατραπεί από ένα πόλεμο ή από μια μεταναστευτική δραστηριότητα ή από την απασχόληση των ανδρών στη ναυσιπλοΐα κ.λπ καθώς και από το ρόλο των γυναικών στην παραγωγή των αγαθών. (Μερακλής, 1998).

⁷ Σε μια παραδοσιακή κοινωνία "τα κορίτσια εκ των πραγμάτων δεν μπορούν να έχουν σχέσεις με τον πατέρα τους, γιατί πάντοτε δουλεύουν κοντά στη μητέρα τους, ακριβώς για αυτό το λόγο είναι περισσότερο δεμένα συναισθηματικά μαζί της". Τότε έκαμαν πολλά παιδιά και αυτά φοβούνταν τον πατέρα και δεν έπαιρναν θάρρος. Ούτε έπαιρναν αγκαλιά οι πατεράδες τα παιδιά. (Αλεξάκης, 1975, ο.π.σ.32)

Η επαγγελματική δραστηριοποίηση της γυναίκας, η διευκόλυνση που παρέχει στα άτομα η ανάπτυξη της τεχνολογίας με τη δημιουργία των οικιακών συσκευών που μειώνουν το χρόνο των οικιακών δραστηριοτήτων, η δυνατότητα οικογενειακού προγραμματισμού μέσω των μεθόδων αντισύλληψης, η διεκδίκηση της ισότητας σε οικονομικό κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο και η προαναφερόμενη αλλαγή του Οικογενειακού Δικαίου δημιούργησαν το νέο κοινωνικό περιβάλλον ύπαρξης της οικογένειας. Οι σταδιακές αυτές μεταβολές αλλάζουν την καθημερινότητα της οικογενειακής συμβίωσης και δημιουργούν νέο καταμερισμό εργασίας ανάμεσα στα φύλα.

Εμπειρικές έρευνες που έχουν γίνει στην Ελλάδα έδειξαν ότι τα ζευγάρια που κατοικούν σε αστικές περιοχές και στα οποία επικρατεί η παραδοσιακή αντίληψη για τους ρόλους των δύο φύλων, ο άνδρας ασχολείται με την εργασία έξω από το σπίτι ενώ η γυναίκα με τις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών ακόμα και αν η γυναίκα είναι και η ίδια μισθωτή. Αντίθετα στα σύγχρονα αγροτικά νοικοκυριά οι ανδρικές και γυναικείες εργασίες έξω από το σπίτι αλληλοσυμπληρώνονται, δηλαδή δεν υπάρχει διαχωρισμός εργασιών ως προς το φύλο, η γυναίκα μέσα στο σπίτι αναλαμβάνει την ανατροφή των παιδιών και το σύνολο των εργασιών του σπιτιού, ενώ ο άνδρας δε συμμετέχει καθόλου σε αυτές. Τελικά, η συμμετοχή του άνδρα στον καταμερισμό των οικιακών εργασιών ποικίλλει και επηρεάζεται από τα ατομικά του χαρακτηριστικά όπως η ηλικία, αλλά και από κοινωνικά όπως η εκπαίδευση ή η επαγγελματική κατάσταση.

Η μη συμμετοχή των ανδρών στις οικιακές εργασίες προκαλεί συγκρούσεις ανάμεσα στα ζευγάρια ιδίως όταν η σύζυγος αμφισβητεί το παραδοσιακό πρότυπο «η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά».

Στο ερωτηματολόγιο που έχει δημιουργηθεί για την εργασία αυτή, ένα από τα στοιχεία που θέλει να ελέγξει είναι κατά πόσο ο άνδρας συμμετέχει στις οικιακές εργασίες βοηθώντας την εργαζόμενη σύζυγο του και γενικά σε ποιο βαθμό μοιράζεται μαζί της, τις υποχρεώσεις αλλά και τα δικαιώματά τους στα πλαίσια της οικογένειας που έχουν δημιουργήσει.

Θεωρήθηκε σκόπιμο το επόμενο κεφάλαιο να αφιερωθεί στο κοινωνικό στίγμα που φέρουν κυρίως οι εκπρόσωποι του γυναικείου φύλου και που δημιουργείται λόγω των στερεοτύπων που υπάρχουν για τα δύο φύλα.

II. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΤΙΓΜΑ

Στην αρχαία Ελλάδα, ο όρος «στίγμα» αναφερόταν σε ένα σημάδι, κομμένο ή καμένο στο σώμα, το οποίο όριζε τον κομιστή ως ένα πρόσωπο το οποίο ήταν ψυχικά ή ηθικά ανώμαλο ή ελαττωματικό και το οποίο έπρεπε να αποτελεί πρόσωπο προς αποφυγή: τέτοια παραδείγματα είναι αυτό του σκλάβου, του εγκληματία ή του προδότη (Goffman, 1963).

Στον εικοστό αιώνα, ο όρος «στίγμα» αναβίωσε από τον κοινωνιολόγο Erving Goffman για να αναφερθεί σε ένα χαρακτηριστικό ή ιδιότητα του προσώπου, το οποίο είναι βαθιά δυσφημισμένο-αμφισβητούμενο και μειώνει το πρόσωπο αυτό, καθώς θεωρείται απορριπτέο από την κοινωνία στην οποία ζει.

Έτσι, το πρόσωπο που είναι στιγματισμένο, είναι ένα πρόσωπο του οποίου η κοινωνική ταυτότητα ή η ιδιότητά του ως μέλος σε κάποια κοινωνική κατηγορία, θέτει υπό αμφισβήτηση όλη του την ανθρώπινη φύση διότι το πρόσωπο υποτιμάται στα μάτια των άλλων (Jones et al., 1984).

II.1. Τι είναι στίγμα;

Εάν θα έπρεπε να δοθεί ένα μοναδικό καθοριστικό χαρακτηριστικό του κοινωνικού στίγματος, θα μπορούσε κάλλιστα να υποστηριχθεί ότι τα στιγματισμένα άτομα κατέχουν (ή πιστεύεται ότι κατέχουν) κάποιο χαρακτηριστικό ή ιδιότητα, που αποδίδει μια κοινωνική ταυτότητα που είναι υποβαθμισμένη σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο. Πρόκειται για την πεποίθηση μάλλον που έχουν τα άλλα άτομα ή το ίδιο το άτομο ότι κατέχει δηλαδή την ιδιότητα ή το χαρακτηριστικό αυτό που οδηγεί στο στιγματισμό.

Το στίγμα είναι μια υποβαθμισμένη κοινωνική ταυτότητα. Αν και ένα συγκεκριμένο αντικειμενικό χαρακτηριστικό μπορεί να δώσει στο πρόσωπο μια υποβαθμισμένη κοινωνική ταυτότητα, αυτή η ταυτότητα είναι κοινωνικά κατασκευασμένη. Το φύλο, το οποίο εκ πρώτης όψης θα φαινόταν ότι συνδέεται άμεσα με βιολογικά χαρακτηριστικά, είναι σε μεγάλο βαθμό μια κοινωνικά κατασκευασμένη ταυτότητα.

Για παράδειγμα, αν ακόμα και οι άνδρες μπορεί να είναι υποβαθμισμένοι σε μερικά κοινωνικά πλαίσια, για παράδειγμα, σε ομάδες που υποστηρίζουν τις γυναίκες,

στα περισσότερα κοινωνικά πλαίσια στους περισσότερους πολιτισμούς, ο άνδρας είναι μια καταξιωμένη κοινωνική ταυτότητα και σε πολλά πλαίσια⁸ οι άνδρες είναι σε θέση ισχύος. Αυτή η συναίσθηση μετριάξει τις ψυχολογικές συνέπειες του να είναι οι άνδρες στιγματισμένοι σε κάποια πλαίσια. Επιπροσθέτως, με το να βρίσκεται κάποιος σε μια θέση ισχύος μειώνεται η ευπάθειά του να είναι στιγματισμένος (Fiske, 1993).

II.1.1. Οι διαστάσεις και οι λειτουργίες του στίγματος

Τόσο η ορατότητα του στίγματος όσο και η δυνατότητα ελέγχου είναι δύο από τις διαστάσεις του στίγματος που έχουν μεγάλη σημασία στην κατανόηση της κατάστασης του να θεωρείται κάποιο άτομο στιγματισμένο.

1) **Ορατότητα**: τα ορατά στίγματα, όπως το φύλο, η φυλή, το πάχος, κ.ά. δεν μπορούν να κρυφτούν από τους άλλους. Έτσι για τους ανθρώπους που έχουν το στίγμα μπορεί να παρέχει το πρωταρχικό σχήμα δια μέσου του οποίου οτιδήποτε γύρω από αυτούς γίνεται αντιληπτό από τους άλλους (Frable et al, 1990)

Επιπλέον, επειδή γνωρίζουν ότι το στίγμα τους είναι ορατό, γνωρίζουν ότι οι άλλοι μπορούν να το χρησιμοποιήσουν ως βάση για να τους κρίνουν. Αυτή η ίδια η συναίσθηση μπορεί να επηρεάσει τις σκέψεις τους, τα αισθήματα και τη συμπεριφορά τους (Kleck και Strenta, 1980; Steele και Aronson, 1995). Τα άτομα με ορατό στίγμα δε μπορούν να χρησιμοποιήσουν την απόκρυψη του στίγματος, όπως για παράδειγμα οι ομοφυλόφιλοι, για να αντιμετωπίσουν τα στερεότυπα, την προκατάληψη και την παρενόχληση που το στίγμα τους μπορεί να προκαλεί.

2) **Δυνατότητα ελέγχου**: Οι στιγματιζόμενες συνθήκες είναι δυνατόν να ελεγχθούν όταν τα στιγματισμένα άτομα είναι υπεύθυνα για την κατάσταση ή όταν η κατάσταση προκύπτει (Weiner et al, 1988).

Ο έλεγχος είναι σημαντικός, επειδή τα άτομα με στίγμα που πιστεύεται ότι είναι δυνατόν να ελεγχθεί, είναι περισσότερο αντιπαθή, απορριπτέα και τους συμπεριφέρονται σκληρότερα από τα άτομα των οποίων το στίγμα προσλαμβάνεται ως μη ελεγχόμενο. Η αντίληψη του ελέγχου του στίγματος μπορεί ακόμα να επηρεάσει το πώς τα στιγματισμένα άτομα αντιδρούν στο στίγμα (Crocker et al, 1993; Crocker και Major, 1994).

⁸ Ειπώθηκε παραπάνω ότι ο στιγματισμός απορρέει από ένα χαρακτηριστικό ή ιδιότητα που αποδίδει μια υποβαθμισμένη κοινωνική ταυτότητα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.

Το κοινωνικό στίγμα είναι πανταχού παρόν. Σε κάθε κοινωνία, κάποια άτομα είναι στιγματισμένα. Από την άποψη των προσωπικών στόχων, ο στιγματισμός δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να πιστεύουν ότι είναι καλά, ότι η ομάδα τους είναι καλή, ότι είναι άξιοι και δίκαιοι και ότι η θεώρησή τους για τον κόσμο είναι σωστή.

Η λειτουργία της δικαίωσης του συστήματος νομιμοποιεί την ύπαρξη άνισων ομάδων στάτους στην κοινωνία. Έτσι, οι άνθρωποι με υψηλότερο στάτους μπορεί να στιγματίζουν αυτούς με χαμηλότερο, για να δικαιολογήσουν τα προτερήματά τους (Jost και Banaji, 1994).

Η θεωρία της κοινωνικής κυριαρχίας, που αναπτύχθηκε από τον Sidanius, τον Pratto και τους συνεργάτες τους, υποστηρίζει ότι οι ανισότητες που βασίζονται στις ομάδες πρέπει να νομιμοποιηθούν για να περιοριστεί η διομαδική σύγκρουση. Ισχυρίζονται ότι οι κοινωνίες περιορίζουν τη σύγκρουση των ομάδων, δημιουργώντας ομοφωνία σχετικά με ιδεολογίες που προάγουν την ανωτερότητα μιας ομάδας έναντι μιας άλλης. Οι ιδεολογίες που προάγουν ή διατηρούν την ανισότητα των ομάδων είναι τα εργαλεία που νομιμοποιούν τη διάκριση. Αυτές τις ιδεολογίες, που πρέπει να είναι ευρέως αποδεκτές μέσα στην κοινωνία, τις ονόμασαν νομιμοποιημένους μύθους, «hierarchy-legitimizing myths» (Pratto et al, 1994). Τα στερεότυπα για τις κοινωνικές ομάδες είναι ένας άλλος τύπος νομιμοποιημένου μύθου. Μια λειτουργία τους είναι να εξηγούν και να δικαιώνουν την ευνοημένη ή όχι, θέση των ομάδων στην κοινωνία και με αυτόν τον τρόπο βοηθούν στη διατήρηση της ύπαρξης των ανισοτήτων μεταξύ των ομάδων (Buss και Kendrick, 1998).

Και τα αρνητικά και τα θετικά στερεότυπα μπορεί να υπηρετούν αυτή την λειτουργία. Για παράδειγμα, τα θετικά στερεότυπα για τις γυναίκες σχετικά με την ευαισθησία τους και την ανατροφή των παιδιών, μπορεί να είναι τόσο σημαντικά για τη διατήρηση του στάτους αυτών ως των προσώπων που έχουν την κύρια φροντίδα των παιδιών, όσο και τα αρνητικά στερεότυπα ότι οι γυναίκες δεν είναι τόσο κατάλληλες για ηγετικές θέσεις. Σε αυτά τα θετικά αλλά κατώτερα στερεότυπα μπορεί να είναι δύσκολο ακόμα και οι ίδιοι οι στόχοι τους (δηλαδή στο προηγούμενο παράδειγμα οι γυναίκες) να αντισταθούν. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, και τα ευνοημένα αλλά και τα μη ευνοημένα άτομα, έχουν ανάγκη να πιστεύουν ότι το σύστημα είναι δίκαιο, για να περιορίζονται οι συγκρούσεις και μπορεί ακόμα να πιστεύουν στους διαγωνιζόμενους από την κουλτούρα νομιμοποιημένους μύθους.

Σύμφωνα με τη "θεωρία της διαχείρισης του φόβου" (Solomon et al, 1991b, p. 95) η κεντρική υπόθεση είναι ότι η συνείδηση του θανάτου και του μη ελεγχόμενου και

ακαθόριστου σύμπαντος καθώς και της πιθανότητας τραγικών και οδυνηρών γεγονότων, μπορεί να δημιουργήσει στους ανθρώπους έντονο άγχος. Για να το αντιμετωπίσουν, σύμφωνα με τη θεωρία, οι άνθρωποι χρειάζονται να υιοθετήσουν μια κοσμοθεωρία που επιβάλλει τάξη και νόημα στον κόσμο και επιπροσθέτως τους αποδίδει αξία ως άτομα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το κοινωνικό στίγμα προκύπτει από την τάση να απορρίπτουμε αυτούς που είναι διαφορετικοί και ιδιαίτερα αυτούς που αποκλίνουν από τους πολιτισμικούς κανόνες, διότι τονίζουν την έλλειψη της κοινωνικής ομοφωνίας σχετικά με τις απόψεις μας.

II.2. Η φύση του στιγματισμού

Η έρευνα των περασμένων δύο δεκαετιών έχει παρουσιάσει διάφορα ευρήματα σε σχέση με τη φύση του στιγματισμού που είναι σημαντικά για την κατανόηση των στιγματισμένων και την ανάπτυξη των αλληλεπιδράσεων μεταξύ στιγματισμένων και μη ατόμων:

- 1) η πλατιά διαδεδομένη γνώση των αρνητικών στερεοτύπων και της υποτίμησης μερικών κοινωνικών ταυτοτήτων μέσα στην κουλτούρα. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτά τα στερεότυπα είναι τόσο ευρέως διαδεδομένα που αναγνωρίζονται ως «πραγματικότητες» (Bodenhausen και Macrae, in press).
- 2) Η θεμελιώδης αμφιθυμία στο συναίσθημα, στις αξίες και στα στερεότυπα των μη στιγματισμένων προς τους στιγματισμένους
- 3) Το υψηλό ποσοστό άγχους στις αλληλεπιδράσεις με στιγματισμένα άτομα εξαιτίας των αρνητικών προσδοκιών, της αμφιθυμίας αλλά και των προθέσεων να μη φερθούν προκατειλημμένα - το άγχος που βιώνουν οι μη στιγματισμένοι είναι πιθανόν να αποκαλύπτεται με λεκτική και μη λεκτική συμπεριφορά (Devine et al, 1996; Stephan και Stephan, 1985)

II.3. Η δύσκολη θέση των στιγματισμένων

Θα ήταν καλό να σημειωθούν στο σημείο αυτό οι τέσσερις πλευρές της εμπειρίας των στιγματισμένων:

- 1) ***η συνείδηση της υποτιμημένης ποιότητας της κοινωνικής ταυτότητας*** - οι περισσότερες γυναίκες πιστεύουν ότι οι γυναίκες υφίστανται διακρίσεις (Crosby, 1982)
- 2) ***οι εμπειρίες με την προκατάληψη και τη διάκριση***. Οι στιγματισμένοι δεν είναι ποτέ τελείως ελεύθεροι από την πιθανότητα αντιμετώπισης της προκατάληψης από τους άλλους. Μια συνέπεια της πανταχού παρούσας πιθανότητας της αντιμετώπισης της προκατάληψης είναι ότι πολλά στιγματισμένα άτομα μπορεί να αισθάνονται την ανάγκη του να είναι συνεχώς σε επιφυλακή σε πολλά περιβάλλοντα και
- 3) ***η απειλή του στερεότυπου*** - οι στιγματισμένοι έχουν συνείδηση των συγκεκριμένων στερεοτύπων που οι άλλοι έχουν για την κοινωνική τους ομάδα, για παράδειγμα οι γυναίκες γνωρίζουν καλά ότι τα στερεότυπα τις θεωρούν συναισθηματικές, κακές στα μαθηματικά και ότι στερούνται ηγετικής ικανότητας.

Αυτή η συνείδηση δημιουργεί μια δύσκολη κατάσταση στους στιγματισμένους που οι Steele και Aronson (1995) ονομάζουν «απειλή του στερεότυπου», δηλαδή η συνείδηση ότι κάποιος μπορεί να κριθεί και να αντιμετωπιστεί στερεοτυπικά και ότι ακόμα μπορεί να επιβεβαιώσει το στερεότυπο. Για παράδειγμα, το θηλυκό δυναμικό μέλος ενός αμφισβητούμενου συνεδρίου που οδηγείται να ξεσπάσει σε κλάματα, βρίσκεται στον κίνδυνο να επιβεβαιώσει τα στερεότυπα που οι συνάδελφοί της έχουν για τις γυναίκες και μπορεί ακόμα να φοβάται ότι έχουν δίκιο-ότι δηλαδή είναι πολύ συναισθηματική και όχι αρκετά σκληρή- για να εμπλέκεται σε υψηλού επιπέδου λογομαχίες.

Οι Spencer, Steele και Quinn (1996) έχουν δείξει ότι ελέγχοντας το αρχικό ενδιαφέρον και τα σκορ σε τεστ μαθηματικών, οι γυναίκες τα πηγαίνουν χειρότερα από τους άνδρες σε πολύ απαιτητικά τεστ κάτω από στάνταρ οδηγίες, αλλά τα πηγαίνουν το ίδιο καλά με αυτούς όταν το τεστ περιγράφεται σαν τέτοιο στο οποίο δεν υπάρχουν διαφορές επιτυχίας στα δύο φύλα. Φαίνεται έτσι η δυνατή επίδραση που μπορεί να έχει η απειλή του στερεότυπου στην εκπλήρωση του τεστ από τις γυναίκες.

- 4) **η αποδοτική αμφισημία** - αν και σε πολλές περιπτώσεις οι στιγματισμένοι μπορεί να είναι σίγουροι ότι η αντιμετώπισή τους από τους άλλους αντανακλά προκατάληψη και διάκριση, μερικές φορές μπορεί να νιώθουν σημαντική αβεβαιότητα.

Η αποδοτική αμφισημία μπορεί να προστατεύει την αυτοεκτίμηση από τις συνέπειες των αρνητικών αποτελεσμάτων. Οι Ruggiero και Taylor (1995) έκαναν μια μελέτη στην οποία γυναίκες έλαβαν αρνητική αξιολόγηση από έναν άνδρα αξιολογητή. Χειρίστηκαν πειραματικά την πιθανότητα να ήταν ο αξιολογητής προκατειλημμένος εναντίον τους. Οι γυναίκες απόδωσαν την αρνητική αξιολόγηση στην προκατάληψη και όχι στην ποιότητα της δουλειάς τους μόνο όταν η *a priori* πιθανότητα της προκατάληψης ήταν κοντά στο 100%. Όταν η πιθανότητα της προκατάληψης του αξιολογητή ήταν περισσότερο ασαφής, οι γυναίκες έτειναν να ρίχνουν το φταίξιμο στην ποιότητα της δουλειάς τους περισσότερο παρά στην προκατάληψη του αξιολογητή και η αυτοεκτίμησή τους έδειχνε να δοκιμάζεται. Έτσι, αμφισημία γύρω από τις αιτίες των αρνητικών γεγονότων μπορεί επίσης να έχουν επιζήμιες συνέπειες στην αυτοεκτίμηση των στιγματισμένων.

II.3.1. Αντιμετωπίζοντας τη δύσκολη κατάσταση του στίγματος

Πώς αντιδρούν οι στιγματισμένοι σε αυτές τις δύσκολες καταστάσεις; Θα αναφέρουμε τρεις σημαντικές στρατηγικές που χρησιμοποιούν για να αντιμετωπίσουν τις δύσκολες καταστάσεις τους:

1) **Αποδόσεις στην προκατάληψη και στη διάκριση**: οι άνθρωποι που είναι στιγματισμένοι τείνουν να βιώνουν περισσότερα αρνητικά αποτελέσματα στην επαγγελματική τους αλλά και στην προσωπική τους ζωή τα οποία δημιουργούν μια απειλή στην προσωπική αλλά και στη συλλογική αυτοεκτίμηση (Crocker και Major, 1989).

Ένας τρόπος για να την αποφύγουν είναι η απόδοση των προσωπικών αλλά και των ομαδικών αρνητικών αποτελεσμάτων σε εξωτερικές αιτίες, όπως η προκατάληψη και η διάκριση. Η τάση των στιγματισμένων ατόμων να αρνούνται ή να ελαχιστοποιούν το ρόλο της προκατάληψης και της διάκρισης στην προσωπική τους ζωή, δε φαίνεται να εφαρμόζεται στις κρίσεις τους για το ρόλο αυτών στα αποτελέσματα των ομάδων τους.

Αυτό το σημείο τονίστηκε από την Crosby (1982), η οποία σε μια έρευνα σε εργαζόμενες γυναίκες βρήκε ότι αν και ισχυρίζονταν ότι δεν είχαν προσωπικά βιώσει διάκριση, εν τούτοις πρόθυμα παραδέχονταν την ύπαρξή της ενάντια των γυναικών εν γένει. Και οι διαδικασίες της πληροφόρησης αλλά και εξηγήσεις κινήτρων έχουν προταθεί για αυτό το φαινόμενο. Για παράδειγμα, η Crosby (1984) έχει προτείνει ότι μπορεί να είναι περισσότερο δύσκολο να συγκεντρώσουμε αποδείξεις για προσωπική διάκριση παρά για ομαδική. Μια μισθολογική διαφορά μεταξύ ενός συγκεκριμένου άνδρα και μιας γυναίκας μπορεί να έχει μια ποικιλία πιθανών εξηγήσεων, ώστε να είναι δύσκολο να τις αποκλείσουμε και να τη «χρεώσουμε» στη διάκριση. Αντίθετα όμως, η απόδειξη για συστηματική μισθολογική διαφορά μεταξύ Ανδρών και γυναικών σε μια εταιρία είναι περισσότερο δύσκολο να εξηγηθεί ικανοποιητικά, έτσι η διάκριση είναι μια πιο αληθοφανής εξήγηση.

2) Οι κοινωνικές συγκρίσεις : είναι μια σημαντική πηγή για πληροφορίες σε σχέση με το άτομο και ένας σημαντικός παράγοντας του συναισθήματος και της αυτοεκτίμησης.

Στο επίπεδο των προσωπικών συγκρίσεων για προστασία της αυτοεκτίμησης τα στιγματισμένα άτομα είναι πιθανόν να περιορίσουν τις συγκρίσεις τους με άτομα που μοιράζονται το ίδιο στίγμα. Για παράδειγμα, υπάρχει σημαντική απόδειξη ότι οι εργαζόμενες γυναίκες είναι πιο πιθανόν να συγκρίνουν τα προσωπικά τους αποτελέσματα με αυτά άλλων γυναικών παρά με των Ανδρών (Major, 1994; Zanna, Crosby και Lowenstein, 1986).

Στο επίπεδο των ομαδικών συγκρίσεων, οι ιδεολογίες γύρω από την προσωπική ευθύνη, τον προσωπικό έλεγχο, την πίστη σε ένα δίκαιο κόσμο επηρεάζουν τις επιλογές και τις συνέπειες των κοινωνικών συγκρίσεων. Για παράδειγμα, οι Bylsma, Major και Cozzarelli (1995) βρήκαν ότι όταν η πληρωμή πιστευόταν ότι αντανακλά αντικειμενικά κριτήρια απόδοσης, οι γυναίκες ένιωθαν ότι άξιζαν να πληρωθούν όσο και οι άλλες γυναίκες και όχι όσο οι άνδρες, ανεξάρτητα και αν είχαν αυτοί πληρωθεί περισσότερο. Στην αντίθετη όμως περίπτωση ένιωθαν ότι έπρεπε και αυτές να πληρωθούν περισσότερο.

3) Η ψυχολογική απεμπλοκή και η αποταυτοποίηση: Χρησιμοποιείται εδώ ο όρος απεμπλοκή για να γίνει αναφορά στην αρχική αποσύνδεση της αυτοεκτίμησης κάποιου από τα αποτελέσματά του σε μια συγκεκριμένη απειλούμενη με στίγμα κατάσταση-την πρώτη αντίδραση. Και χρησιμοποιείται επίσης ο όρος αποταυτοποίηση

για να γίνει αναφορά στην περισσότερη χρόνια προσαρμογή στη χρόνια απειλή του στιγματισμού σε ένα χώρο, με τη μη πρόσληψη του χώρου ως προσωπική ταυτότητα.

Η ψυχολογική απεμπλοκή μπορεί να παρουσιαστεί είτε δια μέσου των αποτελεσμάτων της προσπάθειας είτε σαν άμεση αντίδραση στο άγχος και στη πιθανή αυτό-αμφισβήτηση που δημιουργείται όταν κάποιος υποπτεύεται ότι η προσπάθειά του θα κριθεί στο πλαίσιο των στερεοτύπων γύρω από την ομάδα του (Spencer, Steele και Quinn, 1996; Steele, 1992, 1995; Steele και Aronson, 1995). Για παράδειγμα, οι Stoutemyer και Steele το 1996 σε μία έρευνα με κορίτσια/ μαθήτριες έδειξαν ότι μόνο κάτω από στερεοτυπική απειλή, όταν δηλαδή το φτωχό αποτέλεσμα θα μπορούσε να επιβεβαιώσει έναν περιορισμό βασισμένο στο φύλο, η αρνητική ανατροφοδότηση προκάλεσε σε αυτές αποταυτοποίηση με τα μαθηματικά, λέγοντας ότι ήταν λιγότερο σημαντικά για αυτές και ότι δεν ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για αντίστοιχες καριέρες.

II.4. Οι συνέπειες του στίγματος

Η αναφορά θα εστιαστεί σε δύο τύπους ως παραδείγματα των τρόπων με τους οποίους το κοινωνικό στίγμα μπορεί να επηρεάσει τη ζωή των στιγματισμένων :

- 1) **στην ψυχολογική ευεξία**, που περιλαμβάνει την ικανοποίηση από τη ζωή, την αυτοεκτίμηση και τη μελαγχολία και
- 2) **στα αποτελέσματα της σχολικής επιτυχίας.**

Σχετικά με την ψυχολογική ευεξία, σε πολλούς ανθρώπους που δεν είναι στιγματισμένοι, φαίνεται αυτονόητο ακόμα και αναπόφευκτο, το να είναι οι στιγματισμένοι δυστυχισμένοι (Jones et al., 1984) όμως έρευνες που ψάχνουν για διαφορές μεταξύ στιγματισμένων και μη ομάδων, με μετρήσεις της ευεξίας, τείνουν να βρίσκουν μικρό ή μη σημαντικό περιεχόμενο. Για παράδειγμα οι γυναίκες, τυπικά, δεν είναι λιγότερο ικανοποιημένες από τη ζωή τους ή από το γάμο τους σε σχέση με τους άνδρες (Diener, 1984; Major, 1994).

Σχετικά με τα αποτελέσματα της σχολικής επιτυχίας., από όλους τους παράγοντες που η κοινωνική επιστήμη έχει φέρει στο φως, αυτός που συνδέει το χαμηλό στάτους των ομάδων συχνά με χαμηλή ακαδημαϊκή επίδοση, είναι πιθανόν ο πιο συζητήσιμος. Μιλήσαμε στην ψυχολογική απεμπλοκή και αποταυτοποίηση για τη θεωρία τού πώς το στίγμα υπονομεύει τη σχολική επιτυχία γενικά.

II.5.Γενικές εκτιμήσεις

Το κοινωνικό στίγμα έχει κόστος και για τα μη στιγματισμένα άτομα. Το κόστος του να κρίνεις ή να απορρίπτεις κάποιον στη βάση της υποτιμημένης κοινωνικής του ταυτότητας, είναι να μην τον γνωρίσεις. Το κόστος του να μην προσλάβεις κάποιον εξαιτίας του στίγματος που φέρει, είναι το να μην κερδίσεις από τις ικανότητές του, την ειδικότητα και την εμπειρία του. Το πιο σημαντικό, όμως, μπορεί να είναι το κοινωνικό κόστος του στίγματος. Όταν κατηγορίες ατόμων υποτιμούνται, στερούνται του ανθρωπισμού τους και υφίστανται διακρίσεις, οι συνέπειες που αναμένονται είναι δυσπιστία, μνησικακία, εχθρότητα και φυσικά απόρριψη και αποκλεισμός.

Όταν τα στερεότυπα γύρω από την κατωτερότητα μιας ομάδας υπονομεύουν την επιτυχία των μελών αυτής της ομάδας, το κόστος υπολογίζεται από την άποψη και των δύο δηλαδή και των ενδεχόμενων συνεισφορών που χάνονται και της οικονομικής και κοινωνικής απώλειας από τα προβλήματα που προκύπτουν.

Μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε σχετικά με τις προϋποθέσεις, που θα κάνουν τα στιγματισμένα άτομα ικανά να απελευθερωθούν από τους νομιμοποιημένους μύθους της κουλτούρας τους και να αναπτύξουν την αίσθηση της συνείδησης της ομάδας τους.

Τα άτομα θα πρέπει να είναι ικανά να οραματιστούν ένα σύστημα στο οποίο η ομάδα τους δε θα καταπιέζεται. Επί προσθέτως, θα πρέπει να έχουν την αίσθηση ότι αυτή η δίκαιη κοινωνία είναι δυνατόν να συμβεί και δεν είναι μια απραγματοποίητη ιδέα.

Όταν θα μπορούν να φανταστούν έναν πιο δίκαιο κόσμο και θα μπορούν να συλλάβουν ένα σχέδιο για να κάνουν το όραμα πραγματικότητα, θα μπορούν να αρχίσουν να αμφισβητούν τις ιδεολογίες, τα στερεότυπα και τις πολιτισμικές πεποιθήσεις που νομιμοποιούν υποβαθμισμένο τους στάτους. Όταν θα μπορούν να μεταδώσουν το όραμά τους και τα σχέδιά τους στους άλλους και να τα οργανώσουν ικανοποιητικά, τότε η κοινωνική αλλαγή είναι πιθανόν να ακολουθήσει.

III. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

III.1. Βαθύτερες υποθέσεις για το φύλο

Το φύλο είναι μια σημαντική κοινωνική ψυχολογική κατασκευή, που καλύπτει το πεδίο από τις ατομικές πεποιθήσεις και πράξεις μέχρι την επίδραση των κοινωνιών και των κοινωνικών συστημάτων. Στην εργασία αυτή το φύλο εξετάζεται ως ένα κοινωνικό-ψυχολογικό φαινόμενο. Το φύλο θεωρείται ως δυναμική κατασκευή η οποία εξαρτάται από το πλαίσιο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Οι κοινωνικές δομές, οι κοινωνικοί ρόλοι, η εξουσία, η θέση και ο πολιτισμός είναι τόσο παράγοντες όσο και επίπεδα ανάλυσης που πρέπει να ληφθούν υπόψη για μια πλήρη εικόνα του φύλου.

Η Bem (1994) ισχυρίστηκε ότι η ψυχολογία έχει ακολουθήσει στην προσέγγιση ζητημάτων του φύλου τις τρεις παρακάτω υποθέσεις:

- 1) την **πόλωση του φύλου**, δηλαδή τα αμοιβαία αλληλοαποκλειόμενα σενάρια για να είναι κάποιος άνδρας ή γυναίκα
- 2) τον **ανδροκεντρισμό**, δηλαδή την ανδρική εμπειρία ως ουδέτερο μέτρο ή κανόνα και
- 3) τον **βιολογικό εσενσιαλισμό**⁹ που σημαίνει ότι οι συμπεριφορές είναι η ουδέτερη και αναπόφευκτη συνέπεια των εγγενών βιολογικών ιδιοτήτων.

Από μια κοινωνικοψυχολογική άποψη, η απλή προσέγγιση διαφοράς των φύλων είναι ατελής. Ως επιλογή, υιοθετείται το μοντέλο του φύλου στο πλαίσιο, το οποίο ορίζεται ως ένα σύνθετο πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να γίνει κατανοητή η σπουδαιότητα του φύλου για κοινωνική αλληλεπίδραση.

⁹ Ο όρος βασίζεται στο λατινογενές *essence* που σημαίνει ουσία. Ο εσενσιαλισμός μίλησε για την εγγενή ουσία του ατόμου, δηλαδή τα βιολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του. Μάλιστα, στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα είναι η αστική τάξη που πλέον ηγεμονεύει και παρουσιάζεται ο συνδυασμός της ιδέας των ατομικών ικανοτήτων με την παλιά ιδέα της κληρονομικότητας που δημιουργεί το ιδεολόγημα περί προορισμένων και αμετάβλητων ατομικών χαρακτηριστικών. Μια νέα ψυχολογία μιλάει για φυσικά καθορισμένες διαφορές και ανισότητες: αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία βρίσκονται εκεί γιατί το άξιζαν. Εκεί που κάποτε φρόντιζε ο Θεός, τώρα φροντίζει η φύση.

III.2. Θεωρητικά μοντέλα προσέγγισης του φύλου

III.2.1. Διαφορές των φύλων

Η πραγματικότητα των κοινωνικών ανισοτήτων με άξονα το φύλο είναι σχετικά κοινά αποδεκτή. Η διερεύνηση και η ανάλυση των διαφορών μεταξύ γυναικών και ανδρών έχει ένα ρεκόρ αιώνα μέσα στην ψυχολογία (Morawski, 1996) και συνεχίζει.

Από την αρχή, οι ερευνητές επιχείρησαν να τεκμηριώσουν περιοχές διαφοράς από τη μια ως την άλλη πλευρά του ψυχολογικού φάσματος. Πολλές μελέτες για τις διαφορές των φύλων μπορούν να καταταχθούν δύο κατηγορίες: σε εκείνες που εντοπίζουν τις διαφορές σε βιολογικούς παράγοντες (φύση) και σε εκείνες που εμπλέκουν συνθήκες κοινωνικοποίησης (ανατροφή). Στο μεγαλύτερο μέρος, οι δύο αυτές μορφές εξήγησης συνυπάρχουν ως συναγωνιζόμενες επιλογές (Morawski, 1996).

Η προσέγγιση των διαφορών των φύλων έχει δεχθεί πολλές κριτικές, οι οποίες τονίζουν τις καθοριστικές υποθέσεις που γίνονται, τις απλοϊκές ιδέες για τη φύση ή την ανατροφή που συχνά επικαλούνται και την αδιαφορία για το τρέχον κοινωνικό πλαίσιο κατά την ερμηνεία των διαφορών. Οι κριτικές τονίζουν ότι η έρευνα στις διαφορές των φύλων τείνει να αντιμετωπίζει τους άνδρες και τις γυναίκες ως παγκόσμιες κατηγορίες που δεν κατέχουν καμία άλλη προέχουσα κοινωνική διάσταση, όπως για παράδειγμα τη φυλή, την τάξη, την ηλικία. (Crawford, 1995).

Μια πολύ σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι η **νοημοσύνη**, η οποία θεώρηση άρχισε να εμφανίζεται στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα. Το 1873, ο Clarke, καθηγητής της ιατρικής στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, ισχυρίστηκε ότι οι γυναίκες είναι λιγότερο έξυπνες, γιατί η μήτρα απορροφά ενέργεια από τον εγκέφαλο. Είναι η εποχή που η ιδέα της ενέργειας διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ερμηνεία των ψυχολογικών φαινομένων. Επίσης, ενώ είναι η στιγμή που οι γυναίκες επιχειρούν να εισχωρήσουν στην ανώτατη εκπαίδευση, διάφορα ιατρικά επιχειρήματα επιστρατεύονται για να λειτουργήσουν ως ιδεολογική τροχοπέδη.

Η εκπαίδευση κατά τον Clarke πρέπει να είναι διαφορετική γιατί οι γυναίκες δεν μπορούν να εργαστούν πνευματικά πάνω από λίγες ώρες την ημέρα. Υποστηρίζεται δε ότι οι γυναίκες διακινδυνεύουν την αναπαραγωγική τους ικανότητα με το να χρησιμοποιούν τον εγκέφαλό τους, αλλά κανείς δεν ασχολείται με το μεγάλο αριθμό των γυναικών που εργάζεται εξαντλητικά ωράρια σε χειρωνακτικές εργασίες.

Ακόμη, το 1879 ο Le Bon, από τους πρωτεργάτες στο χώρο της κοινωνικής ψυχολογίας γράφει: « Στις πιο ευφυείς ράτσες των Παριζιάνων, υπάρχει μεγάλος αριθμός γυναικών που ο εγκέφαλος τους πλησιάζει σε μέγεθος περισσότερο τον εγκέφαλο του γορίλα παρά τον πιο εξελιγμένο των ανδρών..... όλοι οι ψυχολόγοι που έχουν μελετήσει τη νοημοσύνη των γυναικών... αναγνωρίζουν σήμερα ότι αντιπροσωπεύουν τις κατώτερες μορφές της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους και μοιάζουν περισσότερο στα παιδιά και στους άγριους παρά σε έναν ενήλικο και πολιτισμένο άνδρα. Τις διακρίνει το ψέμα, η αστάθεια, η έλλειψη σκέψης και λογικής...». Έτσι, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι γυναίκες του 19^{ου} αιώνα αντιμετωπίζονται πολύ σκληρά από τον κοινωνικό τους περίγυρο, ο οποίος τις θεωρεί κατώτερες σε σχέση με τους άντρες τόσο όσον αφορά τη νοημοσύνη τους και την υπόστασή τους γενικότερα.

III.2.2. Εξελικτική ψυχολογία και φύλο

Ενώ πολλές συζητήσεις των διαφορών των φύλων είναι μη θεωρητικές, η εξελικτική ψυχολογία προσφέρει μια ισχυρή θεωρητική άποψη επάνω στο φύλο. Ο Buss (1996) ισχυρίζεται ότι οι γυναίκες και οι άνδρες δεν είναι παθητικοί αποδέκτες των ρόλων, αλλά η ενσάρκωση των ενεργητικών προσαρμοστικών στρατηγικών. Από μια εξελικτική άποψη, οι διαφορές των φύλων αναμένονται σε εκείνους τους χώρους στους οποίους οι γυναίκες και οι άνδρες έχουν αντιμετωπίσει διαφορετικά προσαρμοστικά προβλήματα στην πορεία της εξελικτικής ιστορίας (Buss, 1995; Buss και Kenrick, 1998).

Σύμφωνα με τον Buss (1995), η επιλογή του συντρόφου και ο συναγωνισμός του ίδιου φύλου για πρόσβαση στους συντρόφους, είναι χώροι στους οποίους οι άνδρες και οι γυναίκες αντιμετωπίζουν διαφορετικά προσαρμοστικά προβλήματα. Αυτά συνδέονται μετά με μια ποικιλία περισσότερο ειδικών εμπειρικών ευρημάτων της διαφοράς που είναι και κοινωνικά (π.χ. προτίμηση επιλογής συντρόφου, στάσεις απέναντι στο τυχαίο σεξ, ερωτική ζήλια) και γνωστικά (π.χ .μνήμη στον εντοπισμό του χώρου).

Η εξελικτική προσέγγιση δεν είναι επίσης χωρίς κριτική. Ενώ η εξελικτική θεωρία δεν ισχυρίζεται ότι οι παρατηρημένες διαφορές των φύλων οφείλονται αποκλειστικά σε βιολογικούς παράγοντες, τείνει να τονίζει λιγότερο το ρόλο των

περιβαλλοντολογικά έγκυρων κατά περίπτωση νύξεων, να μην αναφέρει τίποτα για τις πεποιθήσεις, τις αξίες και τους κανόνες που επηρεάζουν την παρουσία και τη μορφή των συγκεκριμένων συμπεριφορών. Ως συνέπεια, η πλαστικότητα και η μεταβλητότητα της συμπεριφοράς τείνει σε ορισμένες περιπτώσεις να παραβλέπεται.

III.2.3. Δομικές και μεταμοντέρνες απόψεις

Σύμφωνα με τη δομική άποψη, το φύλο δεν είναι ένα χαρακτηριστικό των ατόμων αλλά μια δυναμική κατασκευή που χαρακτηρίζει τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Ενώ μια προσέγγιση των διαφορών του φύλου στην επικοινωνία, θα εστίαζε στο εάν οι γυναίκες και οι άνδρες χρησιμοποιούν λεκτικούς και μη λεκτικούς τρόπους και μια εξελικτική άποψη θα ρωτούσε γύρω από την προσαρμοστική σπουδαιότητα / σημασία των διαφορών της συμπεριφοράς, η δομική άποψη βλέπει την επικοινωνία ως ένα σύνολο στρατηγικών για τη διαπραγμάτευση του κοινωνικού τοπίου, το οποίο για διάφορους λόγους εξαρτάται από το φύλο (Hardihg, 1986; Morawski, 1996; Riger, 1992).

Το κεντρικό αξίωμα των δομικών απόψεων είναι ότι δεν υπάρχει τρόπος έτσι ώστε να γνωρίζει ο κάθε άνθρωπος με βεβαιότητα τη φύση της πραγματικότητας. Αντί να γίνει η υπόθεση ότι υπάρχει η πιθανότητα της καθιέρωσης παγκόσμιων αληθειών, διαμορφώνεται ο ισχυρισμός ότι η θέση του αντιλαμβάνοντα είναι κρίσιμη σχετικά με το τι ερωτήσεις διατυπώνονται και στο πώς ερμηνεύονται οι απαντήσεις. Με αυτό το συλλογισμό, το τι είναι αντιληπτό ως αλήθεια είναι μια κατασκευή που βασίζεται στο πλαίσιο και αξεδιάλυτα συνδέεται με αυτό μέσα στο οποίο δημιουργείται.

Οι δομικές και μεταμοντέρνες απόψεις προωθούν την ερώτηση του τι κάποιος μπορεί να γνωρίζει και απορρίπτουν τις υποθέσεις και τις μεθόδους της εμπειρικής επιστήμης. Από αυτές τις απόψεις, όλες οι κατηγορίες πρέπει να εξεταστούν και καμία αλήθεια δεν είναι ανεξάρτητη από το κοινωνικοπολιτικό σύστημα από το οποίο αναδύεται. Σε αυτή τη συγκεκριμένη περίπτωση του φύλου, αυτή η άποψη καλεί να γίνει η εξέταση της βασικής θέσης των κατηγοριών, όπως είναι ο άνδρας και η γυναίκα. Το φύλο είναι μια συμφωνία που διαμένει στις κοινωνικές διεκπεραιώσεις- είναι ακριβώς αυτό που εμείς συμφωνούμε να είναι (Hare-Mustin και Marecek, 1990).

Για πολλούς κοινωνικούς ψυχολόγους, αυτή η σχετιστική στάση είναι ξένη και απαισιόδοξη γύρω από την πιθανότητα της εμπειρικής προόδου. Ακόμα η άποψη

εγείρει σημαντικά εννοιολογικά ζητήματα, τα οποία πρέπει να υπολογιστούν όταν αντιμετωπίζουμε τις περίπλοκες συνδέσεις και τις υπονοούμενες υποθέσεις, που σχετίζονται με το φύλο.

III.3. Τοποθετώντας το φύλο μέσα στο πλαίσιο

Οι Deaux και Major (1987) πρόσφεραν ένα μοντέλο βασισμένο στην αλληλεπίδραση, το οποίο εστιάζει στα άμεσα αίτια - ειδοποιούς διαφορές των συμπεριφορών που σχετίζονται με το φύλο. Το μοντέλο υποθέτει ότι οι συμπεριφορές που σχετίζονται με το φύλο είναι πολύ ευέλικτες και εξαρτώμενες από το πλαίσιο ενώ τα γεγονότα είναι συχνά πολλαπλά καθορισμένα. Τα διάφορα στοιχεία του μοντέλου μπορούν να συνοψιστούν από την άποψη τριών βασικών συνόλων :

- **ο αντιλαμβάνων**, ο οποίος φέρνει πεποιθήσεις και προσδοκίες σε σχέση με το φύλο μέσα στο αλληλεπιδραστικό περιβάλλον
- **ο στόχος**, το άτομο το ίδιο, το οποίο φέρνει ένα σύνολο αυτοαντιλήψεων και σκοπών στην περίσταση και
- **Οι εξαρτώμενοι από την περίσταση παράγοντες**, που μπορούν να κάνουν το φύλο περισσότερο ή λιγότερο προέχον.

*Το πρώτο σύνολο παραγόντων, που σχετίζονται με τον **αντιλαμβάνοντα**, τονίζει τις πεποιθήσεις που οι άνθρωποι έχουν γύρω από το φύλο και τους τρόπους με τους οποίους αυτές οι πεποιθήσεις μπορούν να μεταφραστούν σε πράξη μέσω της λειτουργίας των προσδοκιών. Τα συστήματα που αφορούν τις πεποιθήσεις για το φύλο, τα οποία περιλαμβάνουν στερεότυπα, στάσεις που αφορούν τους ρόλους των φύλων και αναπαραστάσεις της ταυτότητας του ίδιου του ατόμου για το φύλο του, λειτουργούν ως ένα φίλτρο δια μέσου του οποίου οι γυναίκες και οι άνδρες γίνονται αντιληπτοί. Αυτές οι πεποιθήσεις με τη σειρά τους επηρεάζουν τις πράξεις των ανθρώπων (αυτών που αντιλαμβάνονται) έναντι των γυναικών και των Ανδρών, και ως ομάδες και ως άτομα. Γι' αυτό το λόγο, το φύλο υπάρχει όχι μόνο στο μυαλό των αντιλαμβανόντων, αλλά είναι ενεργό σε συγκεκριμένα πλαίσια, κυμαινόμενο από τον καταμερισμό της εργασίας σε ένα επιστημονικό έργο (Skrypnek και Snyder, 1982) ως τη σεξουαλική παρενόχληση σε αληθινά περιβάλλοντα (Pryor, Giedd και Williams, 1995).*

Όπως έχει δείξει τώρα σημαντική έρευνα, πράξεις που προσλαμβάνονται στη βάση των πεποιθήσεων μπορούν να έχουν αυτοεκπληρούμενες συνέπειες (Snyder, Tanke και Berscheid, 1977), διαιωνίζοντας ως εκ τούτου το σύστημα πεποιθήσεων του φύλου.

Σε μια δυαδική αλληλεπίδραση, και οι δύο άνθρωποι συμμετέχουν. Έτσι, ο «στόχος» φέρνει σε μια αλληλεπίδραση το δικό του σύνολο πεποιθήσεων για το φύλο. Η ταυτότητα του φύλου, όπως τα στερεότυπα και οι στάσεις, είναι επίσης ένα στοιχείο του συστήματος πεποιθήσεων του φύλου, καθώς τα άτομα ορίζουν τους εαυτούς τους, τουλάχιστον εν μέρει, από την άποψη των ευρύτερων κοινωνικών αναπαραστάσεων του φύλου. Εκτός από αυτά τα συστήματα πεποιθήσεων, τα άτομα εμπλέκονται στην κοινωνική αλληλεπίδραση με ένα πιο συγκεκριμένο σύνολο σκοπών, κινήτρων και προσδοκιών, που μπορεί να είναι εξαρτώμενα από το φύλο επίσης. Η πηγή αυτών των πεποιθήσεων του φύλου είναι ένα συχνό θέμα για συζήτηση, συχνά ορισμένο από την άποψη μιας μεγαλοποιημένης αντίθεσης μεταξύ των δυνάμεων της κοινωνικοποίησης έναντι της βιολογίας. Το ενδιαφέρον εδώ είναι λιγότερο για αυτούς τους αιτιώδεις παράγοντες και περισσότερο για τις πιο άμεσες επιρροές και τις πράξεις που παίρνονται σε μια δοσμένη κατάσταση, δίνοντας έκφραση σε ζητήματα που μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο προσδιορισμένα σε σχέση με το φύλο.

Το τρίτο στοιχείο του μοντέλου των Deaux-Major έχει σχέση με την κατάσταση, η οποία κάνει το φύλο περισσότερο ή λιγότερο προέχον. Για παράδειγμα, όταν η αναλογία γυναικών και Ανδρών σε μια κατάσταση είναι πολύ δυσανάλογη, το φύλο είναι περισσότερο πιθανόν να γίνει θέμα. Συγκεκριμένα περιβάλλοντα, όπως ένας επαγγελματικός ποδοσφαιρικός αγώνας, μια μεγαλοπρεπής παρέλαση της Μις Αμερικής, μπορούν να επικαλούνται σενάρια προσδιορισμένα στο φύλο και συμπεριφορά που τονίζουν παραδοσιακούς ρόλους άνδρα και γυναίκας. Αλλά ακόμα και λιγότερο στερεοτυπικές καταστάσεις του φύλου μπορούν να αποσπούν συμπεριφορά εξαρτώμενη από το φύλο, δια μέσου νύξεων που διακριτικά μεταφέρουν διαφορετικές προσδοκίες εκπλήρωσης.

Καθώς η μελέτη για το φύλο έχει προχωρήσει και οι κοινωνικοί ψυχολόγοι έχουν διευρύνει το δείγμα των πλαισίων, γίνεται προφανές ότι η εξέταση της «κατάστασης» πρέπει να επεκταθεί και να αναπτυχθεί πληρέστερα, ώστε να ενσωματώσει δομικές και συστημικές καταστάσεις που επηρεάζουν τις συμπεριφορές, που σχετίζονται με το φύλο.

Οι υποψήφιοι για αυτήν τη μεγεθυμένη ανάλυση του φύλου μέσα στο πλαίσιο είναι πολλοί και θα μπορούσε να συμπεριλάβει τη μελέτη πολιτικών συστημάτων και πολιτισμικών παραδόσεων. Κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι και πολιτικοί επιστήμονες, ασχολούμενοι με τους τρόπους με τους οποίους το φύλο είναι συνυφασμένο με μια κουλτούρα, παρέχουν πολλούς πιθανούς παράγοντες για ένα μεγεθυμένο πλαίσιο αναφοράς. Για να κρατήσουμε όμως τη συζήτηση εύχρηστη καθώς και για να διατηρήσουμε μια κοινωνική ψυχολογική φωνή, τρεις μεταβλητές που έχουν προσλάβει οι κοινωνικοί ψυχολόγοι τα τελευταία χρόνια, συγκεντρώνονται εδώ και είναι:

- 1) *οι κοινωνικοί ρόλοι,*
- 2) *το στάτους και οι καταστάσεις των προσδοκιών και*
- 3) *οι ανισότητες στην ισχύ.*

III.3.1. Η θεωρία των κοινωνικών ρόλων

Η θεωρία των κοινωνικών ρόλων της Eagly (1987) προτείνει ότι ο καταμερισμός της εργασίας μέσα στην κοινωνία, λειτουργεί ως η μεγαλύτερη επιρροή στις επακόλουθες πεποιθήσεις και συμπεριφορές γύρω από τους άνδρες και τις γυναίκες. Σε αντίθεση με εκείνους που βασίζονται σε περασμένες πολιτισμικές επιδράσεις, όπως οι πρακτικές της κοινωνικοποίησης της παιδικής ηλικίας, η Eagly βλέπει τις τρέχουσες κοινωνικές ρυθμίσεις ως τη βασική πηγή των κοινωνικών διαφορών. Ειδικότερα, ισχυρίζεται ότι το φύλο υπηρετεί ως δείκτης για κρίσιμα διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους, που οι ενήλικες εκπληρώνουν.

Ο καταμερισμός της εργασίας, στην οποία οι άνδρες είναι πιο πιθανόν να είναι σε επαγγελματικές θέσεις με πληρωμή και οι γυναίκες είναι πιο πιθανόν να είναι στο ρόλο της νοικοκυράς, λέγεται ότι επηρεάζει δύο τύπους πεποιθήσεων που σχετίζονται με το φύλο :

α) τις πεποιθήσεις που οι άνθρωποι έχουν για τα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές που επιδεικνύονται από τις γυναίκες και τους άνδρες και

β) τις πεποιθήσεις που οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν γύρω από τις ίδιες τους τις ικανότητες και τις επιδεξιότητες που θα μπορούσαν ή θα έπρεπε να αναπτύξουν.

Αυτά τα δύο είδη πεποιθήσεων με τη σειρά τους διαμορφώνουν τις συμπεριφορές των γυναικών και των Ανδρών. Οι συνέπειες αυτού του μοντέλου είναι μάλλον σαφείς.. Εάν οι άνδρες και οι γυναίκες τυπικά λειτουργούν σε διαφορετικούς χώρους στην κοινωνία, για παράδειγμα, οι γυναίκες στο σπίτι και οι άνδρες στον κόσμο

της πληρωμένης εργασίας, τότε κάποιος θα περίμενε διαφορετικές μορφές συμπεριφοράς ανάλογες προς την περίσταση. Αυτές γίνονται αναπόφευκτα συνδεδεμένες με το φύλο ενός προσώπου.

Με έμφαση στην τρέχουσα δομή μάλλον παρά στην περασμένη κοινωνικοποίηση, το μοντέλο των κοινωνικών ρόλων της Eagly υποδηλώνει ότι ίδια ακριβώς έκθεση στους ίδιους ρόλους θα κατέληγε σε αντίστοιχα πρότυπα φύλου. Η Bem (1994) ισχυρίζεται επίσης ότι ο καταμερισμός εργασίας κατά φύλο, θα μπορούσε ο ίδιος να παράγει δύο από τις διαφορετικές συμπεριφορές των φύλων που συζητούνται συχνά από την άποψη της βιολογίας, δηλαδή, τη φυσική επιθετικότητα από του άνδρες και τη μητρική ευαισθησία από τις γυναίκες.

Η Eagly και οι συνεργάτες της παρουσιάζουν πειστική απόδειξη για έναν από τους συνδέσμους αυτού του μοντέλου, συγκεκριμένα τη σχέση μεταξύ καταμερισμού της εργασίας και των προσδοκιών της συμπεριφοράς (Eagly και Steffen, 1984). Δείχνουν ότι όταν οι άνθρωποι καλούνται να εκτιμήσουν τα χαρακτηριστικά είτε των γυναικών είτε των ανδρών, που αντίστοιχα είναι νοικοκυρές και πλήρους απασχόλησης υπάλληλοι, οι πρώτοι κρίνονται ότι είναι περισσότερο κοινωνικοί και λιγότερο διευθυντικοί από ό,τι οι δεύτεροι.

Οι Moskowitz, Suh και Desaulnierw (1994) υιοθέτησαν την ανάλυση των ρόλων της Eagly ως πλαίσιο για την εξέταση αποκλίσεων στην κοινοτική και διευθυντική συμπεριφορά σε ένα φυσικό περιβάλλον. Χρησιμοποιώντας ανάλυση από περιπτώσεις δείγματα, αυτοί οι ερευνητές εξέτασαν το πώς η συμπεριφορά των Ανδρών και των γυναικών διαφοροποιούταν ως λειτουργία των κοινωνικών τους ρόλων, συγκεκριμένα, όταν ήταν επόπτες, ή ένα πρόσωπο που ήταν υπό εποπτεία. Ο **κοινωνικός ρόλος** επηρέασε σημαντικά τη διευθυντική και τη συμπεριφορά υπεροχής και στις γυναίκες και στους άνδρες : και οι δύο ήταν περισσότερο κυριαρχικοί σε έναν ρόλο επόπτη και περισσότερο πειθαρχικοί σε ρόλο υπό εποπτεία. Έτσι, αντίθετα από την ανάλυση της Eagly που τονίζει τα *σταθερά χαρακτηριστικά των επαγγελματικών ρόλων*, τα στοιχεία των Moskowitz et al., (1994) δείχνουν τους ανθρώπους να μετατοπίζονται από κυριαρχικές σε πειθαρχικές συμπεριφορές ως λειτουργία της τρέχουσας αλληλεπίδρασης. Και στις δύο περιπτώσεις, όμως, επικαλείται μια δομική μεταβλητή για να εξηγήσει τις διαφορές στη συμπεριφορά του ατόμου.

III.3.2. Κοινωνικό στάτους και ισχύς

Κοινωνικό Στάτους. Το στάτους αναφέρεται στη σχετική θέση ή στην αξιολόγηση ενός ατόμου ή ομάδας μέσα σε μια συγκεκριμένη ομάδα ή κοινότητα έτσι ώστε οι άνθρωποι με ψηλό στάτους να γίνονται αντιληπτοί ότι είναι με κάποιους τρόπους ανώτεροι από αυτούς με χαμηλότερο στάτους. Οι διαστάσεις που χρησιμοποιούνται για να καθιερώσουν τις ιεραρχίες του στάτους εξαρτώνται από τις αξίες της κοινωνίας και μπορεί να ποικίλουν μέσα στο χρόνο και τον πολιτισμό. Το φύλο όμως, συχνά συµμεταβάλλεται με το στάτους, έτσι ώστε οι γυναίκες και οι δραστηριότητες που έχουν σχέση με αυτές, να θεωρούνται λιγότερο αξιόλογες και με λιγότερο κύρος από ότι οι άνδρες και οι δραστηριότητες που έχουν σχέση με αυτούς. Οι κοινωνικοί ρόλοι που η Eagly και οι συνεργάτες της έχουν μελετήσει δεν είναι έτσι ισότιμοι: ο ρόλος του εργαζόμενου που κερδίζει τα προς το ζην θεωρείται σα να βρίσκεται σε ψηλότερο στάτους από αυτόν της μη εργαζόμενης νοικοκυράς.

Η αντίληψη του στάτους αποτελεί τη μεταβλητή κλειδί για τη θεωρία των προσδοκιών (Berger, Rosenholtz και Zelditch, 1980; Berger, Wagner και Zelditch, 1985). Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και η εκπλήρωση των προσδοκιών, ιδιαίτερα σε ένα ομαδικό περιβάλλον, βασίζονται πάνω στην αντίληψη των χαρακτηριστικών του στάτους των συμμετεχόντων. Τα χαρακτηριστικά του στάτους μπορούν να στηριχτούν πάνω στη βάση της πραγματικής εμπειρίας σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον αλλά πιο συχνά συνάγονται στη βάση περασμένης πληροφόρησης ή πεποίθησης. Στην τελευταία περίπτωση, άνθρωποι που διαφέρουν στο φύλο ή στη φυλή, περιγράφονται σα να έχουν διάχυτα χαρακτηριστικά στάτους. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι που δεν είναι λευκοί και οι γυναίκες θεωρούνται ότι έχουν λιγότερη ισχύ και κύρος και γι' αυτό το στάτους αυτών σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση θα είναι χαμηλότερο. Οι κοινωνικές προσδοκίες των ανθρώπων σχετικά με το πόσο διαφορετικά θα συμπεριφερθούν τα άτομα θεωρούνται ότι εξαρτώνται από τα σχετικά χαρακτηριστικά του στάτους που γίνονται αντιληπτά. Σε απουσία αντίθετης πληροφορίας, οι ομάδες που είναι αρχικά αδιαφοροποίητες σε άλλα χαρακτηριστικά, θα υποθέσουμε ότι μέλη με περισσότερο εκτιμώμενες θέσεις των σχετικών χαρακτηριστικών του στάτους είναι περισσότερο ικανοί από εκείνα του χαμηλότερου στάτους. Αυτές οι προσδοκίες της εκπλήρωσης, κοινές για όλα τα μέλη της ομάδας, επηρεάζουν την αναδυόμενη ισχύ και το κύρος στην ομάδα.

Η έρευνα υποστηρίζει την ιδέα ότι το φύλο είναι ένα χαρακτηριστικό του στάτους που αποσπά διαφορετικές προσδοκίες εκπλήρωσης. Όχι μόνο αναμένεται οι άνδρες να ανταποκριθούν καλύτερα από τις γυναίκες, αλλά επειδή οι άλλοι έχουν υψηλότερες προσδοκίες εκπλήρωσης από αυτούς, βρίσκουν περισσότερες ευκαιρίες να συμμετάσχουν, εισάγουν περισσότερες δραστηριότητες, δέχονται περισσότερες θετικές αντιδράσεις από τους άλλους και έχουν περισσότερη επιρροή στην λήψη αποφάσεων που πραγματοποιείται. Αυτή η διαδικασία γενίκευσης του στάτους θα συμβαίνει όταν το χαρακτηριστικό του στάτους δεν συσχετίζεται συγκεκριμένα με την ικανότητα κάποιου.

Ο Lorenzi-Cioldi (1988) ανέλυσε επίσης το σύνδεσμο μεταξύ φύλου και στάτους και υπέθεσε ότι οι υψηλού στάτους άνθρωποι είναι περισσότερο πιθανόν να βλέπονται ως άτομα χαλαρά συσχετιζόμενα μέσα σε ένα σύνολο, ενώ άνθρωποι χαμηλού στάτους βλέπονται ως ανταλλάξιμα μέλη μιας περισσότερο ομογενοποιημένης ομάδας. Αυτή η διαφορετική αντίληψη των ομάδων που διαφέρουν στο στάτους, εξετάστηκε σε δύο μελέτες από τον Lorenzi-Cioldi και τους συνεργάτες του (Lorenzi-Cioldi και Deaux, 1997; Lorenzi-Cioldi, Eagly και Stewart, 1995). Όταν οι άνθρωποι δοκιμάζονται για την ανάκληση πληροφοριών γύρω από μια σειρά ανδρικών ή γυναικείων στόχων, και οι γυναίκες και οι άνδρες τείνουν να ομογενοποιούν τις γυναίκες, δηλαδή, κάνουν λάθη που δείχνουν αποτυχία να διαφοροποιήσουν ανάμεσα σε διάφορους θηλυκούς στόχους. Σε αντίθεση, οι ερωτώμενοι κάνουν λιγότερα λάθη τέτοιου τύπου στην ανάκληση πληροφοριών γύρω από αντρικούς στόχους, δείχνοντας ότι οι άνθρωποι ξεχωρίζουν ως άτομα τους άνδρες σε μεγαλύτερη έκταση (Lorenzi-Cioldi et al., 1995). Ακόμα το γεγονός του ότι αυτή η διαφορά στην αντίληψη των γυναικών και των Ανδρών, συνδέεται με το στάτους υποστηρίζεται από μια επόμενη μελέτη, στην οποία το στάτους ήταν σαφώς ελεγχόμενο (μια σύγκριση πρωτοετών μαθητών και μεγαλύτερων) ή χειριζόμενο (παράδειγμα ελάχιστης ομάδας). Στις δύο μελέτες, μέλη και των δύο ομάδων με υψηλό και χαμηλό στάτους, ήταν περισσότερο πιθανόν να δείξουν ένα ομοιογενοποιημένο αποτέλεσμα κατά την ανάκληση πληροφοριών γύρω από την ομάδα με το χαμηλότερο στάτους (Lorenzi-Cioldi και Deaux, 1997).

Ισχύς. Αν και οι όροι «στάτους» και «ισχύς» χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά, πρέπει να εντοπιστούν κάποιες διαφορές. Ενώ το **στάτους** αναφέρεται αρχικά στις *αντιλήψεις της ικανότητας και της ανωτερότητας ενός προσώπου ή ομάδας προσώπων επάνω σε άλλους*, η **ισχύς** τυπικά αναφέρεται στον *πραγματικό έλεγχο που ένα πρόσωπο ή ομάδα έχει επάνω στους πόρους και τα αποτελέσματα ενός άλλου*.

Αναλύσεις των σχέσεων της ισχύος μπορούν να συμβούν σε οποιοδήποτε από τα διάφορα επίπεδα : κοινωνικά, διαπροσωπικά και ατομικά (Raginw και Sundstrom, 1989; Yoder και Kahn, 1992).

Καθένας από αυτούς τους παραπάνω παράγοντες- οι κοινωνικοί ρόλοι, το στάτους, οι προσδοκίες και η ισχύς- είναι σημαντικοί για μια ευρεία κοινωνική-ψυχολογική ανάλυση του φύλου. Πολλές φορές αυτοί οι παράγοντες που είτε αγνοούνται είτε υπονοούνται, αντιπροσωπεύουν τους διάφορους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες και οι άνδρες περιορίζονται από τις θέσεις τους. Οι άνθρωποι επίσης φέρνουν στις καταστάσεις εσωτερικευμένες πεποιθήσεις για το φύλο, οι οποίες τους προδιαθέτουν να κατασκευάσουν ταυτότητες και συμπεριφορές που είναι συνεπείς με αυτές και ανάλογες με την κατάσταση που βρίσκουν.

Χρησιμοποιώντας ως οδηγό *το φύλο στο πλαίσιο*, στο σημείο αυτό θα γίνει μια ανασκόπηση της έρευνας πάνω στο σύστημα πεποιθήσεων του φύλου, το οποίο περιλαμβάνει εργασία πάνω στα στερεότυπα, στάσεις των ρόλων του φύλου και την ταυτότητα του φύλου.

Η προσοχή στρέφεται στο ρόλο του φύλου στην κοινωνική αλληλεπίδραση. Από αυτόν τον πολύ μεγάλο χώρο, επιλέγονται διάφορες περιοχές για ιδιαίτερη προσοχή όπως :

- ***η λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία,***
- ***η ηγεσία και οι διαδικασίες της ομάδας και τέλος***
- ***η κοινωνική επιρροή.***

Η αλληλεπίδραση των ατομικών τάσεων, δομικοί παράγοντες και η πραγματική ανάγκη για αυτή τη μορφή της πολύ-επίπεδης ανάλυσης, εφαρμόζεται μετά σε δύο κοινωνικά θέματα: την επαγγελματική διάκριση και τη σεξουαλική παρενόχληση.

Σε μια έρευνα, που αφορά την επίδραση του κοινωνικού πλαισίου στην αυτοαντίληψη του ρόλου του φύλου, η Sherif (1979, 1982) υποστήριξε ότι για να κατανοήσουν το φύλο ως κατασκευή οι ερευνητές, πρέπει να το δουν μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο και να μελετήσουν καθιερωμένους ρόλους του φύλου. Τόνισε ότι η αυτοαντίληψη είναι σύνθετη και συγκροτείται από διάφορα συστατικά.

Η Eagly (1987) υποστήριξε επίσης ότι η παρουσία άλλων μπορεί να επηρεάσει τις συμπεριφορές των ατόμων σε σχέση με το ρόλο του φύλου. Πρότεινε ότι οι άλλοι μπορεί να ενισχύσουν την τυπική συμπεριφορά του φύλου, όταν το φύλο είναι προέχον μέσα σε ένα πλαίσιο.

Η Bem (1993) περιέγραψε το φύλο σαν ένα φακό μέσα από τον οποίο βλέπουμε τον κόσμο. Πρότεινε ότι πολλές από τις επιλογές που κάνουμε σχετικά με την ίδια μας τη συμπεριφορά ποικίλουν και καθοδηγούνται από τις πολιτισμικές προσδοκίες για το φύλο μας. Κατασκεύασε τον Bem Sex Role Inventory (BSRI-1974) για τη μέτρηση του βαθμού στον οποίο ένα πρόσωπο βασίζεται σε αυτή την πληροφορία για τον πολιτισμικό ρόλο του φύλου και που έχει χρησιμοποιηθεί στις έρευνες.

Η Maccoby (1990) πρότεινε ότι οι κοινωνικές μας συμπεριφορές, περιλαμβάνοντας και τις συμπεριφορές που έχουν να κάνουν με το φύλο, διαφοροποιούνται μέσα στα πλαίσια, διότι τα πλαίσια ποικίλουν από την άποψη αυτών με τους οποίους αλληλεπιδρούμε. Επομένως, αλλάζουμε την αντίληψη για το φύλο μας ή τουλάχιστον για τη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα, ανάλογα με τα πλαίσια;

Με τη παρακάτω έρευνα, γίνεται προσπάθεια ναδειχθεί ότι και οι άνδρες και οι γυναίκες διαφοροποιούν τα χαρακτηριστικά τους ανάλογα με το πλαίσιο. Η Smith διατύπωσε τις παρακάτω θεωρητικές υποθέσεις:

- 1) οι άνδρες έχουν περισσότερες πιθανότητες να επιδείξουν γυναικεία χαρακτηριστικά στο πλαίσιο του άλλου φύλου σε σύγκριση με ένα γενικό πλαίσιο,
- 2) οι γυναίκες θα επιδείξουν σε υψηλότερο βαθμό γυναικεία χαρακτηριστικά στο πλαίσιο του άλλου φύλου σε σύγκριση με ένα γενικό πλαίσιο,
- 3) τα κοινωνικά πλαίσια θα αποσπούσαν χαμηλότερα αρρενωπά χαρακτηριστικά σε σύγκριση με ένα εργασιακό πλαίσιο και για τα δύο φύλα,
- 4) οι περισσότερες γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να επιδείξουν και αρρενωπά και θηλυκά χαρακτηριστικά από ότι οι άνδρες,
- 5) η μεγαλύτερη αναλογία των γυναικών θα κατηγοριοποιηθεί ως cross sex-typed σε σχέση με τους άνδρες και
- 6) ελάχιστοι άνδρες θα κατηγοριοποιηθούν ως cross sex-typed στο πλαίσιο του ίδιου φύλου.

Έγινε διαμόρφωση και περιγραφή έξι καταστάσεων-πλαίσια. Όπως πρότεινε η Maccoby, οι περιγραφές των πλαισίων περιελάμβαναν το πρόσωπο με το οποίο θα αλληλεπιδρούσαν, καθώς και το είδος αλληλεπίδρασης. Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 275 φοιτητές, 223 γυναίκες και 52 άνδρες. Η Smith χρησιμοποίησε το BSRI για να

μετρήσει την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα, και για να τους κατατάξει σε τέσσερις sex-typing (sex-typed, cross sex-typed, androgynous, undifferentiated).

Τα αποτελέσματα γενικά υποστηρίζουν την πρόβλεψη ότι η αυτοαντίληψη του φύλου αλλάζει στα διάφορα πλαίσια. Η περιγραφή που αφορά τον εαυτό μας αλλάζει από πλαίσιο σε πλαίσιο. Από τις παραπάνω υποθέσεις μόνο η υπόθεση ότι οι γυναίκες θα επιδείξουν σε υψηλότερο βαθμό γυναικεία χαρακτηριστικά στο πλαίσιο του άλλου φύλου σε σύγκριση με ένα γενικό πλαίσιο, δεν επιβεβαιώθηκε.

IV. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΟ

Οι Deaux και Kite (1987) όρισαν το σύστημα πεποιθήσεων για το φύλο ως μια ομάδα πεποιθήσεων και απόψεων για τους άνδρες και τις γυναίκες και των διαδεδομένων ιδιοτήτων της θηλυκότητας και της αρρενωπότητας. Αυτό το σύστημα περιλαμβάνει:

- α) στερεότυπα για τα χαρακτηριστικά των ανδρών και των γυναικών (ποιος δηλαδή είναι ο αντιπροσωπευτικός άνδρας και ποια η αντιπροσωπευτική γυναίκα),
- β) στάσεις για τους κοινωνικούς ρόλους που έχουν οι άνδρες και οι γυναίκες,
- γ) αντιλήψεις που έχουν οι άνδρες και οι γυναίκες για την ταυτότητα του φύλου τους και
- δ) αντιλήψεις για αυτούς που καταστρέφουν το παραδοσιακό πρότυπο των ρόλων για το φύλο περιλαμβάνοντας τους άνδρες και γυναίκες ομοφυλόφιλους.

Έρευνες σχετικά με τις αντιλήψεις για το φύλο δείχνουν ότι ό,τι δεν είναι θηλυκό είναι ανδρικό και το ανάποδο. Δηλαδή οι άνθρωποι περιμένουν τα άτομα να προσαρμοστούν σε ένα σχετικά σταθερό σετ από ρόλους του φύλου, χαρακτηριστικά ,φυσικές ιδιότητες και γενικές πεποιθήσεις για το φύλο τους. Παράδειγμα το άτομο που είναι αρρενωπό ή θηλυκό σε μια πλευρά της συμπεριφοράς του θα είναι το ίδιο αρρενωπό ή θηλυκό και στις άλλες πλευρές της συμπεριφοράς.

IV.1.Στερεότυπα

Τα Στερεότυπα¹⁰ είναι υπεραπλουστευμένες και (συχνά αυθαίρετα) γενικευμένες (θετικές ή αρνητικές αντιλήψεις) των ατόμων οι οποίες δημιουργούνται στην προσπάθεια τους να κατανοήσουν και να εξηγήσουν την πραγματικότητα. Ως στερεότυπα νοούνται οι ιδέες που είναι βασισμένες σε διαστρεβλώσεις, υπερβολές και υπεραπλουστεύσεις, της πολύπλοκης κοινωνικής πραγματικότητας π.χ «Τα αγόρια δεν κλαίνε», «Τα κορίτσια είναι ευαίσθητα και κλαίνε εύκολα», «Τα κορίτσια είναι επιμελή ως μαθήτρες, αλλά είναι αγχώδη», «Τα αγόρια είναι έξυπνα ως μαθητές, αλλά δε διαβάζουν», «οι πολιτικοί είναι διεφθαρμένοι», «οι γυναίκες είναι συναισθηματικές», «οι μεσογειακοί λαοί είναι θερμόαιμοι», «οι Γερμανοί είναι οργανωτικοί» κ.λπ.

¹⁰ Στερεότυπο: στέρεος και τύπος, αποτελεί όρο της τυπογραφίας. Τα στερεότυπα θεωρούνται λανθασμένα , άκαμπτα, μονομερή, υπεραπλουστευμένες γενικεύσεις για κοινωνικές ομάδες (όλοι αυτοί οι όροι είναι αρνητικά φορτισμένοι)

Ο όρος «στερεότυπο» εισάγεται στις κοινωνικές επιστήμες από το Γουώλτερ Λίπμαν το 1922, ο οποίος όρισε τα στερεότυπα ως εικόνες που έχουν οι άνθρωποι στο μυαλό τους, ως χάρτες του κόσμου. Αυτές οι προκατασκευασμένες εικόνες και ιδέες, εμποδίζουν τους ανθρώπους να δουν την πραγματικότητα όπως είναι, την παραμορφώνουν και τελικά τη διαστρεβλώνουν.

Τα στερεότυπα αντιπροσωπεύουν τη γνώση την οποία οι άνθρωποι νομίζουν ότι έχουν για ορισμένους λαούς και για ορισμένες κοινωνικές ομάδες ή κατηγορίες ατόμων, π.χ., των ηλικιωμένων, των αναπήρων, των αλλοδαπών, των φύλων κ.λπ. Τα στερεότυπα δεν περιέχουν αναλυτικές αιτιολογήσεις και εκφράζονται με επιθετικούς προσδιορισμούς και τυποποιημένες φράσεις.

Οι κοινωνικές ομάδες και κατηγορίες τις οποίες αφορούν τα στερεότυπα, μπορεί να είναι ολόκληροι λαοί π.χ. «Οι Άγγλοι είναι τυπικοί», επίσης μπορεί να είναι κατηγορίες ατόμων που κατηγοριοποιούνται με κριτήριο το φύλο: «Οι άνδρες είναι ανίκανοι να φροντίζουν τα παιδιά», οι γυναίκες είναι ακατάλληλες για διευθυντικές θέσεις» ή μπορεί να είναι κατηγορίες ανθρώπων που κατατάσσονται με κριτήριο τη φυλή, το χρώμα, την κοινωνική τάξη, το βάρος, τη σεξουαλική ταυτότητα και στις οποίες κοινωνικές κατηγορίες και ομάδες αποδίδεται ένα συγκεκριμένο γνώρισμα ή ιδιότητα: «Οι Μαύροι είναι τεμπέληδες», «Οι Μαύροι είναι καλοί χορευτές ή αθλητές στίβου» κ.λπ.

Υπάρχουν δηλαδή στερεότυπα φυλετικά (ρατσιστικά), σεξιστικά, εθνικά, ταξικά κ.ά. Αποδίδουν με απλουστευτικό τρόπο σε όλα τα μέλη των συνόλων αυτών ορισμένα αρνητικά χαρακτηριστικά απλά και μόνο επειδή είναι μέλη τους. Δηλαδή τα στερεότυπα ενεργοποιούνται χωρίς σκέψη, με τρόπο αυτόματο, μηχανικό και ανορθολογικό και παρεμποδίζουν τη λειτουργία της κρίσης. Καθορίζουν συνεπώς, αποφασιστικά την αντίδραση και τη συμπεριφορά ενός ατόμου ή μιας ομάδας, απέναντι στα μέλη των ομάδων τα οποία είναι στόχος των στερεοτύπων.

Στην εργασία αυτή αντικείμενο της έρευνας είναι τα στερεότυπα που βασίζονται στο φύλο των ατόμων και χάρη σε αυτά τα πρότυπα δημιουργείται το φαινόμενο του σεξισμού (Κοινωνιολογία Γ Λυκείου, 1998)

Ο όρος «Σεξισμός» εκφράζει τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις σε βάρος των ατόμων με κριτήριο το φύλο τους. Είναι ένα σύνολο αρνητικών στάσεων και

προκαταλήψεων¹¹, οι οποίες αναφέρονται σε υποτιθέμενες διαφορές των δύο φύλων, δηλαδή στη διάκριση θηλυκού και αρσενικού. Οι σεξιστικές προκαταλήψεις καθορίζουν εδώ και πάρα πολλούς αιώνες τους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους. Μάλιστα αποδίδουν στους άνδρες και στις γυναίκες συγκεκριμένους ρόλους και θεωρούν ότι τα δύο φύλα δεν είναι εξίσου κατάλληλα για τους ίδιους ρόλους. Για παράδειγμα, σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία, ο ανδρισμός συνδέεται με τις ιδιότητες του ανεξάρτητου, του εξουσιαστικού, του ισχυρού και του αποτελεσματικού. Η εικόνα της γυναίκας αντίθετα, συνοδεύεται από τους επιθετικούς προσδιορισμούς: συναισθηματική, εγκάρδια, εξαρτημένη, παθητική, δοτική, εκφραστική κ.λπ. Αυτές οι αναπαραστάσεις των δύο φύλων είναι αποτέλεσμα σχέσεων δύναμης που διαμορφώθηκαν ανάμεσα στα δύο φύλα κατά το παρελθόν.

Οι αναπαραστάσεις αυτές νομιμοποιούν, ακόμα και σήμερα, την ανδρική κυριαρχία. Προκειμένου να επιτευχθεί η νομιμοποίηση αυτή, είναι απαραίτητη μια σειρά πρακτικών κοινωνικοποίησης¹² σύμφωνα με το φύλο. Με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, οι διαφορές μεταξύ των φύλων εγγράφονται ως κάτι το φυσιολογικό. Με αυτό τον τρόπο αναπαράγονται οι σχέσεις κυριαρχίας μεταξύ των δύο φύλων, δίχως αυτό να είναι έκθετο στην κριτική διάθεση των υποκειμένων.

Από μικρή ηλικία τα παιδιά σχηματίζουν μέσω της κοινωνικοποίησης, στάσεις, αντιλήψεις και προκαταλήψεις για τα δύο φύλα, τους ρόλους και τις σχέσεις τους. Μαθαίνουν και ενστερνίζονται τα κριτήρια με τα οποία το κοινωνικό τους περιβάλλον αποδίδει στα αγόρια και στα κορίτσια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ικανότητες. Για παράδειγμα, οι άνδρες έχουν το μυαλό και οι γυναίκες τη γλώσσα. Η ιδέα ότι οι άνδρες υπερέχουν σε ικανότητες οπτικής αντίληψης και γνωστικής επεξεργασίας του χώρου είναι πλατιά αποδεκτή, σε σημείο που να μην αμφισβητείται μερικές φορές ακόμη και από αυτές/ούς που κατακρίνουν τις ψυχομετρικές υποθέσεις για διαφορές των φύλων.

Οι Archer και Lloyd (1982), υποστηρίζουν ότι οι μόνες σοβαρές ενδείξεις για διαφορές όσο μικρές και αν είναι αφορούν αυτό το συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο. Μια τέτοια ιδέα όμως της ειδικής κλίσης των ανδρών δεν είναι ιδιαίτερα πειστική. Μάλιστα, με βάση δοκιμασίες αναγνώρισης προσώπου, λόγου χάρη δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε κάποια υπεροχή των Ανδρών. Διάφορες εμπειρικές έρευνες είτε δε

¹¹ Προκατάληψη: είναι η στάση απέναντι σε μια ομάδα. Τα στερεότυπα αποτελούν τον πυρήνα, το γνωστικό στοιχείο της προκατάληψης, η οποία προκατάληψη είναι στάση δηλαδή οι γνωστικές πεποιθήσεις μαζί με τις συναισθηματικές αξιολογήσεις. Το στερεότυπο δεν οδηγεί απαραίτητα στην προκατάληψη ενώ η προκατάληψη εμπεριέχει στερεότυπο.

¹² Κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα εντάσσονται και ενσωματώνονται στην κοινωνία.

δείχνουν διαφορές ανάμεσα στα φύλα, είτε δείχνουν την υπεροχή των γυναικών στην αναγνώριση ορισμένων κυρίως σύνθετων συναισθημάτων. (Διακογιάννη- Ταρλαντζή, 1987) καθώς και την υπεροχή των θηλυκών βρεφών στην αναγνώριση προσώπων (Fagan 1972).

Έχει λοιπόν ενδιαφέρον να αναφερθεί εδώ μια παρατήρηση της Hyde (1981), η οποία υπολόγισε, με βάση μια ειδική στατιστική ανάλυση, ότι σε μια γκάμα του υψηλότερου 5% των επιδόσεων στις διάφορες δοκιμασίες αντίληψης – κατανόησης του χώρου, η αναλογία ανδρών και γυναικών θα έπρεπε να είναι 2:1, εάν δεχτούμε την εγκυρότητα των ενδείξεων που μιλούν για μεγαλύτερες διαφορές. Θα υπήρχε μεν μια υπεροχή των ανδρών, όμως θα υπήρχε ακόμα και εκεί μεγάλο ποσοστό γυναικών, Εάν , συνεχίζει η Hyde, υποθεθεί ότι για να γίνει ένα άτομο μηχανικός χρειάζεται ιδιαίτερη έφεση σε οπτικές- χωροταξικές ικανότητες, θα έπρεπε να περιμένουμε το 1/3 τουλάχιστον των μηχανικών να είναι γυναίκες. Στις ΗΠΑ όμως της δεκαετίας του '70, οι γυναίκες μηχανικοί ήταν μόνο το 1% του συνόλου.

Στην επόμενη ενότητα αναλύονται διεξοδικότερα τα στερεότυπα για το φύλο.

IV.1.1.Στερεότυπα για το φύλο

Τα στερεότυπα για το φύλο αποτελούνται από ένα σετ πεποιθήσεων για τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχουν οι άνδρες και οι γυναίκες και επίσης το πώς πρέπει να είναι ο άνδρας και η γυναίκα. Από έρευνες που έγιναν τόσο στην Αμερική και σε άλλες χώρες βρέθηκε ότι τα παραδοσιακά πρότυπα των φύλων, παρά τις βελτιώσεις που έχουν σημειωθεί στην κοινωνική θέση των γυναικών, παρουσιάζουν *αντοχή, σταθερότητα και αδράνεια στην αλλαγή* και ότι είναι αποδεκτά και αναφέρονται από πολλά άτομα ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο και το μορφωτικό τους επίπεδο. Αυτό όμως που έχει σημασία είναι η διαπίστωση ότι οι κυρίαρχες για τα φύλα κοινωνικές αντιλήψεις δεν είναι απλά στερεότυπες αλλά και μεροληπτικές υπέρ του αντρικού φύλου, εφόσον ό,τι αποδίδεται και θεωρείται τυπικό για το αντρικό φύλο αξιολογείται θετικότερα και θεωρείται περισσότερο σημαντικό. Αντίθετα ό,τι αποδίδεται στο γυναικείο φύλο αξιολογείται αρνητικά.

Πολλά τέτοια παραδείγματα βρίσκονται διάχυτα στα παραμύθια, όπου η γυναίκα είναι αυτή που κάνει κακό στους ήρωες του παραμυθιού όπως είναι η μάγισσα που βάζει εμπόδια. Είναι σημαντικό να αναφερθεί στο σημείο αυτό το γεγονός του οτιδήποτε λεκτικό χαρακτηριστικό αναφέρεται σε γυναίκα διακατέχεται από αρνητικότητα ή τουλάχιστον δεν προιδεάζει σε κάτι θετικό. Για παράδειγμα η λέξη νοικοκύρης αποδίδει στον κάτοχο της κάτι το θετικό, φέρνει στο νου άνθρωπο που θέλει να τα έχει όλα σε μια τάξη που κοιτάζει και προσέχει το σπίτι του και δεν φέρεται επιπόλαια, ενώ η νοικοκυρά περικλείει μέσα της μια αρνητικότητα και μια υποτίμηση μιας και όλοι οι άνθρωποι έχουν ακούσει το εξής: "...Είναι μια απλή νοικοκυρά" ή "Δούλεψε για να μη γίνεις μια απλή νοικοκυρά" ή "Έτσι όπως πορεύεσαι θα καταντήσεις μια νοικοκυρά" κ.λπ. Επίσης όταν μια γυναίκα είναι γιατρός πολλοί άνθρωποι αναφέρονται στην εκάστοτε ιατρό με τη λέξη γιατρίνα κάτι τέτοιο όμως υποβαθμίζει τη σοβαρότητα του επαγγέλματός της, ενώ όταν αναφέρονται σε άνδρα τα πράγματα είναι τελείως διαφορετικά.

Το πεδίο των στερεοτύπων για το φύλο είναι αξιοσημείωτο, περικλείοντας φυσικά χαρακτηριστικά και χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Οι χαρακτήρες γένους αρσενικού είναι επιθετικοί, ανεξάρτητοι, επινοητικοί, δημιουργικοί, παρατηρητικοί, περίεργοι, υπέρμετρα σίγουροι για τον εαυτό τους, κάτοχοι ορθολογικών και αιτιοκρατικών γνώσεων και ελάχιστα εκδηλωτικοί. Αντίθετα, οι χαρακτήρες γένους θηλυκού, ενήλικες και παιδιά, προβάλλονται να είναι στοργικοί, εξαρτημένοι,

υπέρμετρα φιλάρεσκοι, θρησκόληπτοι, εκδηλωτικοί, δειλοί, καταλαμβάνονται εύκολα από φόβο και ζηλεύουν τις ικανότητες των άλλων, συμπεριφορές σχετικά με τους ρόλους, προτιμήσεις επαγγέλματος, ειδικές ικανότητες και συναισθηματικές προδιαθέσεις και γενικά τους στόχους της ζωής των δύο φύλων. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τους Deaux και Lewis (1984) και Spence et al. (1975) οι άνδρες είναι πιο διεκδικητικοί και ανεξάρτητοι ενώ οι γυναίκες είναι πιο συναισθηματικές και εκφραστικές. Από την πλευρά των συναισθημάτων θεωρείται ότι οι γυναίκες κλαίνε πιο συχνά από τους άνδρες και εκφράζουν το θυμό τους λιγότερο σε σχέση με τους άνδρες (LaFrance και Banaji, 1992). Όσον αφορά τα επαγγέλματα σύμφωνα με τους Glick, et al. (1995) οι άνθρωποι περιμένουν να είναι πιλότος ένας άνδρας και νηπιαγωγός μια γυναίκα.

Ο Campbell (1989) παρουσιάζει ορισμένους παράγοντες που ευθύνονται για τις διαφορές φύλου. Ότι οι δάσκαλοι έχουν υψηλότερες προσδοκίες από τα αγόρια για τα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες από ότι έχουν από τα κορίτσια με αποτέλεσμα να δίνουν στα αγόρια περισσότερη προσοχή.

Στην έρευνα που διενεργήθηκε από τους: Φρογάκη Ελένη, Εκπαιδευτικό Δ.Ε. -Μεταξάρη Κατερίνα, Εκπαιδευτικό Δ.Ε. και Κασσωτάκη Γεώργιο, Εκπαιδευτικό Δ.Ε με τίτλο: Τα στερεότυπα στη συμπεριφορά καθηγητών/τριών προς τους μαθητές και η αντιμετώπιση αυτών ανάλογα με το φύλο τους η οποία διεξήχθη σε τρία σχολεία στο Ν. Ηρακλείου της Α΄ τάξης Λυκείου

1. Το 4ο Ενιαίο Λύκειο Ηρακλείου (12 αγόρια ,14 κορίτσια)
2. Το Ενιαίο Λύκειο Χάρακα (8 αγόρια , 10 κορίτσια) και
3. Το 3ο ΤΕΕ Ηρακλείου (8 αγόρια , 9 κορίτσια του τομέα Διοίκησης και Οικονομίας).

Από τα αποτελέσματα της έρευνας στα τρία σχολεία το θέμα της ισότητας των δύο φύλων μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία είναι πολυσύνθετο. Εξαρτάται από πολλούς παράγοντες οι οποίοι διαφοροποιούνται από σχολείο σε σχολείο όπως έγινε εμφανές από τα επί μέρους συμπεράσματα:

Α) Οι εκπαιδευτικοί σίγουρα φέρουν τα στερεότυπα της κοινωνίας για τους ρόλους άνδρα –γυναίκα. Αυτά επίσης σίγουρα εκδηλώνονται μέσα στο σχολείο. Ο τρόπος και ο βαθμός εκδήλωσης τους καθορίζεται από την προσωπικότητα , την παιδεία και τα βιώματα του καθενός / μιας

Β) Το φύλο και η ηλικία των εκπαιδευτικών δεν είναι σημαντική απόδειξη της ευθύνης της διαφοροποίησης της συμπεριφοράς προς τους μαθητές /τριες. Οποσδήποτε παίζουν σημαντικό ρόλο αλλά όχι απόλυτα καθοριστικό

Γ) Η γεωγραφική θέση του σχολείου αστικό ή επαρχιακό είναι εξίσου καθοριστικό διότι όπως αποδείχθηκε στο επαρχιακό γίνονται γρηγορότερα αισθητές οι όποιες αλλαγές των σχολικών δομών επειδή οι εκπαιδευτικοί εκεί είναι νεότεροι επαγγελματικά και φέρουν τον αέρα της ανανέωσης από την εμπειρία τους στον ιδιωτικό τομέα.

Δ) Ο πιο καθοριστικός ρόλος στη διαμόρφωση συνειδήσεων και ταυτοτήτων ανδρικών και γυναικείων είναι το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον. Αυτό είναι που επηρεάζει σημαντικά τις αντιλήψεις των μαθητών /τριών και καθοδηγεί τις συμπεριφορές τους. Αν μια συμπεριφορά είναι αποδεκτή από τον περίγυρο τότε αυτό θεωρείται φυσική συνέπεια και για τους μαθητές/τριες.

Ε) Η οικογένεια είναι εξίσου καθοριστική γιατί από εκεί ξεκινούν οι πρώτες διαφοροποιήσεις. Οι ρόλοι που κατανέμονται εκεί συνοδεύουν τον έφηβο /η και στην ενήλικη ζωή του. Τα οικογενειακά πρότυπα είναι και πρότυπα και για τη δική του οικογένεια άσχετα από τις οποιαδήποτε επεμβάσεις που δέχεται στη μετέπειτα ζωή του.

ΣΤ) Το οικονομικό επίπεδο του μαθητή /τρια επηρεάζει κι αυτό σημαντικά γιατί δίνει τη δυνατότητα να τονιστούν περισσότερο οι διαφορές φύλων. Σε περίπτωση οικονομικής άνεσης η βοήθεια προς την γυναίκα προέρχεται από εξωγενείς παράγοντες κι όχι από τον άνδρα. Το αντίθετο συμβαίνει σε περίπτωση οικονομικής δυσχέρειας.

Η παιδαγωγική έρευνα δείχνει όμως ότι οι επιδόσεις των παιδιών στο σχολείο, εξαρτώνται αρκετά από την εξοικείωσή τους με τους τρόπους συμβολικής αναπαράστασης των μαθηματικών πράξεων και όχι από κάποιες εγγενείς ικανότητες. (Ginsburg και Allardice, 1984). Θα πρέπει να τονιστεί το γεγονός της μη ύπαρξης κάποιας έρευνας που να αποδεικνύει την υπεροχή των αρσενικών στις μαθηματικές επιδόσεις και της αποσιώπησης πολλών ενδείξεων για ίσες επιδόσεις καθώς και για υπεροχή των θηλυκών. Οι έρευνες παρουσιάζουν προβλήματα ως προς τη μεθοδολογία που χρησιμοποιούν η οποία δυσχεραίνει την εξαγωγή συμπερασμάτων. Το κυριότερο όλων είναι ότι προάγεται μια σεξιστική προκατάληψη, η οποία αναδεικνύει ή κατασκευάζει ευρήματα για την υπεροχή των αγοριών και ταυτόχρονα παραβλέπεται

το γεγονός ότι οι επιδόσεις στα μαθηματικά αποτελούν δείκτες αποκτημένων γνώσεων και όχι εγγενή μαθηματική ικανότητα.

Τα κορίτσια στην εφηβεία φοβούνται ότι τα αγόρια θα θεωρήσουν ότι έχουν λιγότερη θηλυκότητα αν επιτυγχάνουν υψηλότερες επιδόσεις σε τομείς που θεωρούνται ανδρικοί. Η Horner (1972) στην προσπάθειά της να εξηγήσει τις αντιφάσεις των ευρημάτων σχετικά με τα κίνητρα που οδηγούν τα δύο φύλα σε καλές ή κακές επιδόσεις, εισηγήθηκε το σύνδρομο του φόβου της επιτυχίας. Ένας φόβος επιτυχίας λειτουργεί ανάμεσα στα νέα κορίτσια μειώνοντας την απόδοσή τους στα μαθηματικά και συχνά οδηγώντας τις να αρνηθούν το ενδιαφέρον τους ή την ικανότητά τους σε έναν τομέα που θεωρείται παραδοσιακά ανδρικός. (Fennema E.,1995)

Τα μαθηματικά και οι θετικές επιστήμες θεωρούνται περισσότερο ανδρικός τομέας ενώ η γλώσσα θεωρείται περισσότερο γυναικείος τομέας. Συνήθως η έφεση στη γλώσσα εννοείται ως λεκτική ευχέρεια, άλλοτε ως γνώση ενός πλούσιου λεξιλογίου ή ως άνεση με το γραπτό λόγο ή ως ευχέρεια με λεκτικούς συλλογισμούς κ.λπ.

Στη διπλωματική της εργασία (Φύλο και Μαθηματικά) η Κοταρίνου (2004), καθηγήτρια Μαθηματικών για τουλάχιστον είκοσι χρόνια παρατήρησε ότι ο κλάδος των Θετικών Επιστημών (Μαθηματικά, Στατιστική, Επιστήμη Υπολογιστών, Φυσικές Επιστήμες, Τεχνολογία και οι Επιστήμες Μηχανικών) επιλέγεται από την πλειονότητα των αγοριών ενώ τα κορίτσια επιλέγουν να ακολουθήσουν σχολές και επαγγέλματα της Θεωρητικής Κατεύθυνσης.

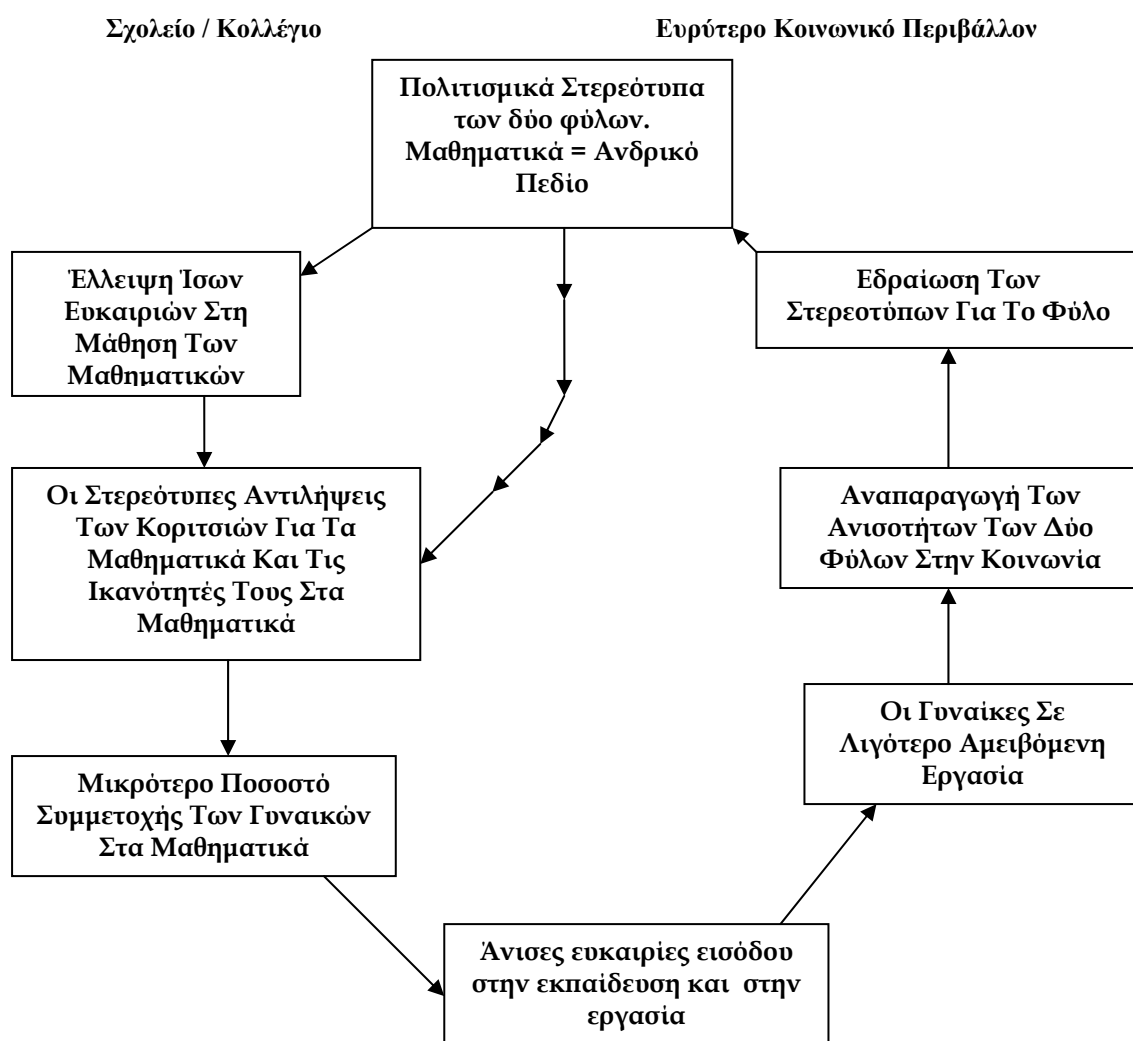
Οι κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση των κοριτσιών απέναντι στα μαθηματικά είναι: η οικογένεια, οι εκπαιδευτικοί, το αναλυτικό πρόγραμμα, τα σχολικά εγχειρίδια, οι συνομήλικοι, ο ευρύτερος κοινωνικός περίγυρος.

Οι εξωτερικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση των κοριτσιών απέναντι στα μαθηματικά και αφορούν τις πεποιθήσεις των μαθητών -τριών ως προς : τη δυσκολία των μαθηματικών, τη θεώρησή τους ως «Ανδρικό Πεδίο», τη χρησιμότητά τους, τα αίτια στα οποία αποδίδουν οι μαθητές τις επιτυχίες ή αποτυχίες στο μάθημα αυτό και τέλος οι συναισθηματικοί παράγοντες μαθητών-τριών είναι η αυτοπεποίθηση και η εμπιστοσύνη στη μαθηματική τους ικανότητα, το άγχος, η φοβία και η μηχανισμοί άμυνας απέναντι στα μαθηματικά και ο φόβος των κοριτσιών για την επιτυχία τους στα μαθηματικά.

Τα βιβλία και η τηλεόραση προβάλλουν συνήθως στερεότυπες εικόνες ανδρών και γυναικών. Για παράδειγμα, οι άνδρες λύνουν προβλήματα με επιτυχία ενώ οι γυναίκες είναι απλοί θεατές. Οι δάσκαλοι ωθούν τα αγόρια να λύνουν προβλήματα με

τρόπο ανεξάρτητο. Τέλος, τα αγόρια και τα κορίτσια έχουν την ίδια γενική νοημοσύνη αλλά έχουν διαπιστωθεί μικρές γλωσσικές διαφορές ως προς τις γλωσσικές δεξιότητες και την αντίληψη του χώρου, χωρίς όμως πειστικές αποδείξεις. Πολύ ενδιαφέρον είναι και το επόμενο σχεδιάγραμμα το οποίο παρουσιάζει τον κύκλο αναπαραγωγής της ανισότητας των φύλων στη μαθηματική εκπαίδευση.

Σχεδιάγραμμα 1.Ο κύκλος αναπαραγωγής της ανισότητας των φύλων στη Μαθηματική Εκπαίδευση. (Ernest Paul)

Πηγή: Κοταρίνου "Φύλο και Μαθηματικά"

Όσον αφορά τα φυσικά χαρακτηριστικά οι άνδρες θεωρούνται ψηλότεροι από τις γυναίκες, με βαθύτερη φωνή, κοντύτερα μαλλιά και πλατύτερους ώμους (Deaux και Lewis, 1984).

Τα στερεότυπα για το φύλο όμως αντανακλούν ακριβώς τη συνύπαρξη προσδιορισμένων χαρακτηριστικών με τις κατηγορίες του φύλου. Επειδή όμως κάθε προσδιορισμένο χαρακτηριστικό δείχνει κάποιο βαθμό ατομικής απόκλισης, συχνά υπέρθετα σε περιπτώσεις ανδρών και γυναικών, η εφαρμογή σε ένα άτομο μπορεί να είναι λανθασμένη.

Το 1994 η Swim, σε έρευνά της, εξήγαγε τα ακόλουθα αποτελέσματα: Υπάρχει ένας υψηλός βαθμός σχέσης μεταξύ των εκτιμήσεων των ατόμων για τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα και της σπουδαιότητας των εμπειρικά επικρατούντων διαφορών, δείχνοντας ότι οι άνθρωποι έχουν μια λογικά ακριβή αντίληψη των διαφορών μεταξύ των δύο φύλων. Κάποιες πεποιθήσεις μεταξύ των ανδρών και γυναικών μπορούν να ελεγχθούν με αντικειμενικά μέτρα όπως ο μέσος όρος του ύψους. Δηλαδή μπορεί να προσδιοριστεί η ακρίβεια του στερεοτύπου. Όμως αυτό δεν είναι εύκολο γιατί υπάρχουν και στερεότυπα που είναι συμπερασματικά-επαγωγικά όπως το επίπεδο της συναισθηματικότητας ή ο βαθμός ανεξαρτησίας.

Για αυτό το λόγο οι Biernat και Manis (1994) χρησιμοποίησαν τα κριτήρια μετατόπισης (shifting standards) τα οποία είναι κρίσεις για τα φύλα που φαίνονται αρκετά όμοια σε υποκειμενική κλίμακα, ενώ καλύπτει την ασυμφωνία των στερεοτυπικών πεποιθήσεων για την πραγματική συμπεριφορά. Για παράδειγμα, λόγω του ότι οι άνδρες θεωρούνται περισσότερο επιθετικοί, οι άνθρωποι χρειάζονται μια ισχυρή επίδειξη της επιθετικότητας για να θεωρηθεί ένας άνδρας ως επιθετικός. Σε αντίθεση, επειδή οι γυναίκες πιστεύεται ότι είναι λιγότερο επιθετικές, μια λιγότερο έντονη επίδειξη θα φαίνεται επιπλέον όριο και θα κρίνεται ως επιθετικό.

IV.1.2. Στερεότυπα και εξαγωγή συμπεράσματος

. Σύμφωνα με τους Deaux και Lewis, τα σωματικά - φυσικά χαρακτηριστικά φέρουν μεγαλύτερο βάρος στο να επηρεάζουν τα άτομα να βγάλουν συμπεράσματα.

Όσον αφορά το ύψος οι έρευνες των Eisenberg, et al. (1984) και Villimez, et al. (1986) διαπίστωσαν προκαταλήψεις ενθαρρυντικές για το ψηλότερο αγόρι τόσο από μανάδες όσο και από δασκάλες σε αποτιμήσεις της ανεξαρτησίας και ικανότητας. Επίσης υπάρχει ένας συσχετισμός ανάμεσα στο ύψος ενός ατόμου και τις ικανότητες του ή την κοινωνική του θέση. Ο Feldman (1971) παραθέτει ορισμένα στατιστικά στοιχεία: Ο πρώτος μισθός των αποφοίτων του Πίτσμπουργκ είναι συνάρτηση του ύψους τους. Ο Wilson (1968) στα πλαίσια των μαθημάτων που έκανε σε διάφορες κατηγορίες φοιτητών, παρουσίαζε έναν ξένο ομιλητή. Ανάλογα με τις πειραματικές συνθήκες τον παρουσίαζε ως φοιτητή, βοηθό, επιμελητή, υφηγητή και τακτικό καθηγητή. Μετά το τέλος ο Γουίλσον ζητούσε από τους φοιτητές του να εκτιμήσουν το ύψος του ομιλητή. Ανακάλυψε έτσι ότι ο ομιλητής ψήλωνε όσο ανέβαινε στην ακαδημαϊκή ιεραρχία.

Σύμφωνα με τον Leyens (1983), παρουσιάζονται οι επιπτώσεις μιας συνειρμικής δύναμης η οποία ρίχνει τα υποκείμενα στην παγίδα της ψευδαίσθησης μιας συγκεκριμένης άρρητης θεωρίας της προσωπικότητας¹³. Οι άρρητες θεωρίες της προσωπικότητας μπορούν να βασιστούν σε ορισμένα σημάδια που μας δίνουν να καταλάβουμε την κοινωνική προέλευση ή ένταξη του υπό παρατήρηση ατόμου (τρόπος ντυσίματος, κ.λπ) οπότε ενεργοποιούμε τα αντίστοιχα στερεότυπα απλά και μόνο στο παρουσιαστικό, στην εξωτερική εμφάνιση και γενικότερα στη φυσιογνωμία του ατόμου. Έτσι ένα άτομο με βαθιά φωνή φαρδύς ώμους και αναπτυγμένο μυϊκό σύστημα, θα χαρακτηριστεί ως κατέχων ανδρικών χαρακτηριστικών και ρόλων, σε σχέση με κάποιον που έχει μακριά μαλλιά και αδύνατη κατασκευή σώματος.

Οι έρευνες των Secord και των συνεργατών του το 1954, και των Secord και Muthard το 1955, κατέδειξαν μια αξιοσημείωτη συναίνεση των κριτών ως προς τα

¹³ Οι άρρητες θεωρίες της προσωπικότητας αντιστοιχούν σε γενικές πεποιθήσεις που καλλιεργούμε για το ανθρώπινο γένος και ειδικότερα αναφορικά με τη συχνότητα και τη μεταβλητότητα ενός γνωρίσματος του χαρακτήρα στο γενικό πληθυσμό. Τις θεωρίες αυτές τις εκπονούν κοινοί άνθρωποι για να κατανοήσουν, να εξηγήσουν και να ερμηνεύσουν την ανθρώπινη προσωπικότητα. (Παπαστάμου.χ.χ)

ψυχολογικά χαρακτηριστικά τα οποία αποδίδονται σε ορισμένα άτομα με βάση και μόνο την προσωπογραφία τους.

Πρέπει να σημειωθεί πως τα ακραία χαρακτηριστικά του προσώπου οδηγούν στην επαγωγή ακραίων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, ενώ φυσιογνωμίες με πιο "ομαλά", λιγότερο έντονα χαρακτηριστικά οδηγούν στην περιγραφή μιας μέσης προσωπικότητας. Επίσης η θετική ή αρνητική πρόσληψη των φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου οδηγεί συνήθως σε αντίστοιχες επαγωγές συμπερασμάτων της προσωπικότητας (Secord et. al., 1954; Bradshaw, 1969). Ενώ η ασχήμια του ατόμου προκαλεί κατά κανόνα την επαγωγή αρνητικών ψυχολογικών χαρακτηριστικών και η ομορφιά θετικών ψυχολογικών χαρακτηριστικών, ορισμένες φορές αντικειμενικά άσχημα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά επιδέχονται θετικές εκτιμήσεις και ανάλογες ψυχογραφικές επαγωγές. Εδώ παρεμβαίνει ένα φαινόμενο επισκιασμού: στο επίπεδο του ευχάριστου ή ελκυστικού παρουσιαστικού (Bersheid και Walster, 1974; Adams, 1979; Maisonneuve και Bruchon-Schweitzer, 1981).

Το πείραμα των Berkowitz και Frodi (1979) απεικονίζει το παραπάνω. Στο πείραμα αυτό τα υποκείμενα (φοιτήτριες ενός αμερικανικού πανεπιστημίου) έπρεπε να διοχετεύσουν υποτιθέμενους δυσάρεστους ήχους σε ένα παιδί, κάθε φορά που έκανε λάθος στο έργο το οποίο όφειλε να εκπληρώσει. Στις μισές περιπτώσεις το αγόρι που έπαιζε το ρόλο του μαθητή είχε ευχάριστο και ελκυστικό παρουσιαστικό. Επιπλέον εκτός από το ελκυστικό ή μη παρουσιαστικό του πειραματικού συνεργού, υπήρχε κι ένας δεύτερος πειραματικός χειρισμός: σε ορισμένες περιπτώσεις το αγόρι μίλαγε κανονικά -αν όχι με ευφράδεια- ενώ στις υπόλοιπες ψεύδιζε. Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι αποκαλυπτικά : το ελκυστικό αγόρι αποτελεί αντικείμενο ελαφρών ποινών, αντίθετα το μη ελκυστικό και ψευδό αγόρι, δέχεται τις αυστηρότερες ποινές. Δηλαδή ό,τι είναι ευχάριστο και ελκυστικό είναι και καλό κι ό,τι είναι καλό επιβραβεύεται ανάλογα.

Ομοίως, οι Friedman και Zebrowitz (1992) και οι Archer et al.(1983) παρατήρησαν τη σύνδεση στερεοτυπικών για το φύλο σωματικών χαρακτηριστικών και προσωπικότητας. Για παράδειγμα, μια γυναίκα με παιδικά χαρακτηριστικά στο πρόσωπό της (μεγάλα μάτια, μικρό σαγόνι, γεμάτα μάγουλα) θεωρείται ότι είναι περισσότερο ευαίσθητη, εγκάρδια και με λιγότερη ισχύ. Οι άνδρες και οι γυναίκες κρίνονται ως εξίσου θερμοί, εγκάρδιοι ενθουσιώδεις, και ισχυροί όταν η ωριμότητα του προσώπου τους είναι ισοδύναμη.

Επίσης, το χρώμα των μαλλιών χρησιμοποιείται ως ένδειξη της προσωπικότητας των ανθρώπων. Κάθε χρώμα μαλλιών -όπως μας πληροφορούν οι Roll και Verinis (1971)- συνοδεύεται από ιδιαίτερα ψυχολογικά γνωρίσματα. Οι κοκκινομάλληδες θεωρούνται ψυχρότεροι από τους ξανθούς ή τους μελαχρινούς. Οι ξανθές γυναίκες είναι πιο ευαίσθητες, απλούστερες και ομορφότερες από τις μελαχρινές ή τις κοκκινομάλλες. Αντίθετα, οι μελαχρινές θεωρούνται πιο έξυπνες, ειλικρινέστερες, πιο δυνατές αλλά και πιο ανεξαρτοποιημένες από όλες τις άλλες.(Παπαστάμου, χ.χ.).

IV.1.3. Η αυτοματοποίηση των στερεοτύπων για το φύλο

Ο διαβρωτικός και συνεχής χαρακτήρας των στερεότυπων έχει να κάνει με το γεγονός ότι εξελίσσονται αυτόματα, κινούμενα από ένα υπονοούμενο παρά από ένα σαφή επίπεδο ενημέρωσης. Έτσι, άτομα που θεωρούν ότι δεν έχουν προκαταλήψεις στην πραγματικότητα έχουν στερεοτυπικές πεποιθήσεις για το φύλο σε ένα μη συνειδητό επίπεδο.

Η επίδραση των υπονοούμενων πεποιθήσεων φαίνεται στην έρευνα του Banaji και των συνεργατών του (1993) στην οποία οι συμμετέχοντες εκτέθηκαν αρχικά είτε σε μια ουδέτερη πληροφορία ή σε μια πληροφορία που διέγειρε εικόνες εξάρτησης ή επιθετικότητας. Στην ουδέτερη πληροφορία που περιγραφόταν σε μια σύντομη ιστορία οι συμμετέχοντες δεν έδειξαν διαφορά στην εκτίμηση της εξάρτησης ή της επιθετικότητας των ανδρικών ή γυναικείων στόχων. Αντιθέτως, ακολουθώντας τα στερεοτυπικά για το φύλο σύμβολα εξάρτησης ή επιθετικότητας, τα άτομα έτειναν στο να εκτιμούν τον ανδρικό χαρακτήρα περισσότερο επιθετικό από τον θηλυκό και τον θηλυκό χαρακτήρα ως πιο εξαρτημένο από τον ανδρικό, συνεπώς εμπλέκοντας τα υπονοούμενα στερεότυπα του φύλου. Σύμφωνα με τους Sanbonmatsu, Akimoto, και Gibson (1994) τα στερεότυπα όχι μόνο προσδιορίζουν τι βλέπουν οι άνθρωποι αλλά επίσης και το τι δεν βλέπουν.

IV.1.3.1 Διευθυντικότητα¹⁴, κοινοτικότητα και πόλωση φύλου

Οι άνδρες χαρακτηρίζονται ως ανεξάρτητοι, διεκδικητικοί, επιβλητικοί και είναι εκείνοι που παίρνουν πρωτοβουλίες ενώ οι γυναίκες είναι ευαίσθητες, τρυφερές και εκδηλώνουν τα συναισθήματά τους (Ashmore, Del Boca και Wohlers, 1986). Σύμφωνα με τη Bem (1974) οι δύο αυτές διαστάσεις είναι τόσο κεντρικές στη θεώρηση του φύλου που έχουν θεωρηθεί ως οι σημαντικές διαστάσεις της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας. Η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα ορίζονταν παλαιότερα ως τα δύο αντίθετα άκρα ενός και μοναδικού συνεχούς. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο μπορεί να είναι είτε αρρενωπό είτε θηλυκό αλλά όχι και τα δύο.

Αρρενωπότητα -----Θηλυκότητα

Σχεδιάγραμμα 1.

Το συνεχές της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας

Η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα αποτελούν ανεξάρτητες διαστάσεις. Αυτό σημαίνει ότι ένα άτομο είναι δυνατόν να κατέχει ιδιότητες που συνδέονται τόσο με την αρρενωπότητα, για παράδειγμα ανεξάρτητος διεκδικητικός, όσο και ιδιότητες που συνδέονται με τη θηλυκότητα, για παράδειγμα ευγενικός αλτρουιστής.

Ο όρος ανδρογυνία έχει χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει άτομα που εμφανίζουν τόσο αρρενωπά όσο και θηλυκά χαρακτηριστικά. (Bem 1974).

Μελέτες που έγιναν σε άτομα που είχαν τέτοιου είδους συμπεριφορά έδειξαν ότι τα ανδρογυνικά άτομα, συμμορφώνονται λιγότερο με κοινωνικές συμβάσεις, έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, συμμετέχουν με περισσότερη άνεση σε τυπικές δραστηριότητες του αντίθετου φύλου (Bem και Lenney, 1976), είναι πιο ανεξάρτητα στην κρίση τους και προβάλλουν σθεναρότερη αντίδραση σε παράλογες απαιτήσεις των άλλων. Τέτοια άτομα εμφανίζουν ακαδημαϊκές διακρίσεις και να βγαίνουν συχνότερα με εκπροσώπους του άλλου φύλου. (Μπαμπλέκου, 1996).

Σύμφωνα με τους Eagly και Mladinic (1989) οι παρατηρήθηκαν διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες είναι ιδιαιτέρως έντονες στα θετικά, κοινά χαρακτηριστικά. Αν και η σκοτεινή πλευρά των στερεοτύπων για το φύλο μελετάται λιγότερο συχνά οι Spence, et al, (1979) ανέπτυξαν μέτρα σύγκρισης καθορίζοντας

¹⁴ Με τον όρο «διευθυντικότητα» εννοούμε την ιδιότητα του ατόμου να προκαλεί κάτι, που λειτουργεί ως ποιητικό αίτιο

αρνητικές πλευρές στην κοινοτικότητα και τη διευθυντικότητα όσο και αρνητικές. Βρήκαν ότι οι άνδρες είναι περισσότερο υπερόπτες και ασυνείδητοι, χωρίς αρχές ενώ οι γυναίκες παραπονιάρες και δουλοπρεπείς. Σε έρευνά των Eagly και Steffen (1984), τα άτομα που ήταν εργάτες θεωρούνταν πιο διευθυντικά και τα άτομα που δούλευαν στο σπίτι πιο κοινοτικά δηλαδή λειτουργούσαν πιο ομαδικά.

Εξαιτίας του ότι οι κοινωνικοί ρόλοι είναι συνδεδεμένοι με διαφορετικά χαρακτηριστικά, η διανομή των ανδρών και γυναικών σε κοινωνικούς και επαγγελματικούς ρόλους θα διαμορφώσουν όμοιες και διαφορετικές πεποιθήσεις για το φύλο. Παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση των εθνικών στερεοτύπων (Eagly και Kite, 1987) στο βαθμό που οι άνδρες έχουν μέσα στη χώρα τους υψηλότερο στάτους και θεωρούνται ως πρωταγωνιστές στα δρώμενα. Αυτό θυμίζει τα στερεότυπα που υπάρχουν για το φύλο. Δηλαδή, σε χώρες που οι άνδρες έχουν όμοιους πολιτικούς και επαγγελματικούς ρόλους, όμοια θα είναι και τα στερεότυπα για το φύλο.

Παρόλο που η κοινοτικότητα και η διευθυντικότητα θεωρούνται ανεξάρτητες μεταξύ τους, οι άνθρωποι έχουν την τάση να ερμηνεύουν τις διαφορές ανδρών και γυναικών σε δίπολους¹⁵ όρους (πολικότητα του φύλου). Σύμφωνα με τους Deaux και Kite (1987) οι άνθρωποι πιστεύουν ότι οι άνδρες ομοφυλόφιλοι έχουν επικρατέστερα θηλυκά χαρακτηριστικά ενώ οι γυναίκες ομοφυλόφιλοι ανδρικά χαρακτηριστικά.

Ο Biernat (1991) έδειξε ότι η αντίθεση ανάμεσα στη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα μαθαίνεται. Κατά την κοινωνικοποίηση των παιδιών μέσα από τον πολιτισμό και το σύστημα των πεποιθήσεων, τα πιστεύω τους λαμβάνουν μια διπολικότητα που δεν υπήρχε στην αρχή.

IV.1.3.2. Υπότυποι και παραλλαγές

Υπάρχουν δύο σημαντικές παραλλαγές. Πρώτον διαφορετικές ομάδες και κοινωνίες μπορούν να αποκλίνουν ως προς τα στερεότυπα ανδρών και γυναικών και δεύτερον οι θεωρήσεις για τα δύο φύλα υποδιαιρούνται σε περισσότερους ακριβώς προσδιορισμένους υποτύπους.

Οι Williams και Best (1982) βρήκαν σε έρευνά τους ότι ξεχωριστές όψεις των στερεοτύπων για το φύλο είναι μοιρασμένες στην πλειοψηφία των χωρών. Οι άνδρες

¹⁵ Διπολικότητα: όταν η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα αξιολογούνται σε διπολική κλίμακα, όπου το ένα άκρο της κλίμακας αντιπροσωπεύει την αρρενωπότητα και το άλλο άκρο τη θηλυκότητα. Με τη χρήση αυτής της κλίμακας, υψηλός βαθμός στην αρρενωπότητα σημαίνει χαμηλός βαθμός στη θηλυκότητα και το αντίστροφο.

στις περισσότερες χώρες θεωρούνται ανεξάρτητοι, περιπετειώδεις, πιο δυνατοί και πιο δραστήριοι από τις γυναίκες ενώ οι γυναίκες ως συναισθηματικές και υποχωρητικές.

Τα στερεότυπα μπορεί να μεταβάλλονται μεταξύ των υποομάδων μέσα στον πολιτισμό. Για παράδειγμα οι εθνικές ομάδες στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής μπορεί να έχουν αποκλίνοντα στερεότυπα του φύλου και επίσης μπορεί να δημιουργούνται αυτά τα στερεότυπα με διαφορετικό τρόπο, σύμφωνα με τους (Landrine, 1985, Vickberg και Deaux, 1995).

Όσον αφορά τους υποτύπους των στερεοτύπων, οι άνθρωποι έχουν στερεότυπα για τα φύλα σε επίπεδα ιδιαιτερότητας και περιλαμβάνουν ιδιαίτερους τύπους ανδρών και γυναικών οι οποίοι έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Μερικοί από τους πιο συνηθισμένους υποτύπους των γυναικών είναι οι εξής:

- 1) της νοικοκυράς,
- 2) της γυναίκας καριέριστα,
- 3) της σέξι γυναίκας και
- 4) της φεμινίστριας.

Μερικοί από τους πιο συνηθισμένους υποτύπους των ανδρών είναι:

- 1) του αθλητή,
- 2) του εργάτη,
- 3) του επιχειρηματία και
- 4) του άνδρα με υπερβολική ένδειξη αρρενωπότητας σε σημείο που οδηγεί σε αρνητικά συμπεράσματα (macho).

Ωστόσο, σύμφωνα με τους (Deaux et al, 1985; Edwards, (1992) και Six και Eckes, 1991, οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στους υποτύπους δεν είναι ξεκάθαρες και ο βαθμός ομοφωνίας είναι λιγότερο αποφασισμένος στους υποτύπους των ανδρών παρά των γυναικών. Ίσως επειδή οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των γυναικείων ρόλων είναι πιο εκτεταμένοι και αυστηρά προσδιορισμένοι. Σε έρευνα των Haddock και Zanna (1994) σε φοιτητές, συγκρίνοντας τις αποτιμήσεις νοικοκυρών και φεμινιστριών, εκτιμούσαν τις νοικοκυρές περισσότερο θετικά από τις φεμινίστριες.

Σε έρευνα των Burgess και Borgida (1997) οι ανταποκρινόμενοι έκριναν ότι γυναίκες οι οποίες απασχολούνται σε μη παραδοσιακές εργασίες, είναι πιθανότερο να συμπεριλαμβάνονται στο στερεότυπο της "σιδηράς κυρίας" που δίνει έμφαση στη δύναμη και στο άτρωτο. Για παράδειγμα μια γυναίκα με τέτοια χαρακτηριστικά μπορεί να χειριστεί κατάλληλα ανεπιθύμητες απειλές όπως είναι η σεξουαλική παρενόχληση.

IV.2.Παραδοσιακός Μοντέρνος και Αμφίθυμος Σεξισμός

Αν και τα στερεότυπα για το φύλο παραμένουν σχετικά σταθερά στο χρόνο, οι στάσεις για τους κατάλληλους ρόλους και τις ευθύνες των δύο φύλων παρουσιάζουν εξαιρετική ευκαμψία στο χώρο και στο χρόνο. Ειδικότερα, οι Deaux (1985), Helmreich (1985) και Spence (1979), αναφέρουν ότι την περίοδο ανάμεσα στα μισά της δεκαετίας του '60 και '70, στη βόρεια Αμερική οι άνδρες και οι γυναίκες έγιναν πιο φιλελεύθεροι ως προς τους κατάλληλους ρόλους και τα δικαιώματα των γυναικών, με τις γυναίκες να είναι λιγότερο συντηρητικές από τους άνδρες.

Σύμφωνα με τον Swim και τους συνεργάτες του (1995), η υποστήριξη των παραδοσιακών ρόλων του φύλου, η διαφορετική μεταχείριση του άνδρα από της γυναίκας και τα στερεότυπα για τη μικρότερη ικανότητα των γυναικών ανήκουν στον Παραδοσιακό σεξισμό.

Αντίθετα, ο μοντέρνος σεξισμός ενώ έχει ρίζες σε αρνητικά αισθήματα για την ομάδα στόχο, ενσωματώνει υποθέσεις για σύγχρονα τεχνάσματα. Κατά τον Swim ο εν λόγω σεξισμός μπορεί να απορρίπτει στερεότυπα για την κατωτερότητα της γυναίκας (ακόμα πιστεύει ότι η διάκριση στα φύλα δεν αποτελεί πρόβλημα), βλέπει αρνητικά γυναίκες που έχουν πολιτικές και οικονομικές απαιτήσεις και θεωρεί ότι η κυβέρνηση και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης δίνουν περισσότερη σημασία στις γυναίκες από ότι το αξίζουν.

Οι Tougas et al. (1995), όρισαν τον νεοσεξισμό ως την εκδήλωση της σύγκρουσης μεταξύ των αξιών της ισότητας και των υπόλοιπων αρνητικών συναισθημάτων για τις γυναίκες.

Ο παλιός και ο μοντέρνος σεξισμός δεν είναι μη συνδεδεμένοι. Ο μοντέρνος σεξισμός προφητεύει τις τάσεις των ανθρώπων να υπερεκτιμούν την ποσοστιαία αναλογία των γυναικών σε παραδοσιακά ανδρικά επαγγέλματα σύμφωνα με τη στάση ότι οι γυναίκες δεν έχουν μακρά εμπειρία διάκρισης.

Όταν σε κάποια άτομα ζητήθηκε να εξηγήσουν τον διαχωρισμό στο χώρο εργασίας, τα άτομα που σκόραραν υψηλά στον μοντέρνο σεξισμό πρόβαλαν ως αιτία τις βιολογικές διαφορές και λιγότερο την κοινωνικοποίηση ή τη διάκριση. Σύμφωνα με τον Tougas και άλλους (1995) ο νεοσεξισμός είναι προφητικός των αρνητικών στάσεων των ανδρών προς καταφατικές δράσεις. Ο μοντέρνος σεξισμός είναι μια

μεταβλητή μέτρησης της σχέσης ανάμεσα στην κοινωνική αναγνώριση και τις αντιλήψεις της διάκρισης.

Σύμφωνα με τους Tajfel και Turner (1979) ένας αριθμός από υποκειμενικές πεποιθήσεις για δομικά χαρακτηριστικά του πλαισίου της ενδοομάδας μετρά την πιθανότητα να υιοθετηθούν από τα άτομα της ομάδας ποικίλοι τύποι συμπεριφοράς, επιδιώκοντας μια θετική κοινωνική ταυτότητα.

Για παράδειγμα, άτομα με χαμηλό στάτους πιθανότατα απασχολούνται σε συλλογικές δραστηριότητες αν αντιλαμβάνονται ότι η μεταχείριση της ομάδας τους είναι άδικη ενώ αντίστροφα τα άτομα με υψηλό στάτους μάχονται για να κρατήσουν τη θέση κυριαρχίας τους κάτι που το θεωρούν εύλογο.

Όσον αφορά τις γυναίκες η διάκριση υπερτονίζει τη μη νομιμότητα του ισχύοντος στάτους. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι όλες οι γυναίκες θέλουν να αμφισβητήσουν την υπάρχουσα κατάσταση των πραγμάτων ούτε ότι οι άνδρες μάχονται να τη διατηρήσουν.

Ήταν αναμενόμενο ότι τα υψηλότερα επίπεδα διάκρισης προέρχονται από άνδρες που υποστηρίζουν τις πεποιθήσεις του μοντέρνου σεξισμού (είναι αυτοί δηλαδή παρακινούνται να συντηρήσουν το επικρατών στάτους τους) και από γυναίκες που απορρίπτουν την πίστη στο μοντέρνο σεξισμό (αυτές οι γυναίκες συντηρούν την ανισότητα ως προς το φύλο ως παράλογη.) (Cameron, 2001).

Αμφίθυμος σεξισμός.: Σύμφωνα με τον Allport,¹⁶ η προκατάληψη είναι μια αντιπάθεια βασισμένη σε μια ελαττωματική και άκαμπτη γενικότητα και αποτελεί μια στατική κατάσταση που αναφέρεται σε άτομα με αυταρχική προσωπικότητα. Η ύπαρξή της είναι συνήθως ενδεδειγμένη με μέτρα αντιπάθειας όπως είναι η κοινωνική

¹⁶ Το 1954, ο Allport διατύπωσε τη σημαντική θεωρία του για την ατομική προκατάληψη που εισηγείται ότι η βάση όλων των ψυχολογικών λειτουργιών συνιστούν τα συστήματα αξιών και πεποιθήσεων του ατόμου. Κατηγοριοποίησε τις εκδηλώσεις της προκατάληψης ως "προκατάληψη αγάπης" (βασισμένη σε προδικασμένα θετικά αισθήματα που δεν έχουν γίνει αντικείμενα ανάλυσης), "προκατάληψη μίσους" (βασισμένη σε προαποφασισμένα αρνητικά αισθήματα που δεν έχουν εξετασθεί), "αφοσίωση στην ομάδα" (προκατάληψη που πηγάζει από την αφοσίωση λόγω συμμετοχής σε μια συγκεκριμένη ομάδα), "εκτός ομάδας εχθροί" (θεώρηση όλων, αδιακρίτως, των εξωγενών της ομάδας ατόμων ως εχθρών). Τα παιδιά αφομοιώνουν αυτές τις προκαταλήψεις από τις οικογένειες τους. Ο Allport (1982, σσ.14-15), ανέπτυξε μια θεωρητική κλίμακα προκατάληψης που σημειώνει τα επίπεδα ως εξής:

1. Αντι-έκφραση ή λεκτική προκατάληψη: Τα άτομα εκφράζονται υπέρ ή κατά ενός συστήματος πεποιθήσεων, αλλά δεν δραστηριοποιούνται απέναντί του.
2. Αποφυγή: Τα άτομα αποφεύγουν ενεργά την ομάδα για την οποία αισθάνονται προκατάληψη, αλλά δεν τη βλάπτουν άμεσα.
3. Διάκριση: Τα άτομα ενδέχεται να αναλάβουν μη βίαιη δράση ενάντια στην ομάδα-στόχο
4. Σωματική προσβολή: Τα άτομα δρουν με βιαιότητες ενάντια στην ομάδα-στόχο.
5. Εξόντωση: Τα άτομα προβαίνουν σε πράξεις εξολόθρευσης της ομάδας-στόχου (Ιωαννίδου-Johnson, 1988).

απόσταση (Crosby, Bromley και Saxe, 1980) και τα αρνητικά στερεότυπα (Sigall και Page, 1971).

Οι σχέσεις μεταξύ των ανδρών και των γυναικών δεν ταιριάζουν εύκολα στο καλούπι της εθνικής προκατάληψης, γιατί κανένα από τις δυο ομάδες δεν είναι τόσο στενά συνδεδεμένα (Fiske και Stevens, 1993). Ακόμα τα πολιτιστικά πρότυπα των γυναικών από τα αρχαία έως τα σύγχρονα χρόνια δεν είναι σταθερά αρνητικά. Οι γυναίκες έχουν δεχθεί σεβασμό, όσο και επικρίσεις, αλλά είναι μια ειδική περίπτωση προκατάληψης σημαδεμένη από μια διφορούμενη, παρά μια σταθερή (ομοιόμορφη) αντιπάθεια προς τις γυναίκες.

Οι Glick και Fiske (1996) ανέπτυξαν ένα μοντέλο σεξισμού ως ένα αμφίθυμο¹⁷ φαινόμενο, στο οποίο εχθρικές και καλοκάγαθες-καλοπροαίρετες αντιλήψεις για τις γυναίκες συνυπάρχουν. Και οι δύο σεξισμοί, εχθρικός και καλοπροαίρετος, έχουν τις εξής πηγές: **Πατερναλισμός- Διάκριση σχετικά με το φύλο – Ετεροφυλία.**

Ο εχθρικός σεξισμός (Hostile Sexism) περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος αρνητικών στοιχείων όπως αντιπάθεια, θυμό, προσβολές κ.ά, προς τις γυναίκες βασισμένα σε τρεις πηγές:

1) Τον κυριαρχικό πατερναλισμό που περιλαμβάνει την επιθυμία να ελέγξει και να κυριαρχήσει τις γυναίκες και μια τάση να τις βλέπει σαν παιδιά.

2) Την ανταγωνιστική διάκριση του φύλου που περικλείει την τάση να διακρίνει, να μεγαλοποιεί και να γενικεύει τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα και να υποτιμά τις γυναίκες.

3) Την εχθρική ετεροφυλία που περιλαμβάνει την παρακολούθηση του σεξ στην τηλεόραση με τις γυναίκες στον ρόλο των εχθρικών πυλοφρουρών καθώς και την οργή προς τις γυναίκες που χρησιμοποιούν τη σεξουαλική τους έλξη για να μεταχειριστούν τους άνδρες ή για να παίξουν μαζί τους.

Ο καλοπροαίρετος σεξισμός (Benevolent Sexism) έχει και αυτός τρεις βασικές πηγές:

¹⁷ Ο όρος αμφίθυμία εξηγείται διαφορετικά από τους εκάστοτε θεωρητικούς. Η αμφίθυμία, σύμφωνα με τους Dovidio και Gaertner (1986), Katz et al (1986) και McConahay (1986) οι οποίοι παρουσιάζουν τη σχέση της αμφιθυμίας με την προκατάληψη, αντικαθιστά πρωιμότερους τύπους αντιδράσεων στους ανθρώπους, που βασίζονται σε συνολικές αξιολογήσεις σύμφωνα με τις οποίες η αντίληψη χαρακτηρίζεται από ακραίες θέσεις όπου τα πράγματα είναι άσπρα ή μαύρα, χωρίς μεσαία θέση. Η αμφιθυμία κρατά αυτή τη μέση θέση. Για παράδειγμα ένα άτομο μπορεί φαίνεται να έχει ειλικρινή ενσυνείδηση για άλλες ομάδες, αλλά όχι να προβαίνει σε δράσεις που να ωφελούν την άλλη ομάδα εκτός από τη δική του (Ιωαννίδου-Johnson, 1988).

1) Τον καλοπροαίρετο πατερναλισμό που περιλαμβάνει την επιθυμία να προστατεύσει, να βοηθήσει και να αγαπήσει τις γυναίκες όπως ο γονιός συμπεριφέρεται στο παιδί του.

2) Τη συμπληρωματική διάκριση του φύλου που περιλαμβάνει την προδιάθεση να μεγαλοποιεί και να δίνει έμφαση σε διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών αλλά με τρόπο που να ευνοεί τις γυναίκες (όσον αφορά την παραδοσιακή διάκριση στην εργασία ανάμεσα στα δύο φύλα δημιουργούνται συμπληρωματικοί ρόλοι καθώς οι άνδρες εργάζονται έξω από το σπίτι ενώ οι γυναίκες μέσα).

3) Την ετεροφυλική σχέση που περιλαμβάνει ισχυρά συναισθήματα ή προσωπική ανάγκη, έντονη αγάπη και μεγάλη επιθυμία για στοργή και μια εικόνα σεβασμού και θαυμασμού για τις γυναίκες.

Συνεπώς, ο καλοπροαίρετος σεξισμός περιλαμβάνει τις πιο ευνοϊκές στερεοτυπικές πεποιθήσεις για τις γυναίκες. Για παράδειγμα, τονίζει το ότι οι γυναίκες είναι πιο ικανές ως προς την ανατροφή άλλων ατόμων, το ότι είναι ευαίσθητες, συμπονετικές, στοργικές και έχουν την ικανότητα να προσφέρουν τη φροντίδα τους σε όσους τη χρειάζονται. (Eagly και Mlandinic, 1989; Eagly, Mlandinic και Otto, 1991, Kilianski 1998).

Σε όλους τους πολιτισμούς και τις χρονικές περιόδους για τις οποίες υπάρχουν στοιχεία, οι γυναίκες είχαν περιορισμένους κοινωνικούς ρόλους με λιγότερο-χαμηλότερο στάτους¹⁸ από τους άνδρες. Οι γυναίκες αντιμετωπίζουν διάκριση στην εργασία (Fitzgerald και Beltz, 1983; Glick 1991) και σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας (Gutek, 1985) ενώ αντιμετωπίζονται ευνοϊκά από τους άνδρες όταν παίζουν ρόλους ηγετικών με αντρικό φέρσιμο και κυριαρχία (Eagly, Makhijani και Klonsky, 1992). Αν και τα στερεότυπα για τις γυναίκες περιέχουν πολλά θετικά στοιχεία, αυτά τα θετικά χαρακτηριστικά σχετίζονται με τις κοινωνικο-συναισθηματικές διαστάσεις, έτσι οι γυναίκες σκιαγραφούνται ως καλές και ανίκανες σε σημαντικές αποστολές που απαιτούν αναλυτική σκέψη.

Ο εχθρικός και καλοπροαίρετος σεξισμός έχουν τις ρίζες τους στις κοινωνικές και βιολογικές συνθήκες. Σύμφωνα με ανθρωπολογικές μελέτες η πατριαρχία είναι επικρατέστερη της μητριαρχίας στους πολιτισμούς. Αυτή η προκατάληψη ίσως να

¹⁸ Σύμφωνα με τους Eagly και Karau (1991) οι γυναίκες εμφανίζονται πιο αδύναμες ως αρχηγοί, ρόλος που στερεοτυπικά τους αποδίδεται, εφόσον η γυναικεία συμπεριφορά είναι και πάλι στερεοτυπικά σύμφυτη της ευγένειας, της έντονης προσφοράς και της φιλανθρωπίας ακόμα και στο πλαίσιο της κατοχής πόστων και ηγετικών θέσεων.

οφείλεται σε παράγοντες που συνδέονται με τη βιολογία της σεξουαλικής αναπαραγωγής: σεξουαλικός διμορφισμός.

Το μεγάλο μέγεθος των ανδρών και η δύναμή τους ίσως να είναι ο παράγοντας που επέτρεψε στους άνδρες να κυβερνούν προβιομηχανικές κοινωνίες (Harris, 1991). Δηλαδή η τάση των Ανδρών για δυνατότερη κοινωνική κυριαρχική προσαρμογή σε σύγκριση με τις γυναίκες ως αποτέλεσμα της σεξουαλικής επιλογής (Pratto, Sidanius και Stallworth, 1993).

Επίσης, χάρη στον καταμερισμό των ρόλων σύμφωνα με το φύλο, σύμφωνα με τον οποίο οι γυναίκες εκτελούν το μεγαλύτερο τμήμα των οικιακών καθηκόντων π.χ η μητέρα κουβαλάει το βρέφος και φροντίζει για την τροφή των παιδιών, επισπεύδει να γκρεμίσει την παραδοσιακή διαίρεση εργασίας όπου οι γυναίκες είναι περιορισμένες σε κυριαρχικούς ρόλους, σύμφωνα με τους Stockard και Johnson, 1992. Δηλαδή η πατριαρχία, η διαφοροποίηση του γένους (φύλου) και η σεξουαλική αναπαραγωγή συνδυάζονται για να δημιουργήσουν τον καλοπροαίρετο και εχθρικό σεξισμό.

Σύμφωνα με τους Guttentag και Secord (1983), η σεξουαλική αναπαραγωγή οδηγεί τις γυναίκες σε μια δυαδική ισχύ (ισχύς που προέρχεται από εξαρτήσεις στις διαπροσωπικές σχέσεις) η οποία αναγκάζει τους άνδρες να βασίζονται στις γυναίκες ως φέροντες παιδιά (κομιστές παιδιών) και γενικά για την ικανοποίηση των αναγκών τους. Επιπροσθέτως, κάποιοι άνδρες αναζητούν να καλύψουν τις ανάγκες τους για ψυχολογική σχέση με τις γυναίκες, ίσως γιατί τέτοιες ανάγκες δεν είναι εύκολο να τη συναντήσουμε σε άλλους άνδρες που είναι ανταγωνιστές για την απόκτηση στάτους και πόρους (Harris, 1991).

Τόσο διαπολιτισμικά, όσο και ιστορικά στοιχεία δείχνουν ότι μέσα σε πατριαρχικές κοινωνίες, η δυαδική ισχύς αντανakλάται σε έναν ειδικό τύπο κοινωνικής ιδεολογίας που εκδηλώνει:

- A) Προστατευτικές στάσεις προς τις γυναίκες,
- B) Βαθύ σεβασμό για τον ρόλο των γυναικών ως σύζυγοι και ως μητέρες και
- Γ) Εξιδανίκευση των γυναικών ως ρομαντικά αντικείμενα αγάπης.

Αυτές ακριβώς είναι οι στάσεις που ορίζουμε ότι χαρακτηρίζουν τον προστατευτικό σεξισμό. Εντούτοις, η ισορροπία της ισχύος στα φύλα είναι τυπικά πολύπλοκη και αντανakλά τη συνύπαρξη της ανδρικής δομικής ισχύος και της γυναικείας δυαδικής ισχύος (Harris, 1991; Stockard και Johnson, 1992). Αντίθετα, ο εχθρικός σεξισμός προβλέπει τα αρνητικά στερεότυπα των γυναικών.

Ακόμα και όταν ο καλοπροαίρετος σεξισμός υπονοεί μια υποκειμενικά θετική άποψη για τις γυναίκες ,εντούτοις μοιράζεται κοινές υποθέσεις με τις πεποιθήσεις του εχθρικού σεξισμού. Για παράδειγμα, πρεσβεύει ότι οι γυναίκες έχουν περιορισμένους οικιακούς ρόλους και αποτελούν το ασθενές φύλο. Και οι δύο αυτοί τύποι σεξισμού βοηθούν για να δικαιολογηθεί η δομική ισχύς των ανδρών.

Ο καλοπροαίρετος σεξισμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξισορροπήσει-εξουδετερώσει ή να δικαιολογήσει τον εχθρικό σεξισμό. *(Δεν εκμεταλλεύομαι τις γυναίκες, τις αγαπώ, τις προστατεύω και τις συντηρώ)*. Επίσης, οι άνδρες σεξιστές φαντάζονται τον εαυτό τους ως ευεργέτες των γυναικών και θεωρούν ότι οι γυναίκες αξίζουν αυτή την εχθρότητα. Ο συνδυασμός των δύο αυτών μορφών μπορεί να είναι αποτελεσματικός ως νομιμοποιητικός μύθος στηρίζοντας την ανισότητα των φύλων (Sidanius et al., 1994).

Στον αμφίθυμο σεξισμό, ο εχθρικός και ο προστατευτικός μπορεί να συνδυάζονται θετικά, ενώ έχει βρεθεί ότι οι πεποιθήσεις που συνδέονται αμφίθυμα¹⁹ είναι τυπικά συγκρουόμενες (και έτσι αρνητικά συνδεδεμένες ή ασύνδετες. (Cacioppo και Bernston, 1994; Thompson, Zanna, και Griffin,1995).

Έτσι προκύπτει το ερώτημα : Αν τα δύο σετ πεποιθήσεων συνδέονται θετικά , μπορούν να ονομάζονται αμφίθυμα; Τα χαρακτηρίζουμε έτσι, γιατί ακόμα και αν τα πιστεύω για τις γυναίκες που δημιουργούν εχθρικό και προστατευτικό σεξισμό συνδέονται θετικά, έχουν αντίθετες αξιακές επιπτώσεις, εκπληρώνοντας την κατά γράμμα έννοια του αμφίθυμου .

Για παράδειγμα, ένας άνδρας θεωρεί ότι οι γυναίκες είναι ανίκανες για εργασία και πρέπει να προστατεύονται. Ο εν λόγω σεξισμός μπορεί επίσης να πάρει τη μορφή του διαχωρισμού των γυναικών σε νοικοκυρές που περικλείει τους παραδοσιακούς ρόλους του πατερναλισμού της διάκρισης για τα φύλα και τα σεξουαλικά κίνητρα των παραδοσιακών ανδρών, οι οποίοι δεν συμπαθούν τις φεμινίστριες που τους προκαλούν και απειλούν τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους.

Σύμφωνα με τους Deaux, Winton, Crowley και Lewis (1985) και Taylor (1981) οι γυναίκες έχουν κατηγοριοποιηθεί σε υποτύπους. Ο αμφίθυμος σεξισμός μπορεί να είναι η μεγαλύτερη απόδειξη στις πολωμένες όψεις των διαφορετικών τύπων (η αντίληψη ότι οι γυναίκες είναι αγίες ή πόρνες-σκύλες). Επίσης υπάρχουν άνδρες που

¹⁹ αμφιθυμία= ταυτόχρονη έλξη και απώθηση

αγαπούν μερικές γυναίκες αλλά μισούν άλλες ακόμα και αν είναι αμφίθυμοι γενικά προς τις γυναίκες.

Αυτή η διάκριση σε υποτύπους μπορεί να βοηθάει τους αμφίθυμους σεξιστές να δικαιολογούν τη στάση τους ως μη προκατάληψη προς τις γυναίκες συνολικά καθώς υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι γυναικών που αντιπαθούν.

Συνεπώς η αμφιθυμία μπορεί να είναι απόδειξη μιας μη συγκρουόμενης φόρμας στην οποία διαφορετικοί τύποι γυναικών εξάγουν εξαιρετικά θετικές ή εξαιρετικά αρνητικές αντιδράσεις, ως επίσης και μιας συγκρουόμενης φόρμας στην οποία γυναίκες στόχοι ενεργοποιούν εχθρικά ή προστατευτικά κίνητρα.

Διαπολιτισμικά οι γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες αποτελούν μειονεκτική ομάδα όπως δείχνουν οι διαφορές στο μισθό και το χαμηλό ποσοστό γυναικών σε δυναμικούς ρόλους στην κυβέρνηση και τις επιχειρήσεις (Pascale, 2003, United Nations and Development Programme, 1998).

Σε κοινωνίες με υψηλό βαθμό σεξισμού οι άνδρες συντηρούν την απειλή του εχθρικού σεξισμού και τη λύση του καλοπροαίρετου σεξισμού με την προστασία και τη στοργή που υπόσχεται. Οι γυναίκες παρουσιάζονται να απορρίπτουν τον καλοπροαίρετο σεξισμό και να αντιμετωπίζουν την οργή του εχθρικού σεξισμού, ή να αποδέχονται τον καλοπροαίρετο σεξισμό και να αποφεύγουν τον εχθρικό. Σε κοινωνίες ισότητας, οι γυναίκες απορρίπτουν και τα δύο είδη γιατί είναι λιγότερο εξαρτημένες οικονομικά από τους άνδρες (Glick et al., 2000).

IV.3. Φύλο και αυτοπροσδιορισμός

Το φύλο επηρεάζει το άτομο να επιλέξει τις δραστηριότητες του, το επάγγελμά του, τις σεξουαλικές σχέσεις του και τα κοινωνικά του δίκτυα. Σύμφωνα με τους Huston (1983), Rule και Martin (υπό δημοσίευση) οι ψυχολόγοι αναλύοντας την ανάπτυξη του φύλου όρισαν κάποιες δραστηριότητες, ενδιαφέροντα, στάσεις προσωπικότητας και κοινωνικές στάσεις ως συστατικά ενσωματωμένα στο φύλο που το άτομο, ως παιδί και ως ενήλικας αναγνωρίζει στον εαυτό του και στους άλλους.

Σύμφωνα με τον Spence (1985), ο οποίος πρόσφερε ένα θεωρητικό μοντέλο για την ταυτότητα του φύλου και έδωσε έμφαση στην πολυδιαστατικότητα και την ατομική απόκλιση (μεταβλητότητα), η ταυτότητα του φύλου είναι ιδιοσυγκρασιακό σύνολο των χαρακτηριστικών που σχετίζονται με το φύλο. Η αίσθηση του να είσαι άνδρας ή γυναίκα τυπικά παραμένει σταθερή, όμως τα χαρακτηριστικά και οι συμπεριφορές που χρησιμοποιούνται για να στηρίζουν και να εξηγήσουν με παραδείγματα την ταυτότητα του φύλου, είναι ασταθή σε υψηλό βαθμό στους ανθρώπους και στο χρόνο.

Από μια κοινωνικο-ψυχολογική άποψη, το φύλο είναι μια κατηγορία μιας ομάδας. Δηλαδή η ταυτότητα άνδρας ή γυναίκα δεν ορίζει μόνο τον εαυτό του αλλά και την ομάδα των ατόμων που έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Το φύλο είναι ένα σετ από κατηγορίες και μπορεί να αντικατασταθεί από τον όρο ταυτότητες του φύλου (επαγγέλματα, κοινωνικοί ρόλοι, όπως γονιός, σεξουαλικός προσανατολισμός και άλλες μορφές κοινωνικής αναγνώρισης).

Τα παιδιά, καθώς εξελίσσονται γνωστικά και κοινωνικοποιούνται, αρχίζουν από πολύ νωρίς να κατηγοριοποιούν ερεθίσματα και ανθρώπους στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν τον κόσμο. Αλληλεπιδρώντας με πολύ ενεργό τρόπο με τους άλλους εντός της οικογένειας, του σχολείου και των ομάδων συνομηλίκων, εσωτερικεύουν κοινωνικά στερεότυπα και στάσεις και μπορεί να εκδηλώνουν συμπεριφορές διάκρισης αναφορικά με κάποιες κοινωνικές ομάδες. Οι πρώτες διακρίσεις που κάνουν είναι μεταξύ ανδρών και γυναικών, μεταξύ των ανθρώπων μιας φυλής ή της άλλης, καθώς και με βάση την εθνικότητα και άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ αγοριών και κοριτσιών είναι δυνατόν να ειδωθούν ως σχέσεις ενδο-ομάδας – εξωομάδας, σύμφωνα με την κοινωνική Ψυχολογία.

Μία από τις πιο πρώιμες κοινωνικές κατηγορίες- ίσως η πρώτη- που μαθαίνουν τα παιδιά να διακρίνουν και να χρησιμοποιούν για τον εαυτό τους και τους άλλους στην προσπάθειά τους να ταξινομήσουν τα πρόσωπα του περιβάλλοντός τους, είναι το

γυναικείο και το ανδρικό φύλο. Η αντίληψη του παιδιού ότι είναι αγόρι ή κορίτσι και οι προεκτάσεις αυτής της αντίληψης θεωρούνται από τις πιο σημαντικές πλευρές αυτοαντίληψής του (Μαραγκουδάκη, 1995, σ.84-85).

Ο Katz (1983) αναφέρει ότι τα περισσότερα παιδιά προσεγγίζουν τη διάκριση της ταυτότητας του εαυτού και των άλλων με βάση τις κατηγορίες αρσενικό-θηλυκό σε ηλικία 3 ετών και φαίνεται να γνωρίζουν επίσης σε αυτή την ηλικία ποιες δραστηριότητες και ποια αντικείμενα χρησιμοποιούνται από τα δύο φύλα.

Η γνωστική –αναπτυξιακή ψυχολογία (Kohlberg) θεωρεί ως προϋπόθεση την απόκτηση της έννοιας της σταθερότητας του φύλου για να αρχίσει πλέον το παιδί με ενεργό τρόπο να εσωτερικεύει τους αποδεκτούς κοινωνικά για το φύλο του/της τρόπους συμπεριφοράς, ικανοτήτων και δραστηριοτήτων.

Ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά δείχνουν προτίμηση για το φύλο τους και γνώση των στερεοτύπων πριν από την ανάπτυξη της έννοιας του φύλου. Αυτό συμφωνεί με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης (Bandura) ότι όλες σχεδόν οι διαφορές που παρατηρούνται στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, στους τρόπους συμπεριφοράς κτλ ανάμεσα στα δύο φύλα αντικατοπτρίζουν κοινωνικές νόρμες και αντιλήψεις, οι οποίες μαθαίνονται και αφομοιώνονται από πολύ πρώιμη ηλικία με τους μηχανισμούς της παρατήρησης, της μίμησης και της ενίσχυσης με την αμοιβή και την τιμωρία.

Η απλή όμως κατηγοριοποίηση στην αναγνώριση²⁰ του φύλου και στην απόκτηση της ταυτότητας του κοινωνικού ρόλου του φύλου, αντιπροσωπεύουν μια στοιχειώδη κατανόηση της έννοιας του φύλου.

Σύμφωνα με τον Emmerich (1977), ο διαχωρισμός των φύλων από τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 6-7 ετών στηρίζεται κυρίως σε εξωτερικά χαρακτηριστικά και όχι σε ανατομικά. Για αυτό το λόγο οποιαδήποτε αλλαγή στην εξωτερική εμφάνιση ή στις δραστηριότητες των ατόμων συνεπάγεται αλλαγή στο φύλο.

Επίσης, τα περισσότερα δίχρονα παιδιά αναγνωρίζουν σωστά το φύλο σε εικόνες παραδοσιακών ανδρών και γυναικών (αναγνώριση φύλου) ενώ η πλειονότητα των παιδιών δύομισι ετών μπορεί να τοποθετήσει τις φωτογραφίες τους στην κατηγορία άνδρας ή γυναίκα (ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου) (Thompson, 1975).

²⁰ Οι Slabe και Frey (1975) κατέδειξαν με έρευνές τους ότι η αναγνώριση της ταυτότητας του φύλου αρχίζει από 18 μηνών. Η σταθερότητα όμως του φύλου κατακτάται στην ηλικία των 3-4 ετών.

Τα παιδιά στην ηλικία αυτή δεν κατανοούν ότι το βιολογικό φύλο²¹ είναι σταθερό και μόνιμο στοιχείο της ταυτότητας²² τους και ότι δεν αλλάζει παρά τις εξωτερικές αλλαγές στην εμφάνιση ή στα ενδιαφέροντα για παράδειγμα κόμμωση, ενδυμασία, κ.λπ. Την μονιμότητα του φύλου τους την αντιλαμβάνονται όταν μεγαλώσουν και τα κορίτσια θα γίνουν γυναίκες και τα αγόρια άνδρες. Για αυτό αξιολογούν θετικά το φύλο τους και θέλουν να το διατηρήσουν, ακολουθούν και συμμορφώνονται αυστηρά προς ό,τι και όσα το κοινωνικό, τους διαμηνύει ποικιλότροπα ότι προσιδιάζουν και είναι τυπικά για το φύλο τους (Μαραγκουδάκη, 1996).

Η πορεία του παιδιού προς το φύλο του δεν είναι γραμμική και μονοσήμαντη. Υπάρχει ένας διπλός μηχανισμός. Από τη μια μεριά η συμπεριφορά του παιδιού κυριαρχείται από τον ερωτισμό και από την άλλη έχουμε μια δομική ταύτιση με το γονέα του ίδιου φύλου, για να πετύχει με αυτό τον ενδιάμεσο τρόπο την επένδυση της επιθυμίας του. Ο Hesnard υποστηρίζει ότι η δομική ταύτιση²³ πραγματώνεται μέσω του γονέα του ίδιου φύλου. Καθώς ταυτίζεται το αγόρι με τον πατέρα αρχίζει να σφυρηλατεί έναν κανονικό δεσμό μαζί του έχοντας τον ως αρσενικό πρότυπο (να είμαι δηλαδή όπως ο πατέρας). Το ίδιο συμβαίνει και με το κορίτσι.

Το παιδί, προσθέτει ο Francoise Dolto (1971), συγκεντρώνει όλο του το είναι στην ταύτιση με το γονέα του ίδιου φύλου ή αν αυτός δεν υπάρχει, με ένα διαλεγμένο υποκατάστατο του ίδιου φύλου, του οποίου αφομοιώνει όλη τη συμπεριφορά. Δεν λείπουν όμως οι περιπτώσεις που η ταύτιση παρουσιάζεται συγκρουσιακή καθώς από τη μια το παιδί ταυτίζεται με το γονέα του ίδιου φύλου (δομική ταύτιση) και από την άλλη δεν μπορεί να βγει από την έλξη και την επιθυμία της προσκόλλησης στο γονέα

²¹ Ο όρος Βιολογικό φύλο χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις βιολογικές κατηγορίες του άνδρα και της γυναίκας.

²² Η ταυτότητα του φύλου αναφέρεται στην αυτοαντίληψη του ατόμου για το φύλο του και αξιολογείται ως η ικανότητα του παιδιού να κατηγοριοποιεί τον εαυτό του ως αγόρι ή ως κορίτσι και παράγεται από τρεις πηγές:

α) την ανατομία και την φυσιολογία των γεννητικών του οργάνων.

β) τις στάσεις των γονέων, των αδερφών, και των ομηλίκων του προς ρόλο του φύλου του παιδιού.

γ) τη βιολογική δύναμη που μπορεί λίγο ή πολύ να μετριάσει τις περιβαλλοντολογικές δυνάμεις (sex and gender).

²³ Ταυτίζομαι σημαίνει αποσπώ, αφομοιώνω, εντάσσω, ενσωματώνω στο Εγώ μου το οποίο αρχίζει να διαμορφώνεται σε σχέση πάντα με το πρότυπό μου, για να συγκροτήσω τη δική μου προσωπικότητα, που δεν είναι μηχανική επανάληψη της προσωπικότητας του άλλου, όσο και αν οι επιρροές του είναι σημαντικές ή και καθοριστικές και προσδιοριστικές σε μεγάλο μέρος. Υπάρχουν δηλαδή προσωπικές αντιστάσεις και διαφοροποιήσεις. Μάλιστα, "Η προοδευτική απόκτηση της αρρενωπότητας στο άρρεν φύλο και της θηλυκότητας στο θήλυ, μορφώνονται μέσα από στο δεσμό ταύτισης του παιδιού με το γονέα του ίδιου φύλου". (Τζούλης, 1996).

του αντίθετου φύλου. Εξαιτίας της αμφιθυμικής συμπεριφοράς των παιδιών σε σχέση πάντα με τα πρότυπα των γονέων υπάρχουν οι περιπτώσεις αγοριών που αναπτύσσουν προσωπικότητα με αρκετά γυναικεία στοιχεία, όπως και κοριτσιών των οποίων η συμπεριφορά είναι λίγο ως πολύ αρρενωπή.

Στην πρώιμη διαφοροποίηση των φύλων, υποστηρίζει ο Rene Zazzo (1974), παίζει ασφαλώς βασικό ρόλο και η συμπεριφορά του περιβάλλοντος προς το παιδί. Σε μια έρευνα του προσπάθησε να διαπιστώσει τον τρόπο με τον οποίο τα μικρά παιδιά βλέπουν το φύλο τους και ποια στάση παίρνουν απέναντι στο άλλο φύλο. Ξέρουμε βέβαια πως το παιδί των τριών ετών γνωρίζει να πει αν είναι αγόρι ή κορίτσι. Από την έρευνά του διαπίστωσε πως από την ηλικία των τρεισήμισι ετών, ούτε το 1% από τα αγόρια που ρώτησε δεν προτιμούσε να είναι κορίτσι, ενώ το 15 % των κοριτσιών προτιμούσε να είναι αγόρι.

Αναφέρθηκε πιο πάνω ότι οι άνθρωποι ορίζουν τον εαυτό τους σε σχέση με τον κοινωνικό τους περίγυρο, μέσω της κοινωνικής κατηγοριοποίησης και ότι τα παιδιά αρχίζουν να βλέπουν τον εαυτό τους ως μέλος ορισμένων ομάδων και μια από τις πρώτες διακρίσεις που κάνουν είναι η διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Αυτές οι σχέσεις είναι δυνατόν να ειδικωθούν ως σχέσεις ενδοομάδας-εξωομάδας²⁴. Βλέποντας οι άνθρωποι τον εαυτό τους ως μέλος μιας κατηγορίας φύλου έχουν την τάση να είναι ευνοϊκότεροι απέναντι σε μέλη της ίδιας ομάδας σαν να είναι όλα ίδια μεταξύ τους και να διογκώνουν τις διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων (Turner, 1998).

Πίνακας 1 Κύριες ταξινομήσεις του βιολογικού φύλου και του κοινωνικού ρόλου του φύλου

Βιολογικό φύλο	ταξινομείται ως	γυναίκα και άνδρας
Ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του φύλου	ταξινομείται ως	γυναίκα/κορίτσι και άνδρας/ αγόρι
Κοινωνικός ρόλος του φύλου	ταξινομείται ως	θηλυκότητα και αρρενωπότητα

Πηγή: Turner P. Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του φύλου.

²⁴ Ο Vaughan (1987) πρόσθεσε τη διαδικασία της κοινωνικής σύγκρισης. Τα παιδιά συγκρίνοντας την ομάδα τους με άλλες εξωομάδες συνειδητοποιούν την ταυτότητά τους. Αν διαπιστώσουν ότι η ενδοομάδα θεωρείται κοινωνικά ανώτερη ή ισότιμη με τις άλλες αποκτούν θετική αυτοεκτίμηση και εκφράζουν αρνητική στάση απέναντι στην εξωομάδα. Το αντίθετο συμβαίνει αν διαπιστώσουν ότι η ομάδα τους θεωρείται κατώτερη. Σε συγκεκριμένες δε ιστορικές περιόδους παρατηρείται το φαινόμενο ότι κοινωνικά-οικονομικά και πολιτικά γεγονότα αναγκάζουν ομάδες μειονοτικές να εκλάβουν το μειονέκτημά τους ως προτέρημα και να δείξουν ενδοομαδική έπαρση και να επιφέρουν αλλαγές και στις διομαδικές σχέσεις.

Πίνακας 2. Δομές της διαμόρφωσης του κοινωνικού ρόλου του φύλου

Πεποιθήσεις Στερεότυπα για άνδρες και γυναίκες π.χ κάποιος πιστεύει ότι οι γυναίκες είναι πιο αυθόρμητες ενώ οι άνδρες πιο λογικοί

Προτιμήσεις, στάσεις, αξίες Επιθυμία να είναι κάποιος διεκδικητικός επειδή αυτό αρμόζει στον κοινωνικό ρόλο του φύλου του

Υιοθέτηση συγκεκριμένων συμπεριφορών Δραστηριότητες που αρμόζουν στο ρόλο του φύλου π.χ εκφραστικός τρόπος

Πηγή: Turner P. Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του φύλου.

IV.3.1. Το Φύλο ως κοινωνική κατηγορία

Στη διαδικασία της κοινωνικής ταύτισης (social identification) το άτομο δημιουργεί ψυχολογικούς δεσμούς με τον εαυτό του και με ένα ή περισσότερα άτομα (Deaux, 1996). Ένα βασικό χαρακτηριστικό της διαδικασίας είναι η κατηγοριοποίηση ή τοποθέτηση του εαυτού σε μια ομάδα που να περιλαμβάνει άτομα που μοιράζονται κρίσιμα χαρακτηριστικά όπως το φύλο ή το γένος.

Οι κοινωνικο-ψυχολογικές θεωρίες διαφέρουν στη μεταχείριση της διαδικασίας κατηγοριοποίησης. Δηλαδή, άλλες θεωρούν την κατηγοριοποίηση ως μια σχετικά σταθερή επιλογή με μακροπρόθεσμες συνέπειες ή ως μια δυναμική βραχυχρόνια αντίδραση σε συγκεκριμένες συνθήκες.

Η κοινωνική ταυτότητα είναι μέρος της αυτοαντίληψης του ατόμου που προκύπτει από τη γνώση της ιδιότητας ως μέλους της ομάδας σε μια κοινωνική μαζί με την αξία και την αισθηματική σοβαρότητα που συνδέεται με την ιδιότητα του μέλους. Το κεντρικό θεώρημα της θεωρίας της κοινωνικής ταυτότητας είναι ότι τα άτομα αγωνίζονται για μια θετική κοινωνική ταυτότητα. Όπως αναφέρει ο Tajfel (1977) "αυτό μπορεί να το πετύχει το άτομο με την εγκατάσταση μιας θετικής αξιακά διαφοράς της ομάδας από τις ομάδες σύγκρισης".

Οι Cotta και Dion (1986) και οι McGuire, McGuire και Winton (1979) εργάστηκαν πάνω στην αυθόρμητη αυτό-αντίληψη. Για παράδειγμα πλευρές του εαυτού που είναι περισσότερο διακριτικές στο περιβάλλον κάποιου είναι πιθανότερο αξιοπρόσεκτες στην αυτοαντίληψη. Σε σχέση με το σταθερό περιβάλλον, το μοντέλο αυτό προλέγει και βρίσκει ότι τα αγόρια και τα κορίτσια που βρίσκονται ως μειονότητα στην οικογένεια τους είναι περισσότερο πιθανόν, ως μια γενική τάση, να ορίζουν τον εαυτό τους σε σχέση με το γένος, από παιδιά που το φύλο τους αποτελεί πλειονότητα μέσα στην οικογένεια τους (McGuire και McGuire, 1981).

Σύμφωνα με τη θεωρία της αυτό-κατηγοριοποίησης (Oakes, 1987) το φύλο θα προέχει και για αυτό το λόγο χρησιμοποιείται ως βάση για τον αυτοπροσδιορισμό (ορισμό του εαυτού) όταν πλήρως ξεχωρίζει μέσα από την ομάδα. Για παράδειγμα σε ένα σύνολο έξι γυναικών και έξι ανδρών, το φύλο θα είναι αξιοπρόσεκτο-προέχων όταν οι γυναίκες μεταφέρουν ίδιες στάσεις προς μια καταφατική (affirmative) κατάσταση-πράξη ενώ οι άνδρες είχαν διαφορετικές στάσεις.

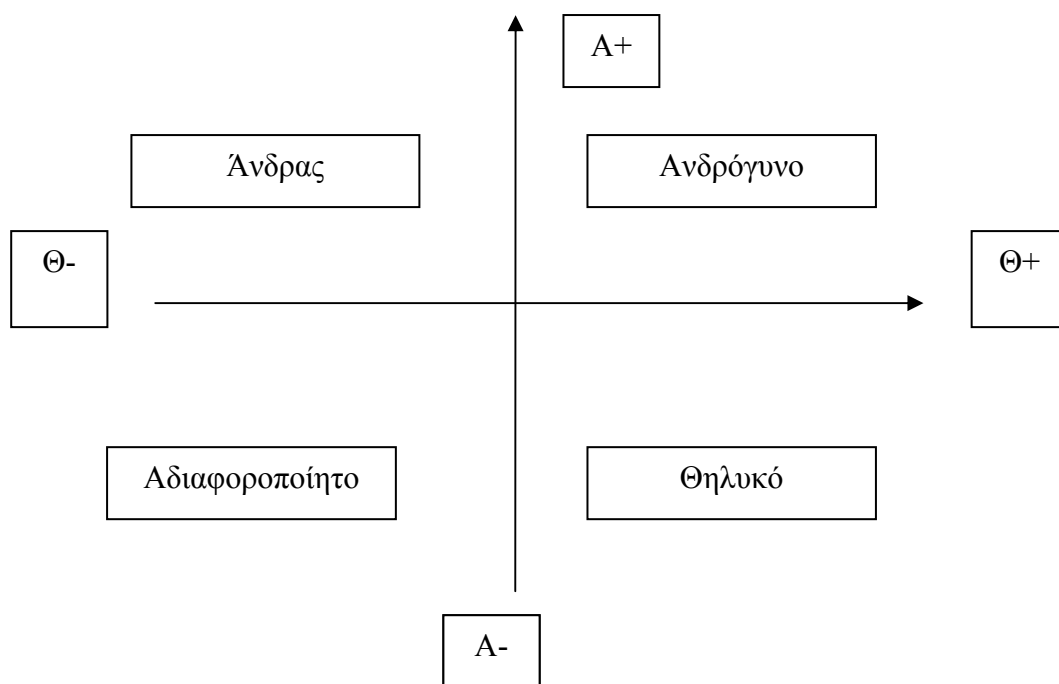
Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας δίνει έμφαση στις διομαδικές σχέσεις αξιώνοντας ότι η εξέλιξη της ενδοομάδας τυπικά περιλαμβάνει σύγκριση με την εξωομάδα. Οι γυναίκες θα συγκρίνουν την ενδοομάδα τους με τους άνδρες ως την κατάλληλη εξωομάδα, και το αντίθετο (Skevington και Baker, 1989; Williams και Giles, 1978). Το 1997, οι Deaux και Mizrahi βρήκαν ότι η ταύτιση με το φύλο είναι συνδεδεμένη με την ενδοομαδική μεροληψία (favoritism) και την προκατάληψη για την εξωομάδα των ανδρών. Μεταξύ των γυναικών η δύναμη της ταύτισης του φύλου αντανακλάται σε αυξανόμενα αισθήματα συλλογικότητας με την ενδοομάδα αλλά όχι με τη διομαδική σύγκριση. Επειδή το φύλο και η ισχύς μπερδεύονται εντούτοις είναι δύσκολο να βγάλουμε συμπεράσματα για το ρόλο της ταυτότητας του φύλου (Bourhis, 1993; Breakwell, 1979).

Πρέπει να τονιστεί ο μεγάλος αριθμός ταυτοτήτων του φύλου. Οι Gurin και Markus (1989) σύγκριναν την ταυτότητα του φύλου γυναικών που ήταν είτε παραδοσιακές ή όχι, με στάσεις τους προς την εργασία και την οικογένεια. Το φύλο ήταν πιο κεντρικό στη σκέψη των μη παραδοσιακών γυναικών και η αίσθηση της κοινής μοίρας με άλλες γυναίκες ήταν σημαντικά μεγαλύτερη. Ακόμα η κεντρικότητα του φύλου είχε διαφορετικές συνέπειες για τις δύο ομάδες των γυναικών. Μεταξύ των παραδοσιακών γυναικών η τάση παραμονής στο κέντρο ήταν αρνητικά συνδεδεμένη με φεμινιστική συνείδηση ενώ ήταν θετικά συνδεδεμένες με φεμινιστική συνείδηση για τις μη παραδοσιακές γυναίκες. Επίσης οι Gurin και Townsend (1986) βρήκαν την αίσθηση της κοινής μοίρας με άλλες γυναίκες ότι ήταν ο δυνατότερος προβλέπων (predictor) της συλλογικής δυσαρέσκειας, της κριτικής για τη γνησιότητα των ανομοιοτήτων του φύλου και για την υπεράσπιση της συλλογικής δράσης για αλλαγή. Η κεντρικότητα της ταυτότητας είναι χρήσιμη ως δείκτης της έκτασης στην οποία η ιδιότητα του μέλους σε μια ομάδα είναι χρόνια εξέχουσα για το άτομο.

IV.3.2. Η ταυτότητα του φύλου ως αρρενωπότητα και θηλυκότητα

Η ταυτότητα του φύλου αναφέρεται στις έννοιες και στα χαρακτηριστικά που το άτομο έχει ως άνδρας ή γυναίκα. Οι Terman και Miles (1936) ανέφεραν ότι οι άνδρες χαρακτηρίζονται από αρρενωπά χαρακτηριστικά και οι γυναίκες από θηλυκά. Ενώ η Bem μίλησε για την έννοια της ανδρογυνίας και άλλαξε τη διπολική υπόθεση, προτείνοντας ότι η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα είναι χωριστές και ορθογώνιες (όχι απαραίτητα συνδεδεμένες) διαστάσεις, έτσι τα άτομα μπορεί να είναι αρρενωπά ή θηλυκά ή ανδρόγυνα συνδυάζοντας και τις δύο διαστάσεις.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ BEM

Η Spence (1975) θεωρεί ότι η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα είναι πολυδιάστατες έννοιες των οποίων τα χαρακτηριστικά είναι "χαλαρά" συνδεδεμένα. Προτείνει ότι ποικίλοι παράγοντες συνεισφέρουν στην ταυτότητα του φύλου όπως προσωπικά χαρακτηριστικά, φυσικά χαρακτηριστικά, ικανότητες, επαγγελματικές προτιμήσεις, κ.λπ., έχουν διαφορετικές ιστορίες ανάπτυξης και πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις. Ακόμα τα άτομα μπορούν να επιλέξουν από ό,τι τους προσφέρεται

κοινωνικά, συμβατικά χαρακτηριστικά και να αγνοήσουν άλλα που μπορεί να συνδέονται με την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα.

Οι όροι "αντρικό" και "θηλυκό" μπορεί να δημιουργεί ένα σετ από κοινωνικές αναπαραστάσεις αλλά του καθενός η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα μπορεί να οριστεί με ιδιοσυγκρασιακούς όρους. Είναι σημαντική η αλληλεπίδραση και των κοινωνικών ορισμών και αυτοκαθορισμών. Για παράδειγμα, τα στερεότυπα για την έκφραση των συναισθημάτων, συνδέονται με την προσωπική έκφραση των συναισθημάτων (Grossman και Wood, 1993).

Σύμφωνα με τους Markus et al. (1992), οι πηγές της αυτοεκτίμησης μπορεί να διαφέρουν ανάμεσα στα δύο φύλα αντανakλώντας τις πολιτισμικές νόρμες. Για παράδειγμα, οι γυναίκες θυμούνται περισσότερο από τους άνδρες πληροφορίες σχετικά με άλλα άτομα και αυτό σχετίζεται με την αυτοεκτίμηση προς γυναίκες- αλλά όχι προς τους άνδρες- ενώ η υψηλή αυτοεκτίμηση των ανδρών συνδέεται με την τάση για τον ατομικισμό.

Οι Kashima και άλλοι (1995) σε ερευνά τους έδειξαν ότι οι σοβαρές φαινομενικά διαστάσεις στις οποίες τα δυο φύλα συγκρίνονται ονομαστικά, ή με βάση τη συλλογικότητα ή τον ατομικισμό, αποτελούν διαστάσεις που αντανakλούν την προσαρμογή της κουλτούρας σε ειδικά κοινωνικά και φυσικά περιβάλλοντα που είναι παρόντα για τους άνδρες και τις γυναίκες. Όσον αφορά τη μέτρηση της συλλογικότητας και του ατομικισμού η διαφορά τοποθετείται όχι στο φύλο αλλά στον πολιτισμό, συνεπώς το σύστημα πεποιθήσεων για το φύλο δεν είναι ανεξάρτητο από το κοινωνικό πλαίσιο. Επίσης, το σύστημα πεποιθήσεων για το φύλο είναι ένα δυναμικό σύστημα στο οποίο ατομικές πεποιθήσεις σχηματοποιούνται από την εμπειρία και ποικίλουν από άτομο σε άτομο (Durand και Delvigne, 1993; Spence, 1993).

IV.4. ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ (ΙΣΧΥΣ, ΣΤΑΤΟΥΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ)

Ξεκινώντας από την άποψη του Tajfel (χ.χ.) περί στερεοτύπων, ότι "...τα στερεότυπα αποτελούν ειδικές περιπτώσεις κοινωνικής κατηγοριοποίησης..." αντιλαμβανόμαστε ότι δεν πρόκειται για τίποτα άλλο παρά για δεδομένες προκαταλήψεις και πεποιθήσεις μιας κοινωνίας περί ορισμένων θεμάτων. Δηλαδή πρόκειται για κάποιες αποκρυσταλλωμένες απόψεις, τις οποίες η κοινωνία ενεργοποιεί έτσι ώστε όταν το άτομο διακατέχεται από αυτές, να νοείται το ίδιο κοινωνικά με αποτέλεσμα να συμβάλλουν πολύ ουσιαστικά στις κοινωνικές διακρίσεις και διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται, στις επανομαζόμενες κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις. Φαινόμενο το οποίο παρατηρείται, όπως είναι λογικό και επόμενο και μεταξύ των δύο φύλων, των χαρακτηριστικών και των ιδιοτήτων που τους αποδίδονται στερεοτυπικά. Και όπως είναι φυσικό από αυτό το πλαίσιο δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί και ο τομέας των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, της εξουσίας, των ηγετικών θέσεων που καταλαμβάνουν τα δύο φύλα στον εργασιακό τομέα, στην οικογένεια, ακόμα και η στάση τους απέναντι στη θρησκεία.

Οι ρόλοι ανδρών και γυναικών είναι στερεοτυπικά προδιαγεγραμμένοι στην κοινωνική πραγματικότητα, γεγονός που σημαίνει ότι στην αντίληψη του κάθε κοινωνού η γυναίκα διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά σε κάθε τομέα της ζωής της και κάτι ανάλογο ισχύει και για τον άνδρα, αντανakλώμενες απόψεις της μέσης κοινωνικής πραγματικότητας σχετικά με το πως ο άνδρας και η γυναίκα πρέπει να είναι.

"Ορισμένων ανθρώπων η ζωή είναι όπως οι άλλοι την φτιάχνουν" . Αυτό το απόφθεγμα της Alice Walker από το βιβλίο της, "You cannot keep a good woman down", (1981), καταδεικνύει ότι οι αλληλεπιδράσεις, οι κοινωνικές επιρροές και οι ρόλοι που η κοινωνία έχει προσδώσει στο κάθε φύλο, έχουν δημιουργήσει την υπάρχουσα καθεστηκυία τάξη για τη θέση των δύο φύλων στην κοινωνία.

Οι βασικοί τομείς στους οποίους καταδεικνύονται αυτές οι στερεοτυπικές διαφορές είναι η γλωσσική, λεκτική έκφραση, η αντιπροσώπευση αλλά και η αλληλεπίδραση. Σύμφωνα με τους Deaux και Lafrance, στο χώρο της επικοινωνίας και της χρήσης της γλώσσας, τα δύο φύλα χρησιμοποιούν κώδικες ανάλογους με τις

καταστάσεις που αντιμετωπίζουν κυρίως όμως αναπτύσσουν την κατάλληλη συμπεριφορά, ανάλογα με αν έχουν να αντιμετωπίσουν άτομα του ιδίου ή άλλου φύλου, και ιδιαίτερα όταν τίθενται ζητήματα ισχύος και εξουσίας.

Επίσης, οι έρευνες κατέρριψαν τον μύθο ότι οι γυναίκες είναι ομιλητικότερες από τους άνδρες και η εξουσία δημιουργεί τις διαφορές τις περισσότερες φορές. Οι γυναίκες επίσης θεωρήθηκαν περισσότερο *συναισθηματικές* και *μη λεκτικά εκφραστικές* και αυτό το φαινόμενο εμφανίζεται σε ανθρώπους με κατώτερη κοινωνική δύναμη ιδιαίτερα σε ζητήματα ισχύος κι εξουσίας. Πράγματι έχει διαπιστωθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, οι γυναίκες ανταποκρίνονται στο στερεοτυπικό ρόλο της συναισθηματικής, επικοινωνιακής, ευαίσθητης γυναίκας, που της προσάπτεται, είτε μέσα στο πλαίσιο των συζυγικών της καθηκόντων είτε μέσα στο πλαίσιο των διομαδικών της σχέσεων γενικότερα, σε αντίθεση με τους άνδρες που παρουσιάζουν φαινόμενα άκρατου ανδρισμού, εξουσίας και επιβολής, ιδιαίτερα σε θέματα αρχηγίας.

IV.4.1. Διομαδικές σχέσεις

Αναλύσεις διομαδικών συμπεριφορών με τις οποίες ασχολήθηκαν οι Wood (1987) και Buss (1996), κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες και οι άνδρες αντιδρούν διαφορετικά στο πλαίσιο μιας ομάδας, επειδή φαίνεται πως οι άνδρες ασχολούνται περισσότερο με δραστηριότητες της ομάδας ενώ οι γυναίκες ενδιαφέρονται περισσότερο για την καλλιέργεια των διαπροσωπικών στοιχείων και παραγόντων.

Οι άνδρες προσφέρουν απόψεις και ιδέες ενώ οι γυναίκες παρουσιάζουν μια αγχώδη συμπεριφορά προσπαθώντας να διατηρήσουν ζωντανές τις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της ομάδας. Οι γυναίκες είναι περισσότερο κοινωνικές και προτιμούν να επιμελούνται σε μεγαλύτερο βαθμό τέτοιων θεμάτων, ενώ οι άνδρες είναι περισσότερο αποφασιστικοί και ικανοί στην επιλογή στρατηγικών και θέσεων.

Οι διαφορές στο φύλο στο πλαίσιο των διομαδικών σχέσεων είναι πολλές φορές αποτέλεσμα διαφορετικών προσδοκιών καθώς από τους άνδρες είναι περισσότερο αναμενόμενο ότι θα αποδώσουν καλύτερα και αποτελεσματικότερα στο πλαίσιο της ομάδας για αυτό και τους δίνονται καλύτερες και μεγαλύτερες ευκαιρίες για να δράσουν από ότι στις γυναίκες.

Επιπλέον, τέτοιου είδους σχέσεις και ο τρόπος με τον οποίον αναπτύσσονται σε συνδυασμό πάντα και με τον παράγοντα ισχύ και δύναμη, διαδραματίζουν πολύ ουσιώδη ρόλο στον τομέα των διαπροσωπικών επιρροών και στο κατά πόσο το κάθε φύλο διαθέτει την ικανότητα να πείθει τους άλλους. Και φυσικά μέσα από τέτοιου είδους έρευνες ανατανακλάται και η αντίληψη της κοινωνίας για τα δύο φύλα αλλά και η επικρατούσα άποψη για το στάτους του κάθε φύλου σε συνδυασμό με τις επιρροές που μπορεί να ασκήσει (Berger, 1958; Berger, Fiske, Norman και Zelditch, 1977; Balkwell και Smith, 1992; Berger, Rosenholtz και Zelditch, 1980).

Μετά από έρευνες που έκαναν ο Berger και οι συνεργάτες του σε μαθητές λυκείου, που υπεβλήθησαν σε ερωτήσεις σχετικά με το ζήτημα αυτό, απέδειξαν ότι οι μαθητές που γνώριζαν ότι άνδρες και γυναίκες κατείχαν το ίδιο στάτους, θεώρησαν πως διαθέτουν και την ίδια ικανότητα επιρροής ενώ όταν το στάτους ήταν άγνωστο, θεωρούσαν εκ προοιμίου ότι *οι άνδρες διαθέτουν το υψηλότερο*, επειδή αυτό ήταν στερεοτυπικά καταγεγραμμένο στην αντίληψη και στις πεποιθήσεις τους.

Σύμφωνα με κάποιες άλλες έρευνες, προέκυψε το συμπέρασμα πως τελικά η δύναμη και η εξουσία, και όχι τόσο οι διαφορές των δύο φύλων, είναι εκείνος ο παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει τις διαπροσωπικές σχέσεις και επιρροές. Παρόλα αυτά το φύλο διαδραματίζει ιδιαιτέρως σημαντικό ρόλο στον τομέα αυτόν κι αυτό απεδείχθη από το γεγονός ότι ο τρόπος με τον οποίον αντιμετωπίζει ένας άνδρας και μια γυναίκα έναν άλλον άνδρα ή μια άλλη γυναίκα, τον 'στόχο' δηλαδή, είναι εντελώς διαφορετικός και σαφώς διαφοροποιημένα ευθύς, για τον λόγο του ότι οι προσδοκίες από έναν άνδρα είναι εντελώς διαφορετικές από ότι για μια γυναίκα και ίσως και με μεγαλύτερες απαιτήσεις.

Επίσης όπως κατεδείχθη, όταν το άτομο που θέλει να επηρεάσει επιλέγει περισσότερο μη λεκτικές στάσεις, λιγότερο ευθείες, αυτό φανερώνει ότι το άτομο αυτό είναι και λιγότερο ανταγωνιστικό και φυσικά και λιγότερο πειστικό, με μικρότερη ικανότητα, χαρακτηριστικά που ταιριάζουν περισσότερο στερεοτυπικά σε γυναίκα (Eagly, 1987).

Παρόλα αυτά, οι έρευνες κατέδειξαν πως οι γυναίκες επιλέγοντας αυτό τον τρόπο μη λεκτικής επικοινωνίας φάνηκαν περισσότερο κυριαρχικές και αυστηρές, ακολουθώντας μεθόδους περισσότερο έκφρασης και λιγότερο λόγου όπως οι άνδρες, δηλαδή κάνοντας κάποιες γκριμάτσες, ματιές, χειρονομίες ή και επιλέγοντας να μιλούν σιγανά. Τις περισσότερες όμως φορές οι γυναίκες κρίθηκαν απειλητικές και επιθετικές, ίσως και περισσότερο από άνδρες, που χρησιμοποίησαν τον ίδιον τύπο έκφρασης

απόψεων και προσπάθειας επιρροής και για αυτόν τον λόγο δεν έγιναν και ιδιαιτέρως αρεστές σε σχέση με άλλες περιπτώσεις όπου φαίνονταν περισσότερο ομιλητικές και κοινωνικές (Brook και Ng, 1986; Erickson, Lind, Johnson, 1978; Johnson και Vinson, 1987). Επίσης οι γυναίκες και ως δέκτες φαίνεται να πείθονται πολύ ευκολότερα και σε καταστάσεις αντιμετώπισης κατά πρόσωπον, οι γυναίκες πάντα πείθονται ευκολότερα από τους άνδρες (Carli, 1991, 1998). Αλλά και τα δύο φύλα πείθονται το ίδιο εύκολα όταν δεν ασκείται πίεση και το αντικείμενο της δραστηριότητας είναι ουδέτερο και όχι απαραίτητα αρρενωπό.

IV.4.2. Ισχύς, στάτους και γλωσσική έκφραση

Ο επονομαζόμενος, όπως κατεδείχθη μέσα από έρευνες των Moskowitz et al., (1994) "λόγος της δύναμης" αποτελεί κριτήριο εξουσίας και πυγμής κατά την Ruth McFadyen, για αυτόν που το χειρίζεται. Καταδεικνύει το αίσθημα υπεροχής που διαθέτει, και κατά συνέπεια αποτελεί ένδειξη της κοινωνικής θέσης και της εξουσίας, που κατέχει. Από έρευνες προέκυψε ότι οι άνδρες που κατέχουν ηγετικές θέσεις ή εργοδοτικούς ρόλους είναι οι καλύτεροι χρήστες αυτής της μορφής λόγου. Και τούτο διότι πιθανόν έχουν φροντίσει να εξασκηθούν σε αυτήν τη μορφή λόγου, συγκριτικά με τις γυναίκες, που διαφαίνεται να πραγματεύονται με μεγαλύτερη δυσκολία τον "διευθυντικό λόγο".

Η θεωρία του κοινωνικού ρόλου της Eagly, στο σημείο αυτό, αποδεικνύεται ιδιαιτέρως σχετική, γιατί αναφέρεται πλειστάκις στη σχέση μεταξύ φύλων και ισχυρότητας λόγου και στις αλληλεπιδράσεις που υπάρχουν στον τομέα αυτόν. Αλλά και οι έρευνες των Moscovitz et al. (1994), κατέδειξαν ότι στον εργασιακό χώρο το φύλο του διευθυντή ή του διοικητή μιας επιχείρησης, καθορίζει και τη μορφή του λόγου των εργαζομένων.

Ένας άνδρας υπάλληλος χρησιμοποιεί συνήθως λιγότερο δυναμικό λόγο απέναντι σε έναν άνδρα από ότι σε μια γυναίκα διευθυντή, γεγονός που ισχυροποιεί για μιαν ακόμη φορά την άποψη ότι το φύλο, το στάτους και η γλωσσική έκφραση είναι αλληλένδετα, κυρίως στον εργασιακό χώρο και περισσότερο σε παιχνίδια εξουσίας.

Μια έρευνα της Carli, τα αποτελέσματα της οποίας, αυτή ερμήνευσε σε συνδυασμό με τη θεωρία των προσδοκιών (Berger, Rosenholtz και Zelditch, 1980; Berger, Wagner και Zelditch, 1985), κατέδειξε ότι το υψηλό κοινωνικό στάτους ασκεί

μεγάλη επιρροή στον τρόπο λεκτικής επικοινωνίας, καθότι απέναντι σε άτομα με υψηλή κοινωνική θέση ένα άτομο με χαμηλό κοινωνικό στάτους επιδεικνύει πολύ μικρότερη τάση χρήσης δυναμικού λόγου από ότι σε ισότιμα με αυτό άτομα. Βασική απόδειξη μιας τέτοιας μορφής λόγου είναι ο λόγος που διανθίζεται με απαγορεύσεις, επιφωνήματα και ρητορικές ερωτήσεις.

Τη χρήση του φύλου ως βάση για να συμπεράνουμε το *στάτους* έδειξαν οι Wood και Karten, (1986), σε μια μελέτη μιας μικρής ομάδας αλληλεπίδρασης. Με μόνη πληροφορία το όνομα και το φύλο των άλλων συμμετεχόντων, τα μέλη των πειραματικά διαμορφωμένων ομάδων, πίστευαν ότι οι άνδρες μέλη ήταν περισσότερο ικανοί από ότι τα θηλυκά μέλη.

Αντίθετα, όταν παρέχονταν στους συμμετέχοντες συγκεκριμένες και σχετικές με το στάτους πληροφορίες, που δεν συνδέονταν με το φύλο, οι προηγούμενες παρατηρημένες διαφορές των φύλων εξαφανίζονταν και αντικαθίσταντο από σαφείς διαφορές βασισμένες στο στάτους. Δηλαδή οι άνθρωποι με υψηλό στάτους έδιναν περισσότερες γνώμες και οι άνθρωποι με χαμηλό ήταν περισσότερο συμπαράστατες.

IV.4.3. Κοινωνικές αλληλεπιδράσεις -Φύλο και Κοινωνικές Προσδοκίες

Ο Berger και οι συνεργάτες του, μέσα από έρευνες ανΑζήτησαν τους παράγοντες εκείνους που διαφοροποιούν τους ανθρώπους και δημιουργούν τις κοινωνικές ανισότητες, όπως και τις μειωμένες ευκαιρίες να συμμετέχουν σε ομάδες και να λαμβάνουν αποφάσεις για σημαντικά θέματα. Ένας από τους παράγοντες αυτούς ήταν και το φύλο, καθοριστική μεταβλητή για τη δημιουργία διομαδικών σχέσεων, αλληλεπιδράσεων, εξουσίας, στάτους και πρεστίτζ.

Και για τα δύο φύλα έχουν δημιουργηθεί κάποιες προσδοκίες σχετικά με την κατοχή ιεραρχικών θέσεων, γεγονός που έχει ως συνέπεια πως όταν οι προσδοκίες αυτές διαψευστούν και παραβιασθούν θετικά ή αρνητικά σε σχέση με το αναμενόμενο, οι εκτιμήσεις καταλήγουν σε πολύ πιο υπερβολικά συμπεράσματα και σε πολύ περισσότερο περίπλοκες κρίσεις από ότι αν τα συμπεράσματα ήταν πιο προσιτά στα στερεοτυπικά δεδομένα. Και για αυτόν τον λόγο ακριβώς αναμένεται από κει και πέρα μια γυναίκα στην εξουσία να αναπτύσσει τη συμπεριφορά και την προσωπικότητα ενός ισχυρού άνδρα, χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν ότι αυτό δεν καθορίζεται πάντα από το φύλο του ηγέτη αλλά από την ιδιοσυγκρασία του κάθε ατόμου και τη στάση που αυτό

επιθυμεί να τηρήσει.

Το φύλο απετέλεσε έναν επιπλέον καθοριστικό παράγοντα κατά τους Fajak και Haslam στην ανάπτυξη αλληλεγγύης μεταξύ των εργαζομένων σε ιεραρχικούς οργανισμούς (Bruins et al., 1993). Και δεν εννοείται τίποτα περισσότερο από το ότι τα άτομα του ιδίου φύλου αναπτύσσουν μεταξύ τους μια κοινότητα και ομοψυχία στην έκφραση και στην εκδήλωση συναισθημάτων όπως και στη διενέργεια δραστηριοτήτων.

Έρευνες των Lorenzi - Cioldi (1991) κατέδειξαν ότι οι γυναίκες εμφανίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό συμπτώματα ομαδικότητας από ότι οι άνδρες. Επίσης, φάνηκε αυτή η έμφαση στο φύλο, σαν σημείο διάκρισης, το οποίο προσεδίδετο μόνο από τις γυναίκες, οι οποίες όμως ίσως και να αναπτύσσουν αυτήν την έντονη ανάγκη για σύμπνοια με τα άτομα του ιδίου φύλου επειδή ακριβώς νιώθουν να "ανδροκρατούνται" καθώς επίσης και σαν ένα "τείχος άμυνας" απέναντι σε μια καθεστηκυία τάξη που είναι προκατειλημμένη απέναντι τους.

Μέσα στους οργανισμούς, οι άνδρες έχουν τυπικά περισσότερη ισχύ από ότι οι γυναίκες. Οι άνδρες είναι υψηλότερα τοποθετημένοι μέσα στη δομή της οργάνωσης, είναι περισσότερο πιθανόν να ελέγχουν τους οικονομικούς πόρους και τυπικά επιβλέπουν περισσότερους ανθρώπους μέσα στην οργάνωση (Reskin και Padavic, 1994).

Οι Fiske και Glick (1995), καταγράφουν ένα σύνολο παραγόντων που προδιαθέτουν τους άνδρες να καταλαμβάνουν τον πιο ισχυρό ρόλο σε πολλά εργασιακά περιβάλλοντα, περιλαμβανομένης μιας υπεροχής των Ανδρών σε ηγετικές θέσεις. Και η ανάπτυξη αυτής της ομαδικότητας από τις γυναίκες διαφαίνεται ακόμα περισσότερο από τις έρευνες του Bruins και των συνεργατών του, οι οποίοι διαπίστωσαν μελετώντας ομάδες πρωτοετών πανεπιστημιακών φοιτητών, ότι οι γυναίκες παρουσιάζουν τέτοιου είδους τάσεις, ενώ οι άνδρες όχι ιδιαίτερα, προτιμώντας να ενεργούν ως αυτόνομες, μοναδικές προσωπικότητες, τουτέστιν αρέσκονται περισσότερο σε παιχνίδια κυριαρχίας και εξουσίας, επιθυμούν να διακρίνονται και να ξεχωρίζουν, όχι να "κοπαδοποιούνται" άρα και να ανταποκρίνονται στο πρότυπο του άνδρα-ηγέτη που κατασκεύασε η καθεστηκυία τάξη μέχρι σήμερα.

Στο κοινωνικό επίπεδο, κοινωνιολόγοι και ανθρωπολόγοι έχουν διερευνήσει τους κανόνες με τους οποίους τα πατριαρχικά συστήματα επηρεάζουν τις οικονομικές και πολιτικές θέσεις των γυναικών και των ανδρών στην κοινωνία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η μεγαλύτερη εξάρτηση των γυναικών από τους άνδρες, μπορεί να θεωρηθεί

ως μια κοινωνική μεταβλητή που είναι προσδιορισμένη από εργασιακές πολιτικές, υπάρχοντα κενά αμοιβών και οικογενειακές πολιτικές (Baxter Kane, 1995). Από την άλλη στο ατομικό επίπεδο, έχουν προταθεί διαφορές χαρακτηριστικών μεταξύ γυναικών και Ανδρών σε διαστάσεις όπως η ανάγκη για ισχύ και ο προσανατολισμός κοινωνικής υπεροχής.

Σύμφωνα με τη θεωρία της δύναμης και της εξουσίας του Mulder (1997), ο λόγος για τον οποίον οι γυναίκες εμφανίζουν την προδιάθεση της αγελοποίησης σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι οι άνδρες, οφείλεται στο γεγονός ότι κατέχουν τις περισσότερες φορές κατώτερες ιεραρχικά θέσεις, πόστα χαμηλότερου στάτους γιατί ακριβώς αυτό το φαινόμενο παρατηρήθηκε σε άτομα αυτού του εργασιακού και κοινωνικού επιπέδου. Επιπλέον διακατέχονται από την φιλοδοξία να κατακτήσουν την κορυφή, που θα έχει σαν συνέπεια και την αφιέρωση περισσότερου χρόνου και μεγαλύτερου μόχθου, ενώ οι περισσότερες ακολουθούν το πρότυπο της εργαζόμενης γυναίκας-μητέρας και συζύγου, που η ίδια η κοινωνία παραδοσιακά έχει επιβάλλει, που στοχεύει μόνο στο να εργάζεται για να συνεισφέρει απλώς οικονομικά.

Η εν λόγω άποψη ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο από τη σύγκριση των δύο φύλων στο πλαίσιο ομάδων και ανάπτυξης σχέσεων στο πλαίσιο αυτών των ομάδων (Bruins et al., 1993). Οι άνδρες εμφάνισαν σαφέστατα και ευκρινέστατα συμπτώματα εξουσιαστικών διαθέσεων και υψηλή αυτοπεποίθηση σε πλήρη αντίθεση με τις γυναίκες-μέλη της ομάδας, οι οποίες εμφανίστηκαν ακόμα λιγότερο "δυναμικές" από ότι όταν ήταν μέλη ομάδων του δικού τους φύλου.

Οι French και Raven (1959) δημιούργησαν ένα μοντέλο δύναμης, μέσα από το οποίο προσπάθησαν να ενισχύσουν την άποψη ότι το ανδρικό φύλο απέδειξε με την ισχυρή του τάση για διαφωνία και επιβολή δύναμης ότι επιβεβαιώνει το παραδοσιακό στερεοτυπικό πρότυπο του αρρενωπού άνδρα που δεν μπορεί να ξεφύγει από το πλαίσιο που η ίδια η κοινωνία έχει κατασκευάσει για αυτόν, σε αντίθεση με την γυναίκα για την οποία το αναμενόμενο είναι η επίδειξη ζεστασιάς, γλυκύτητας και έλλειψης ανταγωνιστικότητας.

Μια γυναίκα ειδικά στη σύγχρονη πραγματικότητα, μπορεί να είναι καλύτερη αρχηγός και περισσότερο ανταγωνιστική από έναν άνδρα και να επιδεικνύει ομοίως αυστηρότητα και ευθύτητα στις συναλλαγές της, γεγονότα που την κάνουν να αποκτά έναν συνδυασμό κοινωνικής δύναμης και κοινωνικής επιρροής. Έτσι κατέληξαν στο ότι πολλές φορές η ανάπτυξη της ισχύος έχει σαν στόχο όχι μόνο την κατάκτηση ενός εξωτερικευμένου στάτους αλλά και την επιθυμία για διατήρηση σχέσεων, τον

αυτοκαθορισμό του κάθε ατόμου έναντι των υπολοίπων.

Ένας άνδρας παρουσιάζει ισχυρότερες εξουσιαστικές τάσεις τόσο στο να τιμωρεί όσο και στο να ανταμείβει, ισχυρότερη νόμιμη εξουσία καθώς οι άνδρες απαιτούν μεγαλύτερη ισχύ από ό,τι οι γυναίκες, οι οποίες προτιμούν να χρησιμοποιούν τη δύναμη που τους παρέχεται προκειμένου να διατηρήσουν καλές σχέσεις και λιγότερο στο να αναπτύσσουν τις παραπάνω τάσεις των ανδρών. Πράγματι, οι άνδρες διακρίνονται για την ανταγωνιστικότητα, την φιλοδοξία και τις αρχηγικές τάσεις συγκριτικά με τις γυναίκες, κι αυτό άλλωστε αντανακλά και την παραδοσιακή άποψη της κοινωνίας αλλά και της καθεστηκυίας τάξης, συμπέρασμα το οποίο συνήχθη κι από έρευνες και μελέτες κατά την Carli (1990).

Η νόμιμη εξουσία την οποία διαθέτει ένα άτομο και που απορρέει, τις περισσότερες φορές, από την εξουσία και το στάτους που διαθέτει, διαδραματίζει ιδιαίτερος ουσιώδη ρόλο και στην άσκηση της επιρροής που μπορεί να ασκήσει το άτομο αυτό (Carli, 1990; Rundman, 1998), μετά από έρευνες που έγιναν με φοιτητές κολεγίων.

Η κοινωνική προσδοκία από μια γυναίκα που διαθέτει εξουσία, αυτοπεποίθηση, ηγετική ικανότητα και ανταγωνιστικότητα, είναι πως πρέπει να διοχετεύει όλα αυτά τα χαρακτηριστικά κατά διαφορετικό τρόπο από έναν άνδρα, ο οποίος στερεοτυπικά τα διαθέτει και δεν εκπλήσσει καθόλου εμφανίζοντας τέτοιου είδους στάσεις. Μια δυναμική γυναίκα θα λάβει την απόρριψη και τη μομφή λαμβάνοντας σκληρότερους και βαρύτερους χαρακτηρισμούς σε σχέση με μια γυναίκα που εμφανίζεται λιγότερο δυναμική και ανταποκρίνεται περισσότερο στο παραδοσιακό πρότυπο.

IV.4.4. Γυναίκα και σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα

Η γυναίκα στη σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία, απόλυτη γνώστρια των έντονων προκαταλήψεων για την ηγετική της δεινότητα, για τη δεδομένη κοινωνική αντίληψη πως κατέχει μειωμένη εξουσιαστική ικανότητα, αντιμετωπίζοντας αρνητικές συμπεριφορές στον ρόλο της αυτόν, πολύ περισσότερο από τους άνδρες, όπως άλλωστε κατέδειξε και η έρευνα των Butler και Geiss (1990), αποφασίζει πολλές φορές να μεταβάλλει τα δεδομένα και να υιοθετήσει ρόλους πολύ αυστηρότερους και να αποδείξει ότι μπορεί με μεγάλη ευελιξία να ανατρέψει τα καθεστάτα, με κίνδυνο όμως την απώλεια της θηλυκότητας της αλλά και την κοινωνική της αποδοκιμασία. Συμπεριφορές τις οποίες αρκετές φορές αναπτύσσει και προκειμένου να αντιμετωπίσει

θέματα σεξουαλικής παρενόχλησης, εργασιακής εκμετάλλευσης και οπωσδήποτε να αναπτύξει άμυνες προκειμένου να ξεφύγει από την καταπίεση του εργασιακού χώρου, που λυμαίνεται το αντίθετο φύλο.

Άλλωστε και σχετικές έρευνες των Carli et al. (1995) απέδειξαν ότι οι γυναίκες συγκριτικά με τους άνδρες, ήταν πολύ πιο απειλητικές στις διαπραγματεύσεις τους και στην προσπάθειά τους να πείσουν αυτούς με τους οποίους συναλλάσσονταν στο πλαίσιο των αρχηγικών τους καθηκόντων, υιοθετούσαν άλλο ρόλο από εκείνον που στερεοτυπικά τους είχε δοθεί.

Η άμυνα αυτή ανεπτύχθη από τις γυναίκες και για κάποιους άλλους λόγους, κάποιες άλλες ιδιαιτερότητες που εμφανίζει η σημερινή κοινωνική πραγματικότητα, όπως είναι οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι οικογένειες ανύπαντρων μητέρων, που μεταβάλλουν τα στερεότυπα και τα δεδομένα για τους ρόλους των δύο φύλων με αρκετές ανατροπές, οι οποίες δημιουργούν και αρκετές εξαιρέσεις από τον κανόνα.

Το φεμινιστικό κίνημα προσπάθησε να αντισταθεί στις παραδοσιακές θρησκευτικές αντιλήψεις που απαιτούσαν οι γυναίκες να είναι περισσότερο θρησκευόμενες από τους άνδρες, στις δεδομένες βιολογικές διαφορές που ήθελαν τον άνδρα δυνατό, στιβαρό και μυώδη και κατά συνέπεια ένα είδος φόβητρου για την γυναίκα που θα αντιδράσει, γεγονός βέβαια που μάλλον ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα εφόσον οφείλεται σε φυσικά γενετικά χαρακτηριστικά (Butler, 1990; Wackwitz, 1996).

Οι γυναίκες είναι μητέρες, σωστές νοικοκυρές και σύζυγοι, μονογαμικές και πιστές σύμφωνα με τα στερεοτυπικά κοινωνικά πρότυπα που επικρατούν. Από την άλλη, ο άνδρας ξεφεύγει από το πλαίσιο αυτό και είναι δικαιολογητός από την κοινωνία αν τυχόν "αμαρτήσει". Και σε αυτό ακριβώς το σημείο προσπάθησε το κίνημα του φεμινισμού να προωθήσει νέες ιδέες και αντιλήψεις, ότι δηλαδή η γυναίκα διαθέτει τη δυνατότητα αλλά και την ικανότητα να ανταποκρίνεται στους παραπάνω ρόλους που της προσδίδονται αλλά ταυτοχρόνως να κάνει πολύ περισσότερα συνδυαστικά από αυτά που της προσάπτει η καθεστηκυία τάξη. Διαπροσωπικές διαφορές ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών τεκμηριώνονται συχνά και στις συζυγικές σχέσεις.

Η οικονομική εξάρτηση των γυναικών-συζύγων από τους άνδρες τους, είναι μια σημαντική πηγή αυτής της διαφοροποίησης στην ισχύ, η οποία μπορεί μετά να γενικευτεί στον έλεγχο άλλων πόρων (Baxter και Kane, 1995). Επιπλέον, η διαπροσωπική αλληλεπίδραση δεν επιδεικνύει μόνο διαφορές στην ισχύ αλλά μπορεί

να είναι ένας σημαντικός φορέας δια μέσου του οποίου η ανισότητα του φύλου σημειώνεται σε άλλες αναπτυσσόμενες μορφές κοινωνικής οργάνωσης (Ridgeway, 1992).

"Το φύλο είναι κάτι που κάνουμε κι όχι κάτι που είμαστε" (Rakow, 1986). Και τα δύο φύλα μπορούν να μεταμορφωθούν και να διαμορφώσουν την εμφάνιση και το χαρακτήρα τους ανάλογα με το τι θέλουν να κάνουν κι όχι ανάλογα με το τι στερεοτυπικά πρέπει να ισχύει. Επιπλέον, οι γυναίκες δεν αντιπροσωπεύουν πάντα τον πολιτισμικό ρόλο που η κοινωνία τους έχει προσδώσει, ανάλογα με την φυλή, το χρώμα και την καταγωγή.

IV.4.5. Σύγχρονη γυναίκα και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας έχουν συμβάλει στην παραγωγή εικόνων, εντυπώσεων και πολυεθνικών επιρροών και κουλτούρας, ώστε η σύγχρονη γυναίκα να απομακρύνεται από τον καθιερωμένο ρόλο που ο συντηρητισμός, η παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα, της έχουν επιβάλλει. Χρησιμοποιούνται βέβαια στρατηγικές προκειμένου να αμβλυνθούν οι διαφορές και οι προκαταλήψεις που τα στερεότυπα επέφεραν, με απολύτως λανθασμένο τρόπο όμως τις περισσότερες φορές, όπως η άνθιση της πορνογραφίας τα τελευταία χρόνια που παρουσιάζει μια γυναίκα χωρίς ταμπού, χειραφετημένη κι ανεξάρτητη, που τη μετατρέπει τελικά όμως σε σεξουαλικό αντικείμενο και σκευός ηδονής και ίσως τελικά περισσότερο να την γελοιοποιεί και να την εξευτελίζει παρά να την ισχυροποιεί και να τη μεταμορφώνει σε κυρίαρχη παρουσία στον ανδροκρατούμενο στερεοτυπικά κόσμο, όπως διαφαίνεται και στο βιβλίο της Tannen (1990) «You just do not understand».

Η απασχόληση των γυναικών σε επαγγέλματα ακραιφνώς ανδρικά, ομολογουμένως μετέβαλε κατά μια έννοια τα δεδομένα, όμως και πάλι θέματα όπως η σεξουαλική παρενόχληση ή γενικότερα η εκμετάλλευση των γυναικών στην εργασία, δεν έχουν ακόμα εξαλειφθεί, μολονότι σαφώς το γυναικείο φύλο έχει κερδίσει έδαφος μέσω της ποινικοποιημένης αντιμετώπισης τέτοιου είδους συμπεριφορών απέναντι τους, ολοένα και περισσότερο θα μπορούσαμε να πούμε, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι τα προβλήματα έχουν απολύτως επιλυθεί.

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας συνέβαλαν ουσιαστικά στην προώθηση ενός διαφορετικού γυναικείου προτύπου, που απομακρύνεται εντελώς από τα συνηθισμένα

το οποίο είναι το μοντέλο ενός υπερδυναμικού, γοητευτικού θηλυκού. που μπορεί να διεκπεραιώνει όλες του τις υποθέσεις με μιαν εξαιρετική ευχέρεια, χωρίς να αντιμετωπίζει την παραμικρή δυσκολία. Που σε τελική ανάλυση όμως, διαστρέβλωσε εντελώς την πραγματικότητα, διότι δεν κατάφερε να συνεισφέρει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των προκαταλήψεων εναντίον των γυναικών ή στη μεταβολή του κλασσικού ανδρικού στερεοτυπικού προτύπου, που η ίδια η κοινωνία έχει διαμορφώσει. Απλά δημιούργησε μια ακόμα μεγαλύτερη σύγχυση. Με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί στις διαφημιστικές εταιρείες, ένα είδος "νοσταλγίας" για το κλασσικό στερεότυπο της γυναίκας-ευαίσθητης μητέρας, και για να παρατηρηθεί μια ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη επιστροφή στο μοντέλο αυτό, στο οποίο είναι και περισσότερο συνηθισμένη η κοινωνία (Faludi, 1991).

Το φύλο δεν είναι παρά μια "...κοινωνική κατασκευή.." όπως αναφέρουν σχετικώς οι Rakow και Wackwitz, άποψη που οπωσδήποτε θα πρέπει να αντιμετωπίσει τις εχθρικές απόψεις της βιολογίας και της θρησκείας για τις διαφοροποιήσεις των δύο φύλων. Πρόκειται όμως για μια άποψη, η οποία φαίνεται να παρουσιάζει αρκετά στοιχεία αληθείας, για τον λόγο του ότι η πιο ενδεδειγμένη λύση για να αποφεύγονται όλες οι παραπάνω συγχύσεις είναι αυτή.

IV.4.6. Συμπεράσματα

Συνεπώς, το κάθε φύλο διαμορφώνει την ζωή, την εμφάνιση, την εργασία του, τον ρόλο του μέσα στην κοινωνία και την οικογένεια του, ανάλογα με τις ανάγκες και την ιδιοσυγκρασία του, πάντα όμως σεβόμενο τις ανάγκες του αντιθέτου φύλου και των υπολοίπων συνανθρώπων γενικότερα, έτσι ώστε να υπερασπίζεται τις απόψεις του σε κάθε περίπτωση χωρίς αμφιταλαντεύσεις και χωρίς να ακολουθεί τα στερεότυπα που η διαφήμιση προσπαθεί να επιβάλλει κόντρα στα παραδοσιακά κοινωνικά στερεότυπα, γιατί τότε η κατάσταση που δημιουργείται είναι ιδιαιτέρως συγκεχυμένη.

Τα δύο φύλα συνεχίζουν να εμφανίζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στον εργασιακό χώρο ακόμα και όταν κατέχουν ανάλογα υπεύθυνες "θέσεις", ή κυρίαρχο ρόλο σε υποθέσεις υψηλού κόστους. Η προκατάληψη που γεννάται έναντι των γυναικών, όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των αποφάσεων τους, είναι ιδιαιτέρως εντυπωσιακή και θεαματική. Και όχι μόνο υπό αυτήν τη μορφή αλλά αρκετές φορές λαμβάνοντας διαστάσεις εκμετάλλευσης, ορμώμενοι οι συνεργάτες από το γεγονός, ότι

μια γυναίκα κατέχεται από τα βιολογικά χαρακτηριστικά της φιλοτιμίας, της ευσυνειδησίας και της αγχωτικής ευαισθησίας στη διεκπεραίωση των καθηκόντων της.

Οι γυναίκες όπως έχει διαπιστωθεί από έρευνες των Eagly και Johnson (1990) δεν διαθέτουν σαφώς την εξουσία και τη δύναμη που διαθέτουν οι άνδρες, για αυτόν τον λόγο ακριβώς και δεν χρησιμοποιούν τις στρατηγικές και τις μεθόδους επιρροών που χρησιμοποιούν οι άνδρες, δεν χρησιμοποιούν την ευθύτητα στις συναλλαγές τους, άποψη η οποία ενισχύθηκε κι από έρευνες σε φοιτητές κολεγίων.

Οι γυναίκες δεν διακρίνονται για την ευθύτητα τους όταν επιθυμούν να πείσουν ή να διαπραγματευτούν σε αντίθεση με τους άνδρες που αρέσκονται στη χρήση τέτοιων μεθόδων. Οι άνδρες, ακόμα και στις προσωπικές τους σχέσεις, επιλέγουν τη στρατηγική της διαφωνίας για την επίλυση των προβλημάτων, ενώ οι γυναίκες το αντίθετο κι επιθυμούν την ζεστασιά και την κατανόηση σύμφωνα με έρευνες που έγιναν σε έγγαμα ζεύγη επαγγελματιών.

Σύμφωνα με ένα άρθρο της Carli (1999), το φύλο αποτελεί έναν σημαντικότερο παράγοντα στην ανάπτυξη ισχύος, εξουσίας, δύναμης και κατά συνέπεια στην απόκτηση ενός συγκεκριμένου στάτους.

Η έλλειψη ευθύτητας των γυναικών αλλά και η έντονη τάση τους να συμφωνούν πολύ περισσότερο από τους άνδρες, επιβεβαιώθηκε και από συγκρίσεις που έγιναν στη στάση των δύο φύλων στο πλαίσιο των διομαδικών αλληλεπιδράσεων. Για μια ακόμα φορά οι έρευνες σε φοιτητές κολεγίων (Carli, 1995; Rundman, 1998) κατέδειξαν ότι η δραστηριότητα μιας σύγχρονης δυναμικής γυναίκας με ευθύτητα, δυναμισμό και αυστηρότητα αποτιμάται και εκτιμάται πολύ περισσότερο αρνητικά από ότι σε έναν άνδρα, γίνεται περισσότερο αντιπαθής, ίσως γιατί στερεοτυπικά, ο κάθε κοινωνός έχει σχηματίσει και αποκρυσταλλώσει στο νου του μια εντελώς διαφορετική άποψη για τον ρόλο του κάθε φύλου και έχει εντελώς διαφορετικές προσδοκίες για τη συμπεριφορά, την εξουσία, την ισχύ, το στάτους του κάθε φύλου.

Πάντως η ύπαρξη δύναμης και εξουσίας είναι κάτι τελείως διαφορετικό από το λεγόμενο στάτους, για τον λόγο του ότι το στάτους είναι η προσδοκία που έχει μια ομάδα ατόμων από ένα άλλο άτομο, αποτελεί διαφορετική κοινωνική κατασκευή από τη δύναμη, που δεν συνδέεται με τις προσδοκίες ή τις προθέσεις μιας ομάδας ατόμων, όπως το στάτους, που πρέπει να διαθέτει κάποιος για να σταθεί στην ιεραρχία μιας ομάδας, δηλαδή το πρεστίζ, η τιμή που αποδίδεται σε κάποιον από τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας του. Πρόκειται για δύο κατασκευές, για τις οποίες έχουν αναπτυχθεί και δύο ανάλογες θεωρίες, η συναλλακτική θεωρία της δύναμης (Exchange Theories of

Power) και η θεωρία των χαρακτηριστικών του στάτους (Στάτους Characteristics Theory), όπως παρατίθενται από τον Michael Lovaglia, ο οποίος βασίστηκε σε μια θεωρητική ανάπτυξη μιας παραδοσιακά δομημένης κοινωνικής ψυχολογίας (Lawler, Ridgeway and Markowsky).

Σύμφωνα με τη συναλλακτική θεωρία της δύναμης, η δύναμη ή αλλιώς η ισχύς, αποτελεί προϊόν κοινωνικής κατασκευής ανεξάρτητα από τις διαφορές στις ιδιαίτερες δεξιότητες και ικανότητες που διαθέτει ο καθένας. Ο Emerson 1962 τη χαρακτήρισε θεωρία της δύναμης-εξάρτησης και διαπίστωσε σε συνεργασία με τους Cook, Gillmore και Yamagishi (1983), ότι οι εναλλακτικές είναι το κλειδί για την ισχύ στις συναλλακτικές σχέσεις, εννοώντας ότι ένα άτομο, το οποίο διαθέτει μικρή ισχύ και προσπαθεί να βρει εναλλακτικούς συνεργάτες στο πλαίσιο μιας ομάδας δρώντων προκειμένου να επιτύχει μια κερδοφόρα ανταλλαγή, μειώνει την εξάρτηση του από έναν ισχυρότερο συνεργάτη. Δηλαδή η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι η μείωση της εξάρτησης αυξάνει τη δύναμη ενός ατόμου.

Δύναμη δεν είναι τίποτα περισσότερο από τον αποκλεισμό, την εξαίρεση ενός ατόμου από μια κερδοφόρα ανταλλαγή. Αυτό συμβαίνει όταν ένας από τους συμμετέχοντες δεν αναγκάζεται να βρει μιαν άλλη επικερδή εναλλακτική λύση. Κατά τους Samuel και Zelditch (1989) και Molm (1990), η χρήση της ισχύος δεν είναι παρά η απόδοση ανταμοιβών ή τιμωριών. Η χρήση της δύναμης προϋποθέτει την προσπάθεια, την απόπειρα ενός ατόμου να κυριαρχήσει, να επιβληθεί πάνω σε ένα άλλο.

Οι θεωρίες αυτές θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν και στην περίπτωση των διαφορών και του χάσματος που δημιουργείται μεταξύ των δύο φύλων. Αν η γυναίκα διαθέτει την ικανότητα, ακόμα και όταν κατέχει μικρή εξουσιαστική δύναμη, να επιλέγει μιαν άλλη εναλλακτική λύση ή να αποκλείει τον άνδρα σαν εναλλακτική λύση, όσον αφορά την επιβίωση, την συντήρηση και την ύπαρξη της, τότε αυτόματα μειώνει ή και εξαλείφει εντελώς την εξάρτηση της από αυτόν, περιορίζει σημαντικά τη δυνατότητα που αυτός διαθέτει να της επιβάλλεται και κατά συνέπεια αντιτίθεται στο στερεοτυπικό πρότυπο της γυναίκας-συζύγου ή και συνεργάτιδας, με τη μειωμένη και περιορισμένη δύναμη που η ίδια η κοινωνία έχει ως τώρα κατασκευάσει.

Η θεωρία των χαρακτηριστικών του στάτους αναφέρεται στις προσδοκίες και στις πεποιθήσεις μιας ομάδας ατόμων σχετικά με τα χαρακτηριστικά ενός άλλου ατόμου και πως αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μπορούν να επηρεάσουν τις απόψεις της ομάδας αυτής για τα άτομα που την αποτελούν. Για παράδειγμα μια ομάδα ατόμων

θα είχε την προσδοκία πως η ανατροφή των μικρών παιδιών είναι έργο που ανήκει αποκλειστικά σε μια γυναίκα, δηλαδή πρόκειται για στερεότυπα και δεδομένα, γιατί οι συγκεκριμένες προσδοκίες σχετίζονται με εικόνες και εντυπώσεις που η παραδοσιακή κοινωνία έχει διαμορφώσει, ενώ ουσιαστικά στην πραγματικότητα θα μπορούσε να ισχύει κάτι άλλο όπως ότι η ανατροφή ενός παιδιού θα μπορούσε άνετα να πραγματοποιηθεί και από έναν άνδρα εξίσου επιτυχώς.

Κατά επέκταση, όπως γίνεται αντιληπτό αυτό ακριβώς ισχύει και στην περίπτωση της εξουσιαστικής δεινότητας που μπορεί να διαθέτει μια γυναίκα καθώς γίνεται αντιληπτός τόσο ο ακριβής λόγος ύπαρξης αυτής της προκατάληψης απέναντι στις γυναίκες-αρχηγούς όσο και της αποδοκimasίας για την προσωπικότητα και το χαρακτήρα τους, όταν αυτές ανατρέπουν τα δεδομένα και τα αναμενόμενα ή όταν κάποιοι άνδρες επιδεικνύουν συμπεριφορά που δεν ανταποκρίνεται στο ανδροπρεπές, αρρενωπό μοντέλο που η κοινωνική πραγματικότητα έχει δημιουργήσει. Αλλά αυτομάτως γίνεται κατανοητή και η μειωμένα δυναμική στάση που μπορεί να παρουσιάσει μια γυναίκα στον εργασιακό τομέα ή και ο λόγος για τον οποίον αναζητά την αλληλεγγύη των συνεργάτιδων της ή αναπτύσσει στάσεις άμυνας. Γιατί τα κοινωνικά στερεότυπα έχουν επηρεάσει και την ίδια, εφόσον και η γυναίκα αποτελεί μέρος της κοινωνίας και συμβιβάζεται ή αποδέχεται τον καθεστηκώτα ρόλο της ειδικά στον εργασιακό χώρο και σε ζητήματα εξουσίας και ισχύος.

Ν. ΔΥΟ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΥΕΠΙΠΕΔΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

Δύο βασικά κοινωνικά προβλήματα τα οποία δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο είναι *οι διακρίσεις στο χώρο εργασίας* (occupational discrimination) και η *σεξουαλική παρενόχληση* (sexual harassment). Το μοντέλο της θεωρίας κατά το πλαίσιο (contextual model) ερμηνεύει αυτά τα δύο κοινωνιοψυχολογικά φαινόμενα, με βάση τις ατομικές κλίσεις και επιλογές, τις αλληλεπιδράσεις με άλλους, τις καταστάσεις και το κοινωνικό σύστημα στο οποίο οι διακρίσεις λαμβάνουν χώρα. Κανένας από τους παραπάνω παράγοντες δεν αρκεί από μόνος του να εξηγήσει πλήρως τα κοινωνικά προβλήματα που αφορούν το φύλο (Deaux και LaFrance, 1998).

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου του Becker (1957) ερμηνεύει τις διαφορές στις αμοιβές μεταξύ ανδρών και γυναικών, ως αποτέλεσμα των διαφορών στο σύνολο των ικανοτήτων και των επίκτητων δεξιοτήτων των εργαζομένων, το οποίο και ονομάζει ανθρώπινο κεφάλαιο. Σύμφωνα με τη θεωρία, οι αποδόσεις της επένδυσης σε ανθρώπινο δυναμικό αναμένεται να είναι ίδιες για άνδρες και γυναίκες εργαζομένους. Αυτό όμως που είναι συχνό φαινόμενο στο χώρο εργασίας, είναι η φαινομενική μόνο ισότητα των εργασιακών τίτλων. Μελέτες²⁵ σε διάφορες χώρες και χρονικές περιόδους δείχνουν ότι οι αποδόσεις της επένδυσης σε ανθρώπινο προσωπικό δεν είναι ίδιες για τα δύο φύλα.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά το χώρο της εργασίας οι άνδρες αμείβονται καλύτερα σε σχέση με τις γυναίκες. Το γεγονός αυτό αποτελεί βασικά και ένα από τα κύρια ζητήματα της εργασίας αυτής.

²⁵ Σε μια έρευνα των Reskin και Padavic (1988), βρέθηκε το εξής: οι ανώτεροι σε ιεραρχική κλίμακα υπάλληλοι μετατόπιζαν τις γυναίκες σε καθήκοντα διαφορετικά από αυτά που όριζε η θέση για την οποία είχαν προσληφθεί.

V.1. Διακρίσεις εις βάρος του φύλου στο χώρο εργασίας

Το περασμένο αιώνα, η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό των Ηνωμένων Πολιτειών αυξήθηκε από 18% που ήταν το 1890 σε 58% το 1992. Η συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση είναι χαμηλότερη στις μουσουλμανικές και αναπτυσσόμενες χώρες και μεγαλύτερη (πλησιάζοντας την αντίστοιχη των ανδρών) στις Σκανδιναβικές, κομμουνιστικές και πρώην κομμουνιστικές χώρες (Reskin και Padavic, 1994). Οι άνδρες ξεπερνούν αριθμητικά τις γυναίκες σε επαγγέλματα υψηλού στάτους και σε διευθυντικές θέσεις, ενώ οι γυναίκες απασχολούνται κυρίως σε επαγγέλματα χαμηλού στάτους και σε υπαλληλικές θέσεις (Giele, 1988).

Οι Bielby και Baron (1986) αναφέρουν ότι λιγότερο από το 10% των εργαζομένων στις Ηνωμένες Πολιτείες απασχολούνται σε θέσεις στις οποίες δεν γίνονται διακρίσεις ως προς το αντικείμενο εργασίας, τη τοποθέτηση του εργαζόμενου σε διαφορετική θέση και τη βάρδια. Σε λίγα μόνο επαγγέλματα οι εργαζόμενοι συνεργάζονται με άτομα αντιθέτου φύλου, ενώ αυτό που παρατηρείται είναι η ανάπτυξη ειδικοτήτων ως αποκλειστικά επαγγέλματα είτε των ανδρών είτε των γυναικών (Bielby και Baron, 1986).

Σύμφωνα με δειγματοληπτική έρευνα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος το 1988, η γυναίκα συμμετέχει σε συγκεκριμένες ειδικότητες οι οποίες είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες και φροντίδες των άλλων. Η επαγγελματική τους σταδιοδρομία μπορεί να χαρακτηριστεί ως συνέχεια της εργασίας στο σπίτι (Ρεΐση-Ματσούκα, 1996).

Οι διακρίσεις εις βάρος του φύλου γίνονται πιο έντονες αν ληφθεί υπόψη ο παράγοντας εθνικότητα. Οι Deaux και Ullman (1983) έδειξαν ότι οι έγχρωμες γυναίκες, για παράδειγμα, απασχολούνται σε θέση θυρωρού σε ένα εργοστάσιο και όχι σε θέσεις με υψηλότερο στάτους.

Οι διακρίσεις εις βάρος της γυναίκας γίνονται φανερές από τις μισθολογικές διακρίσεις. Έρευνα του 1991 έδειξε ότι οι γυναίκες κερδίζουν μόνο το 70% από ότι κερδίζουν οι άνδρες (Reskin και Padavic, 1994). Στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας για το πρώτο τρίμηνο του 1988, ο μέσος όρος μηνιαίων αποδοχών ανδρών υπαλλήλων βιομηχανίας-βιοτεχνίας ήταν πολύ υψηλότερος

από τις αντίστοιχες των γυναικών (118.796 δρχ. και 80.453 δρχ., αντιστοίχως) (Δουλκέρη, χ.χ.).

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο της Παπαπέτρου (2004) «Μισθολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα» του οποίου σκοπός ήταν η διερεύνηση της ύπαρξης μισθολογικών διαφορών μεταξύ ανδρών και γυναικών, ο σημαντικότερος παράγοντας που επηρεάζει τις διαφορές των εργαζομένων μεταξύ των δύο φύλων είναι το ανεργό μέρος των αμοιβών, όπως αναφέρεται σε "πλεονέκτημα" των ανδρών και "μειονέκτημα των γυναικών". Αντίθετα, οι διαφορές ως προς τα χαρακτηριστικά των εργαζομένων φαίνεται να αντιπροσωπεύουν μικρότερο ποσοστό. Δηλαδή το μικρότερο μέρος των μισθολογικών διαφορών προκύπτει επειδή οι άνδρες και οι γυναίκες εργαζόμενοι διαφέρουν ως προς τα παραγωγικά χαρακτηριστικά τους. Από την ανάλυση της έρευνας φάνηκε ότι:

α) τόσο το σύνολο του δείγματος όσο και στα διάφορα τμήματα της κατανομής των μισθών, οι αμοιβές των ανδρών είναι κατά μέσο όρο υψηλότερες από τις αμοιβές των γυναικών,

β) η διαφορά στις αποδοχές μεταξύ ανδρών και γυναικών μειώνεται μέχρι το πέμπτο δεκατημόριο ενώ στη συνέχεια αυξάνεται,

γ) το μικρότερο μέρος της διαφοράς των αμοιβών προκύπτει επειδή οι άνδρες και οι γυναίκες εργαζόμενοι διαφέρουν ως προς τα παραγωγικά χαρακτηριστικά τους και

δ) το ανεργό μέρος της διαφοράς στις αποδοχές, που πολλοί οικονομολόγοι ονομάζουν "παράγοντα διάκρισης", ερμηνεύεται περισσότερο από το "μειονέκτημα" που έχουν οι γυναίκες εργαζόμενες και λιγότερο από το "πλεονέκτημα" που έχουν οι άνδρες εργαζόμενοι. Συνεπώς, τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών και τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα είναι χαμηλά και το ποσοστό ανεργίας των γυναικών υψηλό. Τα ποσοστά απασχόλησης και συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό αυξάνονται καθώς αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης των γυναικών. Ο βαθμός ενσωμάτωσης των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι μικρός και το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά του ποσοστού απασχόλησης των ανδρών.

Θα πρέπει να εξηγηθεί σε αυτό το σημείο ο όρος "πλεονέκτημα" των ανδρών. Λέγοντας **πλεονέκτημα των ανδρών** εννοούμε το γεγονός ότι οι άνδρες αμείβονται καλύτερα επειδή είναι άνδρες εργαζόμενοι και όχι γιατί έχουν διαφορετικά παραγωγικά

χαρακτηριστικά. Το ίδιο ισχύει και για το **“μειονέκτημα” των γυναικών** οι οποίες αμείβονται με χαμηλότερες αμοιβές μόνο και μόνο επειδή είναι γυναίκες.

Έρευνες από το 1980 δείχνουν την τάση των ανδρών να επιλέγουν επαγγέλματα που έχουν ως κύριο στοιχείο την αυτονομία της εξουσίας και τη δυνατότητα προαγωγής και την τάση των γυναικών να στρέφονται σε επαγγέλματα με λιγότερες δικαιοδοσίες²⁶ (England,1982).

Ο διαχωρισμός των επαγγελμάτων σύμφωνα με το φύλο των εργαζομένων, εξηγούν καλύτερα τις μισθολογικές διαφορές ανδρών και γυναικών. Μάλιστα, η διαφορετική κοινωνικοποίηση επηρεάζει τις επιλογές των φύλων μέσω:

Α) της καλλιέργειας μιας κλίσης προς στερεοτυπικά ως προς το φύλο επαγγέλματα,

Β) της εκμάθησης μόνον εκείνων των ικανοτήτων που απαιτούν τα επαγγέλματα που αρμόζουν στο φύλο τους,

Γ) της καλλιέργειας μιας προτίμησης προς συγκεκριμένες συνθήκες εργασίας και

Δ) της πληροφόρησης για συγκεκριμένα στερεοτυπικά επαγγέλματα (Subich et al,1989; Marini καιBrinton, 1984)

Στατιστικά στοιχεία και Εμπειρικά Αποτελέσματα: Από στοιχεία έρευνας του 1999²⁷ σε 2070 άτομα (759 γυναίκες και 1311 άνδρες) προέκυψε ότι το μέσο ετήσιο εισόδημα από μισθούς είναι υψηλότερο στους άνδρες. Οι γυναίκες λαμβάνουν κατά μέσο όρο, περίπου το 75% των αμοιβών των ανδρών εργαζομένων. Ο άνδρας εργαζόμενος φαίνεται ότι διαθέτει μεγαλύτερη εμπειρία από τη γυναίκα κατά μ.ο 5 επιπλέον έτη εμπειρίας.

Σύμφωνα με την κατάταξη Ανδρών και γυναικών κατά επαγγέλματα βγαίνουν τα εξής στοιχεία: οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των υπαλλήλων γραφείου (52,5 %) και των ανειδίκευτων υπαλλήλων (52,2 %). Σε διευθυντικές θέσεις

²⁶ Οι γυναίκες επιλέγουν επαγγέλματα που απαιτούν ικανότητες που δεν είναι απαραίτητο να ανανεώνονται συχνά και επομένως δεν απαξιιώνονται γρήγορα.

²⁷ Χαρακτηριστικά του δείγματος: Μέσες τιμές κατά φύλο.

Μεταβλητές	Γυναίκες	Άνδρες
Εμπειρία	14,52	19,51
Lnwage	14,64	14,93
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	0,34	0,25

είναι μόνο ένα 1,3% γυναίκες ενώ σε θέσεις νομοθέτη, ανώτατου διοικητικού υπαλλήλου και διευθυντή οι άνδρες καλύπτουν το 80%.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η διαφοροποίηση μισθών μεταξύ φύλων, καθώς και οι προσδιοριστικοί παράγοντες της διαφοράς μισθών μεταξύ ανδρών και γυναικών (1999), όπου φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι άνδρες απολαμβάνουν υψηλότερες αποδοχές από ότι οι γυναίκες. Όμως η διαφορά αυτή μειώνεται καθώς μετακινούμαστε από το 1^ο δεκατημόριο προς το 5^ο και στη συνέχεια αυξάνεται στο 9^ο.

	Τεταρτημόριο ή δεκατημόριο					
	10 %	20%	50%	75%	90%	Διαφορά 90%-100%
Άνδρες Πλεονέκτημα ανδρών	14,426 0,095	14,746 0,079	14,978 0,055	15,174 0,039	15,384 0,067	0,953
Γυναίκες Πλεονέκτημα γυναικών	14,047 0,108	14,463 0,135	14,732 0,100	15,085 0,104	15,085 0,115	1,027 0,129

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η επίδραση της εμπειρίας και της εκπαίδευσης στους μισθούς είναι μεγαλύτερη στις γυναίκες από ό,τι στους άνδρες. Η πλήρης απασχόληση αυξάνει τις αποδοχές και για τα δύο φύλα, αλλά η επίδραση της είναι μεγαλύτερη στους άνδρες. Η οικογενειακή κατάσταση, η ηλικία, οι ώρες απασχόλησης, οι επαγγελματικές δεξιότητες και η περιοχή διαμονής έχουν στατιστικά σημαντικούς συντελεστές και επηρεάζουν τις αποδοχές των εργαζομένων, τις αποδοχές των εργαζομένων και για τα δύο φύλα.

Η ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων της διαφοράς μισθών μεταξύ ανδρών και γυναικών κατά τους Oaxaca και Ransom (1999) βασίζεται στις διαφορές ως προς τις ικανότητες των εργαζομένων, στο υποτιθέμενο «πλεονέκτημα των ανδρών», το οποίο σημαίνει ότι αμείβονται καλύτερα επειδή είναι άνδρες και όχι γιατί έχουν διαφορετικά παραγωγικά χαρακτηριστικά και στο υποτιθέμενο «μειονέκτημα των γυναικών»²⁸, που με τη σειρά του και αυτό σημαίνει ότι αμείβονται λιγότερο επειδή είναι γυναίκες. Το μικρότερο μέρος των μισθολογικών διαφορών προκύπτει επειδή οι άνδρες και οι γυναίκες εργαζόμενοι διαφέρουν ως προς τα παραγωγικά τους χαρακτηριστικά.

²⁸ Το ανερμήνευτο μέρος της διαφοράς στις αποδοχές ("παράγοντας διάκρισης"), ερμηνεύεται περισσότερο από το «μειονέκτημα των γυναικών» και λιγότερο από το «πλεονέκτημα των ανδρών».

Στο άρθρο “*Hiring Discrimination: A field Experiment in the French Financial Sector*”, παρουσιάζονται οι διαφορές στους μισθούς μεταξύ γυναικών και ανδρών στην αγορά της Γαλλίας παρά τη νομική διάταξη περί της αρχής της ισότητας του φύλου. Οι αιτίες των χαμηλών αποδοχών φαίνονται να είναι ότι απασχολούνται σε εργασίες μερικής απασχόλησης, ότι διακόπτουν την καριέρα τους για μεγάλο χρονικό διάστημα σε αντίθεση με τους άνδρες και ότι οι ίδιες είναι λιγότερο παραγωγικές από ότι οι αντιπρόσωποι του αντίθετου φύλου.

Η ανισότητα στην αγορά εργασίας αναφορικά με το φύλο φαίνεται να αυξάνεται λόγω του χαμηλού γυναικείου ανθρώπινου δυναμικού ή της γυναικείας αυτό-λογοκρισίας (women’s self-censorship). Ο Albrecht et al (2003) υποστηρίζει ότι οι Σουηδικές δημόσιες πολιτικές δίνουν στις γυναίκες ισχυρά κίνητρα για να εργαστούν αλλά τις αποθαρρύνουν στο να εργαστούν εντατικά. Συνεπώς, οι γυναίκες έχουν μικρότερα κίνητρα να εργαστούν εντατικά για αυτό και οδηγούνται, *ceteris paribus*, στο να κάνουν αιτήσεις σε χαμηλόμισθες εργασίες.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η ισότητα των δύο φύλων στην αγορά εργασίας πλήγεται από την πιθανότητα εγκυμοσύνης και μητρότητας των γυναικών παρά από τις οικογενειακές υποχρεώσεις. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από υψηλό κόστος των αδειών μητρότητας στο Γαλλικό οικονομικό τομέα και από το πρόσφατο νόμο περί μείωσης των ωρών εργασίας στη Γαλλία, το οποίο εξασφαλίζει έναν καλύτερο συμβιβασμό μεταξύ χρόνου στην αγορά εργασίας και των οικογενειακών υποχρεώσεων.

Όπως προτείνεται από τον Francois (1998), μια δημόσια επιδότηση θα μπορούσε να μειώσει το χάσμα στην αγορά εργασίας αναφορικά με το φύλο σχετικά με το νεαρό σε ηλικία εργατικό δυναμικό εάν μειωνόταν το κόστος αδειών μητρότητας παρά το οικιακό κόστος της χρησιμοποίησης εξωτερικής εργασίας που αναλαμβάνει τις δουλειές του σπιτιού (οικιακοί βοηθοί).

Στις διαπιστώσεις – θέσεις του Ο.Η.Ε (www.oke.gr/greek/oke32.htm) για την οικονομική και κοινωνική θέση των γυναικών, στην Παγκόσμια Διάσκεψη του Ο.Η.Ε που έγινε στο Πεκίνο το Σεπτέμβριο του 1995, εκδηλώθηκε η γενική συμφωνία ότι οι διακρίσεις με βάση το φύλο παραμένουν ακόμη και ότι τα γυναικεία ζητήματα έχουν σφαιρικό και οικουμενικό χαρακτήρα και ότι η ισότητα των φύλων είναι ουσιαστική για την οικοδόμηση δίκαιων και δημοκρατικών κοινωνιών για τον 21^ο αιώνα.

Η έκθεση του Ο.Η.Ε διαπιστώνει σημαντικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών σχετικά με την πρόσβαση τους στην οικονομία γενικώς και στην αγορά εργασίας ειδικότερα.

Συγκεκριμένα:

1. Υπάρχει μεγάλη αύξηση της συμμετοχής των γυναικών που διεκδικούν μια θέση στην αγορά εργασίας, με παράλληλη αύξηση της γυναικείας ανεργίας.
2. Υπάρχει διαχωρισμός των επαγγελμάτων κατά φύλο.
3. Παρατηρούνται μεγάλα ποσοστά απολύσεων στο γυναικείο πληθυσμό εξαιτίας των αναδιαρθρώσεων της παραγωγικής βάσης της οικονομίας
4. Υπάρχει επαγγελματική στασιμότητα των γυναικών και απουσία ή ισχνή παρουσία τους σε διευθυντικές θέσεις.
5. Παρατηρείται αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στις άτυπες μορφές απασχόλησης.
6. Υπάρχουν φαινόμενα σεξουαλικής παρενόχλησης.
7. Παρατηρείται άνιση κατανομή των οικογενειακών υποχρεώσεων και ευθυνών και έλλειψη κοινωνικών υποδομών στήριξης της οικογένειας κ.λπ.

Όσον αφορά το γυναικείο πληθυσμό της Αιγύπτου, σύμφωνα με την V. Modghaman (1998) παρατηρούνται τα εξής:

1. Οι γυναίκες εργαζόμενες περιορίζονται λόγω των οικογενειακών τους υποχρεώσεων και ευθυνών (παιδιά και νοικοκυριό) περισσότερο από ότι οι άνδρες.
2. Υψηλός βαθμός αναλφαβητισμού, χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και χαμηλή ποιότητα εκπαίδευσης γυναικών.
3. Απαιτείται νομικά η άδεια του πατέρα ή του συζύγου για να ταξιδέψει μια γυναίκα ακόμα και για επαγγελματικούς λόγους.
4. Οι συνθήκες απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα είναι αποτρεπτικές και υπάρχουν αποτρεπτικοί παράγοντες για οποιαδήποτε επιχειρηματική δραστηριότητα των γυναικών ειδικά για τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων.

Όσον αφορά τη θέση της γυναίκας στην Κύπρο παρατηρείται το φαινόμενο της χαμηλής συμμετοχής των γυναικών σε υψηλές θέσεις λόγω της διάχυτης

προκατάληψης ότι ο ρόλος της γυναίκας ως συζύγου και μητέρας προέχει, καθώς και στην έλλειψη ελεύθερου χρόνου των γυναικών εξαιτίας των οικογενειακών υποχρεώσεων. Όσον αφορά την απασχόληση οι γυναίκες αποτελούν το 15% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού από το οποίο το μισό περίπου ασχολείται στην Αγροτική Οικονομία. Επίσης ενώ στη χώρα υπάρχει υψηλής ποιότητας επαγγελματικός προσανατολισμός, εξακολουθεί να παρατηρείται το φαινόμενο τα κορίτσια να διαλέγουν επαγγέλματα παραδοσιακά προοριζόμενα για γυναίκες όπως δασκάλες, νηπιαγωγοί, γραμματείς, νοσοκόμες κ.λ.π.

Σύμφωνα με το άρθρο « *Εργασιακά δικαιώματα και εξάλειψη των διακρίσεων στο χώρο της εργασίας*» της κ. Σταμάτη, (www.inegsee.gr/eninerwsi-121-doc3.htm), οι διάφορες έρευνες που αφορούν στις μισθολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών καταδεικνύουν ότι οι αμοιβές των ανδρών (περίπου το 80% των αμοιβών τους) εξακολουθούν να είναι υψηλότερες από τις αμοιβές των γυναικών. Σημαντικός παράγοντας είναι "το ανερμηνευτο μέρος των αμοιβών" το οποίο χαρακτηρίζεται από το πλεονέκτημα των ανδρών, όπως είδαμε και στο κύριο άρθρο της παρούσας εργασίας, που δεν είναι τίποτε άλλο από το γεγονός ότι **οι γυναίκες αμείβονται κατά μέσο όρο , λιγότερο από το σύνολο των εργαζομένων, ακόμη και αν έχουν τα ίδια παραγωγικά χαρακτηριστικά με τους άνδρες, για το λόγο και μόνο ότι είναι γυναίκες.**

Σήμερα η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίζει σήμερα η γυναίκα είναι ο συνδυασμός της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.

Σύμφωνα με το άρθρο του κ. Αγοραστάκη: «*Προτάσεις πολιτικής για την ενεργότερη συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας*» οι αποδοχές των γυναικών είναι σημαντικά χαμηλότερες από τις αποδοχές των ανδρών σε όλους τους κλάδους. Στην Ελλάδα οι αποδοχές των γυναικών συνολικά στην οικονομία αποκλίνουν κατά 14 ποσοστιαίες μονάδες από των ανδρών, σύμφωνα με πρόσφατες επίσημες εκτιμήσεις. Επίσης μόνο ένα 12% των εργαζομένων γυναικών κατέχουν διευθυντικές θέσεις, ενώ στην προσπάθεια τους να βρουν διέξοδο μια στις τρεις γυναίκες γίνονται οι ίδιες επιχειρηματίες.

Ο δείκτης για την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών δείχνει ότι η Φινλανδία, Σουηδία και Δανία με σχετικά υψηλά ποσοστά απασχόλησης των γυναικών διαθέτουν ιδιαίτερα διαχωρισμένες επαγγελματικές δομές. Οι γυναίκες κερδίζουν λιγότερα από την εργασία. Αντιπροσωπεύουν το 77% των χαμηλόμισθων εργαζομένων. Η αμοιβή τους είναι μικρότερη από των ανδρών για την ίδια ακριβώς

εργασία. Υπάρχει διαφορά της τάξης του 15% στις μέσες αμοιβές, ενώ η διαφορά στις αμοιβές είναι μεγαλύτερη στον ιδιωτικό τομέα (25%) από ότι στο δημόσιο τομέα (9%).

Οι μισθολογικές διακρίσεις γίνονται πιο έντονες όταν εμπλέκεται ο παράγοντας της εθνικότητας. Οι Ισπανίδες κερδίζουν πολύ λιγότερα από ότι οι λευκές, ενώ οι Αφρο-αμερικανίδες λίγο παραπάνω από ότι οι Ισπανίδες. Διαφορές υπάρχουν και ανάμεσα στους άνδρες, αφού οι μαύροι και οι Ισπανοί κερδίζουν λιγότερα από ότι κερδίζουν οι λευκοί (Reskin και Padavic, 1994).

Πώς εξηγούνται οι παραπάνω διαφορές; Από τη πλευρά του ατομικού επιπέδου ανάλυσης (individual level of analysis), οι ερευνητές αναζητούν τα αίτια στις διαφορετικές επαγγελματικές επιλογές και στις διαφορετικές συνθήκες εργασίας.

Από τη πλευρά των οικονομολόγων, σημαντικό ρόλο παίζουν οι διαφορές στις ικανότητες, στα κίνητρα και στις εμπειρίες. Το μοντέλο της θεωρίας κατά το πλαίσιο, λαμβάνει υπόψη:

- α) τις ατομικές προτιμήσεις και επιλογές,
- β) τις προσδοκίες που έχουν οι άλλοι για το φύλο,
- γ) το εργασιακό περιβάλλον και
- δ) τις νόρμες για την εργασία και την οικογένεια.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κανένας από αυτούς τους παράγοντες από μόνος του δεν εξηγεί πλήρως τις διακρίσεις στον επαγγελματικό τομέα (Deaux και Lafrance, 1998).

V.1.1. Ατομικές προτιμήσεις και επιλογές

Οι επιλογές επαγγελμάτων μελετήθηκαν από την Eccles και τους συνεργάτες της (Eccles, 1994; Eccles et al., 1983) οι οποίοι προσδιόρισαν ένα σετ παραγόντων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά για επιτυχία.

Αυτοί οι παράγοντες περιλαμβάνουν τις προσδοκίες του ατόμου για επιτυχία, την αίσθηση προσωπικής δραστηριοποίησης, την αξία που προσδίδει το άτομο σε κάθε προσφερόμενη επιλογή, τους ρόλους του φύλου και άλλους παράγοντες που σχετίζονται με τη ταυτότητα. Σημαντικό ρόλο στις επιλογές των ανδρών και γυναικών παίζει η ισορροπία ανάμεσα σε κάθε επιλογή και στους στόχους του ατόμου, στα κίνητρά του.

Η Eccles στο μοντέλο της αναφέρει τρία σημεία-κλειδιά:

- Πρώτον, το μοντέλο της στηρίζεται στη διαδικασία **επιτυχίας** η οποία λαμβάνει χώρα και σε συνειδητό και σε ασυνείδητο επίπεδο.
- Δεύτερον, τονίζει ότι οι επιλογές του ατόμου μπορεί να είναι πιο περιορισμένες από αυτές που υπάρχουν στην πραγματικότητα. Η ισότητα των ευκαιριών και επαγγελματικών επιλογών των δύο φύλων είναι μόνο φαινομενική. Και
- τρίτον, για τη κατανόηση των συμπεριφορών της επίτευξης των στόχων, πρέπει να ληφθούν υπόψη όχι μόνο οι επιλογές που έγιναν αλλά και αυτές που δεν έγιναν (Eccles, 1994; Eccles et al., 1983).

Ο Major (1994) αναφέρει πως οι γυναίκες εργάζονται πολύ περισσότερο από ότι οι άνδρες για να πετύχουν ένα μισθό ανάλογο με αυτό των ανδρών. Επίσης, έχουν τη τάση να συγκρίνουν τη κατάστασή τους με την αντίστοιχη άλλων γυναικών για να εκτιμήσουν τη δική τους θέση. Επιλέγουν άλλες γυναίκες διότι ο γυναικείος πληθυσμός είναι μία ομάδα της οποίας ο μισθός είναι πολύ χαμηλότερος από αυτόν του ανδρικού πληθυσμού. Οι επιλογές των άλλων γυναικών θα επηρεάσουν στη συνέχεια και τη δική τους επιλογή.

Μία προσπάθεια ερμηνείας των διαφορετικών επιλογών δόθηκε από τη **θεωρία περί κοινωνικοποίησης ως προς τους ρόλους του φύλου** (gender role socialization) και

από τις *νεοκλασικές οικονομικές θεωρίες*. Και οι δύο θεωρίες στηρίζονται στο ότι τα επαγγέλματα των ατόμων αντανακλούν τις προτιμήσεις τους.

Η *θεωρία περί κοινωνικοποίησης ως προς τους ρόλους του φύλου* τονίζει τις διαφορετικές προτιμήσεις που αναπτύσσουν τα δύο φύλα στην εφηβεία και η δεύτερη ισχυρίζεται ότι τα δύο φύλα επιλέγουν διαφορετικά επαγγέλματα με στόχο τη μεγιστοποίηση των κερδών τους (Reskin, 1993).

Η *νεοκλασική θεωρία* ισχυρίζεται ότι οι γυναίκες διαφέρουν από τους άνδρες διότι προτιμούν μισθό υψηλότερο από ότι οι άνδρες. Κάτι τέτοιο όμως δεν αποδεικνύεται εμπειρικά, για αυτό και η εν λόγω θεωρία τέθηκε σε αμφισβήτηση (England, 1982).

Η διαφορετική κοινωνικοποίηση επηρεάζει τις επιλογές των φύλων μέσω:

- 1) της καλλιέργειας μίας κλίσης προς στερεοτυπικά ως προς το φύλο επαγγέλματα,
- 2) της εκμάθησης μόνο εκείνων των ικανοτήτων που απαιτούν τα επαγγέλματα που αρμόζουν στο φύλο τους,
- 3) της καλλιέργειας μίας προτίμησης προς συγκεκριμένες συνθήκες εργασίας και
- 4) της πληροφόρησης για συγκεκριμένα στερεοτυπικά επαγγέλματα (Marini και Brinton, 1984; Subich et al., 1989).

Έρευνες από το 1980 και μετά, δείχνουν τη τάση των ανδρών να επιλέγουν επαγγέλματα που έχουν το στοιχείο της αυτονομίας της εξουσίας και τη δυνατότητα προαγωγής και τη τάση των γυναικών να στρέφονται σε επαγγέλματα με λιγότερες δικαιοδοσίες (England, 1992).

Άλλες έρευνες δείχνουν πως οι γυναίκες δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις καθαρές ως προς την υγιεινή συνθήκες εργασίας (Loscocco, 1990; Padavic, 1992) και στους ευχάριστους συνεργάτες, ενώ οι άνδρες σε εγγενείς παράγοντες, όπως η δέσμευσή τους προς την εργασία (Lefkowitz, 1994).

V.1.2. Προσδοκίες και εκτιμήσεις των άλλων

Οι προσδοκίες των άλλων ατόμων επηρεάζουν τις επιλογές των δύο φύλων. Τα παιδιά είναι αυτά που αντιμετωπίζουν αυτές τις προσδοκίες από πολύ νωρίς. Οι Jacobs και Eccles (1992) μελέτησαν την επιρροή των στερεοτύπων για το φύλο στις αντιλήψεις των μητέρων για τις ικανότητες των παιδιών τους (11-12 χρόνων) αλλά και

την επιρροή που ασκούν στις αντιλήψεις των παιδιών για τον εαυτό τους. Οι μητέρες με ισχυρά στερεότυπα πίστευαν πως οι κόρες τους είχαν χαμηλότερη μαθησιακή ικανότητα από τους υιούς τους. Το ίδιο βρέθηκε και για τις αθλητικές και κοινωνικές ικανότητές τους. Η εικόνα των μητέρων για τα παιδιά τους επηρέασε στη συνέχεια την εικόνα των παιδιών για τον εαυτό τους. Στο βαθμό που οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές προσδοκίες ως προς τις ικανότητες των γυναικών και ανδρών, για την εκτέλεση ενός έργου, οι άνδρες και οι γυναίκες θα συμπεριφέρονται σύμφωνα με αυτές (Deaux και Lafrance, 1998).

Το στερεότυπο για τη γυναίκα είναι ότι αυτή είναι ζεστή, με κοινοτικούς στόχους, που φροντίζει τους άλλους και για αυτό αναμένεται πως αυτή θα απασχοληθεί σε ένα επάγγελμα με ανάλογα χαρακτηριστικά. Οι άνδρες δεν έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά. Αντιθέτως, είναι πιο ατομικιστές και προτιμούν επαγγέλματα με υψηλό πρεστίζ.

Ακόμα, το στερεότυπο για τη γυναίκα είναι αυτό τη νοικοκυράς ή της απασχολούμενης σε επαγγέλματα χαμηλού στάτους, ενώ για τους άνδρες είναι το στερεότυπο του άνδρα-κυρίαρχου και εργαζόμενου σε επαγγέλματα με υψηλό στάτους (Eagly και Steffen, 1984).

Οι προσδοκίες των άλλων επηρεάζουν στη συνέχεια τη κρίση του εργοδότη. Για παράδειγμα, εφόσον θεωρείται ότι η γυναίκα εργάζεται κυρίως σε επαγγέλματα χαμηλού στάτους, ο εργοδότης θα την εκτιμήσει αρνητικά εξαιτίας αυτού του αρνητικού στερεοτύπου. Στη συνέχεια η αρνητική αξιολόγηση του εργοδότη θα επηρεάσει αρνητικά την αυτοεκτίμηση της γυναίκας (Deaux και Lafrance, 1998).

Οι Robert και Nolen-Hoeksema (1984) έδειξαν πως οι γυναίκες δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα από ότι οι άνδρες στις προσδοκίες των άλλων. Στην έρευνά τους ζήτησαν από τους συμμετέχοντες να εκτελέσουν μία μικρή ομιλία μπροστά σε φίλους τους οι οποίοι ύστερα θα τους αξιολογούσαν. Βρέθηκε ότι οι αυτοεκτιμήσεις των γυναικών ήταν θετικές όταν η αξιολόγηση ήταν θετική και αρνητικές όταν η αξιολόγηση ήταν αρνητική. Οι γυναίκες έδωσαν μεγαλύτερη βαρύτητα από ότι οι άνδρες στην αξιολόγηση, διότι θεώρησαν ότι αυτή ήταν αντικειμενική και σωστή.

V.1.3. Το εργασιακό περιβάλλον

Αυτό που είναι συχνό φαινόμενο στο χώρο εργασίας είναι η φαινομενική μόνο ισότητα των εργασιακών τίτλων. Σε μία έρευνα των Reskin και Padavic (1988), βρέθηκε το εξής: οι ανώτεροι σε ιεραρχική κλίμακα υπάλληλοι μετατόπιζαν τις γυναίκες σε καθήκοντα διαφορετικά από αυτά που όριζε η θέση για την οποία είχαν προσληφθεί. Για παράδειγμα, σε ένα εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας ενώ και τα δύο φύλα έπρεπε να συμμετέχουν ενεργά στη παραγωγική εργασία, οι γυναίκες στη πράξη συνήθως αναλάμβαναν καθήκοντα καθαρισμού του εργοστασίου (βλέπε και για τους steel-mill workers στους: Deaux και Lafrance, 1983). Αυτό είχε ως συνέπεια οι γυναίκες να μη μαθαίνουν πώς γίνεται η παραγωγική διαδικασία και να περιορίζονται οι πιθανότητες, με αυτό τον τρόπο, εξέλιξης στην κλίμακα.

Ένας λόγος για τον οποίο οι εργοδότες αναθέτουν διαφορετικά καθήκοντα από αυτά που ορίζει η θέση τους είναι η επιρροή των στερεοτύπων. Οι Reskin και Padavic (1988) διαπίστωσαν πως τα στερεότυπα για τους παραδοσιακούς επαγγελματικούς ρόλους επηρέαζαν αρνητικά τη στάση των προϊσταμένων απέναντι στις γυναίκες που εργάζονταν σε ανδρικά επαγγέλματα (για παράδειγμα: ξυλοκόπος, μηχανικός).

Επίσης, σε μία επιχείρηση οι άνδρες θεωρούνται ως πιο κατάλληλοι για τις τελικές αποφάσεις, σχετικά με τον προϋπολογισμό της επιχείρησης, τους στόχους της, το ανθρώπινο δυναμικό της, ενώ οι γυναίκες ως πιο κατάλληλες για καθήκοντα στήριξης και φροντίδας (Reskin και Roos, 1992).

Οι Bielby και Baron (1986) παρατήρησαν δύο φαινόμενα: τις διακρίσεις με βάση το φύλο οι οποίες λαμβάνουν χώρα μεταξύ των επιχειρήσεων και αυτές που συμβαίνουν εντός των επιχειρήσεων. Στη πρώτη περίπτωση, το ίδιο έργο μπορεί σε μία επιχείρηση να εκτελείται αποκλειστικά από άνδρες και σε μία άλλη μόνο από γυναίκες. Για παράδειγμα, τα περισσότερα εστιατόρια απασχολούν μόνο άνδρες ή μόνο γυναίκες στη θέση του σερβιτόρου. Στη δεύτερη περίπτωση, τα δύο φύλα μπορεί να απασχολούνται στην ίδια εργασία, με ίδια καθήκοντα και αυτό που να διαφέρει να είναι ο εργασιακός τίτλος. Για παράδειγμα, σε ένα εργοστάσιο, οι άνδρες τεχνίτες (operatives) και οι γυναίκες συναρμολογητές (assemblers) έχουν τα ίδια καθήκοντα

(είναι και οι δύο τεχνίτες) αλλά διαφορετικό εργασιακό τίτλο, με συνέπεια να λαμβάνουν διαφορετικό μισθό και στάτους.

Η διαφορετική κατανομή τίτλων και καθηκόντων επηρεάζει την εικόνα των εργαζομένων για το εργασιακό τους περιβάλλον. Οι Deaux και Lafrance (1998) βρήκαν, σε ένα δείγμα μεγάλου αριθμού εταιρειών των Ηνωμένων Πολιτειών, πως η γυναίκα είχε λιγότερο θετική εικόνα για το περιβάλλον στο οποίο εργαζόταν από ότι οι άνδρες.

V.1.4. Νόρμες για την εργασία και την οικογένεια

Στις Ηνωμένες Πολιτείες (και όχι μόνο) η εργασία δεν νοείται να διακόπτεται από την ενδοοικογενειακή ζωή και θεωρείται πως ο παντρεμένος σύζυγος έχει σίγουρα τη βοήθεια κάποιου ατόμου για τη φροντίδα των παιδιών και του νοικοκυριού (Deaux και Lafrance, 1998).

Με τη συμμετοχή της γυναίκας στην απασχόληση, πολλοί υπέθεσαν πως οι γυναίκες θα υπέφεραν ψυχολογικά περισσότερο από ότι οι άνδρες, διότι οι απαιτήσεις τις εργασίας θα συγκρούονταν με αυτές της ενδοοικογενειακής ζωής. Ο Barnett et al. (1995) βρήκαν ότι κάτι τέτοιο δεν συνέβαινε. Ήθελαν να δείξουν ότι το άγχος που μπορεί να επέφερε μία αλλαγή στη ποιότητα του επαγγελματικού ρόλου δεν εξαρτάται από το φύλο. Οι θεωρητικές τους υποθέσεις ήταν οι εξής:

- 1) η αλλαγή στην ποιότητα του επαγγελματικού ρόλου συνδέεται αρνητικά με την αλλαγή του ψυχολογικού άγχους,
- 2) η παραπάνω αρνητική σύνδεση δεν διαφέρει στα δύο φύλα,
- 3) η αλλαγή στην ποιότητα του συζυγικού ρόλου συνδέεται αρνητικά με την αλλαγή του ψυχολογικού άγχους και
- 4) η αμέσως προηγούμενη αρνητική σύνδεση διαφέρει στα δύο φύλα.

Ο Barnett και οι συνεργάτες του μοίρασαν ερωτηματολόγια σε 210 ζευγάρια στα οποία και οι δύο σύζυγοι ήταν πλήρως απασχολούμενοι. Οι ερωτήσεις κάλυπταν πολλές πλευρές της ζωής τους, περιλαμβάνοντας τις αμοιβές και τις ανησυχίες που είχαν στην εργασίας τους, τους συζυγικούς ρόλους και τη μέτρηση του ψυχολογικού άγχους με κλίμακες. Οι Barnett και οι συνεργάτες του έδειξαν ότι οι αλλαγές στη ποιότητα του επαγγελματικού ρόλου επηρέαζαν αρνητικά όχι μόνο τις γυναίκες αλλά και τους άνδρες.

Όταν η ποιότητα εργασίας μειωνόταν, το άγχος αυξανόταν, ενώ όταν αυξανόταν το άγχος μειωνόταν. Όταν οι σύζυγοι γυναίκες εργάζονται πλήρως, είναι το ίδιο ευάλωτες στην αλλαγή του άγχους για την εργασία όπως και οι άνδρες. Διαφορά υπήρχε ανάμεσα στα δύο φύλα όταν άλλαζε η ποιότητα του συζυγικού ρόλου. Αν η συζυγική σχέση χειροτέρευε με τη πάροδο του χρόνου αυτό θα επηρέαζε αρνητικά περισσότερο τις γυναίκες από ότι τους άνδρες. (Οι γυναίκες θα είχαν μεγαλύτερο άγχος). Αν η συζυγική σχέση καλυτέρευε, το άγχος θα μειωνόταν περισσότερο στις γυναίκες από ότι στους άνδρες. Αυτό ίσως συμβαίνει επειδή οι γυναίκες αισθάνονται περισσότερο υπεύθυνες για τη ποιότητα του γάμου τους (Barnett, Raudenbush, Pleck και Marshall, 1995).

Οι γυναίκες και μάλιστα οι πλήρως απασχολούμενες ξοδεύουν πολύ περισσότερο χρόνο από ότι οι άνδρες στις δουλειές του νοικοκυριού (Shelton, 1992). Η έρευνα των Deutsh, Lussier, Servis (1993) αναφερόταν στη συμμετοχή των ανδρών στη φροντίδα των παιδιών κατά τη νηπιακή ηλικία και στη φροντίδα του νοικοκυριού. Εξετάστηκαν τέσσερα θεωρητικά μοντέλα για τη συμμετοχή των συζύγων πατέρων:

- 1) το μοντέλο των συγκριτικών, ανάμεσα στα δύο φύλα, οικονομικών πόρων (relative economic resources),
- 2) το δομικό μοντέλο (structural model),
- 3) το μοντέλο των οικογενειακών συστημάτων (family systems) και
- 4) το μοντέλο των στάσεων για το φύλο (attitude sex role).

Το πρώτο μοντέλο τονίζει ότι όσο πιο μεγάλη η διαφορά στους οικονομικούς πόρους (εισόδημα και στάτους) υπέρ του συζύγου άνδρα, τόσο πιο μικρή και η συμμετοχή του. Αυτό το μοντέλο έχει δύο εκδοχές:

Η πρώτη υποστηρίζει πως εξαιτίας του μεγαλύτερου εισοδήματος του άνδρα, η ισχύς του αυξάνεται εις βάρος της συζύγου του, επιτρέποντάς του την αποδέσμευση του από τη φροντίδα του νοικοκυριού.

Η δεύτερη εκδοχή υποστηρίζει ότι όσα περισσότερα κερδίζει ο άνδρας τόσο περισσότερο πρέπει να δουλεύει, με συνέπεια να μειώνεται η συμμετοχή του για το οικονομικό όφελος της οικογένειας.

Το δεύτερο μοντέλο τονίζει ότι οι πατέρες συμμετέχουν περισσότερο όταν υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη για τη φροντίδα των παιδιών και όταν μπορούν να τη προσφέρουν αυτή τη φροντίδα. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, η συμμετοχή των πατέρων

σχετίζεται με τον αριθμό των ωρών απασχόλησης της γυναίκας, τον αριθμό και την ηλικία των παιδιών και της εμπειρίας της πρόωρης και καισαρικής γέννας.

Το τρίτο μοντέλο υποστηρίζει πως η ίδια η ποιότητα του γάμου θα επηρεάσει τη συμμετοχή (Belsky και Volling, 1987; Cowan και Cowan, 1987).

Μερικές φορές οι σύζυγοι πατέρες χρειάζονται την ενθάρρυνση των συζύγων μητέρων. Το τελευταίο μοντέλο στηρίζεται στο ότι οι απόψεις των ανδρών και γυναικών για το φύλο θα καθορίσει το καταμερισμό ευθυνών για τη φροντίδα των παιδιών. Σε άλλες έρευνες η στερεοτυπική στάση του άνδρα ως προς τους ρόλους του φύλου συνδεόταν με τη μη συμμετοχή (Barnett και Barruch, 1987; Coverman, 1985; Cronter et al., 1987), ενώ σε άλλες οι μη στερεοτυπικές αντιλήψεις συνδέονταν με τη συμμετοχή του (Barnett και Barruch, 1981; Bird et al., 1984; Pemici et al., 1978).

Η έρευνα των Deutsh και των συνεργατών του (1993) εξέτασε τα παραπάνω μοντέλα. Η έρευνα έγινε με δύο είδη ερωτηματολογίων τα οποία μοιράστηκαν σε 66 ζευγάρια σε δύο στάδια. Το πρώτο τους δόθηκε κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης των συζύγων και το δεύτερο τρεις μήνες μετά τη γέννηση του παιδιού. Οι ερωτήσεις για τη φροντίδα του νοικοκυριού αφορούσαν το μαγείρεμα, το πλύσιμο πιάτων, το πλύσιμο ρούχων, τα ψώνια. Οι ερωτήσεις για τη φροντίδα των παιδιών αφορούσαν το τάισμα, την αλλαγή πάνων, τη φροντίδα τους όταν είναι άρρωστα.

Η έρευνα έδειξε ότι οι πατέρες δεν συμμετέχουν πολύ στη φροντίδα των παιδιών τους όταν αυτά είναι νήπια. Σύμφωνα με τους Deutsh και τους συνεργάτες του (1993), η φροντίδα του νηπίου από τους πατέρες εξαρτάται από δύο παράγοντες:

1. τον αριθμό των ωρών που εργάζονται οι γυναίκες και
2. το βαθμό στον οποίο οι πατέρες έχουν μη στερεοτυπικές στάσεις για το φύλο.

Όσο αφορά το δομικό μοντέλο, δεν αποδείχτηκε κανένας από τους παράγοντες εκτός από αυτόν των ωρών απασχόλησης της μητέρας.

Από τη στιγμή που η μητέρα «βγαίνει» στην απασχόληση ίσως αυτό αναγκάζει το πατέρα να φροντίσει τα παιδιά του. Το μοντέλο των οικογενειακών συστημάτων δεν υποστηρίχτηκε, διότι ούτε η συζυγική ευτυχία ούτε η μη αναφορά διαφωνιών ανάμεσα στους συζύγους συσχετίζονται με τη συμμετοχή των πατέρων. Αυτό όμως που παίζει ρόλο είναι οι στάσεις των πατέρων για το φύλο.

Οι πατέρες με πιο στερεοτυπικές στάσεις για το φύλο πρόσφεραν λιγότερο από ότι οι άνδρες με λιγότερο στερεοτυπικές στάσεις. Η φροντίδα των νηπίων αντιμετωπίζεται ως υποχρέωση της μητέρας.

Όσο αφορά τη συμμετοχή των πατέρων στη *φροντίδα του νοικοκυριού*, η οποία ήταν χαμηλή, η έρευνα έδειξε μία υποστήριξη του μοντέλου των συγκριτικών πόρων και μικρή υποστήριξη του μοντέλου των οικογενειακών συστημάτων. Από τις δύο εκδοχές του μοντέλου των οικονομικών πόρων, η πρώτη εκδοχή φαίνεται να είναι πιο ισχυρή. Δηλαδή ισχύει ότι ο πατέρας εργαζόμενος *αποδεσμεύεται* από τις παραπάνω φροντίδες λόγω της ισχύος του και όχι εξαιτίας του λιγότερου χρόνου που έχει (και η μητέρα εργαζόμενη δεν έχει χρόνο).

Η πιο σημαντική διαφορά αυτής της έρευνας για τη συμμετοχή του πατέρα στις δύο φροντίδες που αναφέρθηκαν, ήταν ότι *ο φεμινισμός των ανδρών συμβάλλει στη συμμετοχή τους στη φροντίδα των παιδιών, όχι όμως σε αυτήν του νοικοκυριού*. Αυτό ίσως οφείλεται στο ότι αυτά τα δύο είδη φροντίδας διαφέρουν στο εξής: ενώ και οι η φροντίδα των παιδιών και η φροντίδα του νοικοκυριού απαιτούν κόπο και χρόνο, οι ανταμοιβές της πρώτης φροντίδας θεωρούνται πιο σημαντικές για τους άνδρες από τις αντίστοιχες του νοικοκυριού. Τα οφέλη της συμμετοχής στη φροντίδα των παιδιών είναι πιο σημαντικά για τους άνδρες, διότι οι τελευταίοι δένονται περισσότερο με τα παιδιά τους και αναπτύσσεται, με αυτό τον τρόπο μία στοργή με τα παιδιά. Ενώ η φροντίδα του σπιτιού είναι δυσάρεστη, για αυτό και αποφεύγεται από τους πατέρες.

V.2. Σεξουαλική παρενόχληση

Η σεξουαλική παρενόχληση συνιστά ένα κοινωνικό φαινόμενο που προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και παράλληλα παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχείρισης. Αποτελεί δε, ιδιαίτερα στο χώρο της εργασίας, μία σχετικά συχνή, προσβολή εις βάρος των εργαζομένων και κυρίως των γυναικών.

Η σεξουαλική παρενόχληση συνιστούσε για δεκαετίες - και εν μέρει συνεχίζει να συνιστά - μία υπαρκτή αλλά αθέατη κατάσταση, την οποία η κοινωνία τη θεωρούσε και την αντιμετώπιζε ως ένα ταμπού, όταν δε φρόντιζε να αποκρύπτει επιμελώς την ύπαρξή της. Στους χώρους της εργασίας, το φαινόμενο αυτό είχε ως συνέπεια τη θυματοποίηση των εργαζομένων και κυρίως των γυναικών, οι οποίες αφενός υφίσταντο μία άνιση μεταχείριση και αφετέρου αποσιωπούσαν το γεγονός, φοβούμενες κυρίως το διασυρμό και την κοινωνική κατακραυγή, αλλά και την επιδείνωση των εργασιακών τους συνθηκών.

Το φεμινιστικό κίνημα, επέδρασε καταλυτικά στην ανατροπή αυτής της κατάστασης. Μέσα από τους αγώνες και τις πιέσεις που άσκησε, επέτυχε να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή σε θέματα όπως η ισότητα, η κακοποίηση, ο βιασμός και η σεξουαλική παρενόχληση. Το φεμινιστικό κίνημα, ως κοινωνικό κίνημα, συνέδεσε άμεσα την ισότητα της μεταχείρισης και των όρων εργασίας με τα προβλήματα της ανάπτυξης και της δομής της κοινωνίας, προσδίδοντας στον καταγγελτικό λόγο των γυναικών τα στοιχεία της διεκδίκησης συγκεκριμένων δικαιωμάτων, νομοθετικά κατοχυρωμένων.

Οι εν λόγω αγώνες και πιέσεις στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη, είχαν ως αποτέλεσμα τόσο την κοινωνική ευαισθητοποίηση για το εύρος του φαινομένου και των συνεπειών του σε ψυχολογικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο σε βάρος των θυμάτων, όσο και την κινητοποίηση των εθνικών και διεθνών νομοθετικών οργάνων για την αντιμετώπισή του και την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έτσι, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 στις ΗΠΑ και την Ευρώπη ελήφθησαν μέτρα τα οποία συνέτειναν στην ποινικοποίηση της σεξουαλικής

παρενόχλησης, ιδιαίτερα στον εργασιακό χώρο, καθιστώντας αντικείμενο του δημόσιου διαλόγου ένα φαινόμενο, το οποίο μπορεί μεν να συνιστά μια προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τροφοδοτείται δε από μία ιδιότυπη κοινωνική ανοχή, συντηρούμενη από τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνική δομή.

Η σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να εκδηλωθεί με ύβρεις, σχόλια σεξουαλικού περιεχομένου για το ντύσιμο, το σώμα ή την προσωπική ζωή, αγγίγματα, τσιμπήματα, βλέμματα, σωματική επίθεση, σιωπηρές ή φανερές πιέσεις για σεξουαλική επαφή (Robb, 1995). Είναι ένα πρόβλημα που συνήθως βιώνεται από γυναίκες και ομοφυλόφιλους, ενώ δράστης είναι συνήθως άνδρας (Fitzgerald και Shullman, 1993).

Η Fitzgerald (1993a, 1993b; Fitzgerald et al., 1988; Gutek, 1985) μέσα από έρευνες έδειξε ότι μία στις δύο γυναίκες θα βιώσει μία τέτοια εμπειρία σε κάποια χρονική στιγμή της επαγγελματικής της καριέρας.

Στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα, η σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία δεν έχει προκαλέσει -αυτή καθ' αυτή- το ενδιαφέρον του ποινικού νομοθέτη. Δεν υπάρχει καμία ποινική τυποποίηση που να αναφέρεται και να τιμωρεί την πράξη αυτή. Η κυρίαρχη νομική θέση είναι ότι η εργατική, αστική και ποινική νομοθεσία διασφαλίζει επαρκώς τα δικαιώματα των θυμάτων, ώστε να μην υφίσταται νομική ή κοινωνική ανάγκη για την περαιτέρω ποινικοποίηση αυτής της συμπεριφοράς.

Στους αντίποδες αυτής της θέσης, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η απουσία από την ορολογία του ελληνικού Ποινικού Κώδικα του όρου "σεξουαλική παρενόχληση" σηματοδοτεί την άρνηση αναγνώρισης μιας κοινωνικής πραγματικότητας, αποσιωπά την κοινωνική απαξία της πράξης και δυσχεραίνει την κατοχύρωση και τη διεκδίκηση του δικαιώματος της σεξουαλικής αξιοπρέπειας από την πλευρά των θυμάτων. Παράλληλα η απουσία μιας τέτοιας ποινικοποίησης επιτείνει -όταν δε διευκολύνει- τις καταστάσεις εργασιακής εκμετάλλευσης και άνισης μεταχείρισης των θυμάτων, συντηρώντας τη σύγχυση μεταξύ του τι είναι επιτρεπτό και τι απαγορευμένο σε ένα χώρο εργασίας, δεδομένων των σχέσεων ιεραρχίας και εξάρτησης, αλλά και των κυρίαρχων κοινωνικών και πολιτισμικών αντιλήψεων.

Στη μελέτη τους «Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ: Πρόταση ποινικοποίησης της συμπεριφοράς στην Ελλάδα», οι Βιδάλη και Καρύδης (2001) καταλήγουν στη διατύπωση πρότασης ποινικής τυποποίησης της σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία. Προτείνεται η εισαγωγή στο δέκατο ένατο Κεφάλαιο του

Ποινικού Κώδικα, περί εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας νέου άρθρου 337Α με την ακόλουθη διατύπωση:

" Όποιος/α, εκμεταλλεζόμενος/η μία σχέση εξάρτησης στο πλαίσιο της εργασίας του/ης, ασκεί σε άλλον/η, κατά τρόπο επαναλαμβανόμενο, φορτικές πιέσεις, διατυπώνει απειλές σχετικά με το εργασιακό καθεστώς αυτού/ής ή με την ικανοποίηση νομίμου δικαιώματός του/ης ή με πρόθεση διαμορφώνει σε βάρος του/ης άλλου/ης δυσμενείς εργασιακές συνθήκες, με σκοπό να τον/ην εξαναγκάσει σε πράξη ή ανοχή πράξης ερωτικού περιεχομένου τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μηνών ή με χρηματική ποινή "

(Βιδάλη και Καρύδης, 2001)

Όμως, η σεξουαλική παρενόχληση δεν παρατηρείται μόνο στην εργασία, αλλά και στην οικογένεια, στο σχολείο, στο δρόμο, στο γραφείο του ψυχαναλυτή (Robb, 1995). Έχει τη δυνατότητα να καταστρέψει τη ζωή και καριέρα του θύματος, αφού έχει παρατηρηθεί ότι συμβάλλει στο φόβο και στη ντροπή του θύματος, αυξάνει το άγχος, μειώνει την αποδοτικότητα στην εργασία, αποθαρρύνει το θύμα από την ανάληψη πρωτοβουλιών και μειώνει το ενδιαφέρον του για επαγγελματική καριέρα (Robb, 1995).

Οι μορφές της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι κυρίως δύο (Fitzgerald, 1993b; Mackinnon, 1979; U.S. Equal Employment Opportunity Commission, 1980).

Η μία μορφή είναι η ***quid pro quo παρενόχληση*** στην οποία η γυναίκα στόχος αναγκάζεται υπό την απειλή εργασιακών αντιποίνων να συμμορφωθεί στις σεξουαλικές επιταγές του ανωτέρου ή συναδέλφου της. (Fitzgerald, 1993b; Mackinnon, 1979; U.S. Equal Employment Opportunity Commission, 1980). Για παράδειγμα, όταν ο προϊστάμενος της ζητά σεξουαλική επαφή με ανταμοιβή την προαγωγή της ή με την απειλή ότι θα την υποβιβάσει σε κατώτερη θέση ή ότι θα την απολύσει (Robb, 1995). Δράστης, συνήθως, είναι ανώτερος σε κλίμακα υπάλληλος (Robb, 1995).

Η δεύτερη μορφή είναι αυτή στην **οποία οι εργαζόμενες υπόκεινται επανειλημμένως σε σεξουαλικά σχόλια και σε συμπεριφορά η οποία τις προσβάλλει**. Η παρενόχληση είναι περισσότερο εχθρική, χλευαστική παρά σεξουαλικά δελεαστική (Fitzgerald, 1993b; Mackinnon, 1979; U.S. Equal Employment Opportunity Commission, 1980). Δράστης, συνήθως, είναι κάποιος συνάδελφος (Robb, 1995).

Η quid pro quo παρενόχληση είναι συχνή όταν οι στόχοι εργάζονται σε παραδοσιακά για το φύλο τους επαγγέλματα, ενώ η εχθρική παρενόχληση είναι συχνή όταν οι στόχοι εργάζονται σε μη παραδοσιακά για το φύλο τους επαγγέλματα (Robb, 1995).

Όσον αφορά τη χώρα μας τον Απρίλιο του 2004, το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) πραγματοποίησε την πρώτη έρευνα, σε πανελλαδικό επίπεδο, για τη σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας. Παρουσιάζονται συνοπτικά τα κυριότερα σημεία της εν λόγω έρευνας καθώς και τα συμπεράσματα της.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας αποτέλεσαν:

1. η μελέτη, του είδους της παρενόχλησης που υφίστανται οι γυναίκες
2. η καταγραφή των δεικτών – παραγόντων που φαίνεται να ενοχοποιούνται για την εμφάνιση του φαινομένου
3. η διερεύνηση της στάσης και της αντίδρασης των γυναικών απέναντι στη σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία
4. η παρουσίαση προτάσεων ποινικοποίησης της εν λόγω συμπεριφοράς σχετικά με την ανάπτυξη της πρόληψης και της αντιμετώπισης του φαινομένου στο πλαίσιο σχεδιασμού και εφαρμογής ενεργητικών πολιτικών για την προώθηση της ισότητας των δυο φύλλων

Πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν 1200 ενήλικες, εργαζόμενες γυναίκες, ηλικίας 18 ετών και άνω σε πανελλήνιο επίπεδο, ενώ για τη συλλογή στοιχείων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των δομημένων συνεντεύξεων με συμπλήρωση ερωτηματολογίου.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι γυναίκες μικρότερης ηλικίας (έως 25 ετών) είναι σε μεγαλύτερη συχνότητα θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία, από ότι οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας. (άνω των 25 ετών).

Τα θύματα σεξουαλικά παρενοχλητικής συμπεριφοράς αναφέρονται κυρίως σε περιστατικά όπως ανεπιθύμητη επαφή ή άγγιγμα, προκλητικές χειρονομίες, φορτική πίεση για ραντεβού ή έξοδο, πίεση για σύναψη σχέσης, αστεία με σεξουαλικό περιεχόμενο. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αυθόρμητες αναφορές των γυναικών ανέδειξαν και περιπτώσεις βιασμού (5,8%).

Η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών σεξουαλικής παρενόχλησης είναι άνδρες (97%). Οι δράστες , στις περισσότερες των περιπτώσεων, κατέχουν ανώτερη θέση στη επιχείρηση από τις γυναίκες θύματα της παρενοχλητικής συμπεριφοράς. Οι τελευταίοι είναι κυρίως διευθυντές (45%), ή άμεσα προϊστάμενοι (18,3%), ενώ με μικρότερη συχνότητα ως δράστες σεξουαλικής παρενόχλησης αναφέρονται οι συνάδελφοι (15,8%) και οι πελάτες (14,2%).

Οι περισσότερες περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης (72,5%) λαμβάνουν χώρα μέσα στην πρώτη διετία εργασίας της γυναίκας στην επιχείρηση που εργάζονταν

το διάστημα διεξαγωγής της έρευνας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 35,8% των γυναικών που δήλωσε ότι παρενοχλήθηκε σεξουαλικά στο χώρο εργασίας, ήταν νεοπροσληφθέν και το περιστατικό σημειώθηκε μέσα στο πρώτο εξάμηνο εργασίας. Κατά ακολουθία των παραπάνω, όσο αυξάνεται η παραμονή των γυναικών στο χώρο εργασίας, τόσο μειώνονται και οι αναφορές περιστατικών σεξουαλικής παρενόχλησης .

Το 36,7% των θυμάτων δήλωσε ότι η παρενόχληση συνέβη μόνο μια φορά από το συγκεκριμένο πρόσωπο. Αξιοσημείωτα είναι ότι σχεδόν 5 στις 10 γυναίκες αναφέρουν επανάληψη της παρενόχλησης (πάνω από δυο φορές από το ίδιο πρόσωπο). Τέλος, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων (81,7%) δεν υπήρχαν άλλα πρόσωπα παρόντα, πέραν του δράστη και του θύματος, κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής παρενόχλησης.

Στις περισσότερες περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης, σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας, η διοίκηση της εταιρείας δεν είχε αντιληφθεί το γεγονός, (67,5%). Ωστόσο, και στις περιπτώσεις που η σεξουαλική παρενόχληση είχε γίνει αντιληπτή από τη διοίκηση (20%), οι ιθύνοντες κατά κύριο λόγο, (56,7%), δεν πήραν κάποια μέτρα αντιμετώπισης. Είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι στις περιπτώσεις όπου η διοίκηση πήρε μέτρα αντιμετώπισης της σεξουαλικής παρενόχλησης (43,3%), τα μέτρα έπληξαν κυρίως το θύμα (στο 30,8%) των περιπτώσεων υπήρξε απόλυση), ενώ ο δράστης αντιμετωπίστηκε κυρίως με συστάσεις.

Όπως προκύπτει από την έρευνα, στο 44,2% των περιπτώσεων σεξουαλικής παρενόχλησης, οι συνάδελφοι των γυναικών είχαν αντιληφθεί το γεγονός, αλλά κράτησαν αποστάσεις και δεν είχαν καμία αντίδραση (92,5%). Στις ελάχιστες περιπτώσεις που παρενέβησαν (7,5%), είτε επιτέθηκαν στον δράστη, λεκτικά ή και σωματικά, είτε συμβούλευσαν το θύμα να αγνοήσει το δράστη, ή να μην τον προκαλεί.

Η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών που υφίσταται σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας, παύει να εργάζεται στο συγκεκριμένο χώρο, (78,3%), είτε εξαιτίας οικειοθελούς αποχώρησης (παραίτηση 86,2%), είτε εξαιτίας απόλυσης (8,5%), με ποσοστό 62,2% των γυναικών να αποχωρεί από την εργασία μέσα στο πρώτο εξάμηνο από τη στιγμή που έλαβε χώρα η σεξουαλική παρενόχληση.

Αναφορικά με την αντίδραση των γυναικών – θυμάτων σεξουαλικής παρενόχλησης στο χώρο εργασίας, καταγράφονται ποικίλες συμπεριφορές . Η κυριότερη αντίδραση των γυναικών είναι ότι ζητούν ευθέως και ευγενικά από τον δράστη της παρενοχλητικής συμπεριφοράς να σταματήσει (42,5%). Εντούτοις, ένα μεγάλο ποσοστό θυμάτων σεξουαλικής παρενόχλησης (37,5%) παρουσιάζει αμυντική

και υποχωρητική συμπεριφορά και αναγκάζει τον εαυτό του σε παραίτηση. Η εμπλοκή τρίτων προσώπων, είτε υπό τη μορφή καταγγελίας, είτε υπό την έννοια της έκκλησης των θυμάτων για επέμβαση καταγράφονται ως λιγότερο πιθανές αντιδράσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γυναίκες που δεν αντιδρούν και υπομένουν σιωπηλά τις παρενοχλητικές συμπεριφορές, αναφέρουν ότι ο κύριος λόγος αυτής της στάσης τους είναι ο φόβος να μην χάσουν την εργασία τους.

Σύμφωνα με την έρευνα, η ανάληψη δράσης προς την κατεύθυνση της παύσης της παρενόχλησης από τα θύματα, απέδωσε στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τα προσδοκώμενα. Στο 75,7% των περιστατικών η παρενόχληση σταμάτησε αμέσως ή σταδιακά. Εντούτοις, στο 14,9% των περιπτώσεων, η παρενοχλητική συμπεριφορά συνεχίστηκε, παρά τις προσπάθειες του θύματος.

Οι γυναίκες που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας, εμπιστεύονται τη δυσάρεστη κυρίως σε φίλους, (48,3%) και σε μέλη της οικογενείας τους (45%), ενώ αρκετές από αυτές συζητούν για την παρενόχληση με συναδέλφους (20,8%), ή απευθύνονται στη διοίκηση της επιχείρησης (11,7%). Ωστόσο, το 13,3% των γυναικών-θυμάτων σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία δεν εκμυστηρεύεται την εμπειρία του σε κανέναν.

Αναφορικά με το προφίλ του δράστη, σεξουαλικής παρενόχλησης στο χώρο εργασίας σημειώνεται ότι πρόκειται για άνδρα έγγαμο, ηλικίας ως 45 ετών, με ανώτατη κυρίως μόρφωση. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των γυναικών – θυμάτων σεξουαλικής παρενόχλησης, οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν το δράστη στη εκδήλωση παρενοχλητικής συμπεριφοράς αφορούσαν κυρίως στο χαρακτήρα του (21,7%) καθώς συχνά παρενοχλούσε και άλλες γυναίκες (15,8%). Επίσης, το 11,7% των γυναικών αναφέρουν ως πιθανή αιτία παρενόχλησης την έλξη που αισθάνεται ο δράστης για το θύμα. Τέλος, το 32,5% των γυναικών - θυμάτων σεξουαλικής παρενόχλησης αναφέρει ότι γνωρίζει και άλλη γυναίκα που έχει υποστεί σεξουαλική παρενόχληση και στις περισσότερες των περιπτώσεων (79,5%) από το ίδιο πρόσωπο

Συνεπώς, η σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο αποτελεί ένα ιδιαίτερα σοβαρό φαινόμενο καθώς σύμφωνα με την άποψη των εργαζομένων γυναικών :

- Συνιστά καταπίεση στον εργασιακό χώρο
- Μειώνει την γυναίκα και
- Πρέπει να καταγγέλλεται στους αρμόδιους φορείς. (Σταμάτη, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ)

V.2.1. Ατομικές διαφορές στην τάση για σεξουαλική παρενόχληση

Οι δράστες άνδρες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τη πιθανότητα να παρενοχλήσουν μία γυναίκα ή ένα ομοφυλόφιλο. Μερικοί χρησιμοποιούν τις καταστάσεις, όπως είναι ο χώρος εργασίας, για να εκμεταλλευτούν συναδέλφους, ενώ άλλοι μπορεί να ενοχλούνται από τη παρουσία συναδέλφων αντιθέτου φύλου ή διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού (Deaux και LaFrance, 1995).

Μελέτες των Pryor και συνεργατών του, έδειξαν πως στους άνδρες δράστες οι ιδέες της ισχύος και του φύλου συνδέονται (Pryor, 1987; Pryor et al., 1993; Pryor και Stoller, 1994). Χρησιμοποίησαν μία κλίμακα που έδειχνε τη πιθανότητα σεξουαλικής παρενόχλησης, σε δέκα διαφορετικά σενάρια. Ένα τέτοιο σενάριο ήταν να φανταστεί ο ερωτώμενος τον εαυτό του ως ιδιοκτήτη εστιατορίου στο οποίο μία γοητευτική σερβιτόρα κέρασε ένα δείπνο τους φίλους της. Έπειτα τους ζητήθηκε να εκτιμήσουν την επιρροή που θα ασκούσαν στη γυναίκα για την ικανοποίηση των σεξουαλικών τους επιθυμιών. Ο ερωτώμενος ιδιοκτήτης εστιατορίου ασκούσε ισχύ στην γυναίκα υπό την απειλή απόλυσής της, επειδή κέρασε τους φίλους της. Οι άνδρες που σκόραραν ψηλά στην κλίμακα είχαν περισσότερες πιθανότητες να προβούν σε σεξουαλική παρενόχληση.

Οι Bargh, Raymond, Strack και Pryor (1995) εξέτασαν τη σύνδεση των ιδεών του φύλου (sex) και της ισχύος (power), η οποία γίνεται αυτόματα, και τις συνέπειες της αυτόματης συσχέτισης στην τάση για σεξουαλική παρενόχληση. Βρήκαν ότι οι ιδέες του φύλου και της ισχύος συνδέονται στο μυαλό εκείνων των ανδρών με περισσότερες πιθανότητες για σεξουαλική παρενόχληση. Ο Fitzgerald (1993a) παρατήρησε ότι οι άνδρες με ισχύ μπορεί να μη συνειδητοποιούν αυτή τη σύνδεση, η οποία μπορεί να είναι τόσο ισχυρή ώστε να ενεργοποιεί την εκδήλωση σεξουαλικής παρενόχλησης κάθε φορά που ενεργοποιείται η ιδέα της ισχύος που έχουν.

Για παράδειγμα, ένας προϊστάμενος μπορεί να του αρέσει μία υπάλληλός του λόγω της ισχύος που ασκεί πάνω της, χωρίς να το αντιλαμβάνεται ο ίδιος. Αυτό θα τον οδηγήσει σε κατηγοριοποίηση της υπαλλήλου του σε σεξουαλικά πλαίσια (Bruner, 1957; Higgins και King, 1981). Η σύνδεση γίνεται αυτόματα και οι ίδιοι δεν αντιλαμβάνονται την ακαταλληλότητα της πράξης τους. Οι γυναίκες, όμως, την αντιλαμβάνονται (Pryor et al., 1993).

Οι άνδρες που είναι σεξουαλικά επιθετικοί, εκλαμβάνουν την γυναικεία επικοινωνία διαφορετικά από τους άνδρες οι οποίοι είναι λιγότερο επιθετικοί. Οι Malamuth και Brown (1994) εξέτασαν τρεις ερμηνείες της παραπάνω περίπτωσης για να προσδιορίσουν τα χαρακτηριστικά των ανδρών που έχουν τη τάση για σεξουαλική παρενόχληση. Η πρώτη ερμηνεία είναι η **υπερεκτίμηση (overperception)** και στηρίζεται στο ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν μπορούν εύκολα να ξεχωρίσουν την φιλικότητα (friendliness) από τη σαγηνευτικότητα (seductiveness) και την εχθρότητα (hostility) από την κατηγορηματικότητα (assertiveness).

Η δεύτερη είναι η **άρνηση της τύφλωσης (negativeness blindness)** και στηρίζεται στο ότι αυτοί που παρενοχλούν δεν μπορούν να ανιχνεύσουν τα αρνητικά συναισθήματα των γυναικών.

Και η τρίτη, **σχήμα δυσπιστίας (suspicious schema)**, τονίζει ότι οι παραπάνω άνδρες δεν μπορούν να εμπιστευτούν οποιαδήποτε αντίδραση της γυναίκας.

Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν από την εξέταση των ερμηνειών που έδωσαν άνδρες συμμετέχοντες σε τέσσερα σενάρια: σε δύο σενάρια η γυναίκα απορρίπτει τον άνδρα, στο ένα εχθρικά (hostile) και στο άλλο κατηγορηματικά, λιγότερο εχθρικά (assertive). Και σε δύο άλλα σενάρια, στα οποία η γυναίκα αντιδρά θετικά στο φλερτ του άνδρα, είτε σεξουαλικά, σαγηνευτικά (seductive) είτε φιλικά (friendly).

Η εξήγηση της **υπερεκτίμησης** προβλέπει τις διαφορές μόνο στα σενάρια όπου οι δράστες έχουν τη τάση να υπερεκτιμούν τη φιλική ή κατηγορηματική αντίδραση της γυναίκας ως μία αντίδραση σαγηνευτικότητας ή εχθρότητας αντιστοίχως. Δεν ισχύει στην περίπτωση της σαγηνευτικότητας ή εχθρότητας. Σύμφωνα με αυτή την εξήγηση, οι άνδρες αντιλαμβάνονται περισσότερο από ότι οι γυναίκες μία σεξουαλική πρόθεση. Μερικοί άνδρες έχουν τη τάση να υπερεκτιμούν μία τέτοια πρόθεση. Η εξήγηση της **άρνησης της τύφλωσης** προβλέπει τις διαφορές στις περιπτώσεις της εχθρότητας και κατηγορηματικότητας διότι μόνο αυτές οι περιπτώσεις έχουν αρνητικά στοιχεία. Όταν μία γυναίκα απορρίπτει έναν άνδρα, αν αυτός δεν είναι επιθετικός θα αντιληφθεί τα αρνητικά στοιχεία της απόρριψης. Αν είναι επιθετικός, όμως, δεν θα τα αντιληφθεί.

Η **εξήγηση της δυσπιστίας** υποστηρίζει πως οι εχθρικοί άνδρες αντιμετωπίζουν τα μηνύματα της γυναίκας με δυσπιστία, είτε αυτή αντιδρά ευνοϊκά είτε όχι. Ο άνδρας θα αντιληφθεί λιγότερη άρνηση στην περίπτωση της εχθρότητας, διότι θα πιστέψει ότι δεν είναι δυνατόν να είναι τόσο εχθρική. Δυσπιστία θα δείξει και στην περίπτωση της σαγηνευτικότητας και δεν θα πιστέψει ότι η γυναίκα έδειξε σεξουαλική/σαγηνευτική αντίδραση. Θα εκλάβει ότι ήταν λιγότερο θετική. Οι ίδιες συσχετίσεις θα εμφανιστούν

και στις περιπτώσεις της κατηγορηματικότητας και φιλικότητας, αντιστοίχως, μόνο που δεν είναι τόσο ισχυρές.

Σχετικά με την εχθρική αντίδραση τα στοιχεία ήταν σύμφωνα με το σχήμα δυσπιστίας και της άρνησης της τύφλωσης. Βρέθηκε ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στα χαρακτηριστικά σχετικά με τη σεξουαλική επιθετικότητα και πιο θετικές αντιλήψεις της ανταπόκρισης της γυναίκας όταν αυτή αντιδρά εχθρικά. Στο σενάριο της κατηγορηματικής αντίδρασης, αντίθετα δεν υποστηρίχτηκε ισχυρά οι δυο παραπάνω ερμηνείες. Οι δράστες μάλλον θα εκλάβουν το «όχι» μιας γυναίκας ως σεξουαλικό πείραγμα. Στα σενάρια της ευνοϊκής αντίδρασης, τα στοιχεία υποστηρίζουν το σχήμα της δυσπιστίας και οι άνδρες θα αντιμετωπίσουν την γυναίκα ως εχθρική, αρνητική.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως το σχήμα της δυσπιστίας είναι αυτό που ερμηνεύει το πώς οι άνδρες εκλαμβάνουν τις αντιδράσεις της γυναίκας. Οι άνδρες που είναι σεξουαλικά επιθετικοί, δεν είναι ότι παρερμηνεύουν τα φιλικά μηνύματα ως σεξουαλικά, αλλά ότι δυσπιστούν για την ειλικρίνεια των οποιοδήποτε μηνυμάτων που προέρχονται από μία γυναίκα.

V.2.2. Η πιθανότητα του στόχου να γίνει θύμα και η αντίδρασή του

Γυναίκες με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης. Οι νέες, ανύπαντρες, χωρισμένες (Wyatt και Riederle, 1995), οι γυναίκες που εξαρτώνται από την εργασία άλλων (Fitzgerald και Shullman, 1993), γυναίκες με προϊσταμένους αντιθέτου φύλου ή οι γυναίκες που εργάζονται σε μη στερεοτυπικά για το φύλο τους επαγγέλματα (Donald Maypole) έχουν περισσότερες πιθανότητες, οι οποίες αυξάνονται όταν παρεμβαίνει και ο παράγοντας εθνικότητα (Mansfield et al., 1991; Wyatt και Riederle, 1995).

Οι γυναίκες έχουν την τάση να χαρακτηρίζουν μία συμπεριφορά ως σεξουαλική παρενόχληση πιο εύκολα από ότι οι άνδρες. Ιδίως όσες πιστεύουν πως αυτή η συμπεριφορά περιλαμβάνει το στοιχείο της ανδρικής κυριαρχίας ή ισχύος. Ενώ οι άνδρες θα τη χαρακτηρίσουν ως μία συμπεριφορά σεξουαλικά υπερτονισμένη (Gruber και Smith, 1995). (Βεβαίως το αν θα χαρακτηρίσουν μία συμπεριφορά ως σεξουαλική παρενόχληση, όπως θα δούμε στο επόμενο υποκεφάλαιο, θα εξαρτηθεί και από το είδος εργασίας της γυναίκας). Οι γυναίκες με χαμηλό επαγγελματικό στάτους έχουν λιγότερες πιθανότητες από αυτές με υψηλότερο στάτους να καταγγείλουν μία τέτοια

συμπεριφορά, διότι φοβούνται μήπως θεωρηθούν πιο ευάλωτες από τους πιθανούς δράστες (Gruber και Bjorn, 1986).

Μία έρευνα που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Πάντειου Πανεπιστημίου το 1997, σχετικά με τη σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας έδειξε πως ο τύπος της παρενόχλησης που είναι πιο συχνός είναι η διατύπωση άμεσων ή έμμεσων σεξουαλικών προτάσεων. Οι αντιδράσεις ήταν κυρίως εγκατάλειψη της εργασίας. Συχνή ήταν και η επιθυμία του θύματος να εκθέσει δημοσίως τον δράστη ενώ σπάνια ήταν η επιθυμία του για ποινική δίωξη του δράστη. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συσχέτισαν τον παράγοντα βαρύτητας της πράξης με τη παραπομπή του δράστη στις διωκτικές αρχές (όσο πιο βαριά ήταν η μορφή της σεξουαλικής παρενόχλησης τόσο περισσότερες και οι πιθανότητες για ποινική δίωξη του δράστη) (Βαρβαρέσος, 2000).

V.2.3. Είδος εργασίας και σεξουαλική παρενόχληση

Το είδος της σεξουαλικής παρενόχλησης εξαρτάται από το είδος του επαγγέλματος στο οποίο εργάζεται μία γυναίκα. Σε ένα στερεοτυπικό θηλυκό επάγγελμα, η γυναίκα στόχος μπορεί να γίνει θύμα της *quid pro quo* παρενόχλησης ενώ σε ένα μη στερεοτυπικό μπορεί να βιώσει εχθρική παρενόχληση. Στη πρώτη περίπτωση οι γυναίκες φοβούνται ότι θα απολυθούν αν δεν ανταποκριθούν, στη δεύτερη αντιμετωπίζουν προσβλητικές συμπεριφορές, σαρκασμούς, σεξουαλικά επίθετα. Ένα θεωρητικό μοντέλο το οποίο προσπαθεί να εξηγήσει τη σύνδεση παρενόχλησης και επαγγέλματος είναι η *θεωρία υπερχείλισης του ρόλου του φύλου* (sex-role spillover theory) (Gutek, 1985).

Σύμφωνα με τη *θεωρία υπερχείλισης του ρόλου του φύλου*, οι γυναίκες που εργάζονται σε **στερεοτυπικά για το φύλο τους επαγγέλματα** βρίσκονται σε καταστάσεις όπου ο επαγγελματικός τους ρόλος υπερχειλίζει, καλύπτει το ρόλο τους ως γυναίκα. Επειδή οι προσδοκίες για τον επαγγελματικό ρόλο είναι πιο σημαντικές από το ρόλο τους ως γυναίκα, είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτό αν της συμπεριφέρονται σεξουαλικώς ή όχι²⁹. Για παράδειγμα, μία γραμματέας (που θεωρείται γυναικείο

²⁹ Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου δόθηκε μια απάντηση η οποία υποστηρίζει τη *θεωρία υπερχείλισης του ρόλου του φύλου* αφού η ερωτώμενη απάντησε ότι ως θετικό στοιχείο της προηγούμενης εργασίας της ως πωλήτριας είχε μεγαλύτερες πωλήσεις σε άνδρες πελάτες λόγω του "φλερτ" που αναπτυσσόταν μεταξύ τους μιας και ένα γυναικείο μάτι μπορεί να πείσει τον πελάτη να αγοράσει το κουστόμι που αυτή του προτείνει μιας και είναι γυναίκα.

επάγγελμα) θεωρείται ότι ως μέρος του επαγγελματικού της ρόλου πρέπει να είναι ελκυστική και να δέχεται κάποια σεξουαλικά σχόλια.

Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες σε **μη στερεοτυπικά για το φύλο τους επαγγέλματα** γίνονται αντιληπτές με βάση το ρόλο τους ως γυναίκα, εξαιτίας της εμφανούς αντίθεσης του φύλου της και του επαγγελματικού ρόλου-αρσενικού- που διάλεξε. Γίνονται αντιληπτές με βάση το φύλο τους, διότι παρεκκλίνουν από το γυναικείο στερεότυπο.

Οι άνδρες αντιμετωπίζουν την παρενόχληση ως ένα είδος τιμήματος που πρέπει να πληρώσει (Burgess και Borgida, 1997). Σε ανδρικά επαγγέλματα και σε ανδροκρατούμενες ομάδες εργασίας, τα αστείακια, τα πορνογραφικά περιοδικά και τα σεξουαλικά σχόλια είναι συχνά (Gutek, 1985). Σε αυτά τα επαγγέλματα, θεωρείται ότι οι γυναίκες έχουν αφομοιώσει τα αρρενωπά χαρακτηριστικά και για αυτό στιγματίζονται ως μη γυναίκες, ως λεσβίες (Burgess και Borgida, 1997).

Οι Burgess και Borgida (1997) ήθελαν να εξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο το είδος της εργασίας της γυναίκας επηρεάζει το πώς αντιλαμβάνονται οι άνδρες και οι γυναίκες τα διάφορα είδη σεξουαλικής παρενόχλησης. Επικεντρώθηκαν στη παρενόχληση από συνάδελφο, διότι έχει βρεθεί πως είναι πιο συχνή (Fitzgerald, 1993). Εξέτασαν τρία είδη σεξουαλικής παρενόχλησης:

1. την ανεπιθύμητη σεξουαλική προσοχή (unwanted sexual attention),
2. τη παρενόχληση φύλου (gender harassment) και
3. το σεξουαλικό εξαναγκασμό (sexual coercion).

Υπέθεσαν πως οι γυναίκες θα αντιληφθούν σεξουαλική παρενόχληση περισσότερο από ότι οι άνδρες, όταν η παρενόχληση ήταν χαρακτηριστικό εχθρικού περιβάλλοντος³⁰. Όταν η παρενόχληση ήταν **σεξουαλικός εξαναγκασμός**, οι ερευνητές προσδοκούσαν ότι δεν θα διαφέρουν οι αντιλήψεις των δύο φύλων. Η ανεπιθύμητη σεξουαλική προσοχή θα είχε λιγότερες πιθανότητες να θεωρηθεί ως σεξουαλική παρενόχληση όταν το επάγγελμα του στόχου ήταν παραδοσιακά γυναικείο, διότι κυριαρχεί ο επαγγελματικός ρόλος σύμφωνα με τη θεωρία της υπερχείλισης του ρόλου του φύλου, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Το αντίθετο προσδοκούσαν ότι θα συνέβαινε με την **παρενόχληση φύλου** (θα είχε λιγότερες πιθανότητες να θεωρηθεί ως παρενόχληση όταν η γυναίκα δουλεύει σε μη στερεοτυπικό για το φύλο της επάγγελμα). Τέλος υπέθεσαν πως ο σεξουαλικός εξαναγκασμός θα γινόταν αντιληπτός

³⁰ η παρενόχληση είναι συνήθως ανεπιθύμητη σεξουαλική προσοχή και παρενόχληση φύλου

διαφορετικά από τα δύο φύλα, ανάλογα με το είδος επαγγέλματος της γυναίκας (sex-role spillover theory) (Frazier, Cochram και Olson, 1995).

Οι Burgess και Borgida εξέτασαν 53 φοιτητές και 58 φοιτήτριες, οι οποίοι έπρεπε να αξιολογήσουν έξι σενάρια περιγράφοντας τα τρία παραπάνω είδη παρενόχλησης, σε δυο διαφορετικά επίπεδα βαρύτητας (σωματική ή μη σωματική παρενόχληση) σε στερεοτυπικό και μη στερεοτυπικό επάγγελμα για την γυναίκα.

Τα αποτελέσματα ήταν ότι οι γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες, αντιλαμβάνονταν σεξουαλική παρενόχληση σε μεγαλύτερο βαθμό, όταν η παρενόχληση περιελάμβανε ανεπιθύμητη σεξουαλική προσοχή και παρενόχληση φύλου. Οι αντιλήψεις, όμως των γυναικών και των ανδρών δεν διέφεραν στη περίπτωση του σεξουαλικού εξαναγκασμού. Οι περιπτώσεις που περιελάμβαναν σωματική βία θεωρήθηκαν ότι παρενοχλούν περισσότερο σε σχέση αυτές που δεν περιελάμβαναν σωματική βία.

Ο σεξουαλικός εξαναγκασμός θεωρήθηκε ως λιγότερο απειλητικός, όταν η γυναίκα στόχος εργαζόταν σε μη στερεοτυπικό επάγγελμα. Σε αυτή τη περίπτωση οι συμμετέχοντες είχαν λιγότερες πιθανότητες να τη στιγματίσουν ως σεξουαλική παρενόχληση και λιγότερες πιθανότητες να προβούν σε διορθωτικά της κατάστασης μέτρα.

Συνεπώς, σύμφωνα με τη θεωρία υπεργείλισης του ρόλου του φύλου, σε αρσενικά επαγγέλματα δηλαδή σε μη στερεοτυπικά για την γυναίκα επαγγέλματα, τα αρρενωπά χαρακτηριστικά θα είναι κυρίαρχα και οι γυναίκες που εργάζονται σε αυτά θα γίνονται αντιληπτές με βάση τα στερεότυπα και θα υπόκεινται σε παρενοχλήσεις. Συμπερασματικά, ο σεξουαλικός εξαναγκασμός θεωρήθηκε ως πιο σοβαρός τύπος παρενόχλησης όταν το επάγγελμα ήταν παραδοσιακό για την γυναίκα, ενώ όταν εργαζόταν σε μη παραδοσιακό για το φύλο της, υπήρχε διαφορά στις αντιλήψεις των ανδρών και των γυναικών.

Οι γυναίκες που έχουν την ίδια εργασία με αυτή των ανδρών, θεωρείται ότι παραβιάζουν το στερεότυπο της αρρενωπότητας του επαγγέλματος, υπονοώντας ότι αυτή η εργασία δεν είναι πλέον μόνο αρσενική. Αυτή η παραβίαση ωθεί τους άνδρες είτε στη διαφοροποίηση του αντικειμένου εργασίας είτε στο να πείσουν τις γυναίκες ότι η εργασία αυτή δεν είναι κατάλληλη για αυτές. Στη δεύτερη περίπτωση, η οποία είναι και η πιο συχνή, προσπαθούν να τις κάμψουν ψυχολογικά, ταπεινώνοντας την προσωπικότητα τους (Gherardi, 1995).

Οι γυναίκες βιώνουν κυρίως εχθρική σεξουαλική παρενόχληση σε επαγγέλματα στα οποία αποτελούν απειλητική μειονότητα για τους άνδρες (Gruber και Bjorn, 1986). Η παρενόχληση είναι εχθρική είτε επειδή αποτελούν απειλή στην εργασία των ανδρών είτε επειδή η συμπεριφορά τους δεν ανταποκρίνεται στο γυναικείο στερεότυπο. Γίνεται εχθρική όταν οι γυναίκες απασχολούνται σε επαγγέλματα που κάποτε ήταν αποκλειστικότητα των ανδρών (Eagly και Mladinic, 1994). Οι άνδρες νοιώθουν ότι κινδυνεύει η αρρενωπότητά τους κάθε φορά που έρχονται σε αντίθεση με γυναίκες. Τις αντιμετωπίζουν ως εξωομάδα. Αν ο άνδρας «χάσει» από μία γυναίκα, η ήττα του αυτή θα είναι πιο καταστροφική για το image του από ότι θα ήταν αν «έχανε» από έναν άνδρα (Deaux και Lafrace, 1998).

V.2.4. Σεξουαλική παρενόχληση και επιχείρηση

Όταν η επιχείρηση, ο οργανισμός, γενικότερα, ο χώρος εργασίας είναι ή δείχνει να είναι ανεκτικός απέναντι στη σεξουαλική παρενόχληση, τότε η τελευταία έχει περισσότερες πιθανότητες να συμβεί (Pryor και Whalen, 1996).

Η ανοχή εκ μέρους της επιχείρησης συνδέεται με την παραχώρηση ισχύος στους άνδρες, οι οποίοι την εκμεταλλεύονται για σεξουαλικούς σκοπούς. Οι Pryor και Whalen (1997) υποστηρίζουν ότι η ισχύς αποτελεί τη βάση για την απόκτηση επιρροής ενός ατόμου πάνω σε ένα άλλο, λιγότερο ισχυρό, όπως είναι η γυναίκα.

Η άσκηση ισχύος θα επηρεάσει στη συνέχεια, σύμφωνα με τους Gruber και Smith (1995), τις γυναίκες που δυσκολεύονται στην αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης όταν αυτή προέρχεται από κάποιο ανώτερο σε κλίμακα υπάλληλο. Το πιο πιθανό είναι να μη τη καταγγείλουν και να παραιτηθούν. Οι επιχειρήσεις διαφέρουν ως προς το αν τα θύματα πιστεύουν ότι θα τους ωφελήσει ή όχι η καταγγελία της παρενόχλησης.

Έρευνα των Rudman, Borgida και Robertson (1995) έδειξε πως τα θύματα που δεν κατήγγειλαν τη συμπεριφορά, πίστευαν περισσότερο από αυτές που την κατήγγειλαν ότι δεν θα έβγαине κάτι θετικό από την καταγγελία. Οι πρώτες πίστευαν πως οι αρνητικές συνέπειες της καταγγελίας θα επικαλύψουν το γεγονός και κάτι τέτοιο θα χειρότερευε τη κατάσταση τους. Για παράδειγμα, ο δράστης ανώτερος της γυναίκας που κατήγγειλε την πράξη, μπορεί να της βρει κάποια «λαθάρια» για να δικαιολογήσει την απόλυσή της. Κάτι τέτοιο θα είχε οικονομική επιρροή στη ζωή του θύματος και θα χειρότερευε την κατάστασή της (Robb, 1995).

Ο Gutek (1989) προτείνει μερικές στρατηγικές αποφυγής σεξουαλικής παρενόχλησης από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων ή από τα ανώτερα στελέχη. Μερικές από αυτές είναι η πληροφόρηση των υπαλλήλων με εκπαιδευτικά σεμινάρια, η προώθηση σωστής επαγγελματικής συμπεριφοράς και η δίωξη της παρενόχλησης (αν συμβεί) με βάση αποδείξεις.

V.2.5 Σεξουαλική Παρενόχληση και Νομοθετικό Πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η σεξουαλική παρενόχληση αποτελεί παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και αποτελεί πλήγμα στην αξιοπρέπεια ανδρών και γυναικών στο χώρο εργασίας.

Ο Κώδικας πρακτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ορίζει τη σεξουαλική παρενόχληση ως εξής :

«Η Σεξουαλική παρενόχληση συνίσταται σε ανεπιθύμητη συμπεριφορά σεξουαλικής φύσης ή άλλη συμπεριφορά που βασίζεται στο φύλο και επηρεάζει την αξιοπρέπεια ανδρών και γυναικών στην εργασία. Αυτή περιλαμβάνει ανεπιθύμητη σωματική, λεκτική ή μη συμπεριφορά».

Στις 7 Ιουνίου 2000 η Επιτροπή υιοθέτησε μια πρόταση τροποποίησης της οδηγίας 76/207 με αποτέλεσμα ο ορισμός της σεξουαλικής παρενόχλησης να ορίζεται ως εξής:

« Ως σεξουαλική παρενόχληση θεωρείται κάθε διάκριση λόγω φύλου στο χώρο εργασίας όταν εκδηλώνεται μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με το φύλο με σκοπό ή αποτέλεσμα που επηρεάζει την αξιοπρέπεια ενός ατόμου ή και δημιουργείται ένα εκφοβιστικό, εχθρικό, απειλητικό ή ενοχλητικό περιβάλλον. ιδίως εάν η απόρριψη ή μη αποδοχή της συμπεριφοράς αυτής από ένα άτομο χρησιμοποιείται ως κριτήριο για μια απόφαση που επηρεάζει το άτομο».

Τέσσερα είναι τα βασικά στοιχεία που εμπεριέχονται στον ορισμό αυτό:

1. η σεξουαλική παρενόχληση ως συμπεριφορά συνιστά μία διάκριση λόγω φύλου εις βάρος του εργαζομένου
2. η σεξουαλική παρενόχληση ως ανεπιθύμητη συμπεριφορά προσβάλλει την αξιοπρέπεια του εργαζόμενου

3. η σεξουαλική παρενόχληση ως ανεπιθύμητη συμπεριφορά λειτουργεί εκφοβιστικά ή απειλητικά για τον εργαζόμενο
4. η σεξουαλική παρενόχληση στηρίζεται σε μια ανταλλακτική σχέση στο βαθμό που η απόρριψή της από τον εργαζόμενο επηρεάζει αρνητικά την εργασιακή του θέση.

Στην **Ιρλανδία** το 1998 ποινικοποιείται η σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία και ορίζεται ως: «κάθε ανεπιθύμητη σεξουαλικής υφής, επιθετική, ταπεινωτική ή εκφοβιστική συμπεριφορά η οποία εκδηλώνεται με πράξεις, φυσικού εκφοβισμού, χειρονομίες, προφορικό λόγο ή παραγωγή έγγραφου υλικού ή εικόνων ή διατύπωση αιτήματος για σεξουαλικής εύνοιας».

Στη **Βρετανία** η σεξουαλική παρενόχληση τιμωρείται με ποινή φυλάκισης μέχρι πέντε ετών. Ως τέτοια νοείται: «κάθε ανεπιθύμητη επαναλαμβανόμενη σεξουαλική συμπεριφορά ή επαφή η οποία ισοδυναμεί με σεξουαλική παρενόχληση ή για την οποία ο δράστης γνωρίζει ή όφειλε να γνωρίζει ότι ισοδυναμεί με σεξουαλική παρενόχληση και η οποία εκδηλώνεται με αστεϊσμούς ή υπονοούμενα σεξουαλικής υφής, αγγίγματα με διατύπωση αιτήματος για ερωτική εύνοια με πιέσεις ή απειλές για δυσμενέστερη εργασιακή μεταχείριση σε περίπτωση άρνησης του θύματος και δημιουργεί ένα εκφοβιστικό ή εχθρικό εργασιακό περιβάλλον».

Στη **Γαλλία** με το άρθρο 222-33 ΠΚ³¹ ορίζεται ως σεξουαλική παρενόχληση « η πράξη παρενόχλησης άλλου, από πρόσωπο που κάνει κατάχρηση της εξουσίας που του έχει ανατεθεί στο πλαίσιο των καθηκόντων του δίνοντας διαταγές προφέροντας απειλές, επιβάλλοντας εμπόδια ή ασκώντας σοβαρές πιέσεις με σκοπό τον εξαναγκασμό του άλλου σε επίδειξη εύνοιας σεξουαλικής υφής». Η σεξουαλική παρενόχληση τιμωρείται με ποινή φυλάκισης ενός έτους και πρόστιμο 100.000 φρ.

Στην **Ισπανία** με το άρθρο 184 του ΠΚ « 1.όποιος στο χώρο της εργασίας ή στο χώρο παροχής υπηρεσιών, ζητά ο ίδιος ή μέσω τρίτου, χάρες σεξουαλικής υφής κατά τρόπο επαναλαμβανόμενο και η συμπεριφορά του απέναντι στο θύμα προξενεί μια αντικειμενική κατάσταση σοβαρά εκφοβιστική, εχθρική ή ταπεινωτική, διαπράττει το έγκλημα της σεξουαλικής παρενόχλησης και τιμωρείται με ποινή από τρεις μήνες έως έξι μήνες.2. Ένα ο δράστης έκανε χρήση της σχέσης ιεραρχίας που το συνδέει ή είχε πρόθεση να βλάψει τα συμφέροντα του θύματος στην εργασία, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης από έξι έως δέκα μήνες 3. Εάν το θύμα είναι ιδιαίτερα ευάλωτο λόγω

³¹ ΠΚ: Ποινικός Κώδικας.

ηλικίας, ασθενείας ή άλλης κατάστασης ο δράστης τιμωρείται με ποινή φυλάκισης από έξι έως δέκα μήνες στην περίπτωση της πρώτης παραγράφου και με ποινή φυλάκισης από έξι μήνες έως ένα χρόνο στην περίπτωση της δεύτερης παραγράφου».

Στην Γερμανία ενώ υπάρχει έλλειψη ποινικοποίησης της σεξουαλικής παρενόχλησης, υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον ορισμό της σεξουαλικής παρενόχλησης από το γερμανικό κώδικα: «Ως σεξουαλική παρενόχληση ορίζεται κάθε σκόπιμη, με σεξουαλικό στόχο, συμπεριφορά, που θίγει την αξιοπρέπεια των απασχολούμενων στο χώρο εργασίας όπως 1. σεξουαλικές ενέργειες ή τρόποι συμπεριφοράς που σύμφωνα με τις διατάξεις του ποινικού δικαίου τιμωρούνται 2. άλλες σεξουαλικές ενέργειες και παρακίνηση σε αυτές, σωματική επαφή με σεξουαλικό στόχο, παρατηρήσεις σεξουαλικού περιεχομένου καθώς και επίδειξη και τοποθέτηση πορνογραφικών παραστάσεων, που απορρίπτονται εμφανώς από το θύμα».

Διαπιστώθηκε ότι σύμφωνα με τα παραπάνω εθνικά παραδείγματα την επιδίωξη του νομοθέτη να προστατεύσει την αξιοπρέπεια του εργαζομένου και να καταπολεμήσει τη διάκριση στην αγορά εργασίας που στηρίζεται στο φύλο.(Βιδάλη Σ. και Καρύδης Β.,2001)

V.2.6. Συμπεράσματα

Η σεξουαλική παρενόχληση αποτελεί ολέθρια μορφή συμπεριφοράς σχετικής με το φύλο. Όπως και οι άλλες μορφές συμπεριφορών που συνδέονται με το φύλο, έτσι και η σεξουαλική παρενόχληση προκύπτει από ένα συνδυασμό ατομικών διαφορών και σχετικών με το πλαίσιο παραγόντων. Όπως και οποιαδήποτε άλλη μορφή βίας απέναντι στην γυναίκα, έτσι και η σεξουαλική παρενόχληση προσωπογραφείται από τις πολιτισμικές αξίες και τις κοινωνικές ανισότητες (White και Kavalski, in press). Επίσης, όπως κάθε άλλη μορφή βίας απέναντι στις γυναίκες έτσι κι αυτή είναι πιο πιθανόν να συμβεί όταν οι ατομικές τάσεις για παρενόχληση στηρίζονται από επιχειρήσεις και καταστάσεις (Deaux και Lafrance, 1998).

Τέλος, είναι πολύ χρήσιμο να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι η σεξουαλική παρενόχληση της οποίας ο βιασμός μπορεί να είναι μέρος, χωρίζει τη ζωή του θύματος στην περίοδο προ του συμβάντος της σεξουαλικής παρενόχλησης και στην περίοδο του μετά. Ουσιαστικά τίποτα δεν είναι πια το ίδιο για το θύμα μετά την εμπειρία της σεξουαλικής παρενόχλησης μιας και το θύμα πολλές φορές θεωρείται από τον κοινωνικό περίγυρο ότι με το ντύσιμό του ή την οποιαδήποτε προκλητική συμπεριφορά

λόγω του φύλου του, οδήγησε τον εργοδότη του στη συγκεκριμένη συμπεριφορά. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι πολλές φορές στο χώρο της εργασίας πολλές περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης αποσιωπούνται μόνο και μόνο για να μην μείνει χωρίς την εργασία του ο εργαζόμενος και ίσως η συγκεκριμένη συμπεριφορά του εκάστοτε εργοδότη να είναι απλά ένα κοινό μυστικό μεταξύ των εργαζομένων.

VI. Η ΕΡΕΥΝΑ

VI.1.1 ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο όρος μέθοδος ³² που προέρχεται από τη σύζευξη των δύο λέξεων « μετά» και «οδός», σημαίνει κατά κυριολεξία «το μεταβαίνειν προς αναζήτηση τινός». Δηλαδή στον πυρήνα της έννοιας της μεθόδου βρίσκεται ο σκοπός του «να φτάσουμε κάπου» και κατά επέκταση δημιουργείται το ερώτημα «ποια είναι η κατάλληλη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουμε για να συγκεντρώσουμε τα απαραίτητα στοιχεία έτσι ώστε να φτάσουμε στον επιδιωκόμενο στόχο μας;».

Στη συγκεκριμένη εργασία πρωταρχικός στόχος είναι η μελέτη της κατασκευής των κοινωνικών στερεοτύπων για το φύλο μέσα στη σύγχρονη Ελληνική οικογένεια. Επιμέρους στόχους της έρευνας αποτελούν:

1. η εξεύρεση των στερεοτύπων σχετικά με το φύλο και η σύγκριση τους με τα στερεότυπα παρελθόντων ετών
2. η διαπίστωση της σχέσης της ηλικίας των ερωτηθέντων με τη διαμόρφωση συγκεκριμένης συμπεριφοράς μέσα στα πλαίσια της οικογένειας
3. η διαπίστωση της ύπαρξης ή μη του καταμερισμού εργασίας μέσα στο Ελληνικό νοικοκυριό
4. η επικράτηση ή όχι της νοοτροπίας ότι τα αγόρια και τα κορίτσια είναι πλασμένα έτσι ώστε να κάνουν διαφορετικές δουλειές μέσα στο σπίτι
5. η επικράτηση ή όχι της νοοτροπίας ότι οι άνδρες και οι γυναίκες είναι έτσι διαμορφωμένοι πνευματικά και σωματικά έτσι ώστε να κάνουν

³² Προτείνεται από την καθηγήτρια της Σορβόνης Madeleine Grawitz, στο βιβλίο της για τις Μεθόδους των Κοινωνικών Επιστημών (1972), η κατάταξη των μεθόδων σε τρεις κατηγορίες.:

Α) Στη *Μέθοδο ως φιλοσοφική έννοια*, δηλαδή ως σύνολο των πνευματικών εκείνων διαδικασιών, με τη βοήθεια των οποίων ένα; Επιστημονικός κλάδος επιχειρεί να ανακαλύψει τις "αλήθειες που αναζητά να τις αποδείξει και να τις επαληθεύσει.

Β) Οι *μέθοδοι ως οδηγοί συγκεκριμένων ερευνητικών εφαρμογών*, Εδώ ανήκει κάθε μέθοδος που υποδεικνύει στον ερευνητή ένα συγκεκριμένο και συστηματικό τρόπο επιστημονικής εργασίας όπως είναι η μέθοδος της συνέντευξης, της δειγματοληψίας, της ανάλυσης περιεχομένου κ.λπ.

Γ) Οι μέθοδοι ως ερμηνευτικές κατηγορίες οι οποίες υπαγορεύουν στον ερευνητή που τις εφαρμόζει ένα δεδομένο ερμηνευτικό σχήμα που θα επηρεάσει αργότερα τη σύνθεση των πορισμάτων στα οποία κατέληξε χρησιμοποιώντας τις παραπάνω μεθόδους, όπως π.χ συμβαίνει με την εφαρμογή της ιστορικής εξελικτικής μεθόδου όπου γίνεται αναφορά σε ορισμένη φιλοσοφία της ιστορίας κ.λπ.(Λαμπίρη-Δημάκη, Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της,σελ.27-28,Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή,1990, 6^η έκδοση)

- διαφορετικές εργασίες και να συνδράμουν έτσι στη διαιώνιση του διαχωρισμού των περισσότερων επαγγελμάτων σε ανδρικά ή γυναικεία
6. η διαπίστωση ή όχι του να θεωρούνται ορισμένες δουλειές άκρως γυναικείες έτσι ώστε τα αγόρια να μην ανακατεύονται στις δουλειές του σπιτιού
 7. η διαπίστωση ή όχι ότι τα αγόρια μεγαλώνουν διαφορετικά από τα κορίτσια και αν παίζει ρόλο η διαπαιδαγώγηση των παιδιών από την οικογένεια τους με σκοπό τη διαιώνιση του ανδρικού και γυναικείου προτύπου
 8. αν τα δύο φύλα θεωρούν ότι μια γυναίκα για να είναι καλή νοικοκυρά πρέπει να είναι δούλα και κυρά
 9. αν ορισμένα επαγγέλματα ή επίθετα είναι συνδεδεμένα άρρηκτα με το ένα από τα δύο φύλα
 10. η απόδειξη ή όχι της κοινωνικής κατασκευής του φύλου καθώς και η απόδειξη ή όχι της επιρροής των παιδιών από τις πεποιθήσεις των δασκάλων τους για τα ίδια ως προς συγκεκριμένα μαθήματα (αυτό-εκπληρούμενη προφητεία)³³
 11. αν θεωρούν οι ερωτηθέντες ότι ορισμένα παιδικά παιχνίδια είναι μόνο για αγοράκια ή κοριτσάκια καθώς και η καταγραφή των αντιδράσεων των ερωτώμενων στην περίπτωση που το παιδί τους έπαιζε με ένα παιχνίδι που θεωρείται ότι είναι χαρακτηριστικό παιχνίδι του αντίθετου φύλου από το δικό τους
 12. πως συνδέονται τα χρώματα με το φύλο
 13. πόσο διαφορετικά ή όμοια μεγαλώνουν τα δύο φύλα μέσα στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια
 14. πόσο διαφορετικά φέρονται οι άνθρωποι όταν έχουν στα χέρια τους την εξουσία
 15. αν υπάρχει ή έχει καταργηθεί από το σύνολο του δείγματος το παραδοσιακό στερεότυπο της σκληρής γυναίκας που κάνει καριέρα

³³ Αυτό-εκπληρούμενη προφητεία(Self –fulfilling prophecy) : όρος που φανερώνει ότι οι δάσκαλοι έχουν διαμορφώσει μια συγκεκριμένη άποψη για έναν μαθητή για παράδειγμα θεωρούν ότι είναι κακός/καλός μαθητής ότι δεν προσπαθεί καθόλου /ή ότι προσπαθεί πάρα πολύ και επειδή το πιστεύουν αυτό του συμπεριφέρονται ως κακό /καλό μαθητή με αποτέλεσμα ο μαθητής αφού αντιμετωπίζεται ως τέτοιος να υιοθετήσει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά.

16. αν διατηρείται το στερεότυπο του άνδρα που είναι ικανός στο να διαχειρίζεται θέσεις με ισχύ
17. αν οι ερωτώμενοι διαπιστώνουν διάκριση λόγω του φύλου τους σε όλους τους τομείς της ζωής τους
18. αν έχουν πέσει θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης ή ακόμα σε περίπτωση που οι ερωτηθέντες δεν έχουν υπάρξει θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης αν έχουν παρατηρήσει αυτό το φαινόμενο στο χώρο του ή αν έχουν γνωστούς θύματα
19. αν διαπιστώνουν μισθολογικές διαφορές σε σχέση με το αντίθετο φύλο
20. αν οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι βιώνουν αρνητικές αντιδράσεις στις διάφορες εκφάνσεις της ζωής τους λόγω του φύλου τους
21. αν οι ερωτηθέντες ως έμφυλα υποκείμενα έχουν βιώσει κάποια θετική αντίδραση από τον κοινωνικό τους περίγυρο ακριβώς λόγω του φύλου τους
22. αν υπάρχει σχέση μεταξύ της θρησκείας και της εν γένει συμπεριφοράς και νοοτροπίας σε καταστάσεις που χρήζουν την απαιτούμενη αντίδραση προς τα παραδοσιακά ή μη πρότυπα
23. αν υπάρχει σχέση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου των ανθρώπων και της διαμόρφωσης μιας συγκεκριμένης νοοτροπίας αναφορικά με το τι θεωρείται γυναικείο ή αντρικό πρότυπο
24. αν οι ερωτώμενοι που έχουν παιδιά και από τα δύο φύλα τα μεγαλώνουν με διαφορετικό τρόπο π.χ. διαφορετική ελευθερία ή περιορισμούς λόγω του φύλου των παιδιών τους
25. αν τα δύο φύλα έχουν γενικά τις ίδιες ανάγκες, τα ίδια δικαιώματα και ευθύνες ή και οι ευθύνες, τα δικαιώματα, οι ευκαιρίες της ζωής και δη οι επαγγελματικές έχουν και αυτές φύλο
26. αν το ένα από τα δύο φύλα νιώθει να αποκλείεται από την κοινωνία λόγω του βιολογικού του προσδιορισμού εννοώντας το φύλο
27. αν τα στερεότυπα αλλάζουν καθώς αλλάζουν και οι γενεές ή παραμένουν τα ίδια και ακόμα περισσότερο παγιωμένα
28. αν υπάρχει κοινωνικός ρατσισμός λόγω του φύλου και ποιες οι μορφές του κ.λπ.

Πριν τη σύνταξη του ερωτηματολογίου που αποτελεί και το σημαντικότερο μέρος της παρούσας εργασίας, συλλέχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα στερεότυπα και το φύλο έτσι ώστε να υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ θεωρητικού πλαισίου και έρευνας μέσω ερωτηματολογίου.

Για να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο 23 ερωτήσεων -εκτός από το φύλο και την ηλικία- από τις οποίες οι 21 είναι κλειστές ερωτήσεις και οι 2 τελευταίες ανοιχτές³⁴.

Στις κλειστές ερωτήσεις οι οποίες συνοδεύονται από εναλλακτικές προκαθορισμένες απαντήσεις, από τις οποίες ο ερωτώμενος επιλέγει εκείνη που τον αντιπροσωπεύει καλύτερα. εκτός από τακτικές³⁵ και ονομαστικές³⁶ μετρήσεις (τακτική και ονομαστική μεταβλητή), υπάρχει και ερώτηση τύπου Likert και συγκεκριμένα η ερώτηση 9. Επίσης, υπάρχουν ερωτήσεις που ως απάντηση ο ερωτώμενος πρέπει να επιλέξει ένα ναι ή ένα όχι. Ακόμα υπάρχουν και ερωτήσεις φίλτρα έτσι ώστε να υπάρχει ένα ξεχώρισμα των ερωτώμενων με βάση κάποια χαρακτηριστικά τους π.χ αν έχουν αδέρφια με αποτέλεσμα να παραπέμπονται σε ερώτηση σχετικά με τα αδέρφια τους, όπως η ερώτηση 16. Συνεπώς με τα στοιχεία που συγκεντρώνονται με το ερωτηματολόγιο περιγράφεται το δείγμα της έρευνας. Επιπλέον η ομαδοποίηση των ερωτώμενων που επιτρέπει τη συγκριτική ανάλυση των δεδομένων γίνεται με βάση τη σύγκριση των απαντήσεων των γυναικών σε σύγκριση με αυτές των ανδρών κ.λπ.

Η δειγματοληπτική έρευνα μέσω του ερωτηματολογίου είναι αναμφισβήτητα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την καταμέτρηση συγκεκριμένων αντικειμενικών χαρακτηριστικών τα οποία δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να συνθέσει την απαραίτητη περιγραφική εικόνα του υπό την έρευνα πληθυσμού. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι το μοίρασμα του ερωτηματολογίου ξεκίνησε το Δεκέμβριο 2006 και η συλλογή των ερωτηματολογίων ολοκληρώθηκε το Μάρτιο του επόμενου χρόνου.

³⁴ Στις ανοιχτές ερωτήσεις, ο ερωτώμενος καλείται να εκφράσει τις απόψεις του με τον δικό του τρόπο, είτε αυτές καταγράφονται από τον ίδιο είτε αυτολεξεί από το συνεντευκτή. Συνήθως οι ερωτήσεις αυτές μένουν κενές, γεγονός που συνέβη και στη συγκεκριμένη έρευνα.

³⁵ Τακτική μέτρηση: Στην τακτική μέτρηση οι κατηγορίες που συνοδεύουν τη μεταβλητή αποτελούν διάταξη κατά βαθμό, αλλά η διαφορά στις διαδοχικές κατηγορίες δεν είναι ποσοτικά ίδια. Για παράδειγμα η κοινωνική τάξη συνήθως προσδιορίζεται σε μορφή τακτικής μέτρησης (λ.χ., 1= εργατική τάξη, 2= μεσαία τάξη 3= ανώτερη τάξη). Η τακτική μέτρηση δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο της κατηγοριοποίησης αλλά επιπλέον και της ιεράρχησης των περιπτώσεων (Κυριαζή .1999,σελ.66) .

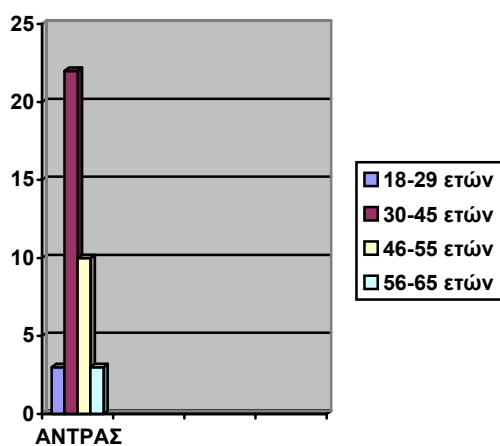
³⁶ Ονομαστική λέγεται η μέτρηση όταν πρόκειται για απλή ταξινόμηση χαρακτηριστικών και οι περιπτώσεις τοποθετούνται σε ομοιογενείς κατηγορίες ανάλογα με το χαρακτηριστικό που παρουσιάζουν. Οι αριθμοί που αποδίδονται στις διαφορετικές κατηγορίες είναι συμβολικοί. Αυτό σημαίνει ότι οι αριθμοί δεν εκφράζουν την ύπαρξη αριθμητικών σχέσεων μεταξύ των κατηγοριών. Το θρήσκευμα το ερωτώμενου είναι ονομαστική μεταβλητή (ό.π .σελ 65).

Μετά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου το οποίο είτε διανεμήθηκε σε πλαίσιο ομαδικό ή ατομικά σε φίλους και γνωστούς, είτε εστάλη μέσω ταχυδρομείου στους ερωτώμενους ή ακόμα και μέσω e-mail, επισημαίνοντας κάποιες παρατηρήσεις σχετικά με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, τα συλλεχθέντα στοιχεία περάστηκαν σε βάση Excel και στη συνέχεια οι μεταβλητές κωδικοποιήθηκαν έτσι ώστε να περαστούν στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS με σκοπό να γίνουν συσχετίσεις των μεταβλητών και να αναλυθούν τα αποτελέσματα της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο παρουσιάζεται στο παράρτημα της εργασίας.

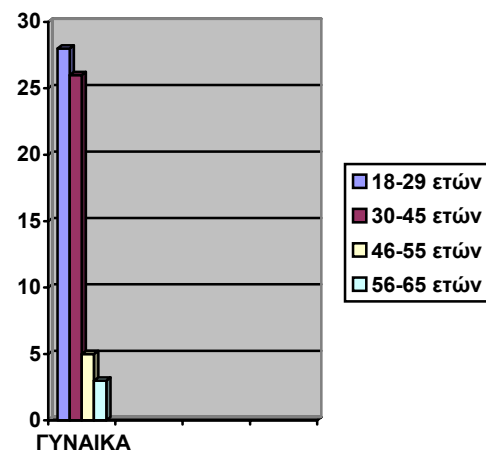
VI.1.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το δείγμα των 100 ατόμων της έρευνας αποτελείται από 62 γυναίκες³⁷ και 38 άνδρες οι οποίοι κατηγοριοποιήθηκαν σε τέσσερις ηλικιακές κλίμακες. Η πρώτη ηλικιακή κλίμακα είναι από 18-29 ετών, η δεύτερη από 30-45, η τρίτη από 46-55 και η τέταρτη από 56-65 ετών.

Από τους 32 άνδρες του δείγματος οι 3 ανήκαν στην ηλικιακή κλίμακα των 18-29 ετών, 22 ήταν ηλικίας από 30-45 ετών, 10 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ήταν ηλικίας από 56 έως και 65 ετών. Όσον αφορά τις γυναίκες στην πρώτη κατηγορία είχαμε 28 από 30-45 ετών, 26 από 46-55 ετών 5 και από 56-65 ετών τρεις. Συνολικά στο δείγμα μας το 31% ήταν ηλικίας 18-29 ετών, το 48% ηλικίας 30-45 ετών, το 15 % ηλικίας 46-55 ετών και το 6% ηλικίας 56-65 ετών.

Γράφημα 1. Ηλικία Ανδρών

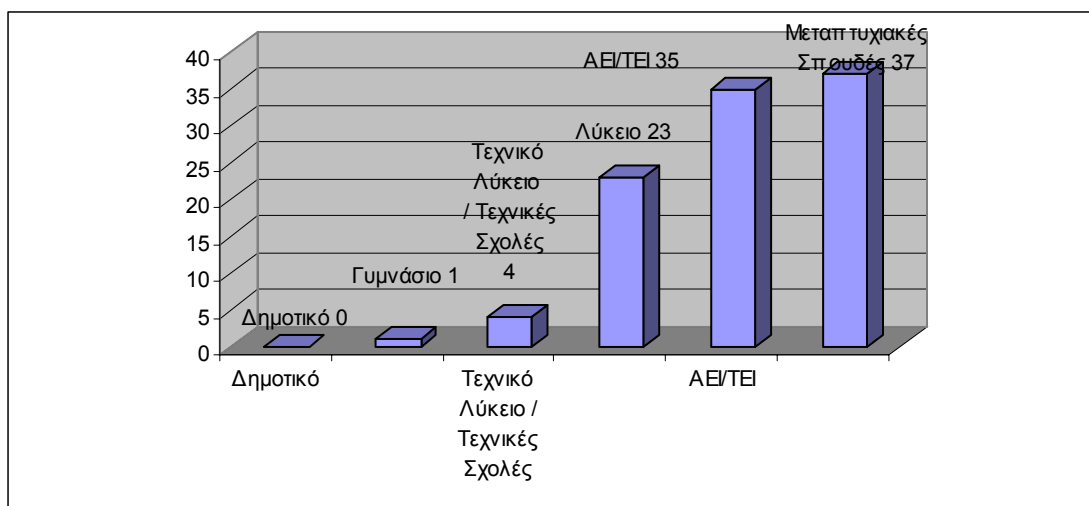

Γράφημα 2. Ηλικία Γυναικών

Στην ερώτηση 1. Ποιος είναι ο ανώτερος τίτλος σπουδών σας:

Μόνο μία γυναίκα είχε ως ανώτερο τίτλο σπουδών το γυμνάσιο. Ένας Άνδρας και 2 Γυναίκες ηλικίας 30-45 ετών και 1 Γυναίκα ηλικίας 18-29 ετών έχουν τελειώσει Τεχνικό Λύκειο ή Τεχνική Σχολή. 17 Γ και 6 Α έχουν ως ανώτερο τίτλο σπουδών το Λύκειο, 26 Γ και 9 Α έχουν τελειώσει ΑΕΙ ή ΤΕΙ και 22 Α και 15 Γ έχουν ανώτερο τίτλο σπουδών Μεταπτυχιακές Σπουδές. Μάλιστα από τις 15 Γ οι 7 είναι ηλικίας 30-45 ετών και ίδιας ηλικίας είναι και οι 12 Α από τους 22.

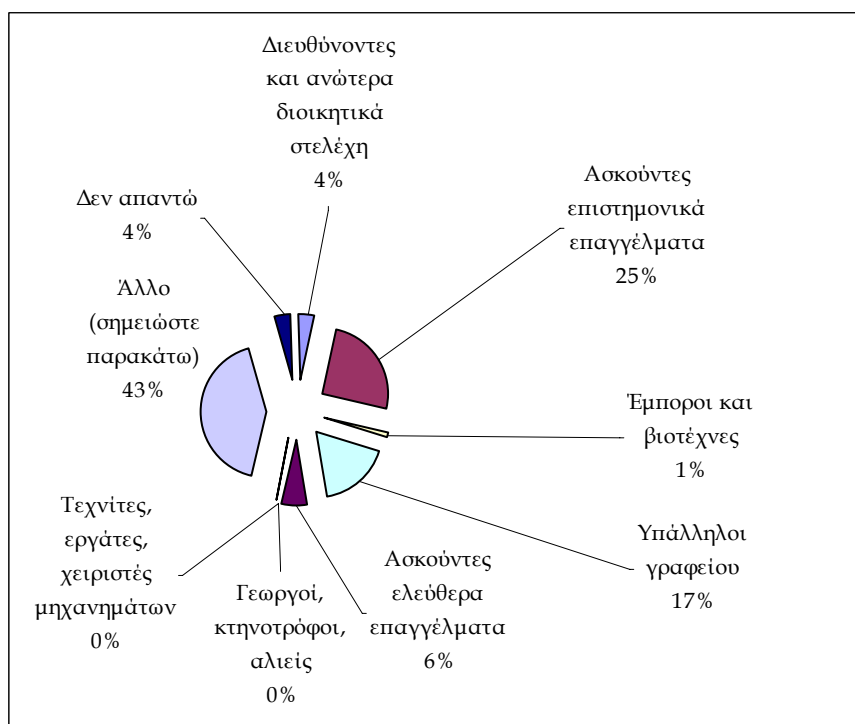
³⁷ Ο αριθμός των γυναικών στην ανάλυσή μας θα συμβολίζεται με Γ και με Α ο αριθμός των Ανδρών.

Γράφημα 3. Ανώτερος τίτλος σπουδών

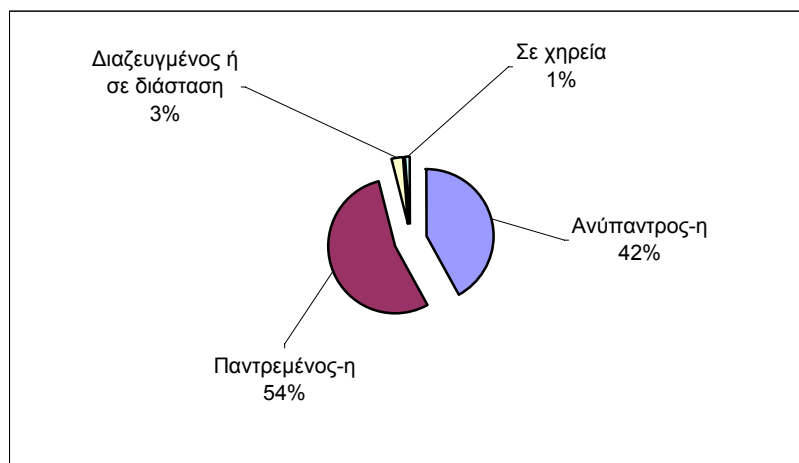
Στην **ερώτηση 2. Ποιο είναι το επάγγελμά σας; Σε ποια από τις παρακάτω κατηγορίες ανήκετε;**

Συγκεκριμένα στους Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη ανήκαν 4 άτομα: 3 Α και 4 Γ. Στους Ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα 25 άτομα: 17 Α και 8 Γ. Στους Εμπόρους και Βιοτέχνες 1 Γυναίκα. Στους υπαλλήλους γραφείου 17 άτομα: 5 Α και 12 Γ. Στους Ελεύθερους επαγγελματίες 6 άτομα: 2 Α και 4Γ. Στους τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μηχανημάτων, γεωργούς, κτηνοτρόφους και αλιείς κανείς.

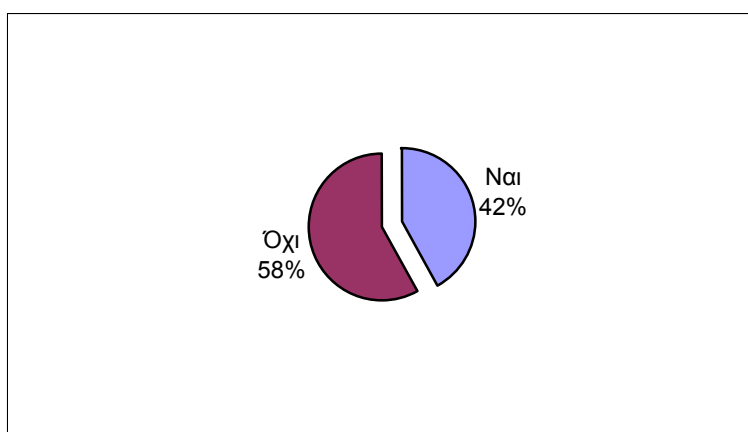
Γράφημα 4. Επάγγελμα

Στην **3 ερώτηση** που αναφέρεται στην **οικογενειακή κατάσταση**, 16 Α και 26 Γ του δείγματος ήταν ανύπαντροι, 22 Α και 32 Γ παντρεμένοι, 3 Γ ήταν σε διάσταση και μία Γυναίκα σε χηρεία.

Γράφημα 5. Οικογενειακή κατάσταση

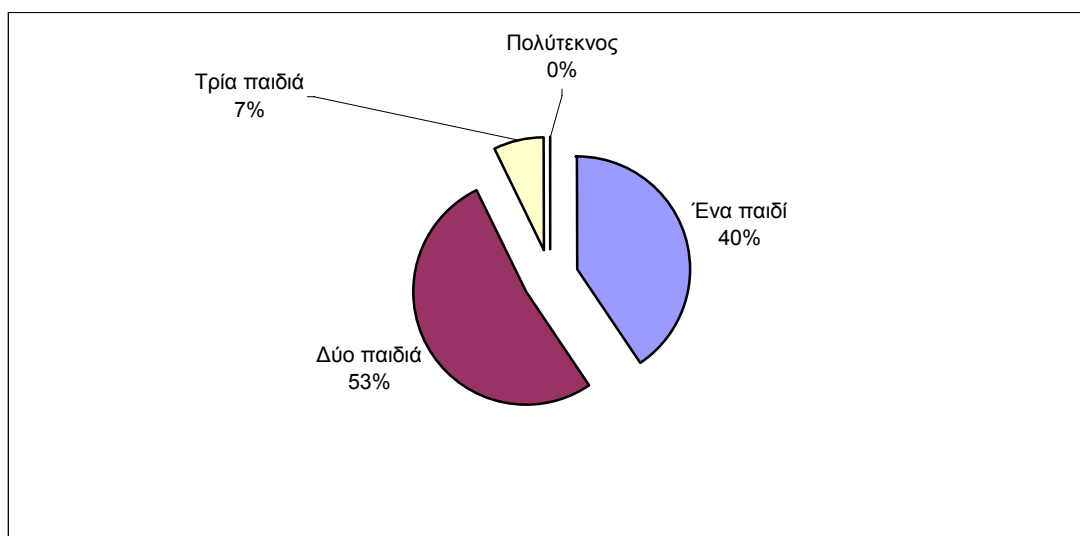
Στην **ερώτηση 4 Έχετε παιδιά**; Απάντησαν θετικά 23 Γυναίκες και 19 Άνδρες. Από τις Γυναίκες οι 5 ήταν ηλικίας 18-29 ετών, οι 10 30-45 ετών, οι 5 ηλικίας 46-55 ετών και οι 3 56-65 ετών. Στην ηλικία από 30 έως και 45 ετών 6 άνδρες, 10 Α στην ηλικία 46-55 ετών και 3 στην τέταρτη και τελευταία ηλικιακή κατηγορία.

Γράφημα 6 . Υπαρξη παιδιών

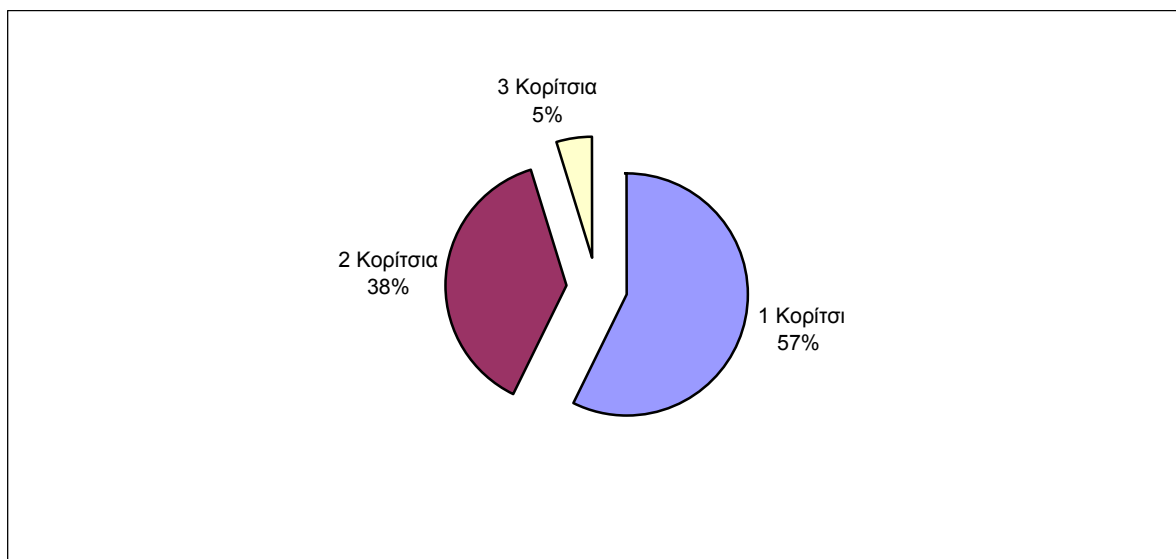
Στην **ερώτηση 4^α. Πόσα παιδιά έχετε**; Την οποία απάντησαν όσοι απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση Διαπιστώθηκε ότι 4 Α και 13 Γ έχουν ένα παιδί, 12 Α και 10 Γ έχουν δύο παιδιά και τρία παιδιά έχουν τρεις άνδρες. Στην ηλικία των 18-29 ετών έχουν μόνο ένα παιδί 5 γυναίκες, στην ηλικία 30-45 ετών έχουν ένα παιδί

2 Α και 3 Γ, δύο παιδιά έχουν 3 Α και 7 Γ και 1 Α έχει τρία παιδιά. Στην επόμενη ηλικιακή κατηγορία 46-55: 2 Α έχουν ένα παιδί, 7 Α έχουν δύο παιδιά και 1 Α έχει τρία παιδιά ενώ αντίστοιχα 2 γυναίκες έχουν ένα παιδί και 3 έχουν δύο παιδιά. Τέλος, 3 Γ έχουν ένα παιδί στην ηλικία από 55-65 ετών ενώ ένας Α έχει τρία παιδιά στην ηλικία αυτή και άλλοι 2Α έχουν δύο παιδιά.

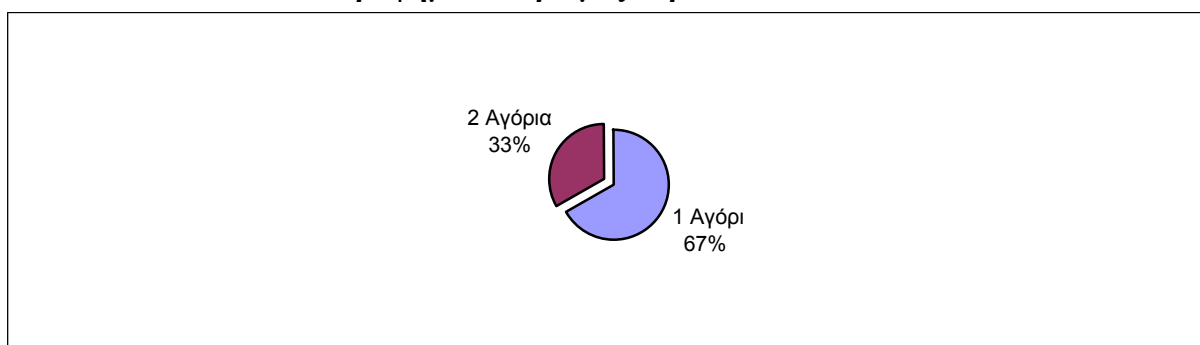

Γράφημα 7 . Αριθμός παιδιών

Στην **ερώτηση 4β. Σε ποιο φύλο ανήκουν τα παιδιά σας;** 20 άτομα είχαν ένα αγόρι, 12 άτομα είχαν ένα κορίτσι, 10 άτομα είχαν δύο αγόρια, 8 άτομα είχαν δύο κορίτσια και ένα άτομο είχε τρία κορίτσια. Στην ερώτηση αυτή πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι στα άτομα που έχουν δύο παιδιά αυτά μπορεί να είναι είτε και τα δύο αγόρια είτε κορίτσια ή ένα και ένα. Το ίδιο ισχύει και για τα τρία παιδιά να είναι δηλαδή τα δύο του ιδίου φύλου και το τρίτο του αντίθετου ή και τα τρία του ιδίου φύλου. Στην ερώτηση αυτή διαπιστώνεται το φύλο και ο αριθμός των παιδιών συνολικά. Έτσι, το 38% είχε δύο κορίτσια ενώ το 33% έχει δύο αγόρια, το 5% έχει τρία κορίτσια, το 57% είχε ένα κορίτσι ενώ τέλος, το 67% είχε ένα αγόρι.

Γράφημα 8 . Αριθμός κοριτσιών

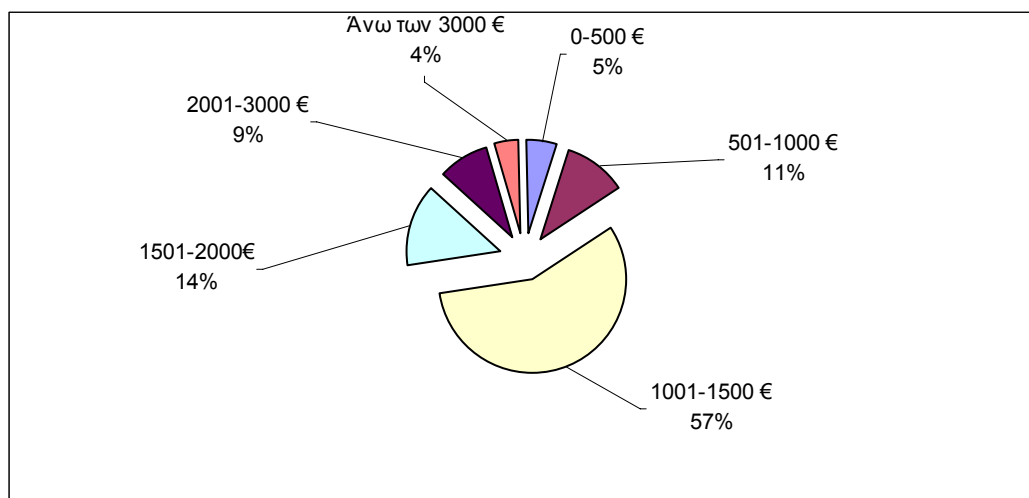

Γράφημα 9 . Αριθμός αγοριών

Στην **ερώτηση 5** που αφορά το **προσωπικό μηνιαίο και οικογενειακό εισόδημα** πρέπει να σημειωθεί ότι 1 Α ηλικίας 30-45 ετών, 1 Α ηλικίας 46-55 ετών 4 Γ ηλικίας 18-29 ετών και 1 Γ ηλικίας 30-45 ετών έχουν προσωπικό εισόδημα από 0-500 ευρώ. Από 501-100 ευρώ έχουν 1 Α και 4 Γ ηλικίας 30-45 ετών και 1 Γ ηλικίας 56-65 ετών. Από 1001-1500 ευρώ παίρνουν 19, 14 και 5 Γ της πρώτης , της δεύτερης και τρίτης κατηγορίας³⁸ αντίστοιχα. Όσον αφορά τους άνδρες το ποσό αυτό το παίρνουν τρία άτομα ηλικίας 18-29 ετών, 8 της δεύτερης κατηγορίας, 3 της τρίτης κατηγορίας και 2 της τελευταίας (56-65 ετών). Από 1501-200 ευρώ παίρνουν 9 Α και 2 Γ ηλικίας 30-45 ετών, 1 Α ηλικίας 46-55 ετών και 2 Γυναίκες ηλικίας 18-29 ετών. Από 2001-3000 ευρώ παίρνουν 2 Α 30-45 ετών, 5 Α 46-55 ετών και 2 Γ 30-45 ετών. Άνω των 3000 ευρώ παίρνουν μόνο δύο γυναίκες ηλικίας 56-65 ετών οι οποίες βρίσκονται σε

³⁸ Πρώτη ηλικιακή κατηγορία : 18-29 ετών
 Δεύτερη ηλικιακή κατηγορία: 30-45 ετών
 Τρίτη ηλικιακή κατηγορία: 46-55 ετών
 Τέταρτη ηλικιακή κατηγορία: 56-65 ετών.

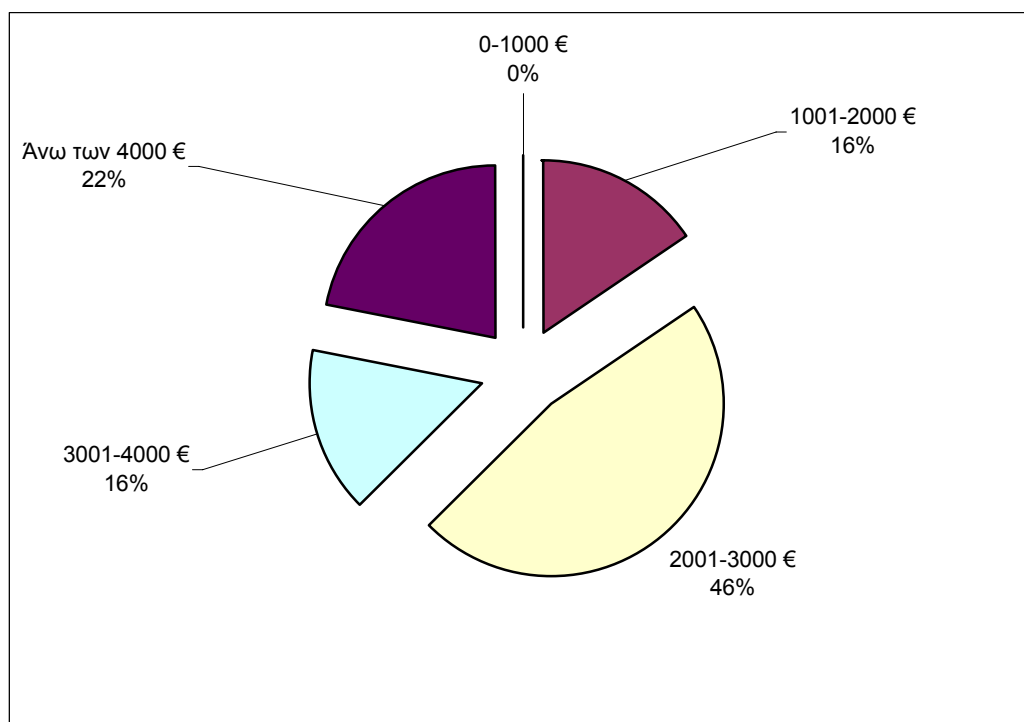
επαγγέλματα υψηλού κύρους και 2 Α ηλικίας ο πρώτος 30-45 ετών και 56-65 ετών ο δεύτερος.

Γράφημα 10 . Προσωπικό μηνιαίο εισόδημα

Όσον αφορά το οικογενειακό εισόδημα αυτό διαμορφώνεται ως εξής στο δείγμα μας:

2 Άνδρες ηλικίας και 2 Γυναίκες 30-45 ετών καθώς και 6 Γυναίκες ηλικίας 18-29 ετών δηλώνουν ως οικογενειακό εισόδημα 1001-2000 ευρώ. Οικογενειακό εισόδημα από 2001-3000 ευρώ δήλωσαν 1 Α ηλικίας 18-29 ετών, 7 Α ηλικίας 30-45 ετών, 3 Α ηλικίας 46-55 ετών, 2 Α ηλικίας 56-65 ετών και από τις Γυναίκες: 8 Γ ηλικίας 18-29 ετών, 6 Γ ηλικίας 30-45 ετών και 3 Γ ηλικίας 46-55 ετών. Από 3001-4000 ευρώ παίρνουν ως οικογενειακό εισόδημα: 4 Α ηλικίας 30-45 ετών, 1 Α ηλικίας 46-55 ετών και από τις Γυναίκες: 1 Γ ηλικίας 18-29 ετών και 4 Γ ηλικίας 30-45 ετών. Άνω των 4000 ευρώ δήλωσαν ότι παίρνουν: 1 Α ηλικίας 30-45 ετών, 6 Α ηλικίας 46-55 ετών και 1 Α ηλικίας 56-65 ετών και από τις Γυναίκες: 3 Γ ηλικίας 18-29 ετών, 1 Γ ηλικίας 30-45 ετών και 2 Γ ηλικίας 56-65 ετών.

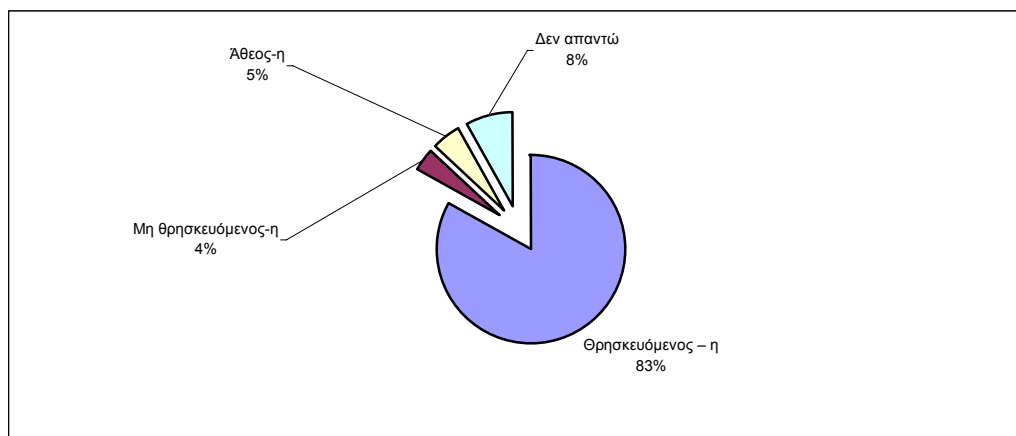
Γράφημα 11 . Οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος δηλαδή το 46% έχει οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα από 2001-3000 ευρώ ενώ το 22% έχει άνω των 4000 ευρώ, το υπόλοιπο 32% μοιράζεται ανάμεσα στο 1001-2000 ευρώ και 3001-4000 ευρώ. Στην ερώτηση αυτή αλλά και στην προηγούμενη πρέπει να σημειωθεί ότι δε θέλησαν να απαντήσουν όλοι οι ερωτώμενοι διότι το θεώρησαν ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο, μάλιστα ορισμένοι έδειξαν και έντονη δυσανεξία...

Στην **ερώτηση 6. Ανεξάρτητα από το εάν πηγαίνετε στην εκκλησία ή όχι, θα λέγατε ότι είστε:**

Διαπιστώνει κανείς από το γράφημα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων είναι θρησκευόμενοι (83%), μη θρησκευόμενοι είναι μόνο 4 άτομα και συγκεκριμένα 2 Α ηλικίας 30-45 ετών καθώς και 1 Α και 1 Γ 18-29 ετών. 8 άτομα δε θέλησαν να απαντήσουν και ως άθεοι παρουσιάστηκαν 4 Α ΚΑΙ 1 Γ.

Από τους 4 Α που δήλωσαν άθεοι οι 3 ήταν ηλικίας 30-45 ετών όπως και η 1 γυναίκα ενώ ο άλλος άνδρας ήταν ηλικίας 18-29 ετών.

Γράφημα 12. Σχέση με τη θρησκεία

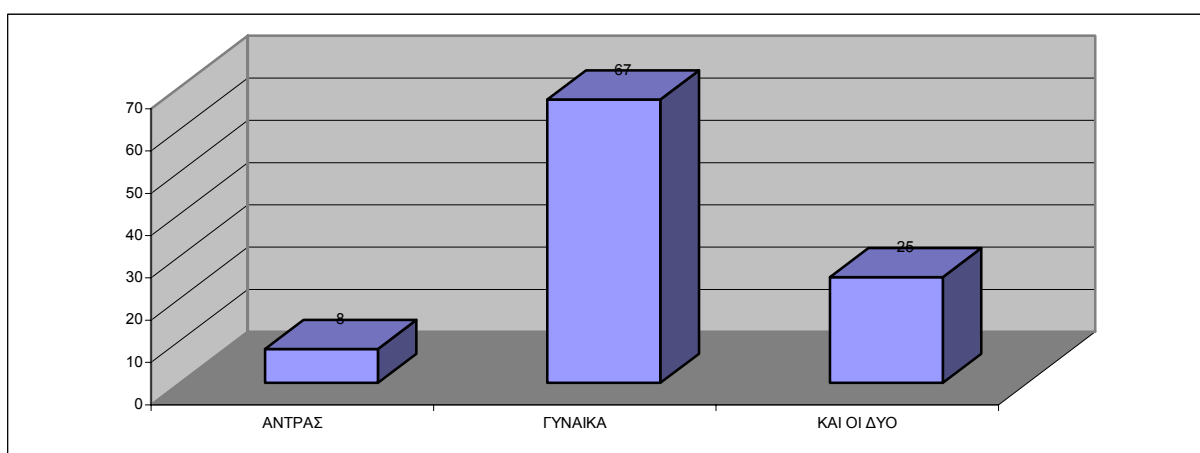
Όσον αφορά την **ερώτηση 7. Στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει την ευθύνη για:** Ακολουθεί μια σειρά από 22 προτάσεις στις οποίες οι ερωτώμενοι πρέπει να απαντήσουν ποιος κάνει τις συγκεκριμένες εργασίες μέσα στο σπίτι, αν δηλαδή τις κάνει η γυναίκα, ο άνδρας ή και οι δύο μαζί. Αξίζει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι επειδή το δείγμα μας είτε αποτελείτο από εργένηδες άνδρες ή φοιτητές αγόρια και κορίτσια, είτε εκπαιδευτικούς, είτε εργαζομένους στο Δημόσιο είτε άτομα τα οποία συζούσαν με τους/τις συντρόφους τους ή διαβίωναν με τους γονείς τους ή μόνα τους, υπήρξαν αρκετές ερωτήσεις – προτάσεις αναπάντητες³⁹. Μάλιστα στις περιπτώσεις που κάποιος ερωτώμενος ζούσε με τους γονείς του απαντούσε για το τι συμβαίνει στο σπίτι του το τι ακριβώς έκαναν οι γονείς του, εάν ζούσε μόνος του απαντούσε για ό,τι έκανε μόνος του ή αν συζούσε για όποιον-α τον βοηθούσε. Από αυτή την ερώτηση προέκυψε ένα πολύ σημαντικό στοιχείο σχετικά με τις δουλειές που μοιράζονται τα άτομα μέσα στην οικία τους στην καθημερινή τους ζωή.

Στην **ερώτηση 7.1 στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το πλύσιμο των πιάτων;**

Τα 100 άτομα απάντησαν ως εξής: Διαπιστώνεται ότι στο 67% η γυναίκα είναι εκείνη που πλένει τα πιάτα ενώ μόνο το 25% μοιράζεται αυτή την οικιακή δραστηριότητα. Συγκεκριμένα μόνο 5 Α και 3 Γ απάντησαν ότι πλένουν τα πιάτα οι

³⁹ Στις ερωτήσεις 7.12-7.14 ή και 7.15 που αφορά τα παιδιά και την οδήγηση σε οικογενειακές εκδρομές κάποιοι δεν την απάντησαν διότι δεν είχαν παιδιά ή αυτοκίνητο ή στην ερώτηση 7.9 κάποιοι δεν είχαν αυτοκίνητο ή γιατί πάνε το αυτοκίνητό τους για πλύσιμο σε συνεργεία καθαρισμού. Ακόμα κάποιοι πλήρωναν μια άλλη γυναίκα να τους κάνει τις δουλειές του σπιτιού ή κάποιοι δε θέλησαν να απαντήσουν σε περισσότερες τις μιας ερωτήσεις για προσωπικούς δικούς τους λόγους.

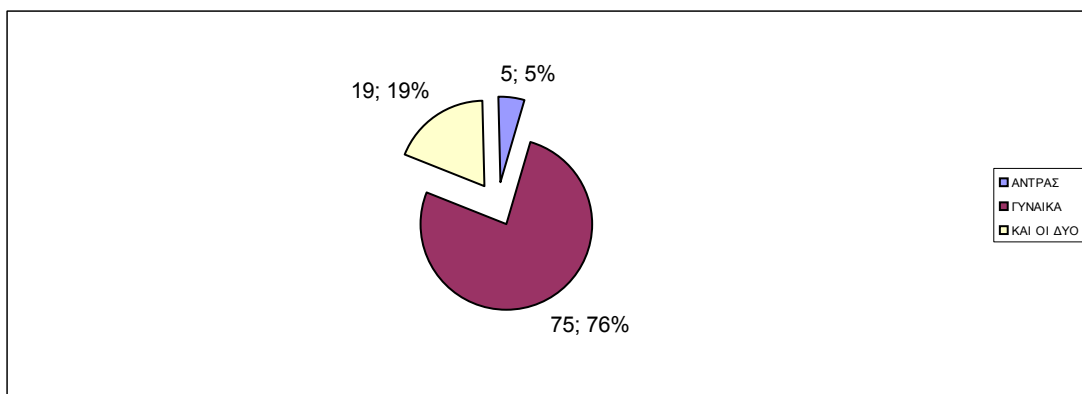
άνδρες και Διαπιστώθηκε για άλλη μια φορά ότι το πλύσιμο των πιάτων είναι γυναικεία υπόθεση. Πάντως το 25% (7 Α και 18 Γ)είναι ένα σημαντικό ποσοστό υποστήριξης της υπόθεσης ότι το πλύσιμο των πιάτων είναι από τις οικιακές εργασίες που μπορεί ένας άνδρας να προσφέρει ως βοήθεια στη γυναίκα του χωρίς να νιώσει ότι κάνει κάτι υποτιμητικό για τον ανδρισμό του. Από συζητήσεις που έγιναν κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου κάποιοι ανέφεραν ότι βοηθούν τη γυναίκα τους ή σύντροφό τους στο πλύσιμο των πιάτων όταν θεωρούσαν ότι είναι πολύ κουρασμένη για να κάνει και αυτή την εργασία μιας και κάνει όλες τις άλλες στο σπίτι. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι άνδρες έπλεναν τα πιάτα εναλλάξ με τη γυναίκα τους.

Γράφημα 13. Το πλύσιμο των πιάτων

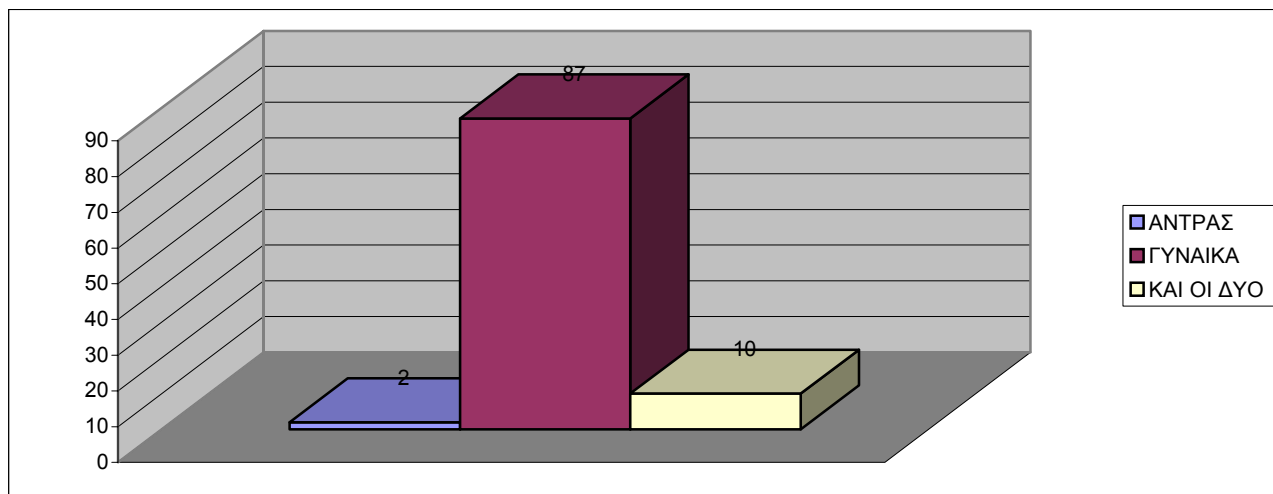
Στην **ερώτηση 7.2** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το μαγείρεμα;

Από το γράφημα 14 βγάζει κανείς το συμπέρασμα ότι το μαγείρεμα είναι άλλη μια οικιακή δραστηριότητα που αναλαμβάνει κυρίως η γυναίκα αφού μόνο 19 άτομα δηλαδή το 19,19% δηλώνουν ότι και οι δύο μαγειρεύουν στο σπίτι τους το φαγητό τους ενώ μόνο 5 (3 Α και 2Γ) αναφέρουν ότι ο άνδρας μαγειρεύει στο σπίτι.

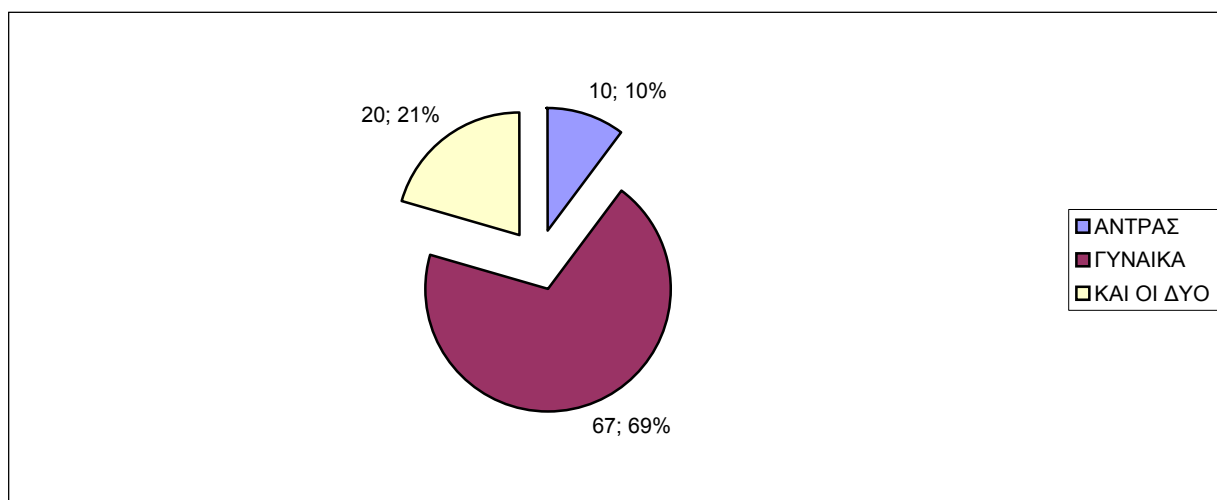
Γράφημα 14. Το μαγείρεμα

Στην **ερώτηση 7.3** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το σιδέρωμα; Διαπιστώνεται ότι 87 άτομα απάντησαν ότι στο νοικοκυριό τους η γυναίκα αναλαμβάνει το σιδέρωμα, ενώ μόνο 10 άτομα μοιράζονται αυτή τη δραστηριότητα και ακόμα μόνο 2 άνδρες ηλικίας 30-45 ετών σιδερώνουν μόνοι τους τα ρούχα τους

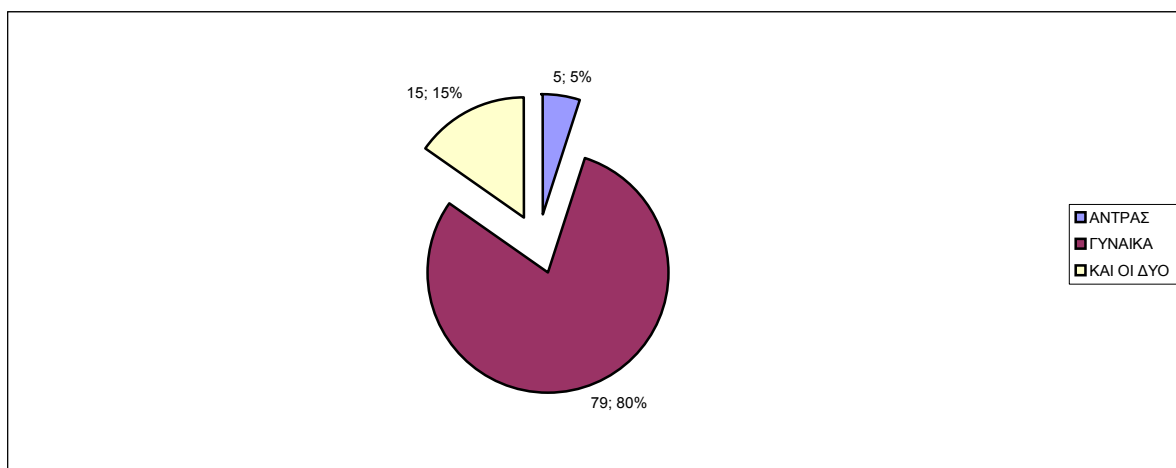
Γράφημα 15. Το σιδέρωμα

Στην **ερώτηση 7.4** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το άπλωμα των ρούχων; Μόνο το 20,21 % απλώνουν τα ρούχα και οι δύο (άνδρας και γυναίκα) ενώ η πλειονότητα του δείγματος το 67,69 % απαντάει ότι η γυναίκα αναλαμβάνει το άπλωμα των ρούχων. Θετική απάντηση στην επιλογή άνδρας έδωσαν 8 Άνδρες και 1 Γυναίκα ηλικίας 30-45 ετών καθώς και μια Γυναίκα ηλικίας 18-29 ετών.(10,10%). Σημειώνεται εδώ ότι τα ποσοστά επί τις 100 βγαίνουν δεκαδικοί διότι οι απαντήσεις δόθηκαν από 97 άτομα.

Γράφημα 16. Το άπλωμα των ρούχων

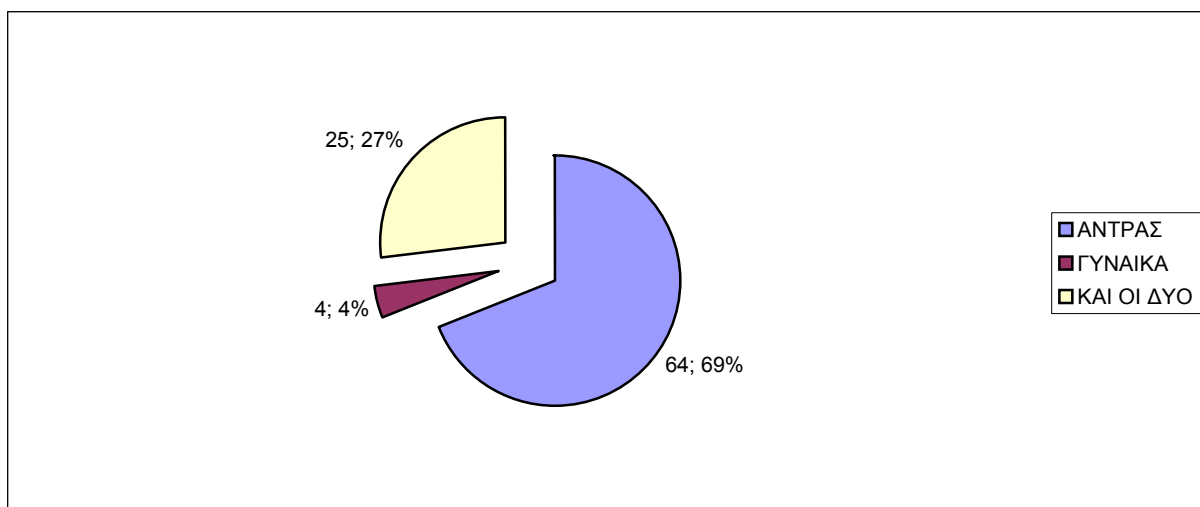
Στην **ερώτηση 7.5** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το πλύσιμο των ρούχων; Το 79,80 % (48 Γ-31 Α) απάντησε ότι το πλύσιμο των ρούχων το αναλαμβάνει η γυναίκα, το 15,15 % και οι δύο μαζί ενώ το 5,5 % επέλεξε την πρώτη επιλογή δηλαδή τον άνδρα. Είναι συντριπτικό το ποσοστό που απαντά ότι το πλύσιμο των ρούχων είναι γυναικεία υπόθεση. Στην ερώτηση αυτή απάντησαν 99 άτομα.

Γράφημα 17. Το πλύσιμο των ρούχων

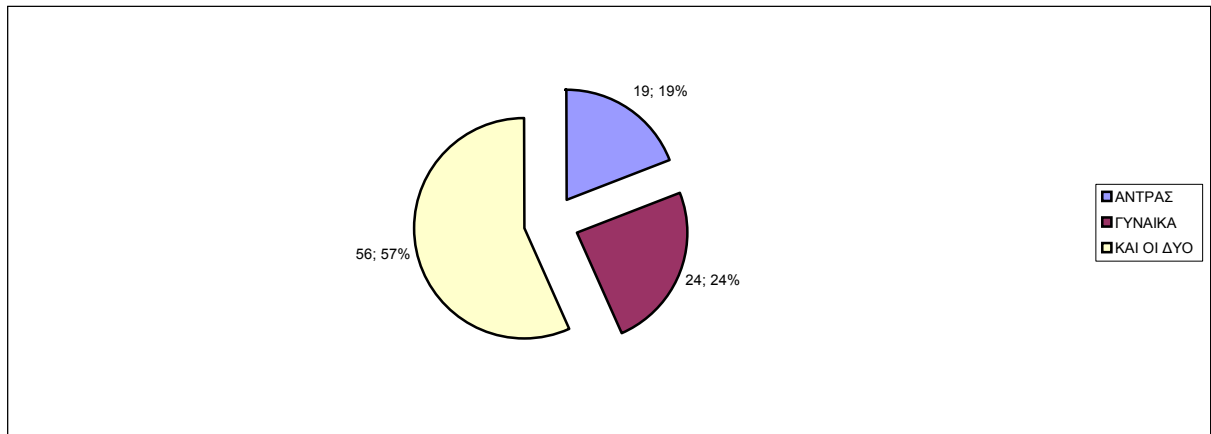
Στην **ερώτηση 7.6** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το βάψιμο του σπιτιού;

Το 64,69 % (35 Γ-29 Α) απάντησε ότι το βάψιμο του σπιτιού το αναλαμβάνει ο άνδρας, το 25,27 % υποστήριξε ότι και οι δύο μαζί βάφουν το σπίτι τους ενώ το 4,4 % επέλεξε τη δεύτερη επιλογή δηλαδή τη γυναίκα (4 Α-20 Γ). Είναι συντριπτικό το ποσοστό που απαντά ότι το βάψιμο του σπιτιού αποτελεί ανδρική οικιακή εργασία. Στην ερώτηση αυτή απάντησαν 93 άτομα.

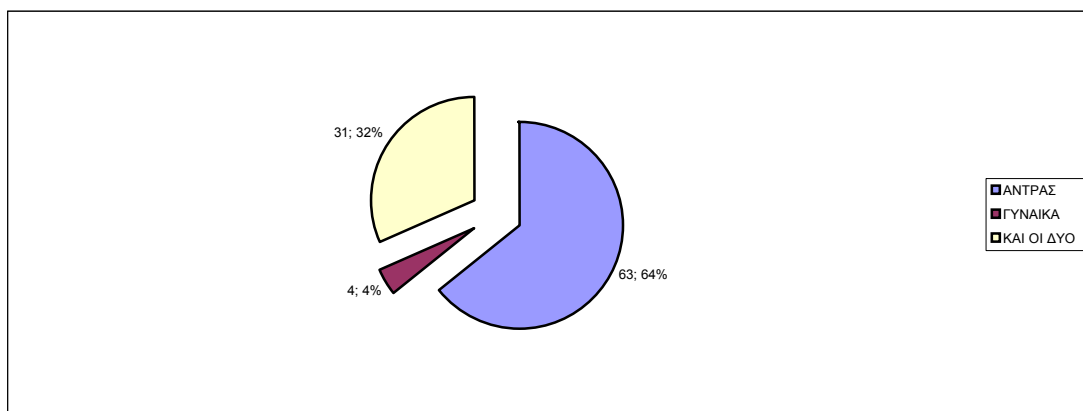
Γράφημα 18. Το βάψιμο του σπιτιού

Στην **ερώτηση 7.7** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει τα ψώνια (σούπερ μάρκετ); Το 19,19 % δηλαδή 12 Α και 7 Γ απάντησαν ότι ο άνδρας πηγαίνει να ψωνίσει στο σούπερ μάρκετ, το 24,24% απάντησε ότι τα ψώνια τα κάνει η γυναίκα ενώ το 56,57 % απάντησε ότι τα ψώνια είναι μια κοινή υποχρέωση-ανάγκη που τη μοιράζονται τα δύο φύλα που συμβιώνουν. Στην ερώτηση αυτή απάντησαν 99 άτομα.

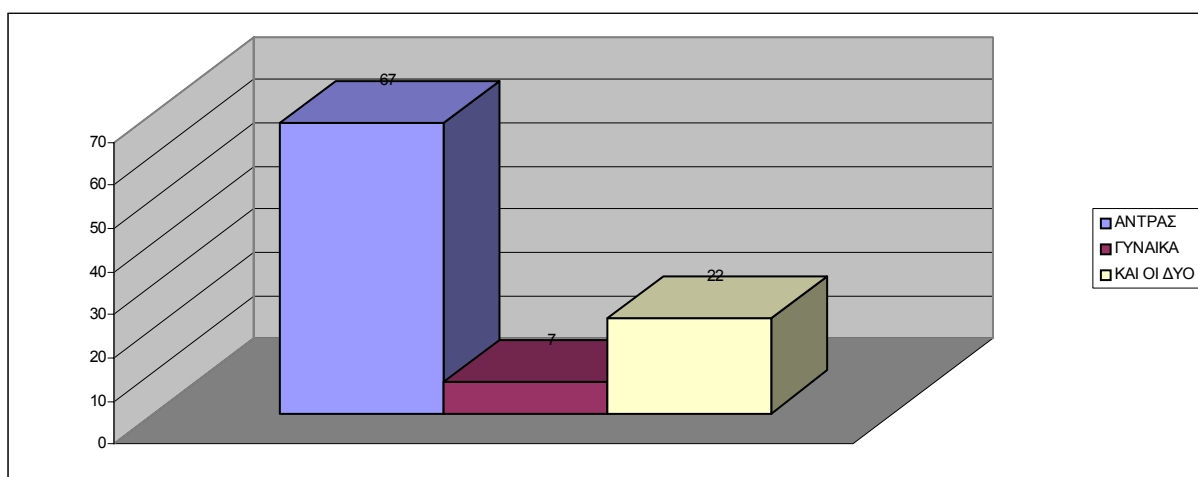
Γράφημα 19. Τα ψώνια στο σούπερ μάρκετ

Στην **ερώτηση 7.8** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει την πληρωμή του λογαριασμού όταν βγαίνετε έξω; απάντησαν 98 άτομα 38 άνδρες και 60 γυναίκες. Το 31,32 % δήλωσε ότι όταν βγαίνουν έξω πληρώνουν και οι δύο μαζί το λογαριασμό ενώ στο 63,64 % των ερωτώμενων πληρώνει ο άνδρας. Το στερεότυπο ότι ο άνδρας είναι κύριος όταν πληρώνει τις εξόδους με τη σύντροφο του συνεχίζει να υπάρχει αν και δεν έχει την ίδια ένταση όπως παλιότερα μιας και το 31,32% είναι πολύ σημαντικό ποσοστό. Τη δεύτερη επιλογή απάντησαν μόνο γυναίκες οι 2 ηλικίας 30-45 ετών και οι άλλες δύο ήταν ηλικίας 18-29 και 46-55 ετών

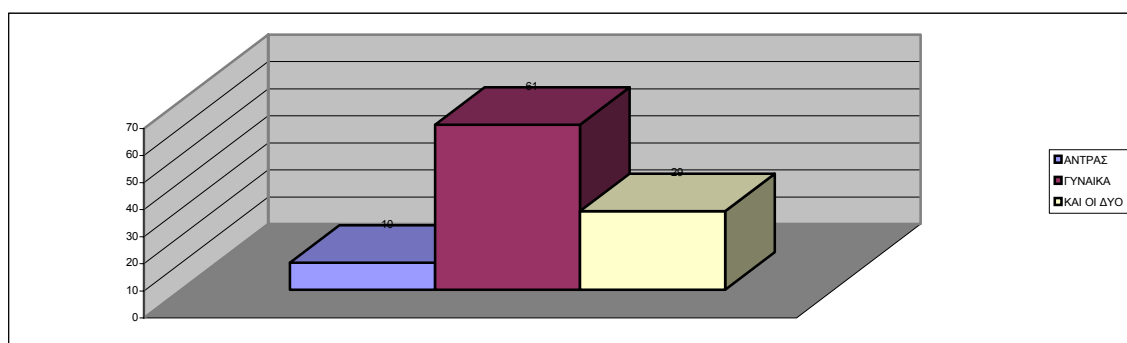
Γράφημα 20. Την πληρωμή του λογαριασμού όταν βγαίνετε έξω

Στην **ερώτηση 7.9** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το πλύσιμο του αυτοκινήτου; Στα 96 άτομα, το πλύσιμο του αυτοκινήτου το αναλαμβάνει κυρίως ο άνδρας όπως Διαπιστώθηκε από τις 67 (32 Α- 37 Γ) θετικές απαντήσεις που δόθηκαν στην επιλογή άνδρας ενώ μόνο 7 άτομα (1 Α-6 Γ) απάντησαν ότι το πλύσιμο του αυτοκινήτου το αναλαμβάνει η γυναίκα ενώ 22 άτομα (5 Α-17 Γ) απάντησαν ότι και αυτή είναι μια υποχρέωση που τη μοιράζονται τα δύο φύλα.

Γράφημα 21. Το πλύσιμο του αυτοκινήτου

Στην **ερώτηση 7.10** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει τη διακόσμηση του σπιτιού; δόθηκαν 100 απαντήσεις. Συνεπώς το 61% απάντησε ότι η γυναίκα διακοσμεί το σπίτι, το 10% που το αποτελούν 9 Α και 1 Γ επέλεξε την επιλογή άνδρας και το 29 % δήλωσε ότι η διακόσμηση του σπιτιού γίνεται και από τους δύο.

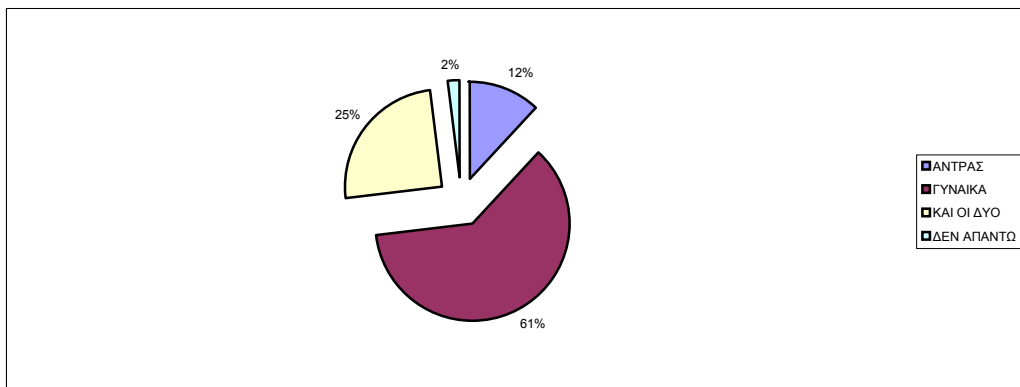

Γράφημα 22. Τη διακόσμηση του σπιτιού

Στην **ερώτηση 7.11** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το σκούπισμα με ηλεκτρική σκούπα;

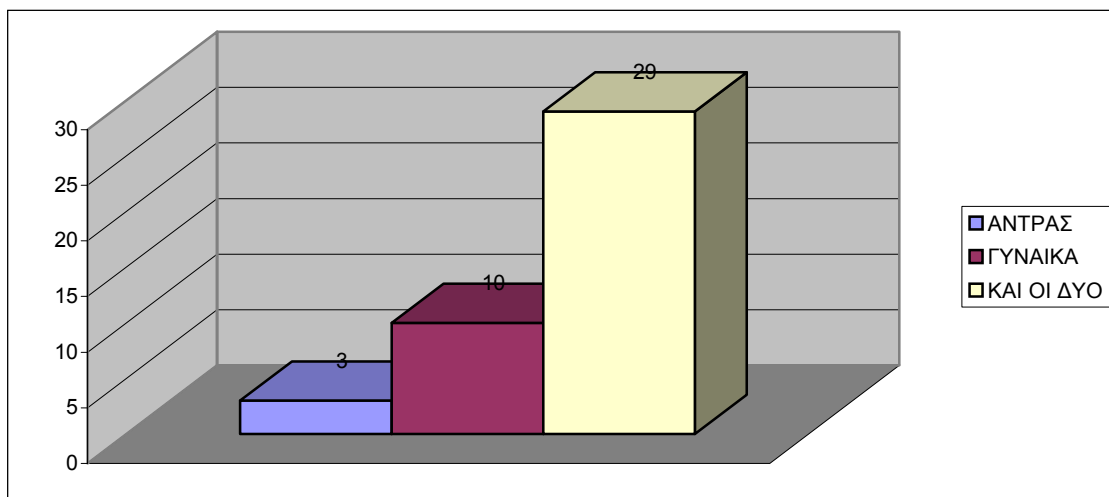
Σύμφωνα με το παρακάτω γράφημα, το 61% των απαντήσεων επέλεξε τη δεύτερη επιλογή δηλαδή δήλωσε ότι το σκούπισμα με ηλεκτρική σκούπα είναι γυναικεία δουλειά καθώς και το 25% δήλωσε ότι το σκούπισμα με την ηλεκτρική

σκούπα είναι μια εργασία που τη μοιράζονται και τα δύο φύλα. Στο γράφημά φαίνεται και το ποσοστό που δεν απάντησε στην ερώτηση το οποίο αντιστοιχεί στο 2%. Ακόμα το 12 % που αντιστοιχεί σε 9 Α και 3 Γ δήλωσε ότι το σκούπισμα το αναλαμβάνει ο άνδρας το σπιτιού.

Γράφημα 23. Το σκούπισμα με ηλεκτρική σκούπα

Στην ερώτηση 7.12 στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει να πάει τα παιδιά στο γιατρό; Από τα 100 άτομα απάντησαν μόνο τα 42. Συγκεκριμένα η πλειονότητα δήλωσε ότι και οι δύο γονείς πάνε μαζί τα παιδιά τους στο γιατρό, ακολουθεί στη συνέχεια η επιλογή γυναίκα από 10 άτομα ενώ μόνο 3 άνδρες απάντησαν ότι πάνε εκείνοι τα παιδιά τους στο γιατρό.

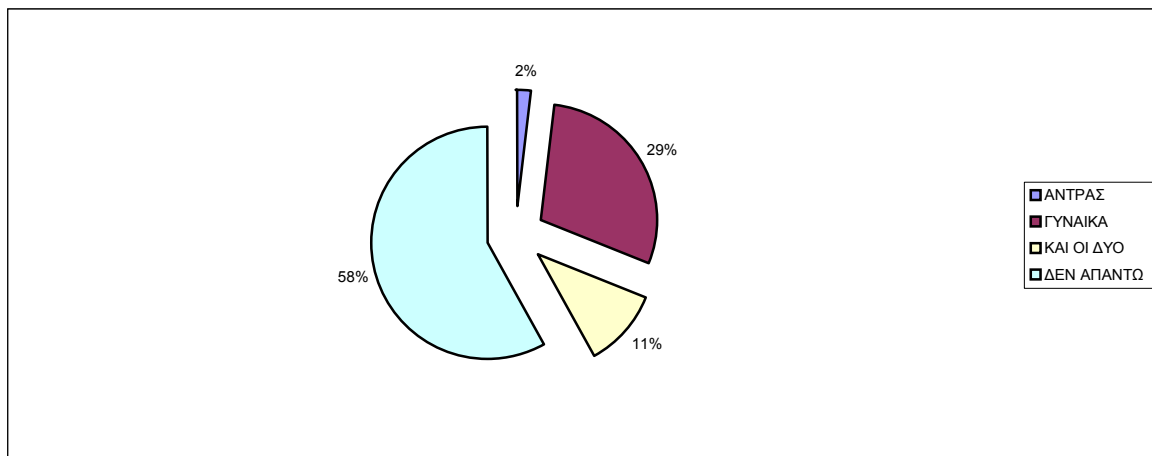

Γράφημα 24. Να πάει τα παιδιά στο γιατρό

Στην ερώτηση 7.13 στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει να διαβάσει τα παιδιά για το σχολείο; Από τα 100 άτομα και πάλι απάντησαν τα 42 όποτε το 58% του δείγματος δεν απάντησε⁴⁰. Το 29% δήλωσε ότι η γυναίκα είναι εκείνη

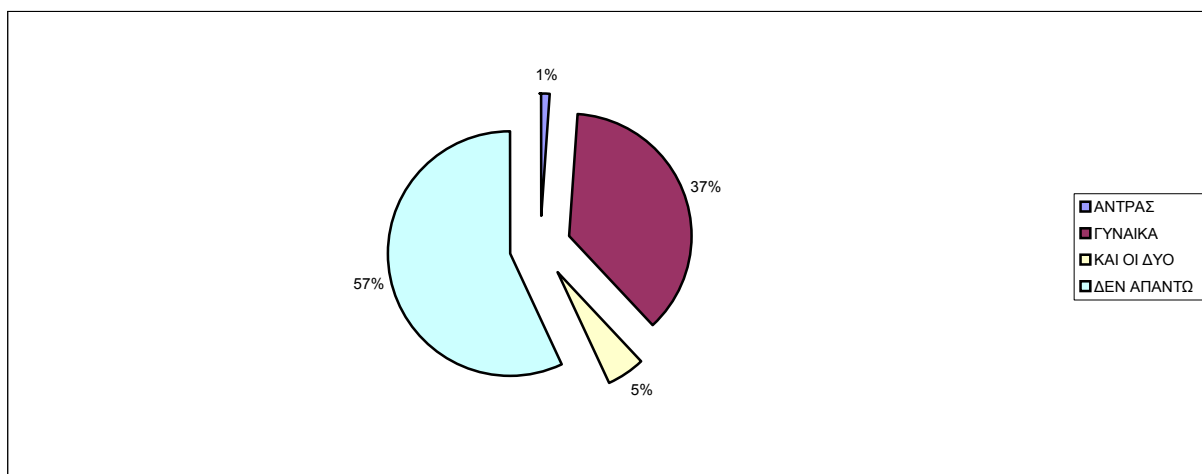
⁴⁰ Θεωρήθηκε χρήσιμο να παρασταθεί και το ποσοστό που δεν απάντησε στο γράφημα με την επιλογή δεν απαντώ, αν και αυτή η επιλογή δεν υπάρχει στο ερωτηματολόγιο καθώς οι ερωτώμενοι έπρεπε να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις.

που διαβάζει τα παιδιά της για να πάνε στο σχολείο ενώ μόνο το 2% έδωσε ως απάντηση τον άνδρα.(1 Α-1Γ).

Γράφημα 25. Να διαβάσει τα παιδιά για το σχολείο

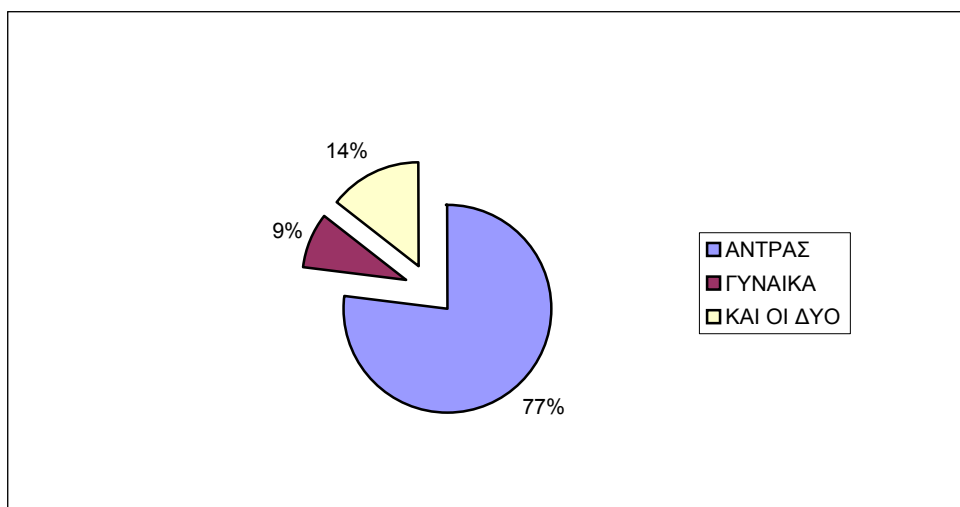
Στην **ερώτηση 7.14** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει την αγορά των ρούχων για τα παιδιά; απάντησαν 43 άτομα. Μάλιστα, απάντησε και ένα άτομο που δεν έχει το ίδιο παιδιά όμως απάντησε σχετικά με το τι συνέβαινε στην οικογένειά του. Το 37% απάντησε ότι την αγορά των παιδικών ρούχων την αναλαμβάνει η γυναίκα ενώ μόνο το 5% απάντησε ότι και οι δύο γονείς πάνε μαζί για τα ψώνια των ρούχων των παιδιών τους.

Γράφημα 26. Την αγορά ρούχων για τα παιδιά

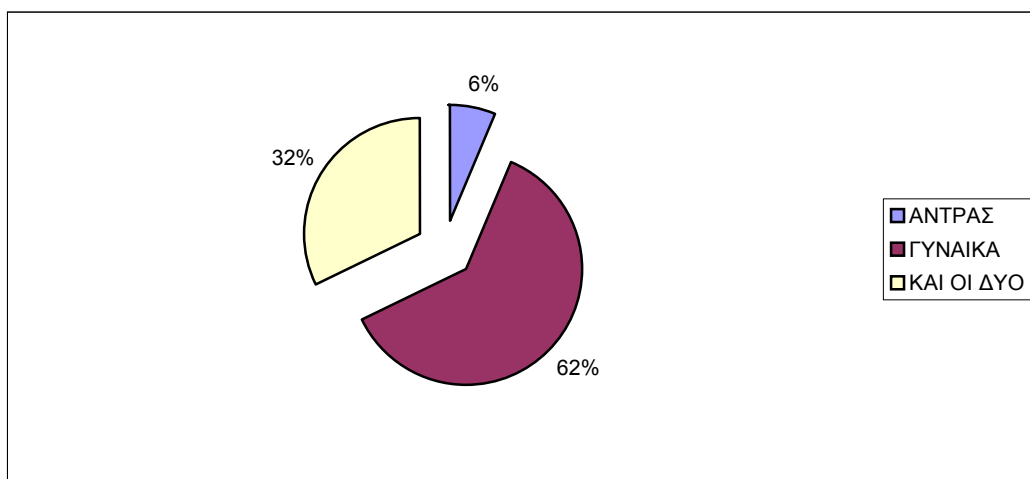
Στην **ερώτηση 7.15** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει να οδηγήσει το αυτοκίνητο στις οικογενειακές εκδρομές; Το 77% (53 Α-16 Γ) απάντησε ότι ο άνδρας είναι εκείνος που οδηγεί το αυτοκίνητο στις οικογενειακές εκδρομές ενώ μόνο το 9% (5 Γ- 1 Α) έδωσε ως απάντηση τη γυναίκα καθώς το 14 % (3 Α-7 Γ) απάντησε

ότι και οι δύο οδηγούν το αυτοκίνητο στις οικογενειακές τους εξορμήσεις. Στην ερώτηση αυτή απάντησαν 69 άτομα.

Γράφημα 27. Οδήγηση του αυτοκινήτου σε εκδρομές

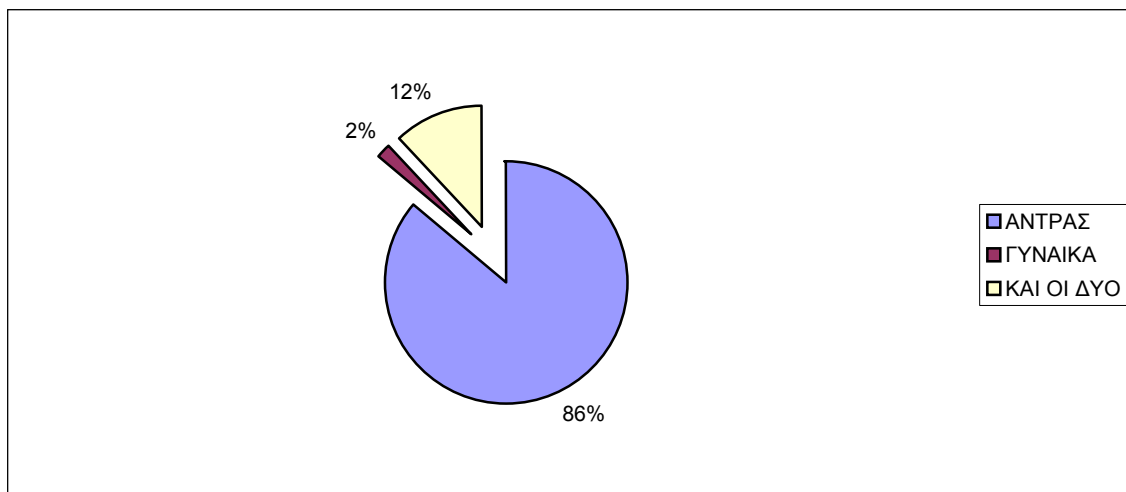
Στην **ερώτηση 7.16** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει να αποφασίσει για το φαγητό; το 62% των 96 ερωτώμενων που απάντησε σε αυτή την ερώτηση δήλωσε ότι η γυναίκα αποφασίζει. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 22 Α και 37 Γ. Το 32% απάντησε ότι η απόφαση για το φαγητό παίρνεται και από τον άνδρα και από τη γυναίκα μέσα στην οικογένεια ενώ μόνο το 6% έδωσε ως απάντηση τον άνδρα. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 5 Α και σε 1 Γ.

Γράφημα 28. Απόφαση για το φαγητό

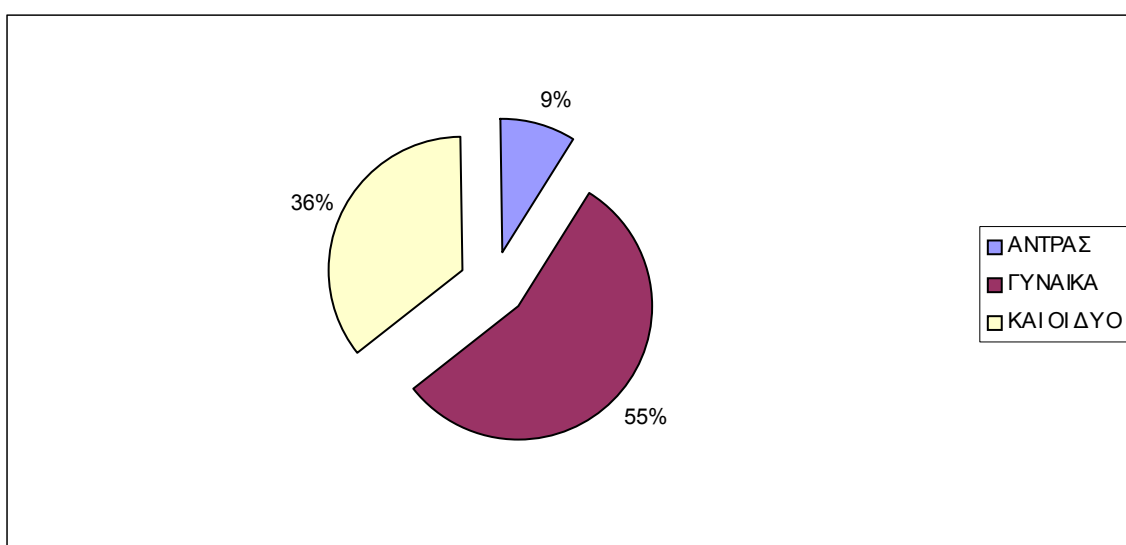
Στην **ερώτηση 7.17** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει τις τεχνικές βλάβες του σπιτιού; απάντησαν 93 άτομα. Το 86 % (37 Α- 43 Γ) των ατόμων

αυτών δήλωσαν ότι τις τεχνικές βλάβες του σπιτιού τις αναλαμβάνει ο άνδρας ενώ μόνο ένα 2% έδωσε ως απάντηση τη γυναίκα (Γυναίκες ηλικίας 30-45 και 46-55 ετών). Ένα άτομο σημείωσε ότι τις τεχνικές βλάβες του σπιτιού τις αναλαμβάνει ειδικός, οπότε δεν έδωσε απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση. Το 12 % έδωσε ως απάντηση και οι δύο το οποίο ποσοστό αντιστοιχεί σε 11 άτομα (1Α– 10Γ).

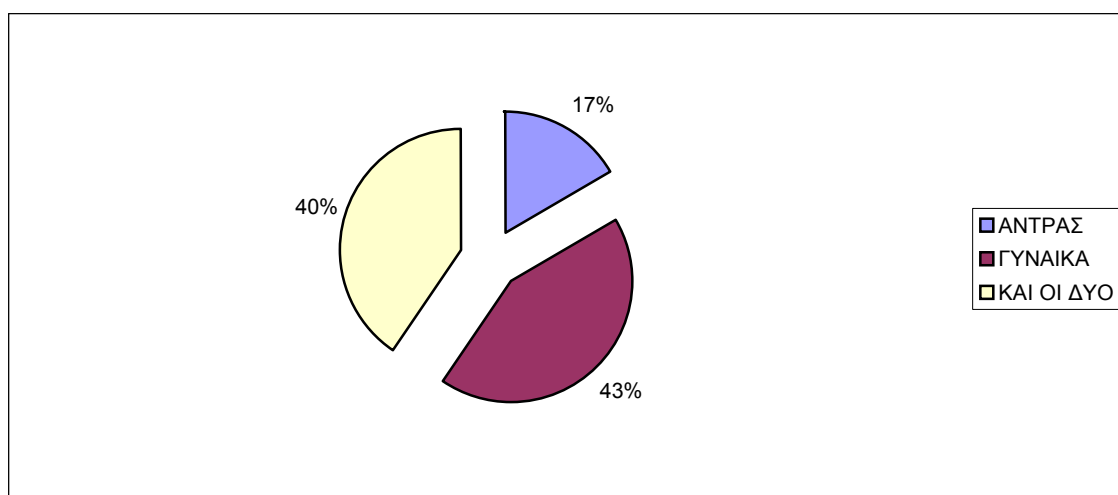
Γράφημα 29. Ανάλυση των Τεχνικών βλαβών του σπιτιού

Στην **ερώτηση 7.18** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει να καθαρίσει το τραπέζι; Απάντησαν 98 άτομα. Η επιλογή Άνδρας δέχτηκε 9 επιλογές. Συγκεκριμένα απάντησαν 8 Α και 1 Γ (9%). Οι 7 Α και η Γυναίκα ήταν ηλικίας 30-45 ετών ενώ ο άλλος άνδρας ήταν ηλικίας 18-29 ετών. Η επιλογή Γυναίκα δέχτηκε 54 απαντήσεις από 17 Α και 37 Γ.(55%) ενώ το 36% δηλαδή 13 Α και 22 Γ απάντησαν ότι το καθάρισμα του τραπεζιού γίνεται και από τους δύο.

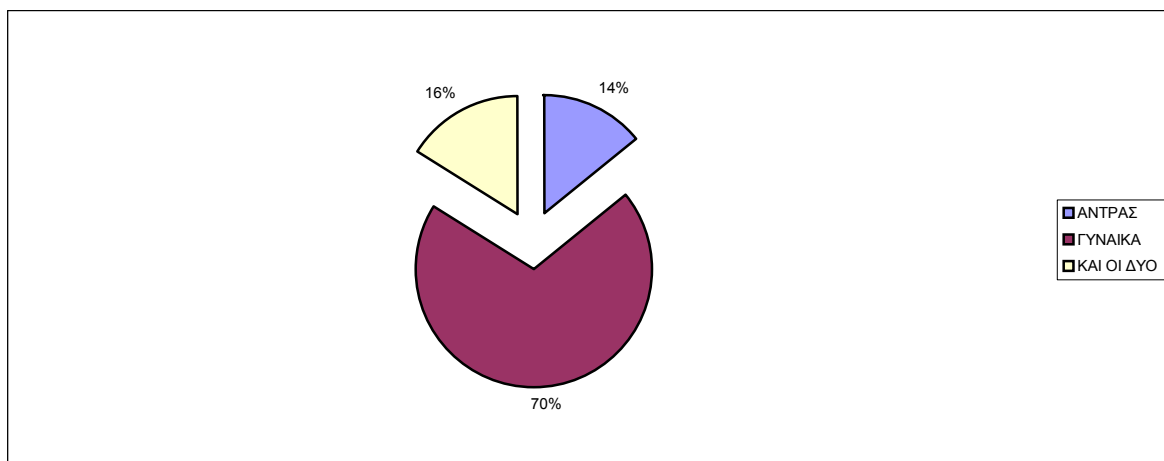
Γράφημα 30. Το καθάρισμα του τραπεζιού

Στην **ερώτηση 7.19** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει τις συγκεντρώσεις γονέων/ δασκάλων ; Διαπιστώθηκε ότι το 43% (5Α –13Γ) του δείγματος που είναι σε αυτή την ερώτηση είναι 42 άτομα απάντησε ότι η γυναίκα είναι εκείνη που αναλαμβάνει να παρευρίσκεται στις συγκεντρώσεις γονέων/δασκάλων ενώ μεγάλο είναι και το ποσοστό (40%: 11Α–6Γ) που δηλώνει ότι και οι δύο γονείς πηγαίνουν σε αυτές τις συγκεντρώσεις ως ένδειξη μοιράσματος της υποχρέωσης αυτής αλλά και του ενδιαφέροντος προς τα παιδιά τους. Το 17 % (3Α-4Γ) απάντησε ότι ο άνδρας αναλαμβάνει αυτή την υποχρέωση. Πρέπει να συμφωνήσουμε όλοι ότι το 40% είναι ένα πολύ καλό ποσοστό όσον αφορά αυτή την οικογενειακή δραστηριότητα διότι αν και η γυναίκα έχει αναλάβει τις περισσότερες υποχρεώσεις των παιδιών η συγκεκριμένη υποχρέωση φαίνεται να αποτελεί και κοινό ενδιαφέρον ανάμεσα στο ζευγάρι.

Γράφημα 31. Συγκεντρώσεις γονέων/δασκάλων

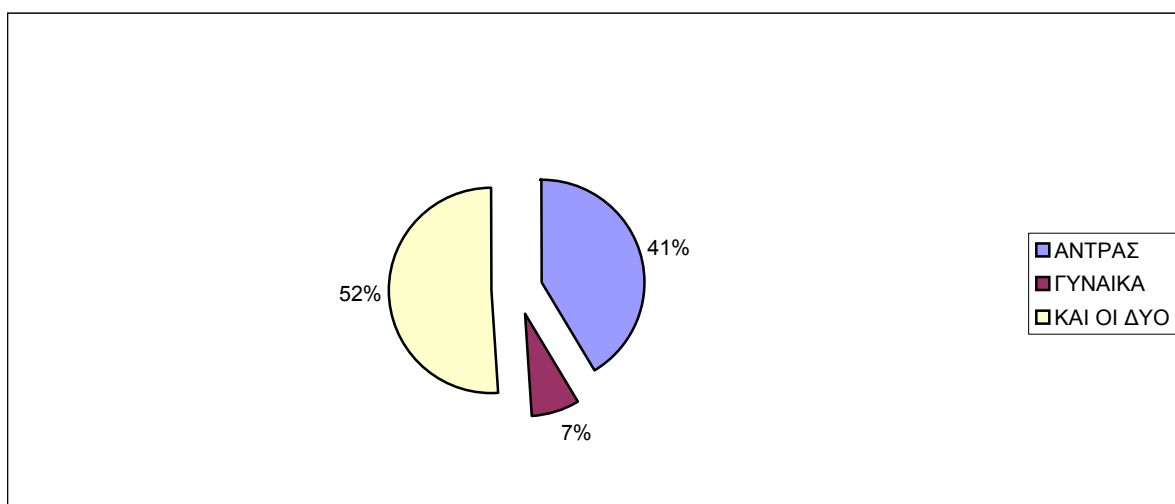
Στην **ερώτηση 7.20** στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το στρώσιμο των κρεβατιών; Απάντησαν 99 άτομα. Το 70 % επέλεξε τη γυναίκα ως εκείνο το άτομο που έχει αναλάβει το στρώσιμο των κρεβατιών και το οποίο ποσοστό αντιστοιχεί σε 21 Άνδρες και 48 γυναίκες. Το 16 % (5 Α – 11 Γ) απάντησε ότι αυτή την οικιακή δραστηριότητα τη μοιράζονται τα δύο φύλα ενώ το 14 % (12 Α-2Γ) δήλωσαν ότι ο άνδρας είναι εκείνος που στρώνει τα κρεβάτια. Παρατηρήθηκε ότι στις 14 απαντήσεις οι 12 είναι Ανδρών.

Γράφημα 32. Το στρώσιμο των κρεβατιών

Στην ερώτηση 7.21 στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το χαρτζιλίκι των παιδιών;

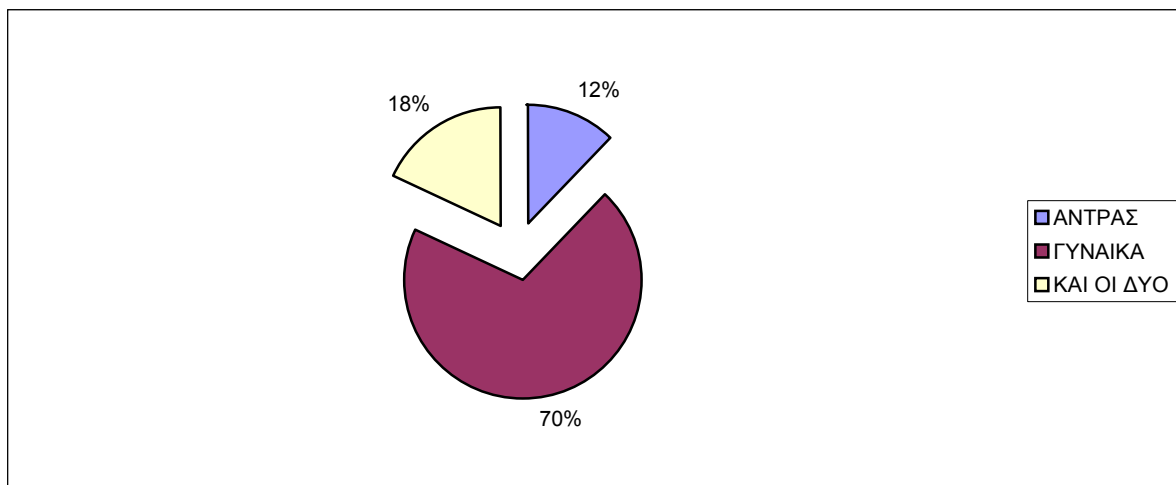
Στην ερώτηση αυτή απάντησαν 41 άτομα από τα οποία το 52% (21 άτομα: 7Α-14 Γ) απάντησε ότι και οι δύο γονείς δίνουν χαρτζιλίκι στα παιδιά τους γεγονός που μετράει σημαντικά σαν στοιχείο στην έρευνά μας μιας και το μέχρι στιγμής στερεότυπο ήταν να δίνει μόνο ο πατέρας χαρτζιλίκι στα παιδιά ως εκείνος που θεωρείται η βάση της οικονομικής δομής της οικογένειας ή αλλιώς το άτομο εκείνο που αποφασίζει για τη διευθέτηση των οικονομικών ζητημάτων του σπιτιού. Το 41% (12 Α-6 Γ) είναι το ποσοστό που υποστηρίζει αυτό το στερεότυπο ενώ μόνο το 7% απάντησε ότι η γυναίκα είναι εκείνη που έχει αναλάβει το χαρτζιλίκι των παιδιών και που αποτελείται από 4 γυναίκες ηλικίας 30-45 και 46-55 ετών.

Γράφημα 33. Το χαρτζιλίκι των παιδιών

Στην ερώτηση 7.22 στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει το σφουγγάρισμα; Απάντησαν 99 άτομα από τα οποία το 70 % (24 Α- 45 Γ) υποστήριξε ότι το σφουγγάρισμα είναι γυναικεία εργασία ενώ το 18 % (3 Α- 15Γ) δήλωσε ότι

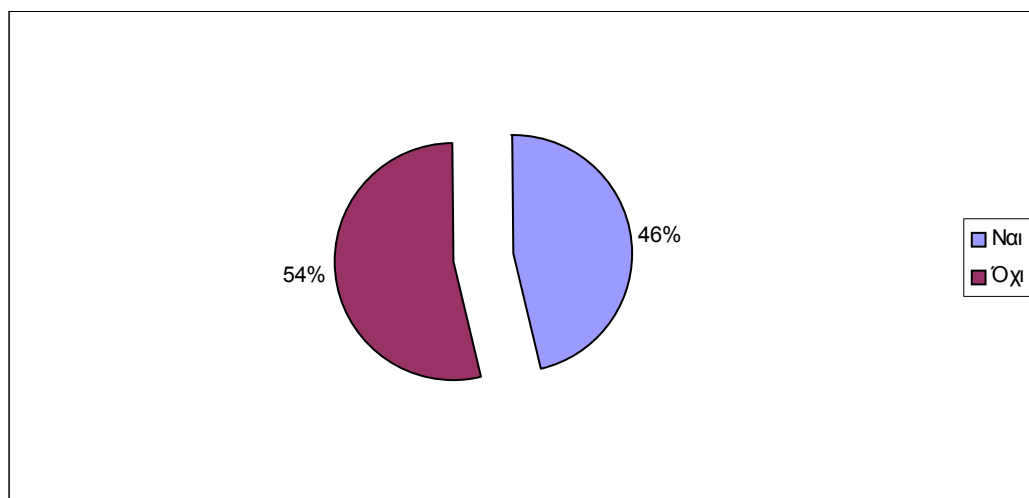
είναι μια οικιακή δραστηριότητα την οποία μοιράζονται τα δύο φύλα ενώ το 12 % (11 Α-1Γ) δήλωσε ότι το σφουγγάρισμα γίνεται από τον άνδρα. Μάλιστα, το 12% αποτελείται κατά το πλείστον από άνδρες. Από τη μέχρι τώρα περιγραφή του δείγματος τις περισσότερες οικιακές δραστηριότητες της επωμίζεται η γυναίκα αν και έχουν γίνει κάποια σημαντικά βήματα προόδου ανάμεσα στα ζευγάρια ως προς το μοίρασμα κάποιων οικογενειακών υποχρεώσεων.

Γράφημα 34. Το σφουγγάρισμα

Στην **ερώτηση 8. Πιστεύετε ότι το παραδοσιακό πρότυπο "η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά" συνεχίζει να υφίσταται στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια;**

Το 54% (17 Α-37 Γ) απαντάει ότι το παραδοσιακό πρότυπο – ρητό "η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά" συνεχίζει να υφίσταται στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια ενώ το 46% (21 Α-25 Γ) απαντά όχι.

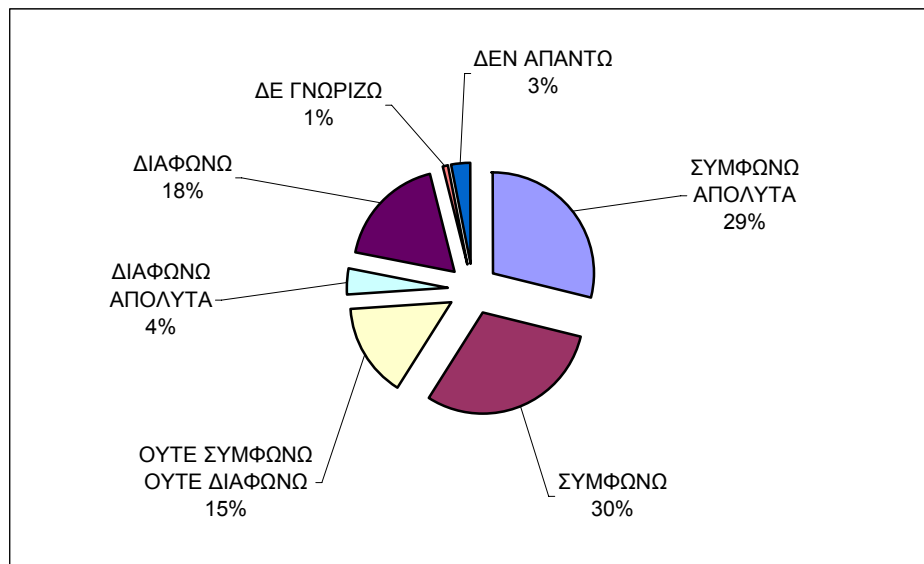

Γράφημα 35. Ύπαρξη παραδοσιακού προτύπου νοικοκυράς

Η ερώτηση 9. Θα ήθελα να σημειώσετε για κάθε μια από τις παρακάτω απόψεις πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε: αποτελείται από 12 προτάσεις στις οποίες οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να δώσουν απαντήσεις. Η μορφή των απαντήσεων της κάθε φορά ερώτησης-πρότασης αποτελεί κλίμακα Λίκερτ⁴¹ (Likert) η οποία είναι η πιο διαδεδομένη κλίμακα στην κοινωνική έρευνα και έχει ως στόχο τη μέτρηση στάσεων ή απόψεων. Οι δυνατές απαντήσεις έχουν σταθερή μορφή τύπου: Συμφωνώ Απόλυτα, Συμφωνώ, Ούτε Συμφωνώ Ούτε διαφωνώ, Διαφωνώ απόλυτα Διαφωνώ, Δε γνωρίζω, Δεν απαντώ.

Ερώτηση 9.1 Οι νοικοκυρές θα πρέπει να αμείβονται από το κράτος για την εργασία που προσφέρουν στο σπίτι.

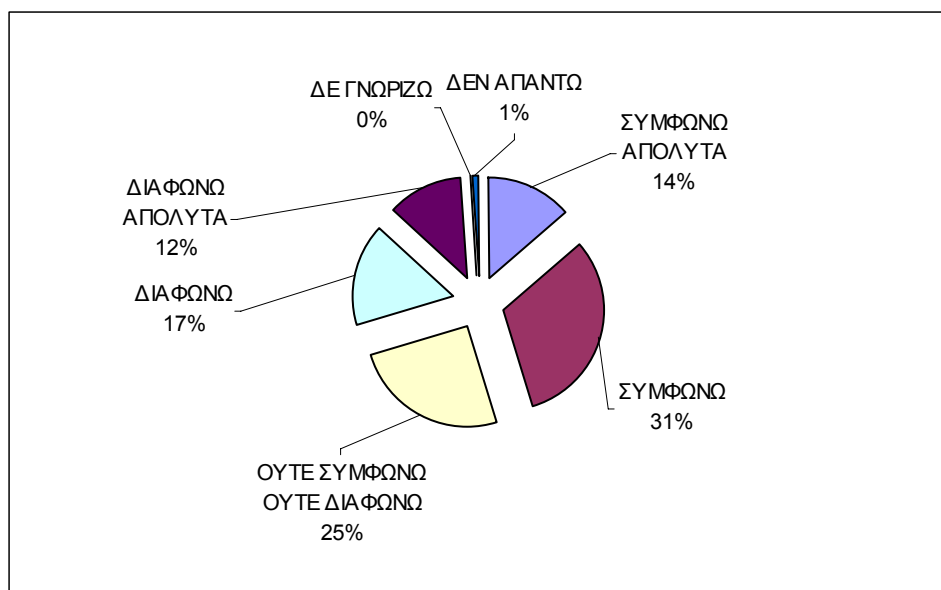
Διαπιστώθηκε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων καταλαμβάνουν οι επιλογές : Συμφωνώ απόλυτα και Συμφωνώ με ποσοστά 29 % (5Α και 24Γ) και 30% (6Α και 24Γ) αντίστοιχα. Το 15% (7Α και 8 Γ) απάντησαν ότι ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν. Το 18% (14Α και 4 Γ) Διαφωνεί , το 4% (4 Α) Διαφωνεί απόλυτα ενώ μόνο 1 γυναίκα δε γνωρίζει και το 3% (2 Α και 1Γ) σημείωσε την επιλογή δεν απαντώ.

Γράφημα 36. Αμοιβή νοικοκυρών για την προσφορά οικιακή εργασίας

⁴¹ Ο Rensis Likert πρότεινε μια απλή τεχνική δια της οποίας οι ερωτώμενοι καλούνται να τοποθετηθούν στο βαθμό που συμφωνούν ή διαφωνούν σχετικά με μια σειρά από θέματα που αντιπροσωπεύουν ένα γενικότερο φαινόμενο. (R.Likert, “ A Technique for the measurement of attitudes”, Archives of Psychology, no.140, 1932, στο Κυριαζή Ν.1999)

Στην επόμενη πρόταση **9.2** Τα παιδιά θα πρέπει να παίρνουν μόνο το επώνυμο του πατέρα Παρατηρήθηκε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων καταλαμβάνουν οι επιλογές: Συμφωνώ και ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ με ποσοστά 31 % (17Α και 14 Γ) και 25% (4Α και 21Γ) αντίστοιχα. Το 14% (10Α και 4 Γ) απάντησε ότι Συμφωνεί Απόλυτα. Το 12% (4Α και 8 Γ) Διαφωνεί Απόλυτα , το 17% (3Α και 14 Γ) Διαφωνεί ενώ μόνο 1 γυναίκα σημείωσε την επιλογή δεν απαντώ.

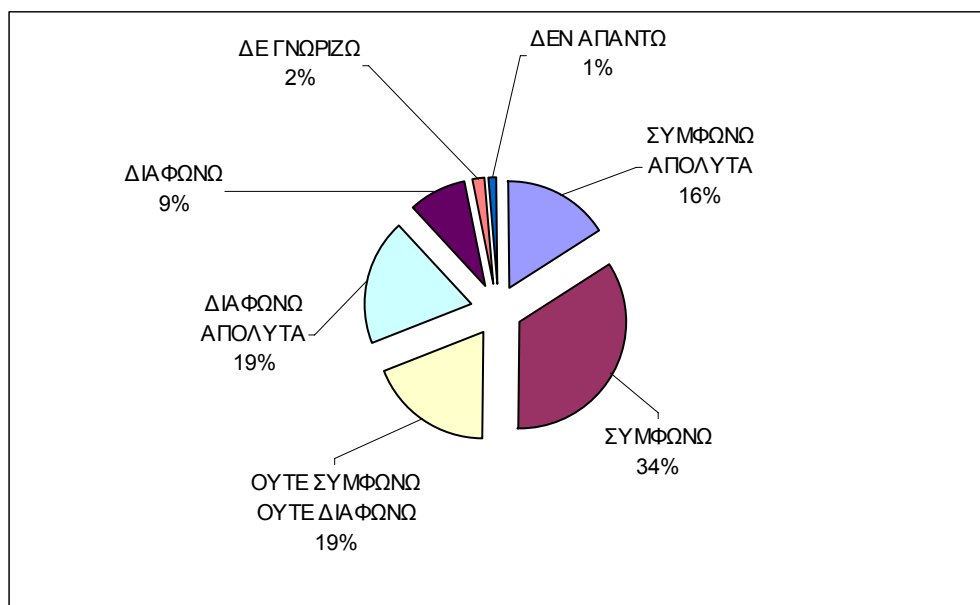

Γράφημα 37. Το επίθετο του πατέρα

Στην επόμενη πρόταση **9.3** Οι γυναίκες είναι πιο ικανές στη φροντίδα των ηλικιωμένων

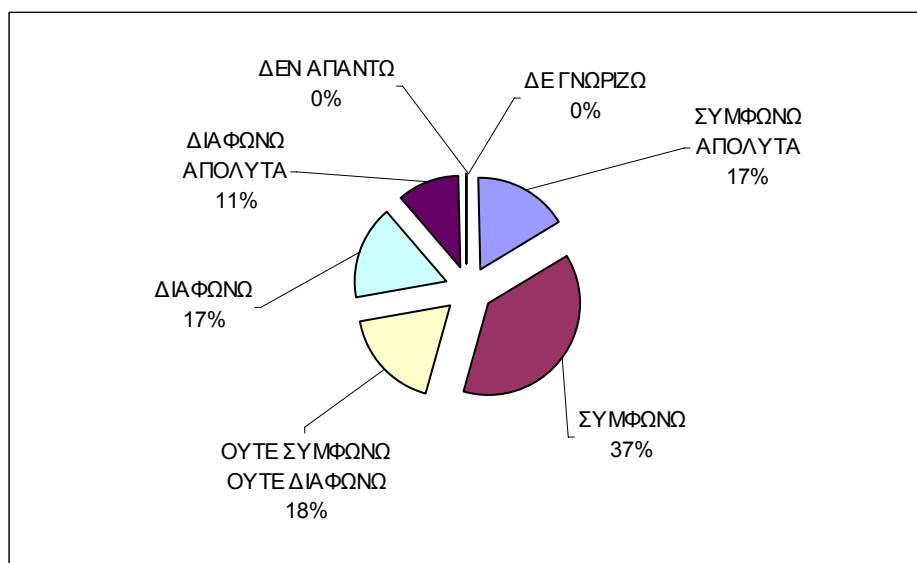
Παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων καταλαμβάνει η επιλογή: Συμφωνώ (34 % : 19Α και 15 Γ) και ακολουθούν οι επιλογές Διαφωνώ Απόλυτα με 19%

(7Α και 12Γ) και Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ με το ίδιο ποσοστό αντίστοιχα (2Α και 17Γ) . Το 16% (6Α και 10 Γ) απάντησε ότι Συμφωνεί Απόλυτα. Το 9% (4Α και 5 Γ) απάντησε ότι Διαφωνεί , το 2 % (2Γ) σημείωσαν την επιλογή Δε γνωρίζω ενώ μόνο 1 γυναίκα σημείωσε την επιλογή δεν απαντώ.

Γράφημα 38.Φροντίδα των ηλικιωμένων από τις γυναίκες

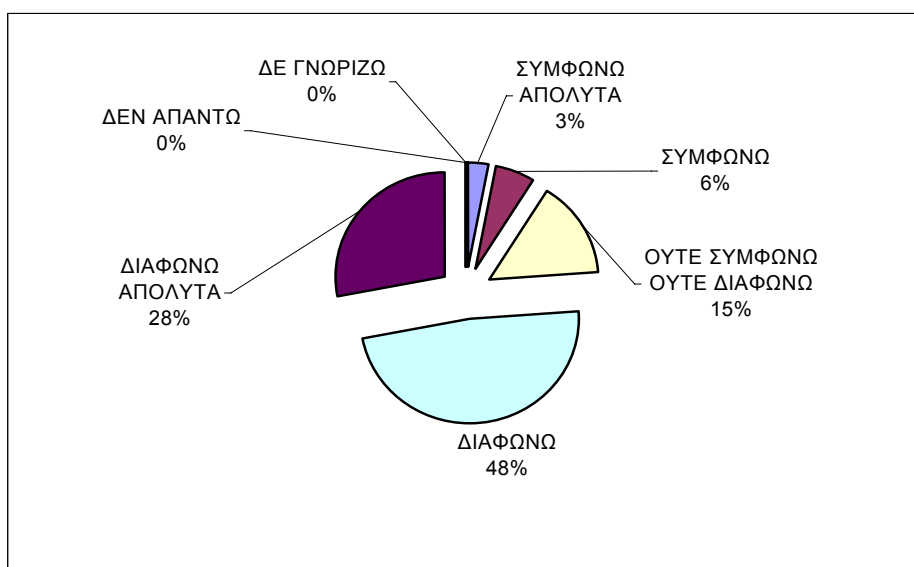
Στην επόμενη πρόταση **9.4** Ορισμένες δουλειές του σπιτιού είναι γυναικείες και άλλες ανδρικές Σύμφωνα με το γράφημα 39 παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων καταλαμβάνει η επιλογή: Συμφωνώ (37 % : 14Α και 23 Γ) και ακολουθούν οι επιλογές: Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ με ποσοστό 18% (7Α και 11Γ), Διαφωνώ με 17% (7Α και 12Γ) , Διαφωνώ Απόλυτα με 11% (3Α και 8 Γ) και Συμφωνεί Απόλυτα με 17 % (4Α και 13 Γ). Οι επιλογές Δεν Απαντώ και Δε γνωρίζω δεν επιλέχθηκαν από κανένα ερωτώμενο.

Γράφημα 39.Διαχωρισμός οικιακών δουλειών σε γυναικείες και ανδρικές

Στην επόμενη πρόταση **9.5** Το διάβασμα των παιδιών είναι κυρίως ευθύνη της γυναίκας

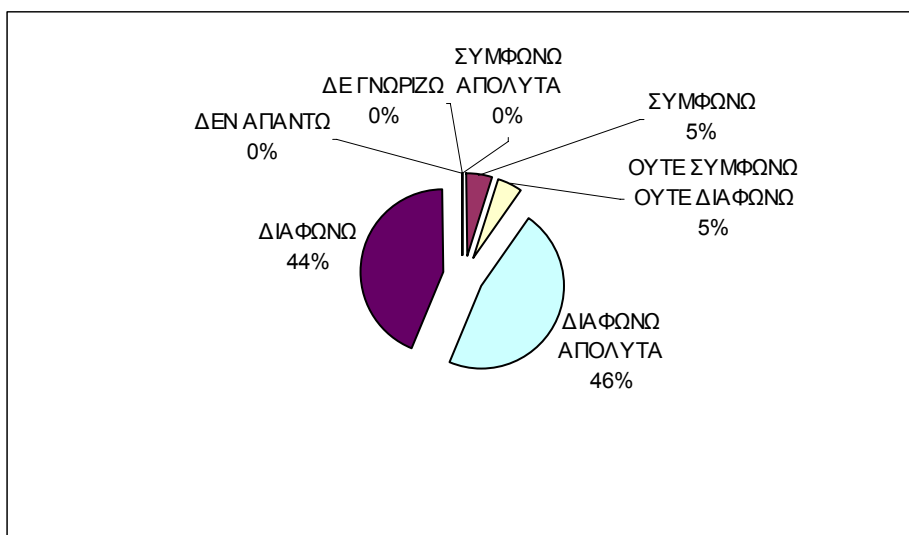
Σύμφωνα με το παρακάτω γράφημα παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων καταλαμβάνει η επιλογή Διαφωνώ (48 % : 18Α και 30 Γ) και ακολουθούν οι επιλογές: Διαφωνώ Απόλυτα με 28%(12 Α και 16 Γ), Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ με ποσοστό 15% (5Α και 10Γ) και τέλος η επιλογή Συμφωνώ Απόλυτα από το 3 % (2Α και 1 Γ). Οι επιλογές Δεν Απαντώ και Δε γνωρίζω δεν επιλέχθηκαν από κανένα ερωτώμενο.

Γράφημα 40. Το διάβασμα των παιδιών ως ευθύνη της γυναίκας

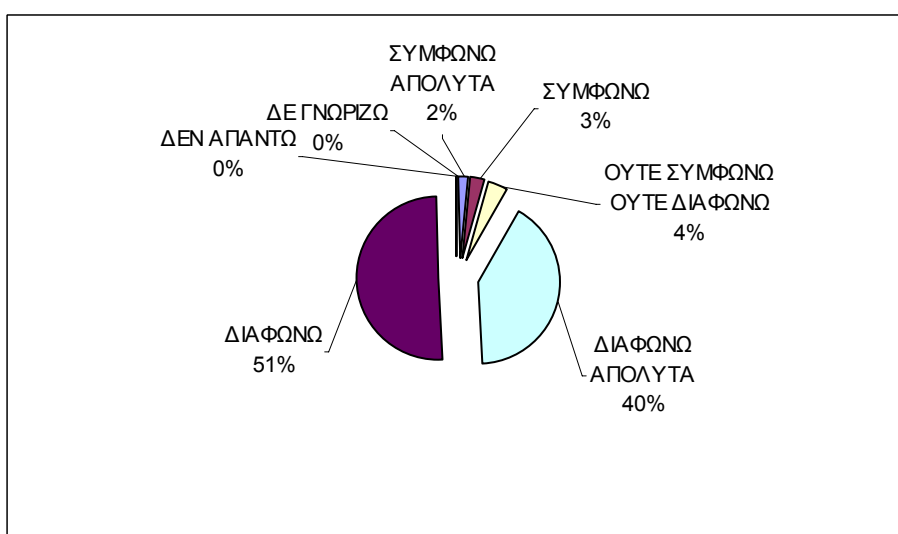
Στην επόμενη πρόταση **9.6** Οι άνδρες είναι αρμόδιοι να παίρνουν αποφάσεις για σημαντικές αγορές όπως π.χ σπιτιού ή αυτοκινήτου

Σύμφωνα με το γράφημα 41 παρατηρήθηκε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων καταλαμβάνουν οι επιλογές Διαφωνώ Απόλυτα (46 %: 20Α και 26 Γ) και Διαφωνώ με 44% (14 Α και 30 Γ). Το 10 % των ερωτώμενων μοιράστηκε ανάμεσα στις επιλογές Συμφωνώ 5% (3Α και 2Γ) και Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ με ποσοστό 5% (1Α και 4Γ).Οι επιλογές Δεν Απαντώ ,Δε γνωρίζω και Συμφωνώ Απόλυτα δεν επιλέχθηκαν από κανένα ερωτώμενο.

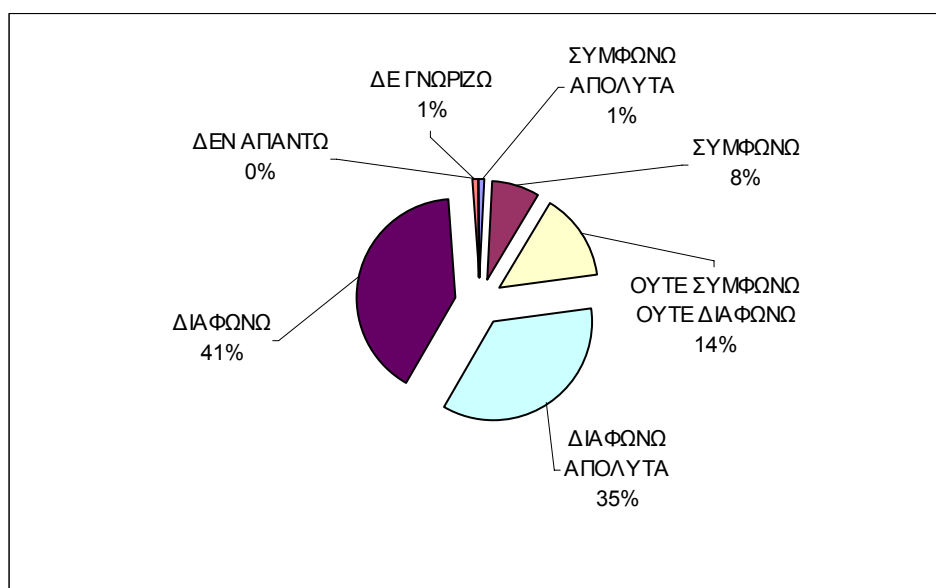
Γράφημα 41. Οι σημαντικές αποφάσεις για αγορές παίρνονται από τους άνδρες

Στην πρόταση 9.7 Η διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού αφορά κυρίως το σύζυγο Παρατηρήθηκε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων καταλαμβάνουν οι επιλογές Διαφωνώ (51 % : 21Α και 26 Γ) και Διαφωνώ Απόλυτα με 40% (12 Α και 28 Γ). Το υπόλοιπο 9 % των ερωτώμενων μοιράστηκε ανάμεσα στις επιλογές Συμφωνώ Απόλυτα 2% (1Α και 1Γ), Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ με ποσοστό 4% (1Α και 3Γ) και Συμφωνώ 3% (3Α) .Οι επιλογές Δεν Απαντώ και Δε γνωρίζω δεν επιλέχθηκαν από κανένα ερωτώμενο. Ως συμπέρασμα μπορούμε να βγάλουμε το εξής: ότι η πλειονότητα των απαντήσεων μας δίνουν την εικόνα της απόλυτης άρνησης προς το πρότυπο που θέλει τον άνδρα-σύζυγο απόλυτο διαχειριστή των οικονομικών του σπιτιού του.

Γράφημα 42. Διαχείριση Οικογενειακού προϋπολογισμού από το σύζυγο

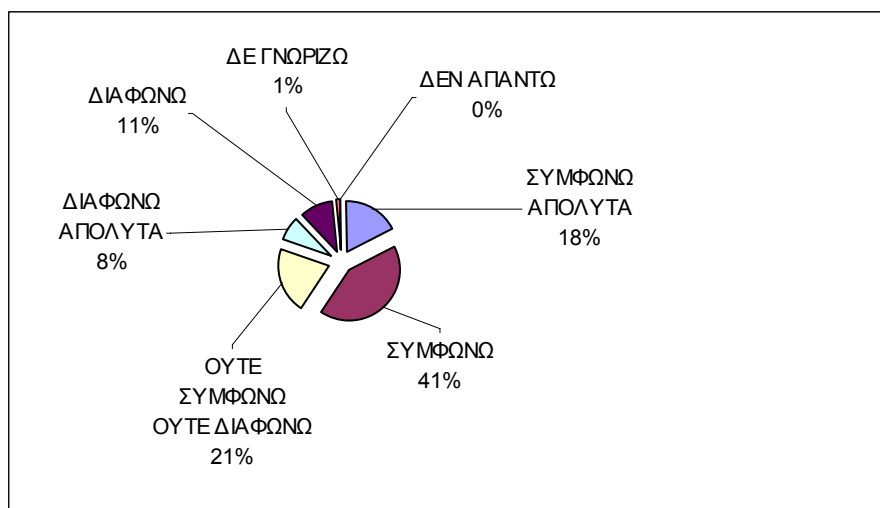
Στην πρόταση **9.8** Ο άνδρας έχει περισσότερη ανάγκη από ελεύθερο χρόνο από τη γυναίκα του όταν εκείνη δεν εργάζεται. Παρατηρήθηκε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων καταλαμβάνουν οι επιλογές Διαφωνώ (41% : 15Α και 26 Γ) και Διαφωνώ Απόλυτα με 35% (10 Α και 25 Γ). Ακολουθούν οι επιλογές Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ με ποσοστό 14% (4Α και 10 Γ) και Συμφωνώ με 8% (7 Α και 1 Γ) .Οι επιλογές Δε γνωρίζω και Συμφωνώ Απόλυτα αντιπροσωπεύονται η κάθε μια ξεχωριστά , μόνο από το 1% και μάλιστα από άτομο γένους Αρσενικού.

Γράφημα 43. Ανάγκη για ελεύθερο χρόνο

Στην επόμενη πρόταση **9.9** Μια σωστή μητέρα αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου της στην ανατροφή των παιδιών της

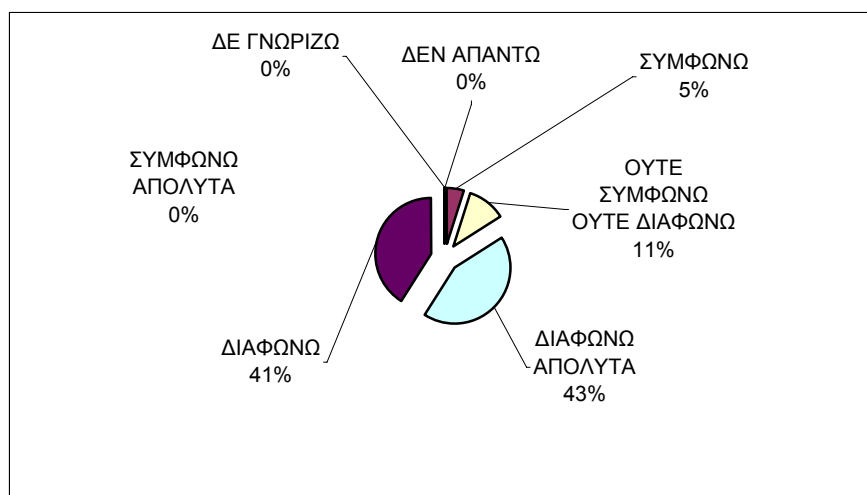
Παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων δόθηκε στην επιλογή Συμφωνώ με ποσοστό (41% : 19Α και 22 Γ) και Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ με ποσοστό 21% (6Α και 15 Γ). Το 18% (5Α και 13Γ) απάντησε ότι Συμφωνεί Απόλυτα και το 11 % (6Α και 5 Γ) ότι Διαφωνεί. Μόνο το 1% επέλεξε την πρόταση Δε Γνωρίζω ποσοστό που αντιστοιχεί σε Άνδρα ηλικίας 30-45 ετών.

Γράφημα 44.Μια σωστή μητέρα αφιερώνει τον περισσότερο χρόνο της στην ανατροφή των παιδιών της

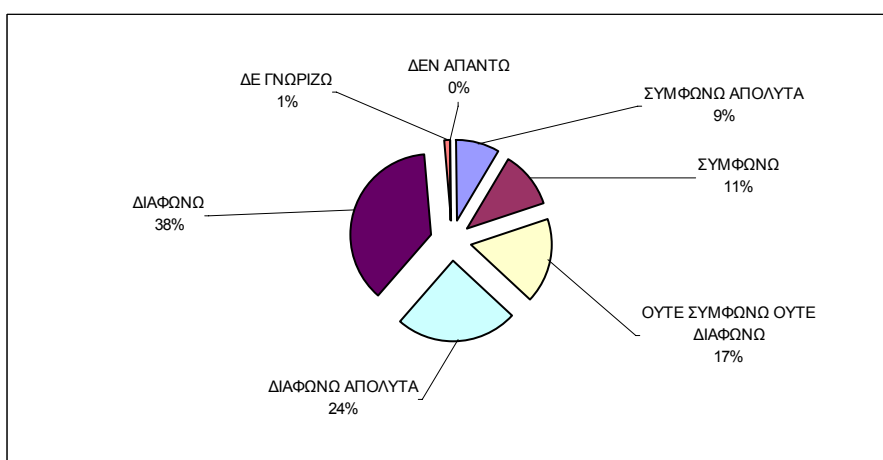
Στην επόμενη πρόταση **9.10** Η διαχείριση των οικονομικών πρέπει να είναι ευθύνη του συζύγου με το μεγαλύτερο εισόδημα.

Παρατηρήθηκε στο παρακάτω γράφημα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων δόθηκε στην επιλογή Διαφωνώ Απόλυτα με ποσοστό (43%:17Α και 26Γ) αμέσως μετά ακολουθεί η επιλογή Διαφωνώ με ποσοστό (41:13Α και 28Γ). Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ απάντησε το 11 % (4Α και 7 Γ) και τέλος με 5% (4Α και 1Γ) ακολουθεί η επιλογή Συμφωνώ. Οι προτάσεις Συμφωνώ Απόλυτα , Δε γνωρίζω και δεν απαντώ δεν επιλέχθηκαν από τους ερωτώμενους. Στην περίπτωση αυτή Διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μία διάχυτη άρνηση αναφορικά με την εν λόγω πρόταση με τελικό συμπέρασμα ότι η διαχείριση των οικονομικών δεν είναι απόλυτα συνυφασμένη με το μέγεθος του εισοδήματος των συζύγων και δη με το μεγαλύτερο εισόδημα του ενός από τους δύο συζύγους. Δηλαδή φαίνεται ότι ο σύζυγος που βγάζει περισσότερα χρήματα δεν είναι και ο κατεξοχήν αρμόδιος της διαχείρισης των οικονομικών.

Γράφημα 45.Η οικονομική διαχείριση ως ευθύνη του συζύγου με το μεγαλύτερο εισόδημα.

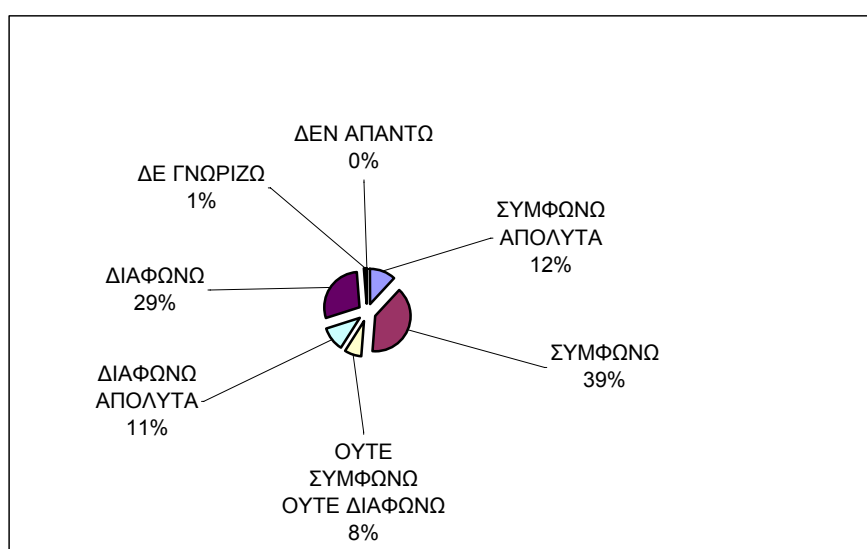
Στην επόμενη πρόταση **9.11** *Μόνο οι γυναίκες που εργάζονται είναι σωστό να χρησιμοποιούν οικιακή βοηθό για τις δουλειές του σπιτιού* Παρατηρήθηκε στο παραπάνω γράφημα ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων δόθηκαν στην επιλογή Διαφωνώ με ποσοστό (38 % : 13Α και 25Γ) και Διαφωνώ Απόλυτα με ποσοστό 24%:(7Α και 17Γ) αμέσως μετά ακολουθεί η επιλογή Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ στην οποία απάντησε το 17 % (5Α και 12Γ) και ακολουθούν η επιλογή Συμφωνώ με 11% (6Α και 5Γ) και με 9% (6Α και 3Γ) η επιλογή Συμφωνώ Απόλυτα. Η πρόταση Δε γνωρίζω απαντήθηκε από 1 Άνδρα ηλικίας 30-45 ετών . Στην περίπτωση αυτή Διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μία διάχυτη παραδοχή ότι ακόμα και οι μη εργαζόμενες γυναίκες έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιήσουν μια οικιακή βοηθό για τις δουλειές του σπιτιού και φυσικά η βοήθεια από κάποια οικιακό βοηθό δεν θα πρέπει να θεωρείται προνόμιο μόνο των εργαζομένων γυναικών.

Γράφημα 46.Οικιακή βοηθός δικαίωμα μόνο της εργαζόμενης γυναίκας

Στην επόμενη πρόταση 9.12 *Μια εργαζόμενη μητέρα είναι δύσκολο να ασχοληθεί επαρκώς με την ανατροφή των παιδιών της*

Παρατηρήθηκε στο γράφημα 47 ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων δόθηκαν στην επιλογή Συμφωνώ με ποσοστό (39%: 18Α και 21Γ. Ακολουθεί η επιλογή Διαφωνώ με ποσοστό 29% : (10Α και 19 Γ) και αμέσως μετά ακολουθούν οι επιλογές Συμφωνώ Απόλυτα με ποσοστό 12 % (7Α και 5Γ) και Διαφωνώ Απόλυτα με ποσοστό 11% (2Α και 9Γ). Η πρόταση Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ υποστηρίχθηκε από το 8 % (1Α και 7Γ) και τέλος ακολουθεί η επιλογή Δε γνωρίζω με ποσοστό 1%(1Γ). Σε αυτή περίπτωση Διαπιστώθηκε μία ουδέτερη κατάσταση μιας και τα μεγαλύτερα ποσοστά των απαντήσεων μοιράζονται σχεδόν ισάξια μεταξύ συμφωνώ και διαφωνώ με ποσοστά 39 % και 29% αντίστοιχα.

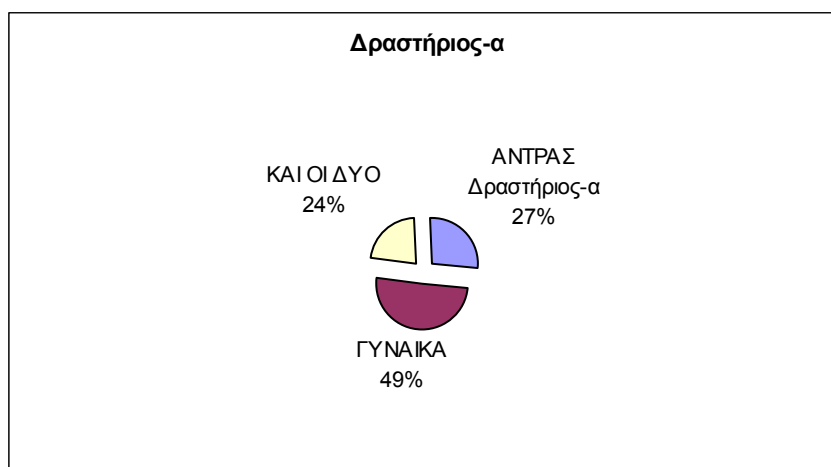
Γράφημα 47.Μια εργαζόμενη γυναίκα δυσκολεύεται να ασχοληθεί επαρκώς με την ανατροφή των παιδιών της

Η ερώτηση 10. Διαβάστε προσεκτικά τα παρακάτω επίθετα και σημειώστε που νομίζετε πως ταιριάζουν καλύτερα αποτελείται από 23 επίθετα τα οποία οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να τα κατατάξουν ανάλογα με το τι πιστεύουν ότι αντιπροσωπεύουν. Δηλαδή αν αντιπροσωπεύουν τον άνδρα ή τη γυναίκα ή και τους δύο.

Αρχικά η ερώτηση είχε ως απάντηση τον άνδρα ή τη γυναίκα όμως κατά τη διάρκεια της έρευνας διαπιστώθηκε η δυσκολία που είχαν οι ερωτώμενοι στο να αποδώσουν τα χαρακτηριστικά αυτά σε μία μόνο από τις δύο επιλογές για αυτό και τους ζητήθηκε να κυκλώσουν και τις δύο επιλογές στις περιπτώσεις που δεν μπορούσαν να επιλέξουν μόνο τον έναν εκπρόσωπο των δύο φύλων. Έτσι κατά την επεξεργασία των δεδομένων προστέθηκε και η επιλογή και οι δύο έτσι ώστε να

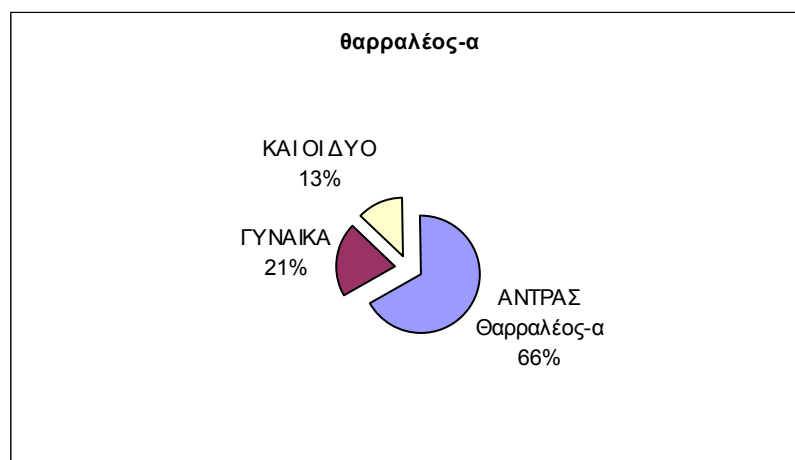
συμπεριληφθούν στην έρευνα και οι απαντήσεις όσων είχαν κυκλώσει και τις δύο επιλογές ή σχολίαζαν ότι πιστεύουν ότι και τα δύο φύλα είναι π.χ έξυπνοι και ότι η εξυπνάδα δεν έχει να κάνει με το φύλο αλλά με τον άνθρωπο.

Για το επίθετο **Δραστήριος** (10.1) προκύπτει το γράφημα 1. Σύμφωνα με το οποίο Διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό το 49% (12Α – 37Γ) απάντησε ότι το επίθετο δραστήριος-α ταιριάζει περισσότερο στη γυναίκα ενώ το υπόλοιπο 51% των ερωτώμενων μοιράστηκε ανάμεσα στις υπόλοιπες δύο επιλογές Άνδρας με 27% (16Α – 11Γ) και οι δύο με ποσοστό 24% (10Α – 14Γ).

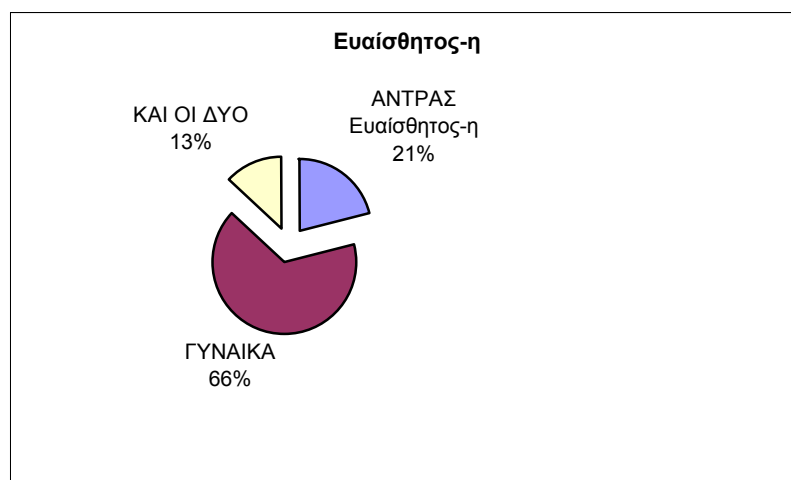
Γράφημα 10.1

Για το επίθετο **Θαρραλέος** (10.2) σύμφωνα με το γράφημα 2 παρατηρήθηκε ότι το 66% (31Α – 35Γ) του δείγματος έδωσε ως απάντηση τον Άνδρα, το 21 % (4Α – 17 Γ) απάντησε ότι η γυναίκα είναι θαρραλέα και το 13%(3Α – 10 Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό και στα δύο φύλα.

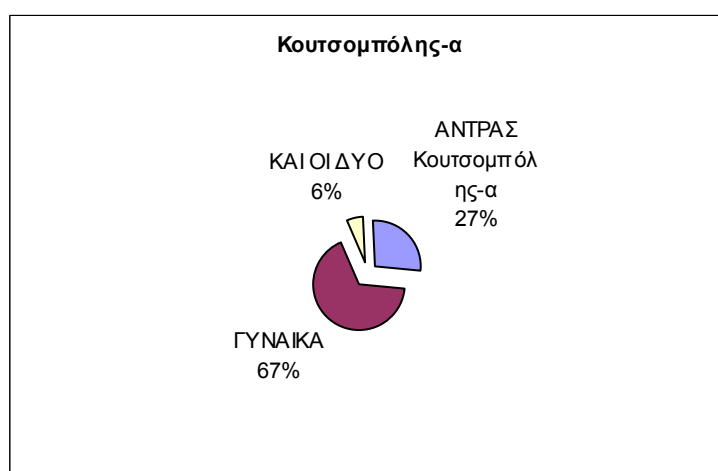
Γράφημα 10.2

Για το επίθετο **Ευαίσθητος** (10.3) σύμφωνα με το γράφημα 3 παρατηρήθηκε ότι το 66% (26Α –40Γ) του δείγματος έδωσε ως απάντηση τη Γυναίκα οπότε Διαπιστώθηκε ότι και οι ίδιες οι γυναίκες θεωρούν τον εαυτό τους ευαίσθητο, το 21 % (7Α –14 Γ) απάντησε ότι ο άνδρας είναι ευαίσθητος και το 13% (5Α –8 Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό και στα δύο φύλα.

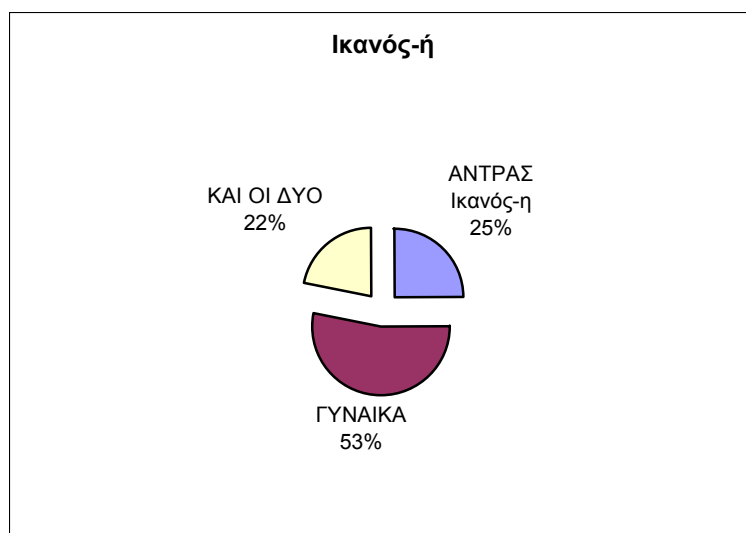
Γράφημα 10. 3

Για το επίθετο **Κουτσομπόλης-α** (10.4) σύμφωνα με το γράφημα 4 παρατηρήθηκε ότι το 67% (34Α –33Γ) του δείγματος έδωσε ως απάντηση τη Γυναίκα οπότε Διαπιστώθηκε ότι και τα δύο φύλα θεωρούν τις γυναίκες κουτσομπόλες, το 27 % (3Α –24 Γ) απάντησε ότι ο άνδρας είναι κουτσομπόλης. Το σημαντικό σε αυτή την απάντηση είναι ότι ένα μεγάλο ποσοστό θεωρεί τους άνδρες κουτσομπόληδες ενώ μόνο 3 άνδρες θεωρούν τους εαυτούς τους ως εκπροσώπους του χαρακτηριστικού αυτού και τέλος μόνο το 6% (1Α –5Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό και στα δύο φύλα.

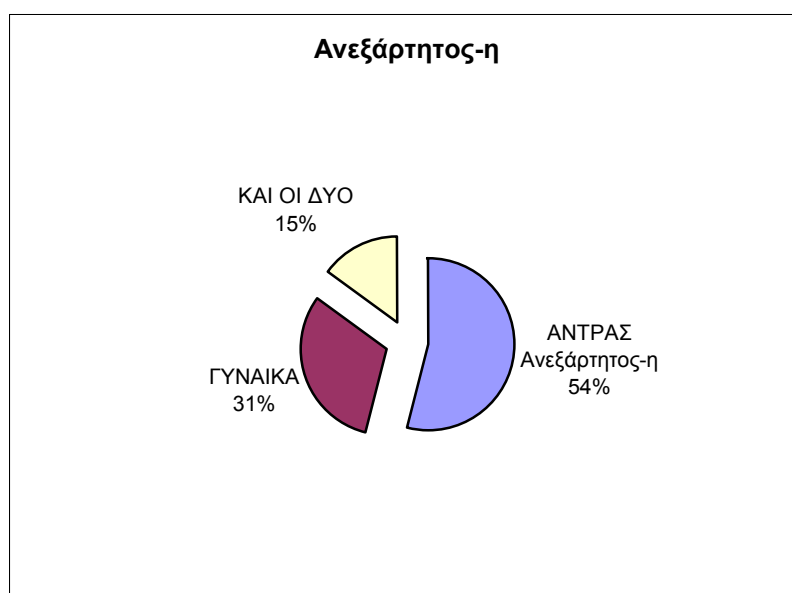
Γράφημα 10.4

Για το επίθετο **Ικανός-η** (10.5) σύμφωνα με το γράφημα 5 παρατηρήθηκε ότι το 53% (20Α –33Γ) του δείγματος έδωσε ως απάντηση τη Γυναίκα οπότε Διαπιστώθηκε ότι και τα δύο φύλα θεωρούν τις γυναίκες ικανές, το 25 % (8Α –17 Γ) απάντησε ότι ο άνδρας είναι ικανός. Ενώ το 22% (10Α –12Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό και στα δύο φύλα.

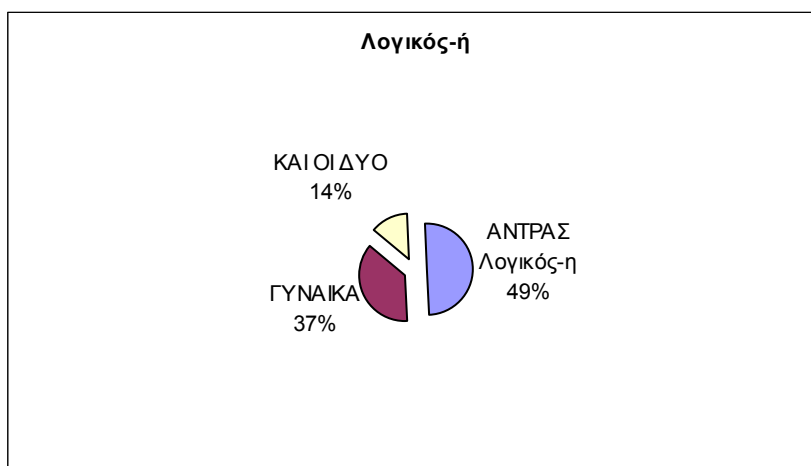
Γράφημα 10. 5

Για το επίθετο **Ανεξάρτητος-η** (10.6) σύμφωνα με το γράφημα 6 παρατηρήθηκε ότι το 54% (26Α –28Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση τον Άνδρα , το 31% (7Α –24 Γ) απάντησε ότι η ανεξαρτησία είναι γυναικείο χαρακτηριστικό, ενώ το 15% (5Α –10Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό και στα δύο φύλα.

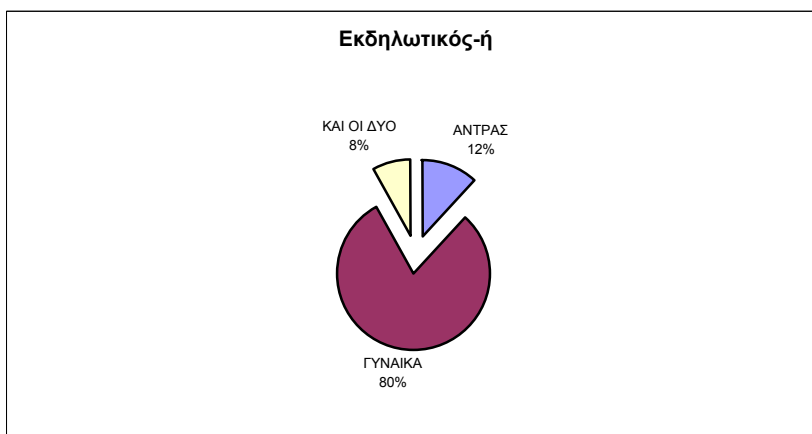
Γράφημα 10. 6

Για το επίθετο **Λογικός-η** (10.7) σύμφωνα με το γράφημα 7 παρατηρήθηκε ότι το 49% (26Α –23Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση τον Άνδρα επαληθεύοντας το στερεότυπο που θέλει τη λογική να είναι χαρακτηριστικό του Αντρικού φύλου , το 37% (6Α –31Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση τη Γυναίκα και το 14% απάντησε ότι η λογική είναι χαρακτηριστικό και των δύο φύλων. Ορισμένοι σημείωσαν ότι η λογική είναι χαρακτηριστικό των ανθρώπων και όχι κάποιου συγκεκριμένου φύλου.

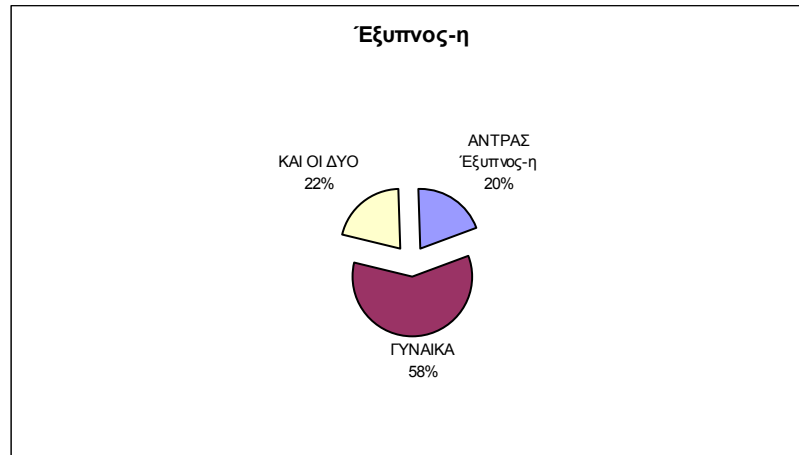
Γράφημα 10. 7

Για το επίθετο **Εκδηλωτικός-ή** (10.8) σύμφωνα με το γράφημα 8 παρατηρήθηκε ότι το 80% (28Α –52Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι η Γυναίκα είναι Εκδηλωτική και συνεπώς είναι εκείνη που εκδηλώνει περισσότερο τα συναισθήματά της, ενώ στον Άνδρα έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό το 12% (6Α –6 Γ) τέλος το 8% (4Α –4Γ) απάντησε ότι και τα δύο φύλα είναι σε θέση να εκδηλώσουν το τι νιώθουν και συνεπώς να χαρακτηριστούν ως εκδηλωτικά ως προς τη συμπεριφορά τους.

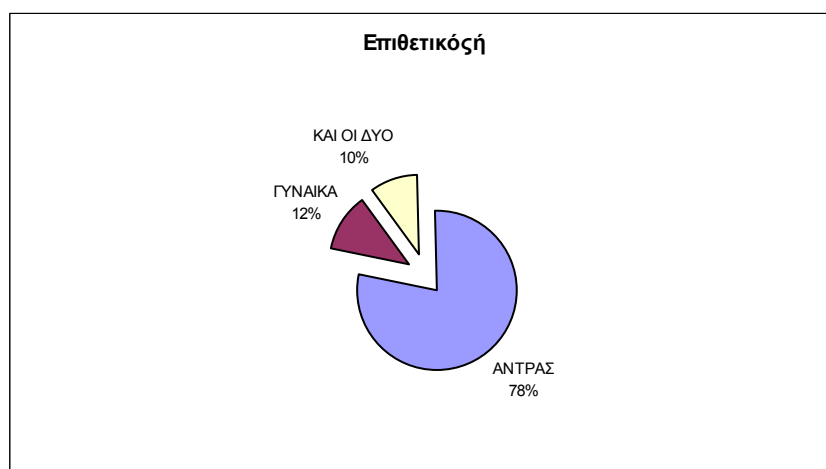
Γράφημα 10.8

Για το επίθετο **Έξυπνος-η** (10.9) σύμφωνα με το γράφημα 9 παρατηρήθηκε ότι το 58% (17Α –41Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι η Γυναίκα είναι Έξυπνη ενώ στον Άνδρα έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό το 20% (11Α –9 Γ) τέλος το 22% (10Α –12Γ) απάντησε ότι και στα δύο φύλα ταιριάζει το χαρακτηριστικό αυτό.

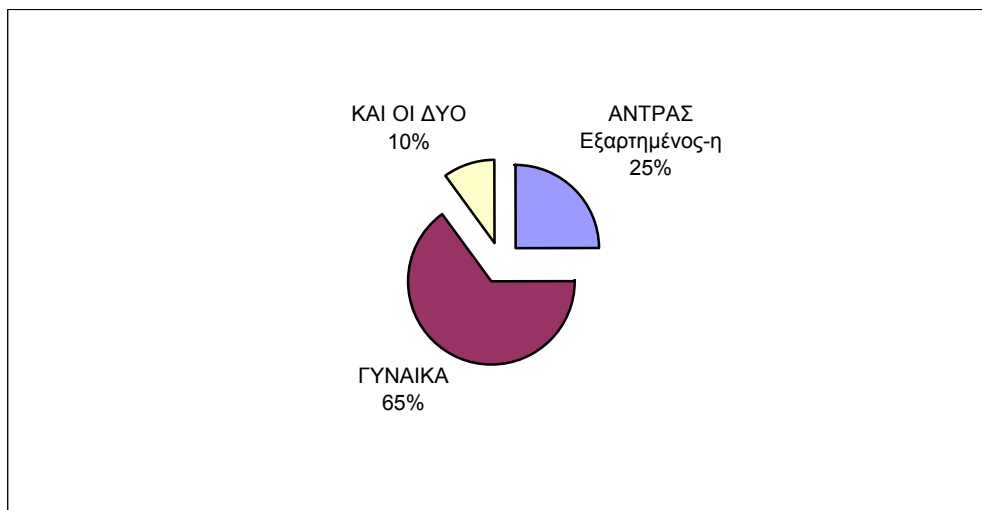
Γράφημα 10.9

Για το επίθετο **Επιθετικός-ή** (10.10) σύμφωνα με το γράφημα 10 παρατηρήθηκε ότι το 78% (25Α –53Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό καθώς και η ιδιότητα της επιθετικότητας ταιριάζει περισσότερο στον άνδρα. Διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών 53 από τις 62 δίνει στον άνδρα αυτό το χαρακτηριστικό. Ας μην ξεχνάμε ότι τις περισσότερες φορές οι γυναίκες είναι αυτές που πέφτουν θύματα της επιθετικότητας των συζύγων τους είτε αυτή εκδηλώνεται λεκτικά είτε σωματικά. Στη Γυναίκα έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό μόνο το 12% (9Α – Γ) και τέλος το 10% (4Α –6Γ) απάντησε ότι και στα δύο φύλα ταιριάζει το χαρακτηριστικό αυτό.

Γράφημα 10.10

Για το επίθετο **Εξαρτημένος-η** (10.11) σύμφωνα με το γράφημα 11 παρατηρήθηκε ότι το 65% (29Α –36Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στο γυναικείο φύλο. Στον Άνδρα έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό το 25% (6Α –19 Γ) και τέλος το 10% (3Α –7Γ) απάντησε ότι και στα δύο φύλα ταιριάζει το χαρακτηριστικό αυτό.

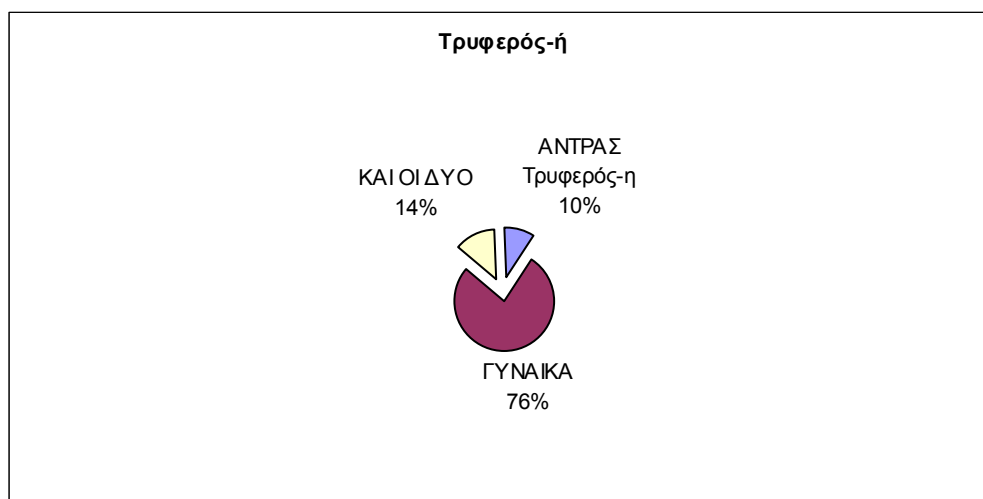
Γράφημα 10.11

Για το επίθετο **Δυναμικός-ή** (10.12) σύμφωνα με το γράφημα 12 παρατηρήθηκε ότι το 43% (20Α –23Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα ενώ το 39% (11Α –28 Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στη γυναίκα και τέλος το 18% (7Α –11Γ) απάντησε ότι και στα δύο φύλα ταιριάζει το χαρακτηριστικό αυτό.

Γράφημα 10. 12

Για το επίθετο **Τρυφερός-ή** (10.13) σύμφωνα με το γράφημα 13 παρατηρήθηκε ότι το 76% (31Α –45Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στη Γυναίκα, γεγονός που επιβεβαιώνει το στερεότυπο που θέλει τις γυναίκες να είναι τρυφερές και γενικά να εκδηλώνουν μια τρυφερότητα απέναντι στα αγαπημένα τους πρόσωπα ενώ μόνο το 10% (2Α –8 Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στον Άνδρα και τέλος το 14% (5Α –9Γ) απάντησε ότι και στα δύο φύλα ταιριάζει το χαρακτηριστικό αυτό.

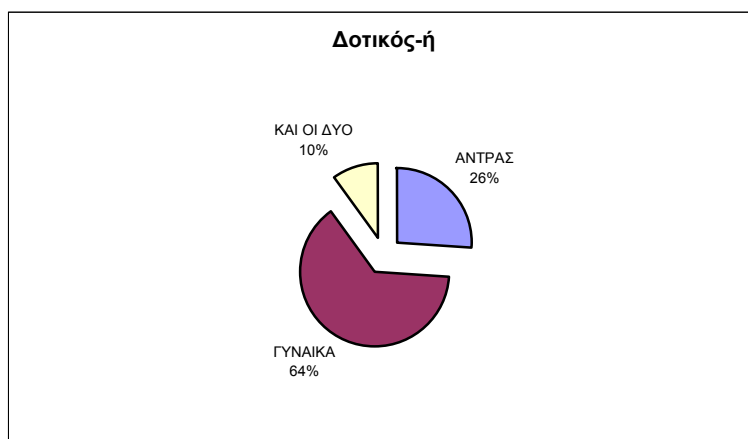
Γράφημα 10.13

Για το επίθετο **Υπερπροστατευτικός-ή** (10.14) σύμφωνα με το γράφημα 14 παρατηρήθηκε ότι το 69% (27Α –42Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στη Γυναίκα, γεγονός που επιβεβαιώνει το στερεότυπο που θέλει τις γυναίκες εκτός από τρυφερές να είναι και υπερπροστατευτικές απέναντι στα αγαπημένα τους πρόσωπα ενώ το 22% (9Α –13 Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στον Άνδρα και τέλος μόνο το 9% (2Α –7Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

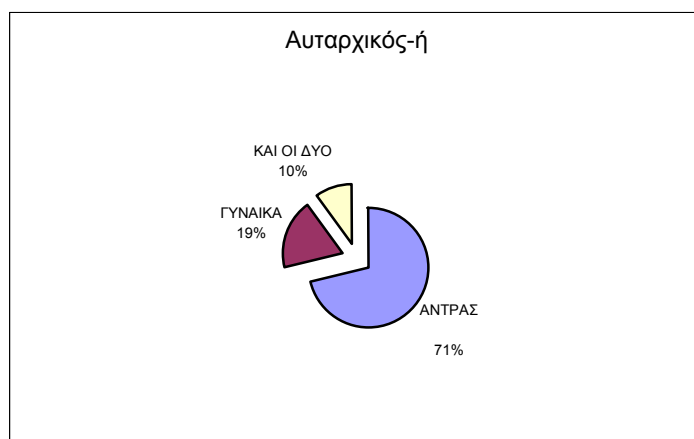
Γράφημα 10.14

Για το επίθετο **Δοτικός-ή** (10.15) σύμφωνα με το γράφημα 15 παρατηρήθηκε ότι το 64% (24Α –40Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στη Γυναίκα, γεγονός που επιβεβαιώνει το στερεότυπο που θέλει τις γυναίκες εκτός από τρυφερές και υπερπροστατευτικές να είναι και δοτικές απέναντι στα αγαπημένα τους πρόσωπα ενώ το 26% (10Α –16 Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στον Άνδρα και τέλος μόνο το 10% (4Α –6Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

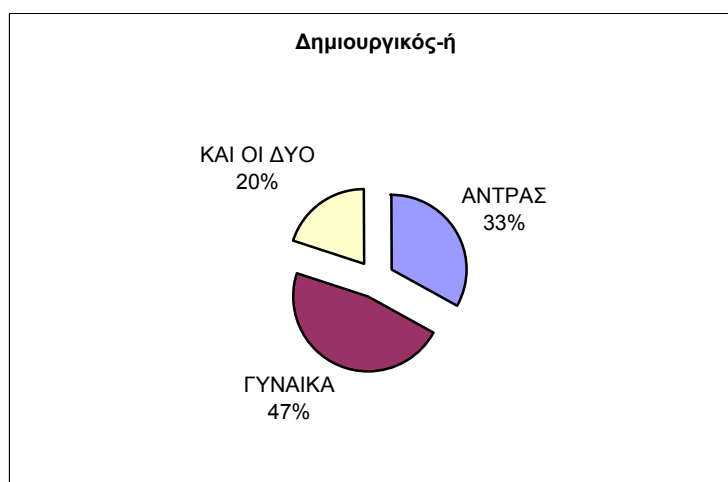
Γράφημα 10.15

Για το επίθετο **Αυταρχικός-ή** (10.16) σύμφωνα με το γράφημα 16 παρατηρήθηκε ότι το 71% (23Α –48Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα, γεγονός που επιβεβαιώνει το στερεότυπο που θέλει τους άνδρες να είναι αντιπρόσωποι της αυστηρότητας και της αυταρχικότητας έτσι ώστε να μπορούν να «διοικούν» το σπίτι τους έχοντας κρατήσει κάποιες αποστάσεις απέναντι στα αγαπημένα τους πρόσωπα ενώ το 19% (12Α –7 Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στη Γυναίκα φανερώνοντας έτσι το ποσοστό αυτό και κάποιες προσωπικές ή βιωματικές καταστάσεις των ερωτώμενων. Τέλος μόνο το 10% (3Α –7Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

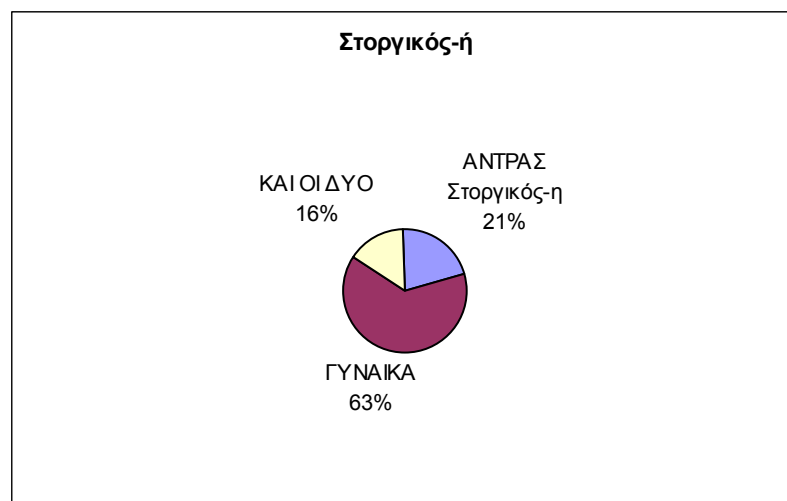
Γράφημα 10.16

Για το επίθετο **Δημιουργικός-ή** (10.17) σύμφωνα με το γράφημα 17 παρατηρήθηκε ότι το 47% (15Α –32Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στη Γυναίκα, ενώ το 33% (16Α -17Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στον Άνδρα και τέλος το 20% (7Α –13Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

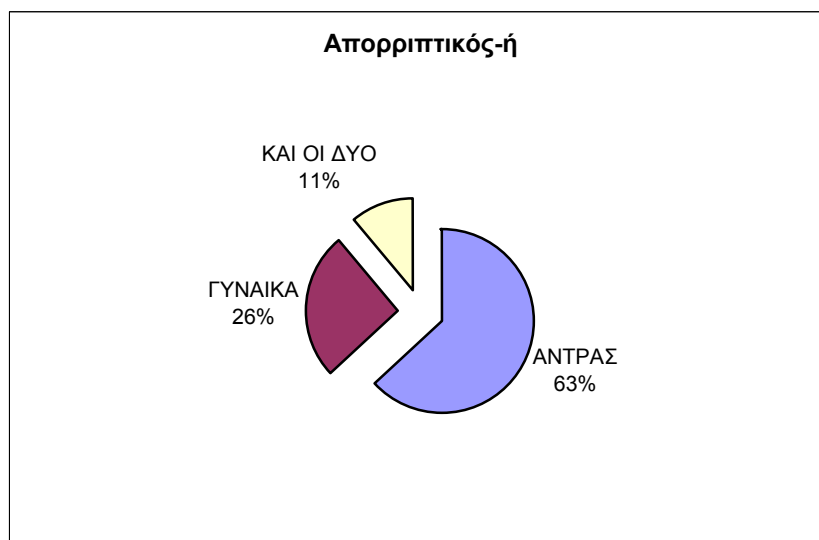
Γράφημα 10.17

Για το επίθετο **Στοργικός-ή** (10.18) σύμφωνα με το γράφημα 18 παρατηρήθηκε ότι το 63% (21Α –42Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στη Γυναίκα, ενώ το 21% (9Α -12Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στον Άνδρα και τέλος το 16% (8Α –8Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

Γράφημα 10.18

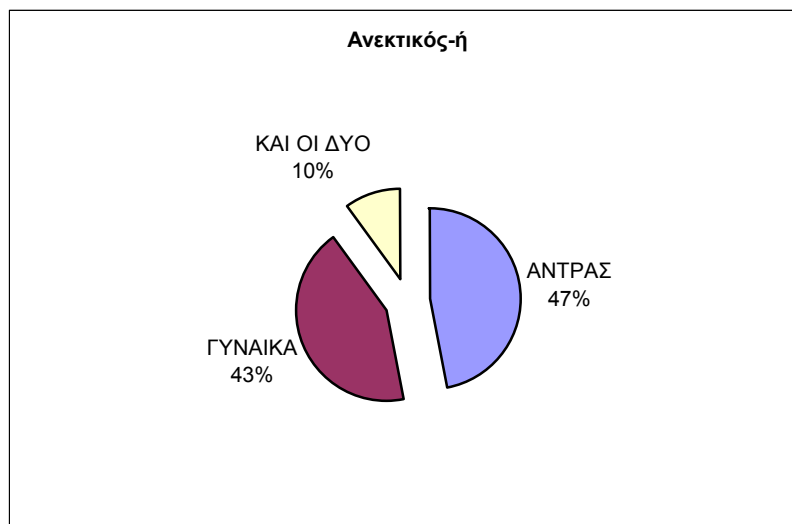
Για το επίθετο *Απορριπτικός-ή* (10.19) σύμφωνα με το γράφημα 19 παρατηρήθηκε ότι το 63% (18Α –45Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα που ίσως μαζί με το Επιθετικός να είναι από τα πιο αρνητικά επίθετα που χαρακτηρίσουν το αντρικό/αρσενικό φύλο, ενώ το 26% (16Α -10Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στη Γυναίκα και τέλος μόνο το 11% (4Α –7Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

Γράφημα 10.19

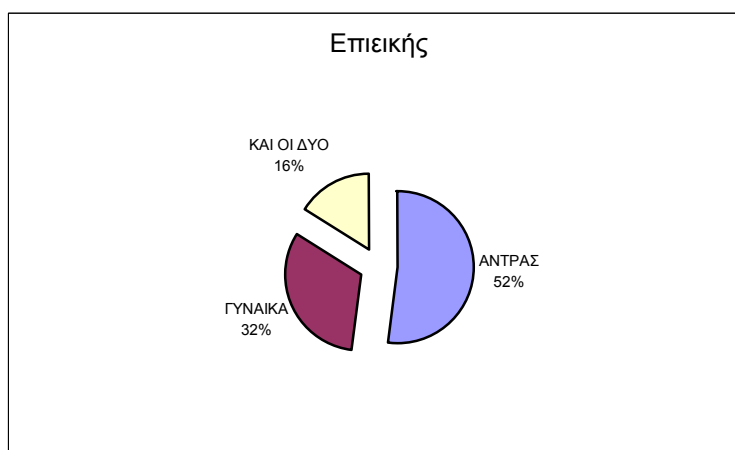
Για το επίθετο *Ανεκτικός-ή* (10.20) σύμφωνα με το γράφημα 20 παρατηρήθηκε ότι το 47% (22Α –25Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετό αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα αν και θα περιμέναμε οι περισσότερες απαντήσεις να αντιστοιχούσαν στη δεύτερη επιλογή δηλαδή τη

γυναίκα, η οποία δέχτηκε το 43% (12Α- 31Γ) των απαντήσεων, ποσοστό όχι πολύ χαμηλότερο από αυτό που θεώρησε ότι το επίθετο ανεκτικός ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα. Τέλος το 10% (4Α –6Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

Γράφημα 10.20

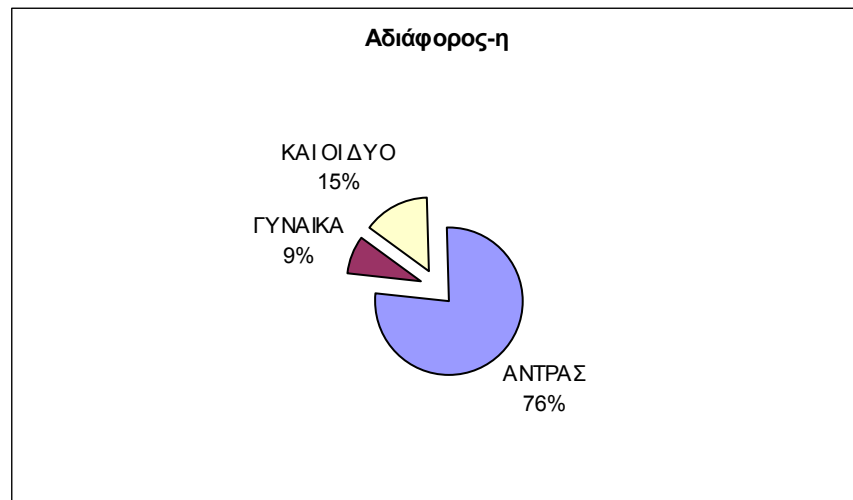
Για το επίθετο **Επεικής** (10.21) σύμφωνα με το γράφημα 21 παρατηρήθηκε ότι το 52% (23Α –29Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετο αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα, ενώ το 32% (10Α –22Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στην Γυναίκα και τέλος το 16% (5Α –6Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

Γράφημα 10.21

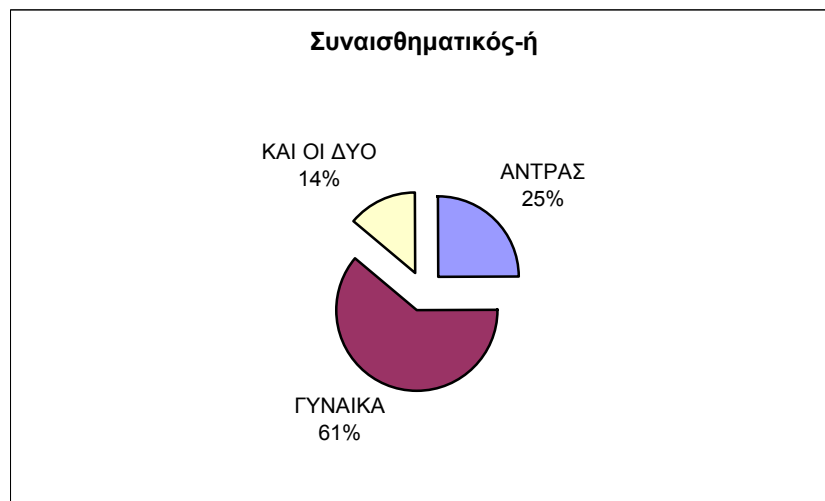
Για το επίθετο **Αδιάφορος** (10.22) σύμφωνα με το γράφημα 22 παρατηρήθηκε ότι το 76% (29Α –47Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετο αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα ενώ μόνο το 9% (5^Α-4Γ) έδωσε το

χαρακτηριστικό αυτό στην Γυναίκα, και τέλος το 15% (4Α –11Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

Γράφημα 10.22

Για το επίθετο **Συναισθηματικός-ή** (10.23) σύμφωνα με το γράφημα 23 παρατηρήθηκε ότι το 61% (20Α –41Γ) των ερωτώμενων έδωσε ως απάντηση ότι το επίθετο αυτό ταιριάζει περισσότερο στην Γυναίκα ενώ το 25% (13Α -12Γ) έδωσε το χαρακτηριστικό αυτό στον Άνδρα, και τέλος το 14% (5Α –9Γ) απάντησε ότι το χαρακτηριστικό αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

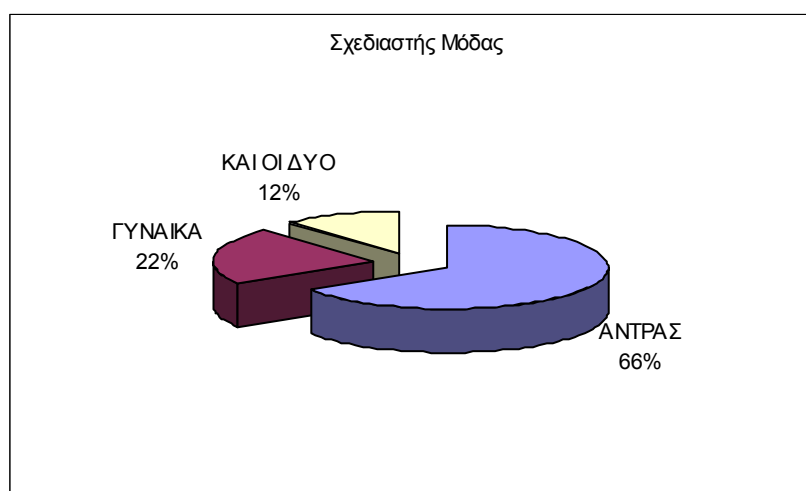

Γράφημα 10.23

Η **ερώτηση 11** ζητάει από το αντιπροσωπευτικό δείγμα των 100 ατόμων της έρευνας να ταιριάζουν τα παρακάτω επαγγέλματα (18) κατά φύλο: 1.Αντρας και 2. Γυναίκα. Και σε αυτή την ερώτηση όμως παρουσιάστηκε το ίδιο πρόβλημα με την

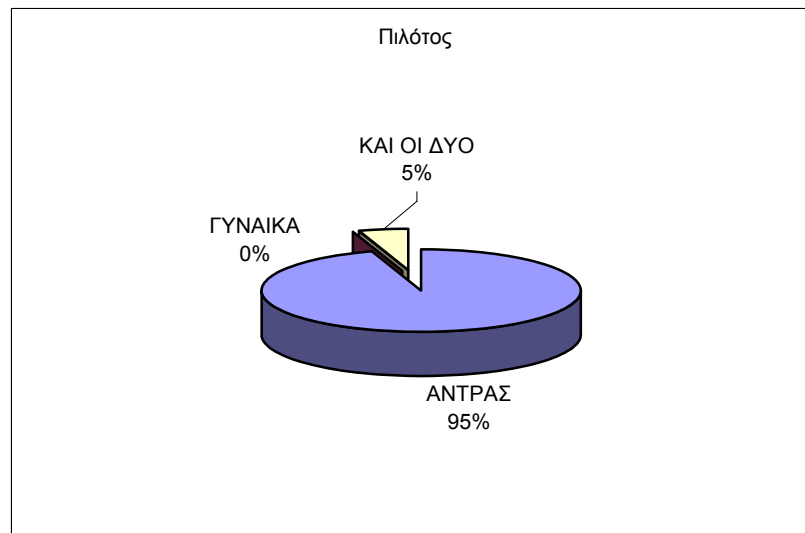
ερώτηση 10. Δηλαδή αρκετές φορές οι ερωτώμενοι κύκλωσαν και τα δύο φύλα επειδή δεν ήθελαν να επιλέξουν μόνο ένα, οπότε χρειάστηκε να προστεθεί και άλλη μια μεταβλητή κατά την επεξεργασία των στοιχείων στα προγράμματα Excel και Spss. Συνεπώς προστέθηκε η επιλογή **και οι δύο**.

Για το πρώτο επάγγελμα ήταν του **Σχεδιαστή μόδας** για το οποίο όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.1 το 66% (26Α – 40Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα και μάλιστα σχολίαζαν την απάντησή τους παρουσιάζοντας διάφορους διάσημους σχεδιαστές όπως ο Μάκης Τσέλιος, ο Ασλάνης, ο Giorgio Armani, ο Roberto Cavali κ.α. Το 22 % (11Α –11Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει σε γυναίκα και ανέφεραν τη Δάφνη Βαλέντε ή τη Λουκία και το 12 % (1Α –11Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό το εξασκούν και τα δύο φύλα.

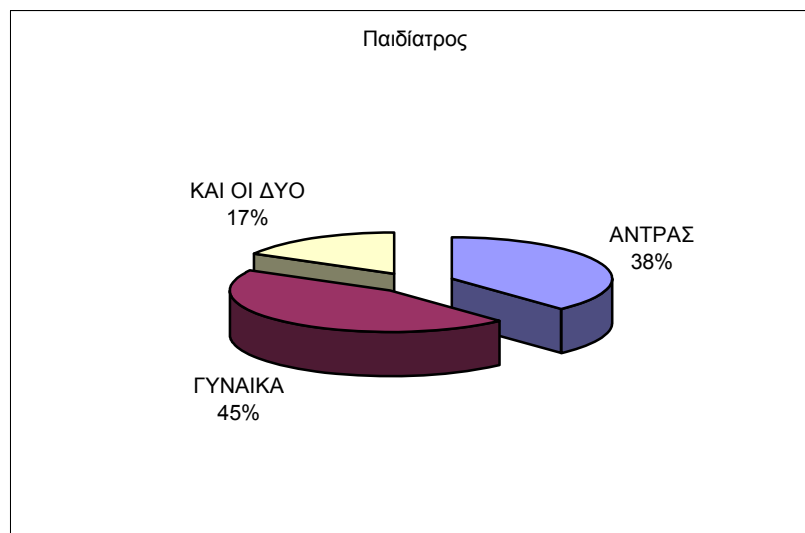
Γράφημα 11.1

Για το επάγγελμα: **Πιλότος** όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.2 το 95 % (37Α – 58Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα και ορισμένες γυναίκες σχολίαζαν κατά τη συμπλήρωση της απάντησης ότι είναι από τα αγαπημένα τους ανδρικά επαγγέλματα λόγω της στολής που φοράνε οι πιλότοι. Μόνο το 5% (1Α –4Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα, ενώ είναι ολοφάνερο ότι δε δόθηκε καμία απάντηση στην επιλογή γυναίκα.

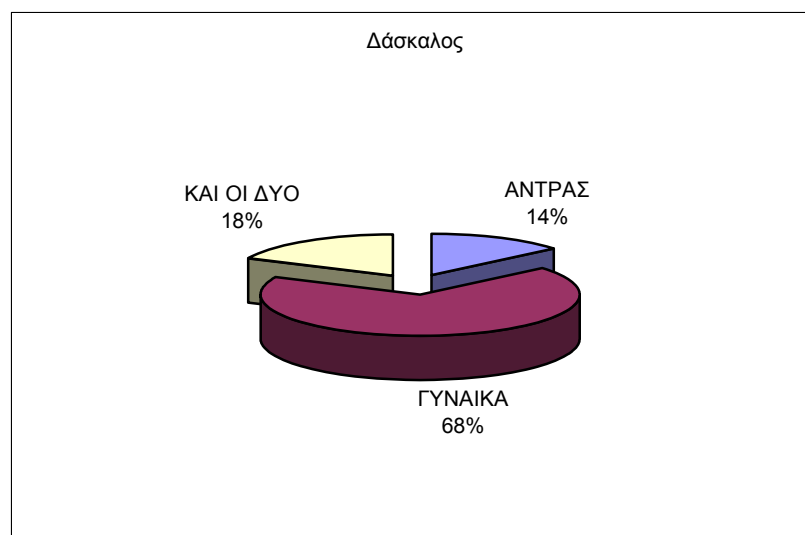
Γράφημα 11.2

Για το επάγγελμα: **Παιδίατρος** παρατηρήθηκε όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.3 ότι το 45% (12Α – 33Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στην γυναίκα και μάλιστα σχολίαζαν την απάντησή τους σχολιάζοντας ότι είναι καλύτεροι γιατροί από τους άνδρες διότι και οι ίδιες γίνονται μητέρες. Το 38% (21Α – 17Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει καλύτερα σε Άνδρα και το 17 % απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό το εξασκούν και τα δύο φύλα.

Γράφημα 11.3

Για το επάγγελμα: **Δάσκαλος** φαίνεται και από το γράφημα 11.4 ότι το 68% (25Α – 43Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στη Γυναίκα και το 14% (9Α – 5Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει καλύτερα σε άνδρα και τέλος το 18 % απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό το εξασκούν εξίσου καλά και τα δύο φύλα.

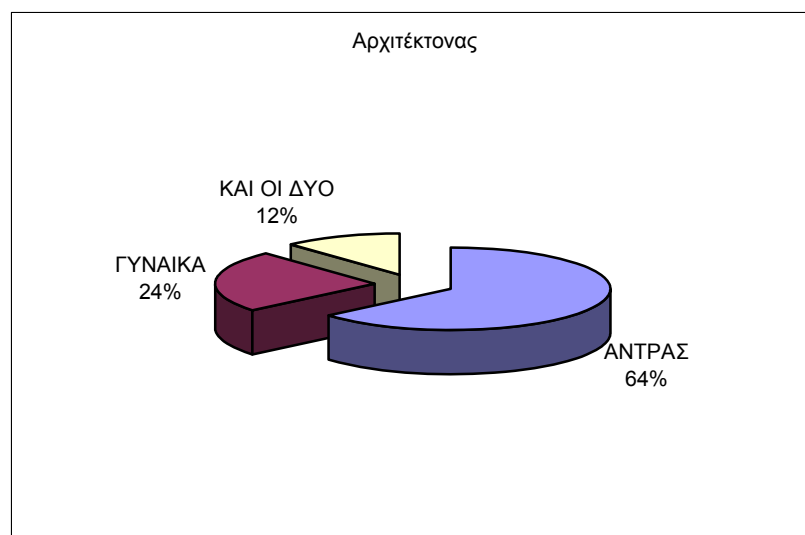
Γράφημα 11.4

Για το επάγγελμα: **Ηλεκτρολόγος** όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.5 το 98% (37Α – 61Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα ενώ μόνο το 2 % (1Α –1Γ ηλικίας 30-45 ετών και οι δύο) απάντησαν ότι το επάγγελμα αυτό το εξασκούν και τα δύο φύλα.

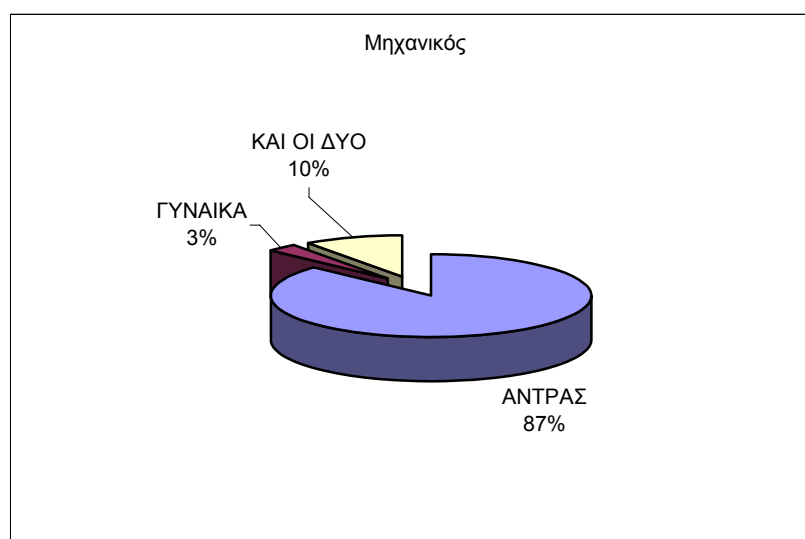
Γράφημα 11.5

Για το επάγγελμα: **Αρχιτέκτονας** όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.6 το 64% (25Α – 39Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα, το 24% (9Α –15Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει σε γυναίκα και το 12 % (4 Α –8Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό το εξασκούν και τα δύο φύλα.

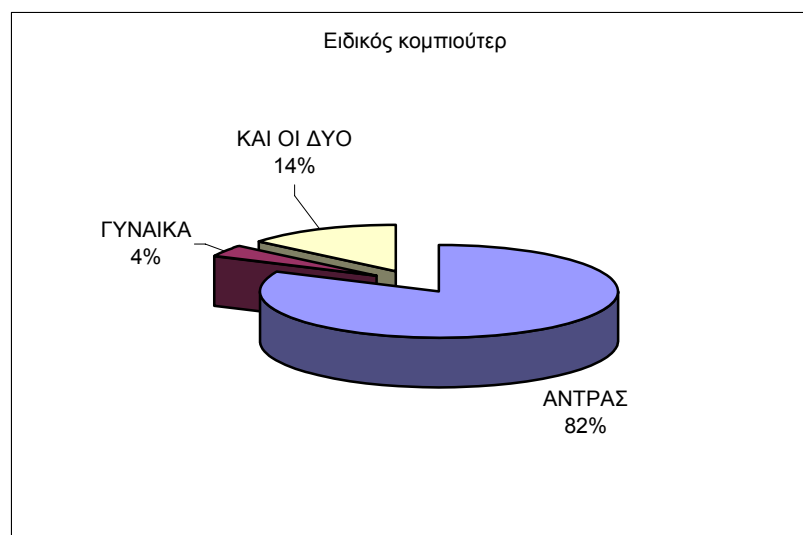
Γράφημα 11.6

Για το επάγγελμα: **Μηχανικός** όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.7 το 87% (34Α–53Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα, ενώ μόνο το 3% (2Α –1Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει σε γυναίκα. Τέλος το 10% (2 Α –8Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό το εξασκούν και τα δύο φύλα.

Γράφημα 11.7

Για το επάγγελμα: **Ειδικός Κομπιούτερ** όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.8 το 82% (32Α–50Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο στον Άνδρα, το 14% (4Α –10Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει στα δύο φύλα ενώ μόνο το 4% (2Α –2Γ) απάντησε ότι ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα.

Γράφημα 11.8

Για το επάγγελμα: **Συγγραφέας Παιδικών Διηγημάτων** όπως φαίνεται και από το γράφημα 11.9 το 78% (34Α – 44Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα, το 9% (1Α – 8Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει στον Άνδρα και μάλιστα ορισμένες γυναίκες ανέφεραν τον Ευγένιο Τριβιζά ενώ το 13 % (3 Α – 10Γ) απάντησε ότι το παιδικά διηγήματα γράφουν και τα δύο φύλα.

Γράφημα 11.9

Για το επάγγελμα: **Συγγραφέας Αστυνομικών Βιβλίων** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.10 το 51% (19Α – 32Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα, το 36% (15Α – 21Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα και μάλιστα ορισμένοι ανέφεραν την Αγκάθα Κρίστι ενώ το 13 % (4 Α – 9Γ) απάντησε ότι το αστυνομικά μυθιστορήματα γράφουν και τα δύο φύλα.

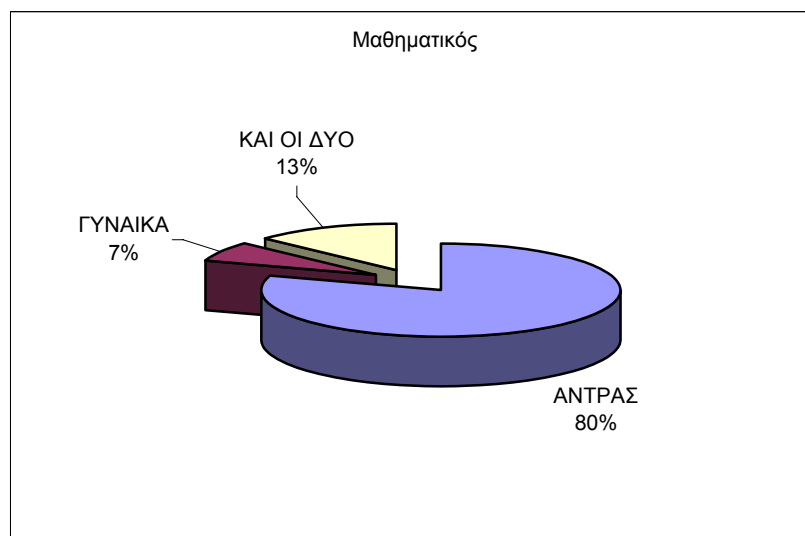
Γράφημα 11.10

Για το επάγγελμα: **Καθηγητής Οικιακής Οικονομίας** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.11 το 91% (37Α – 54Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Γυναίκα, ενώ το 9 % (1 Α – 8Γ) απάντησε ότι το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας το διδάσκουν στο Γυμνάσιο και τα δύο φύλα. Κανείς όμως δεν απάντησε θετικά στην επιλογή ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα.

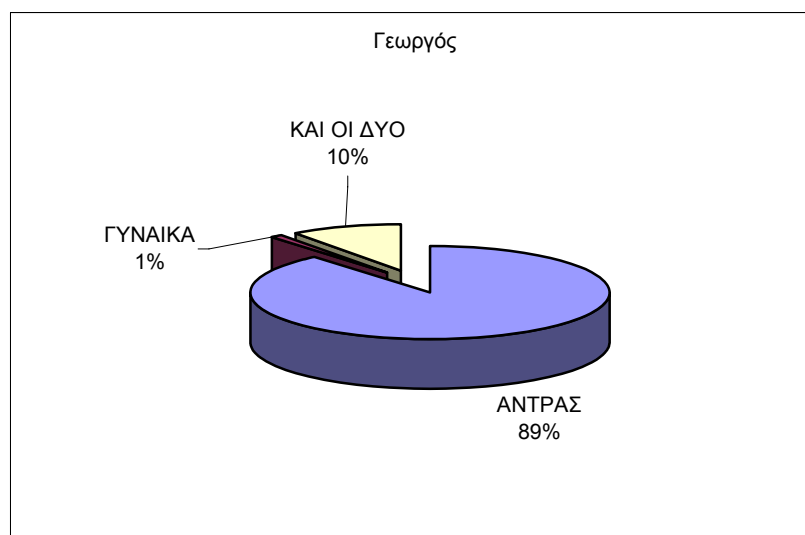
Γράφημα 11.11

Για το επάγγελμα: **Μαθηματικός** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.12 το 80% (32Α – 48Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα, το 7% (4Α – 3Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα ενώ το 13 % (2 Α – 11Γ) απάντησε ότι το μάθημα των Μαθηματικών το διδάσκουν και τα δύο φύλα.

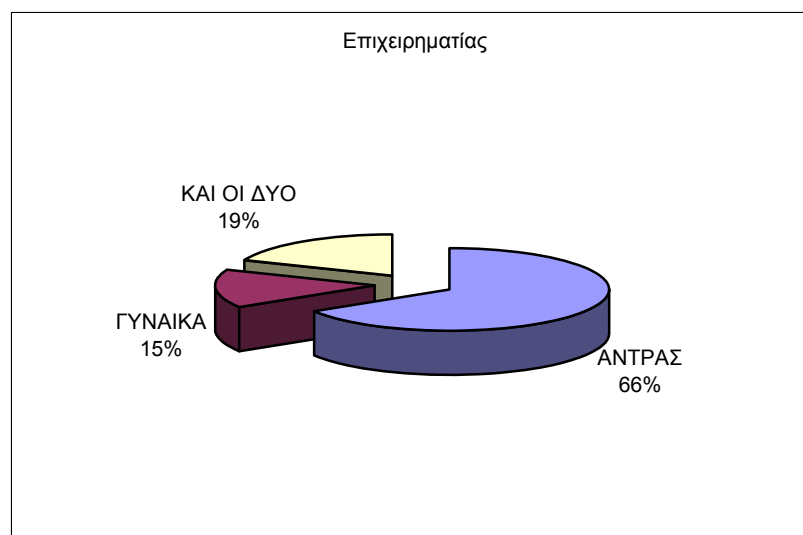
Γράφημα 11.12

Για το επάγγελμα: **Γεωργός** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.13 το 89% (36Α – 53Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα, το 1% (1Γ ηλικίας 18-29 ετών) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα ενώ το 13 % (2 Α –11Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα.

Γράφημα 11.13

Για το επάγγελμα: **Επιχειρηματίας** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.14 το 66% (31Α – 35Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα, το 15% (3Α -12Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα ενώ το 19% (4Α–5Γ) απάντησε ότι Επιχειρηματίες μπορούν να είναι και τα δύο φύλα.

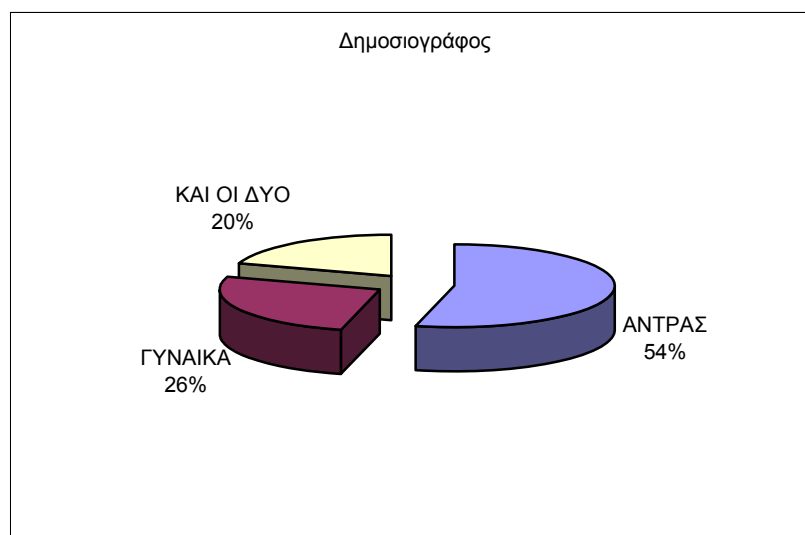
Γράφημα 11.14

Για το επάγγελμα: **Γραμματέας** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.15 το 94% (37Α – 57Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό είναι κατεξοχήν Γυναικείο, μόνο το 2% (2Γ ηλικίας 18-29 ετών) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε άνδρα και μάλιστα η μία ανέφερε έναν άνδρα ο οποίος εργαζόταν ως γραμματέας σε φροντιστήριο Μέσης Εκπαίδευσης ενώ το 4% (1Α–3Γ) απάντησε ότι ως Γραμματείς μπορούν να εργαστούν και τα δύο φύλα.

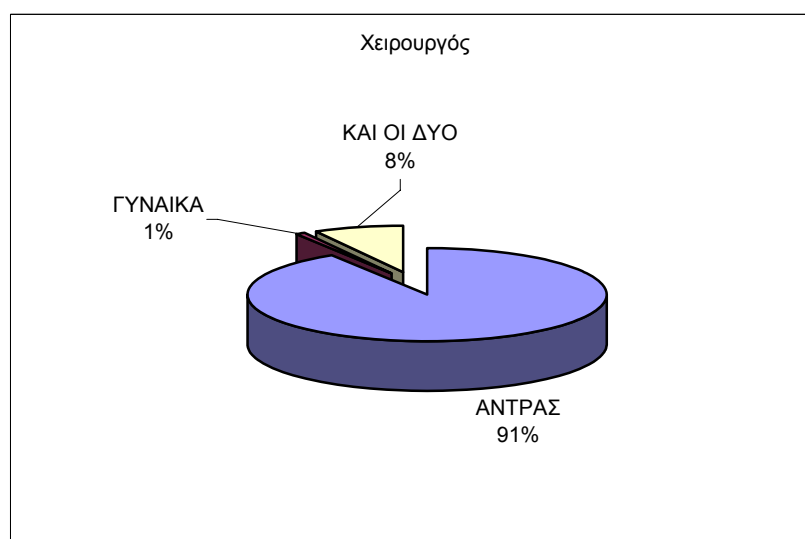
Γράφημα 11.15

Για το επάγγελμα: **Δημοσιογράφος** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.16 το 54% (26Α – 28Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα, το 26% (7Α – 19Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα ενώ το 20 % (5Α–15Γ) απάντησε ότι το αστυνομικά μυθιστορήματα γράφουν και τα δύο φύλα.

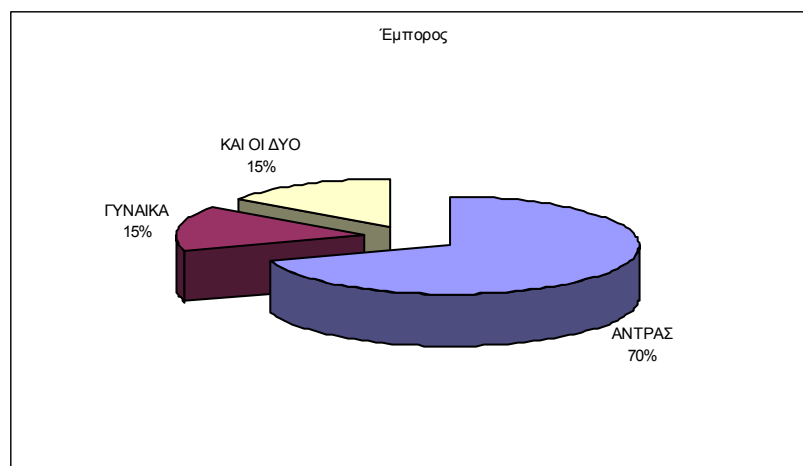
Γράφημα 11.16

Για το επάγγελμα: **Χειρουργός** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.17 το 91% (37Α – 54Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα, το 8% (1Α – 7Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει και στα δύο φύλα ενώ το 1% (1Γ ηλικίας 30-45 ετών) απάντησε ότι το επάγγελμα του Χειρουργού ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα.

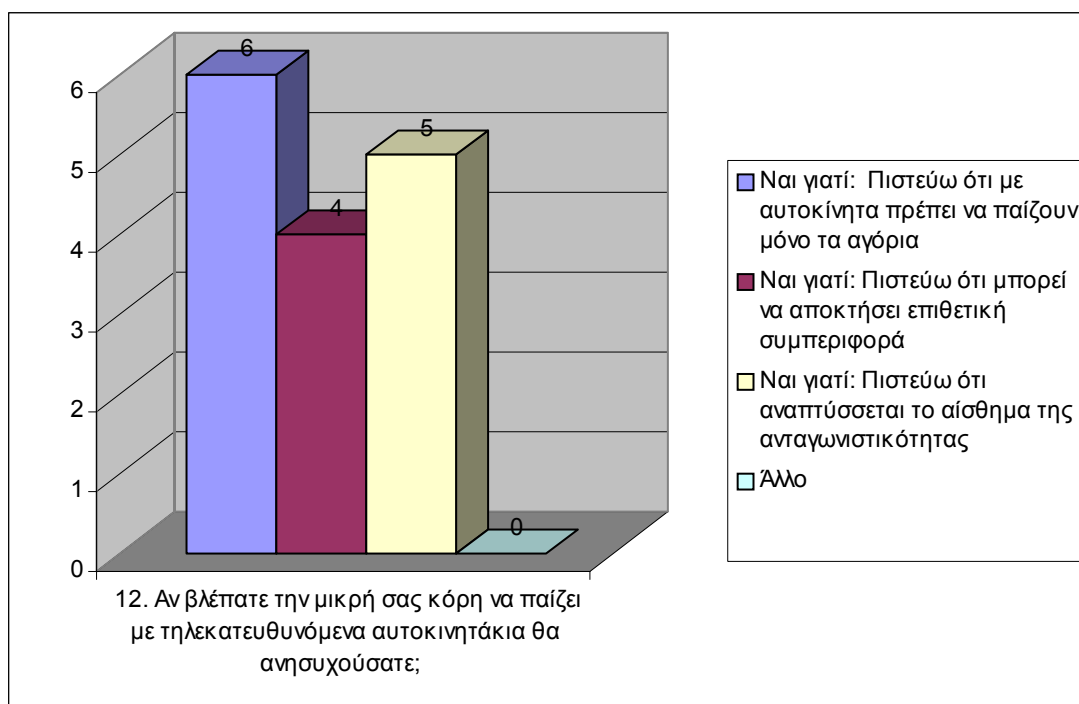
Γράφημα 11.17

Για το επάγγελμα: **Έμπορος** όπως φαίνεται και στο γράφημα 11.18 το 70% (33Α – 37Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε Άνδρα, το 15% (2Α – 13Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα αυτό ταιριάζει περισσότερο σε γυναίκα ενώ το υπόλοιπο 15% (3Α–12Γ) απάντησε ότι το επάγγελμα του εμπόρου ταιριάζει και στα δύο φύλα.

Γράφημα 11.18

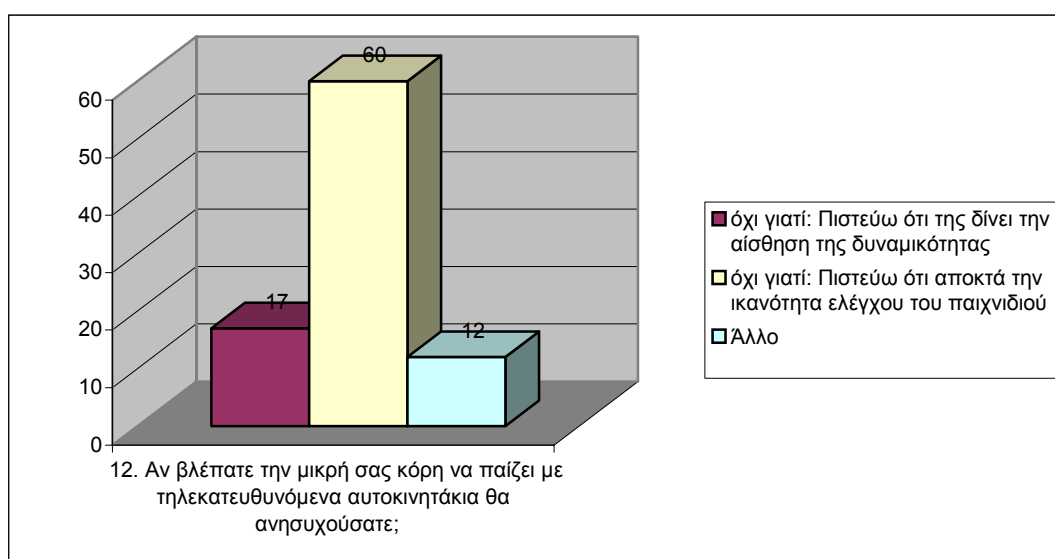
Από το παρακάτω γράφημα (12.1) της **ερώτησης 12: Αν βλέπατε τη μικρή σας κόρη να παίζει με τηλεκατευθυνόμενα αυτοκινητάκια θα ανησυχούσατε;** Διαπιστώθηκε ότι 6 άτομα (2 Α ηλικίας 30-45 ετών και 46-55 ετών και 4 Γ οι 2 ηλικίας 18-29 ετών και οι άλλες 2 ηλικίας 56-65 ετών) **θα ανησυχούσαν** αν έβλεπαν την κόρη τους να παίζει με τηλεκατευθυνόμενα αυτοκινητάκια διότι πιστεύουν ότι με τα αυτοκίνητα πρέπει να παίζουν μόνο τα αγόρια. 4 άτομα (2 Α ηλικίας 46-55 ετών και 56-65 ετών και 2 Γ ηλικίας 18-29 ετών και 30-45 ετών) πιστεύουν ότι μπορεί η κόρη τους να αποκτήσει επιθετική συμπεριφορά ενώ 5 άτομα (1 Α ηλικίας 30-45 ετών και 4 Γ από τις οποίες οι 3 ηλικίας 18-29 ετών και η μία ηλικίας 30-45 ετών) πιστεύουν ότι αναπτύσσεται το αίσθημα της ανταγωνιστικότητας.

Γράφημα 12.1

Από το γράφημα 12.2 της ερώτησης 12 Διαπιστώθηκε ότι **17** άτομα (**6 Α**: οι 4 ηλικίας 30-45 ετών και οι 56-65 ετών και **11 Γ** οι 2 ηλικίας 18-29 ετών, οι 8 Γ ηλικίας 30-45 ετών και 1 ηλικίας 46-55 ετών) *δε θα ανησυχούσαν* αν έβλεπαν την κόρη τους να παίζει με τηλεκατευθυνόμενα αυτοκινητάκια διότι πιστεύουν ότι το παιχνίδι αυτό της δίνει την αίσθηση της δυναμικότητας. Ακόμα **60** άτομα (**26 Α**: οι 3 ηλικίας 18-29 ετών, οι 13 ηλικίας 30-45 ετών, οι 8 ηλικίας 46-55 ετών και οι 2 ηλικίας 56-65 ετών και **34 Γ** από τις οποίες οι 17 ηλικίας 18-29 ετών, οι 12 ηλικίας 30-45 ετών, οι 4 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών) πιστεύουν ότι η κόρη τους αποκτά την ικανότητα ελέγχου του παιχνιδιού ενώ **12** άτομα (5 Α ηλικίας 30-45 ετών και 7 Γ από τις οποίες οι 3 ηλικίας 18-29 ετών και οι 4 ηλικίας 30-45 ετών) αποδίδουν τη μη ανησυχία τους σε κάποιο άλλο λόγο όπως:

1. Γιατί θέλει να γνωρίσει ό,τι υπάρχει γύρω της χωρίς περιορισμούς.
2. Γιατί δεν πιστεύω ότι υπάρχουν παιχνίδια για αγόρια και κορίτσια.
3. Όχι, μόνο αν έπαιζε με ψεύτικα όπλα θα ανησυχούσα.
4. Το παιχνίδι με τα αυτοκινητάκια δε συνιστά ομοφυλοφιλική προδιάθεση.

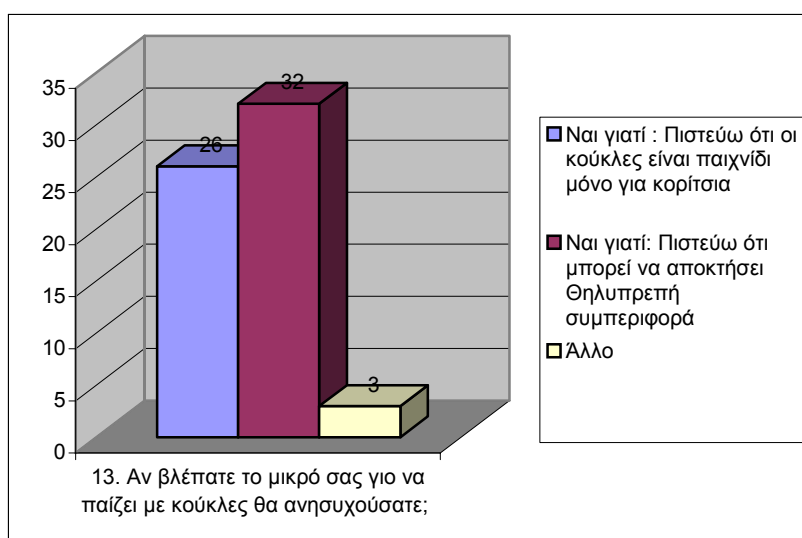

Γράφημα 12.2

Η ερώτηση 13: Αν βλέπατε το μικρό σας γιο να παίζει με κούκλες θα ανησυχούσατε; παρουσιάζεται σε δύο γραφήματα: το Γράφημα 13.1 που απεικονίζει τη θετική απάντηση στην ερώτηση δηλαδή ότι θα ανησυχούσαν αν έβλεπαν το γιο τους να παίζει με κούκλες και το Γράφημα 13.2 που απεικονίζει την αρνητική στάση των ερωτώμενων απέναντι στην ερώτηση. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι οι

ερωτώμενοι μπορούσαν σε αυτή την ερώτηση να συμπληρώσουν παραπάνω από μία απάντηση αν το επιθυμούσαν ενέργεια την οποία και εφάρμοσαν.

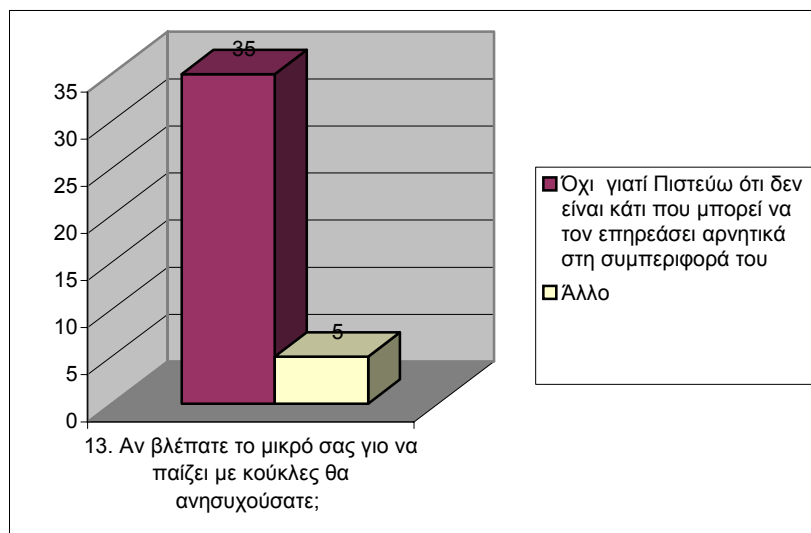
Από το γράφημα (13.1) Διαπιστώθηκε ότι **26** άτομα (**10 Α**: 1 ηλικίας 30-45 ετών, 5 Α ηλικίας 30-45 ετών, 8 ηλικίας 46-55 ετών και 2 56-65 ετών και **16 Γ** οι 7 ηλικίας 18-29 ετών, 7 ηλικίας 30-45 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών) **θα ανησυχούσαν** αν έβλεπαν το γιο τους να παίζει με κούκλες διότι πιστεύουν ότι το παιχνίδι αυτό είναι μόνο για κορίτσια. Ακόμα **32** άτομα (**18 Α**: 1 ηλικίας 18-29 ετών, 11 ηλικίας 30-45 ετών, 5 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών και **14 Γ** από τις οποίες οι 6 ηλικίας 18-29 ετών, 7 ηλικίας 30-45 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών) πιστεύουν ότι γιος τους μπορεί να αποκτήσει θηλυπρεπή συμπεριφορά ενώ **3** άτομα (1 Α ηλικίας 30-45 ετών και 4 Γ από τις οποίες οι 2 ηλικίας 18-29 ετών και οι άλλες 2 ηλικίας 46-55 ετών) αποδίδουν την ανησυχία τους σε κάποιο άλλο λόγο όπως θα ανησυχούσα στην περίπτωση που το έκανε κατ' επανάληψη.

Γράφημα 13.1

Από το γράφημα (13.2) Διαπιστώθηκε ότι **35** άτομα (**9 Α**: 1 ηλικίας 30-45 ετών, 3 Α ηλικίας 30-45 ετών, 3 ηλικίας 46-55 ετών και 1 56-65 ετών και **27 Γ**: οι 12 ηλικίας 18-29 ετών, 12 ηλικίας 30-45 ετών και 3 ηλικίας 46-55 ετών) **δε θα ανησυχούσαν** αν έβλεπαν το γιο τους να παίζει με κούκλες διότι πιστεύουν ότι δεν είναι κάτι που μπορεί να τον επηρεάσει αρνητικά στη συμπεριφορά του. Ακόμα **5** άτομα (1 Α ηλικίας 18-29 ετών, και **4 Γ** 2 18-29 ετών και οι άλλες 2 ηλικίας 46-55 ετών) αποδίδουν την έλλειψη ανησυχία τους σε κάποιο άλλο λόγο όπως τον παρακάτω

1. γιατί δεν αντιλαμβάνεται απόλυτα το τι κάνει και οδηγείται σε αυτό το παιχνίδι από την παιδική του περιέργεια.
2. Βοηθάει το παιδί να μπαίνει σε ρόλους (Θεατρικό παιχνίδι, ανάπτυξη της φαντασίας).

Γράφημα 13.2

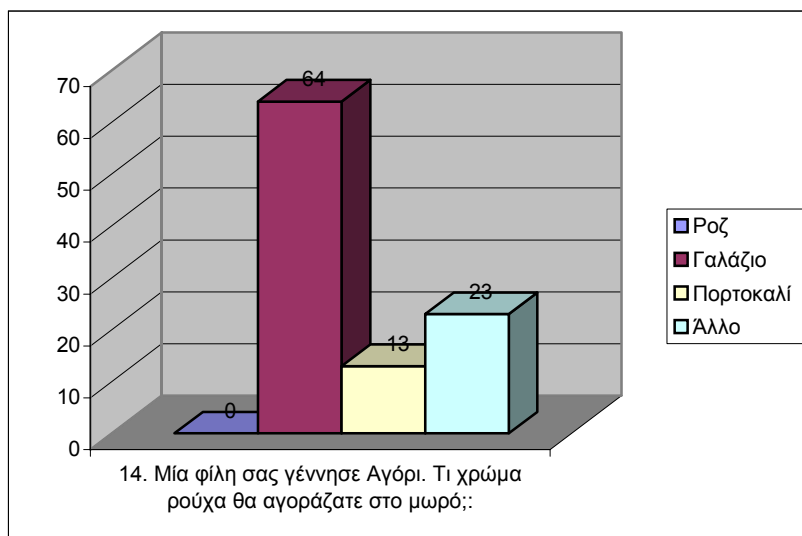
Η **ερώτηση 14. Μία φίλη σας γέννησε. Τι χρώμα ρούχα θα αγοράζατε στο μωρό αν αυτό είναι: Αγόρι ή Κορίτσι** παρουσιάζεται σε δύο Γραφήματα: το Γράφημα 14.1 αν το μωρό είναι Αγόρι και το Γράφημα 14.2 αν το μωρό είναι κορίτσι.

Στο Γράφημα 14.1 παρατηρήθηκε ότι το 64% (**30Α**: 2 ηλικίας 18-29 ετών, 15 ηλικίας 30-45 ετών, 10 ηλικίας 46-55 ετών και 3 56-65 ετών και **34Γ**: 18 ηλικίας 18-29 ετών, 11 ηλικίας 30-45 ετών, 2 ηλικίας 46-55 ετών και 3 56-65 ετών) θα αγόραζε ρούχο χρώματος Γαλάζιο. Το 13 % (**7Α**: 1 ηλικίας 18-29 ετών και 6 ηλικίας 30-45 ετών και **6Γ**: 1 ηλικίας 18-29 ετών και 5 ηλικίας 30-45 ετών) θα αγόραζε ρούχο χρώματος πορτοκαλί και το 23% (**1 Α** ηλικίας 30-45 ετών και **22Γ**: 9 ηλικίας 18-29 ετών, 10 ηλικίας 30-45 ετών και 3 ηλικίας 46-55 ετών) σημείωσε την επιλογή άλλο στην οποία κάποιοι σχολίασαν:

1. Λευκό
2. Συνδυασμός χρωμάτων
3. Πράσινο

Είναι ξεκάθαρο από το γράφημα ότι το ροζ δεν είναι χρώμα που ο κόσμος επιλέγει για τα αγοράκια. Παρατηρήθηκε ότι το στερεότυπο του Γαλάζιου χρώματος για τα αγοράκια συνεχίζει να υφίσταται αφού το γαλάζιο ως χρώμα ταυτίζεται με αντρικό φύλο. Βλέποντας το στα ρούχα ενός μωρού καταλαβαίνουμε αν είναι

αγοράκι. Και σε αυτοί την ερώτηση οι ερωτώμενοι μπορούσαν να δώσουν παραπάνω από μία απάντηση.

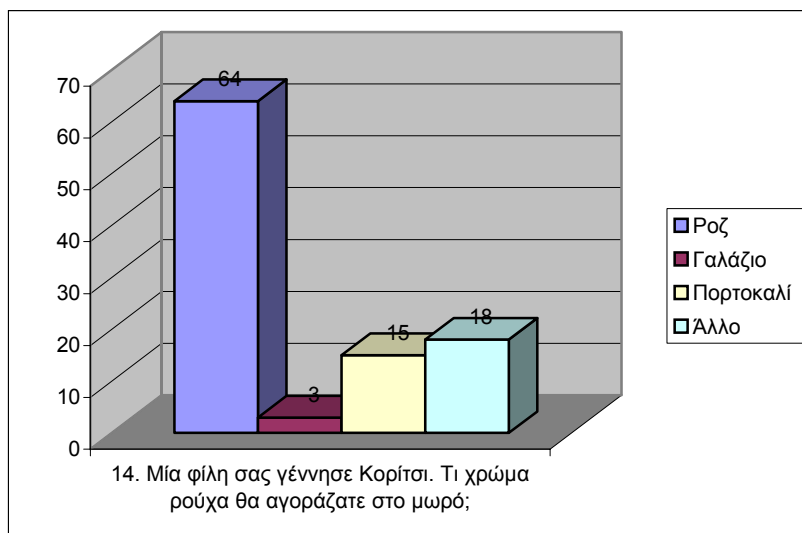

Γράφημα 14.1

Στο Γράφημα 14.2 παρατηρήθηκε ότι το 64% (**34Α**: 2 ηλικίας 18-29 ετών, 19 ηλικίας 30-45 ετών, 10 ηλικίας 46-55 ετών και 3 56-65 ετών και **30Γ**: 15 ηλικίας 18-29 ετών, 10 ηλικίας 30-45 ετών, 2 ηλικίας 46-55 ετών και 3 56-65 ετών) θα αγόραζε ρούχο χρώματος Ροζ για το κοριτσάκι. Το 15% (**2Α**: 1 ηλικίας 18-29 ετών και 1 ηλικίας 30-45 ετών και **13Γ**: 6 ηλικίας 18-29 ετών και 7 ηλικίας 30-45 ετών) θα αγόραζε ρούχο χρώματος πορτοκαλί, το 3% (**3Γ**: 2 ηλικίας 18-29 ετών και 1 ηλικίας 30-45 ετών) θα αγόραζε ρούχο χρώματος γαλάζιο και το 18% (**2 Α** ηλικίας 30-45 ετών και **16Γ**: 5 ηλικίας 18-29 ετών, 8 ηλικίας 30-45 ετών και 3 ηλικίας 46-55 ετών) σημείωσε την επιλογή άλλο στην οποία κάποιοι σχολίασαν:

- 1.Λευκό
- 2.Συνδυασμός χρωμάτων
- 3.Μπεζ
- 4.Πράσινο
- 5.Φούξια

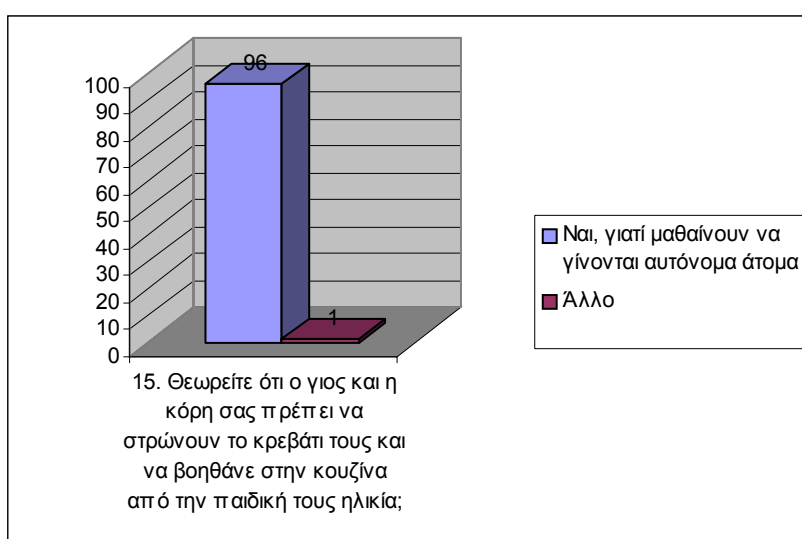
Είναι ξεκάθαρο από το γράφημα ότι το ροζ είναι το χρώμα που ο κόσμος επιλέγει για τα κοριτσάκια. Παρατηρήθηκε ότι το στερεότυπο του Ροζ χρώματος για τα κοριτσάκια συνεχίζει να υφίσταται αφού το ροζ ως χρώμα ταυτίζεται με γυναικείο/θηλυκό φύλο. Δηλαδή το ροζ χρώμα φανερώνει τη θηλυκή ταυτότητα του μωρού

Γράφημα 14.2

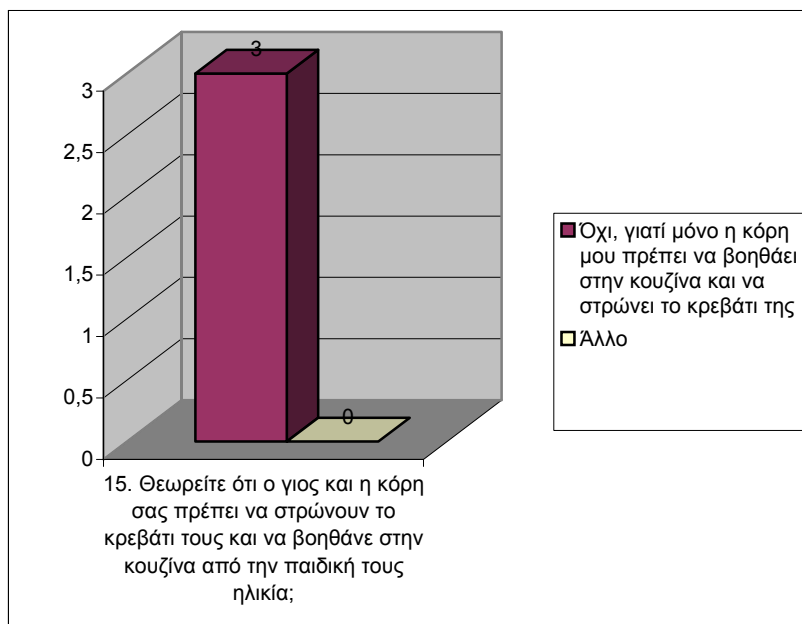
Στην **ερώτηση 15. Θεωρείτε ότι ο γιος και η κόρη σας πρέπει να στρώνουν το κρεβάτι τους και να βοηθάνε στην κουζίνα από την παιδική τους ηλικία;** Τα γραφήματα 15.1 και 15.2 αναπαριστούν το ποσοστό των θετικών και των αρνητικών απαντήσεων αντίστοιχα.

Στο Γράφημα 15.1 παρατηρήθηκε ότι το 96% (**38Α:** 3 ηλικίας 18-29 ετών, 22 ηλικίας 30-45 ετών, 10 ηλικίας 46-55 ετών και 3 56-65 ετών και **58Γ:** 27 ηλικίας 18-29 ετών, 26 ηλικίας 30-45 ετών και 5 ηλικίας 46-55 ετών) θεωρούν ότι ο γιος και η κόρη τους πρέπει να στρώνουν το κρεβάτι τους και να βοηθάνε στην κουζίνα από την παιδική τους ηλικία. Ενώ μόνο το 1% (**1Α:** 1 ηλικίας 56-55 ετών) συμπλήρωσε την επιλογή άλλο χωρίς όμως να δίνει κάποιο παράδειγμα.

Γράφημα 15.1

Στο Γράφημα 15.2 παρατηρήθηκε ότι το 3% (3Γ: 1 ηλικίας 18-29 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών) θεωρούν ότι μόνο η κόρη τους πρέπει να βοηθάει στην κουζίνα και να στρώνει το κρεβάτι της. Ενώ κανένας από τους ερωτώμενους δε συμπλήρωσε την επιλογή άλλο.

Γράφημα 15.2

Στην **ερώτηση 16 Έχετε αδέρφια**: Διαπιστώθηκε σύμφωνα με το γράφημα 16 ότι από το δείγμα μας το 15% δεν έχει αδέρφια και το 85% ότι έχει αδέρφια. Από τα 85 άτομα που έχουν αδέρφια τα 32 είναι Άνδρες (2 ηλικίας 18-29 ετών, 19 ηλικίας 30-45 ετών, 9 ηλικίας 46-55 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών) και τα 53 Γυναίκες (26 ηλικίας 18-29 ετών, 24 ηλικίας 30-45 ετών, 2 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών).

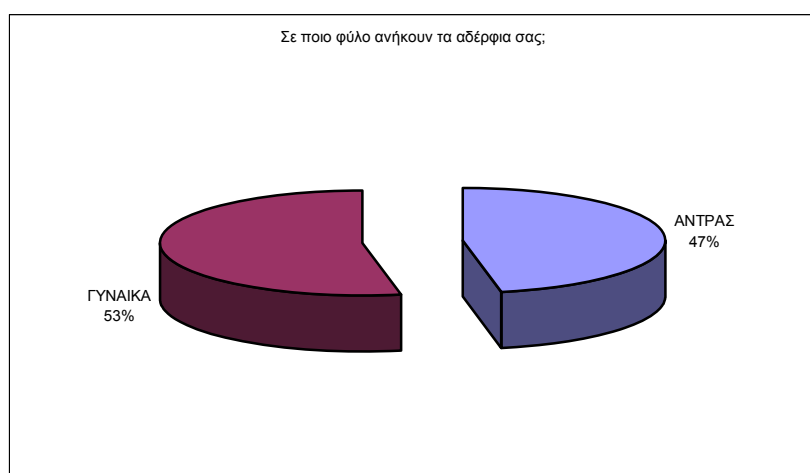
Από τα 15% των ατόμων που απαντούν αρνητικά στην ερώτηση αυτή, τα 6 είναι Άνδρες (1 ηλικίας 18-29 ετών, 3 ηλικίας 30-45 ετών, 1 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών) και τα 9 Γυναίκες (2 ηλικίας 18-29 ετών, 2 ηλικίας 30-45 ετών, 3 ηλικίας 46-55 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών).

Γράφημα 16

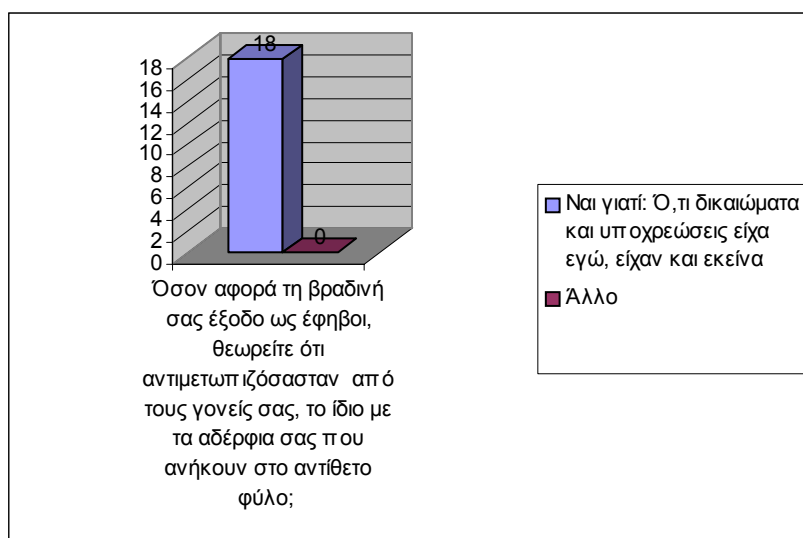
Στην **ερώτηση 17 Σε ποιο φύλο ανήκουν τα αδέρφια σας**: Διαπιστώθηκε σύμφωνα με το γράφημα 17 ότι από τα 85 άτομα που έχουν αδέρφια το 47% ανήκει στο Αντρικό φύλο δηλαδή είναι γένους αρσενικού και το 53% είναι γένους θηλυκού. Από το δείγμα μας 15 Άνδρες (1 ηλικίας 18-29 ετών, 11 ηλικίας 30-45 ετών και 3 ηλικίας 46-55 ετών) και 32 Γυναίκες (19 ηλικίας 18-29 ετών, 12 ηλικίας 30-45 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών) έχουν αδέρφια γένους αρσενικού και 19 Άνδρες (1 ηλικίας 18-29 ετών, 10 ηλικίας 30-45 ετών, 6 ηλικίας 46-55 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών) και 34 Γυναίκες (13 ηλικίας 18-29 ετών, 19 ηλικίας 30-45 ετών, 2 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών) έχουν αδέρφια γένους θηλυκού.

Πρέπει όμως να τονίσουμε ότι κάποιοι δεν είχαν μόνο έναν αδερφό ή μία αδερφή. Μπορεί να είχαν ή μία αδερφή και έναν αδερφό ή αδέρφια του ίδιου φύλου με αυτά.

Γράφημα 17

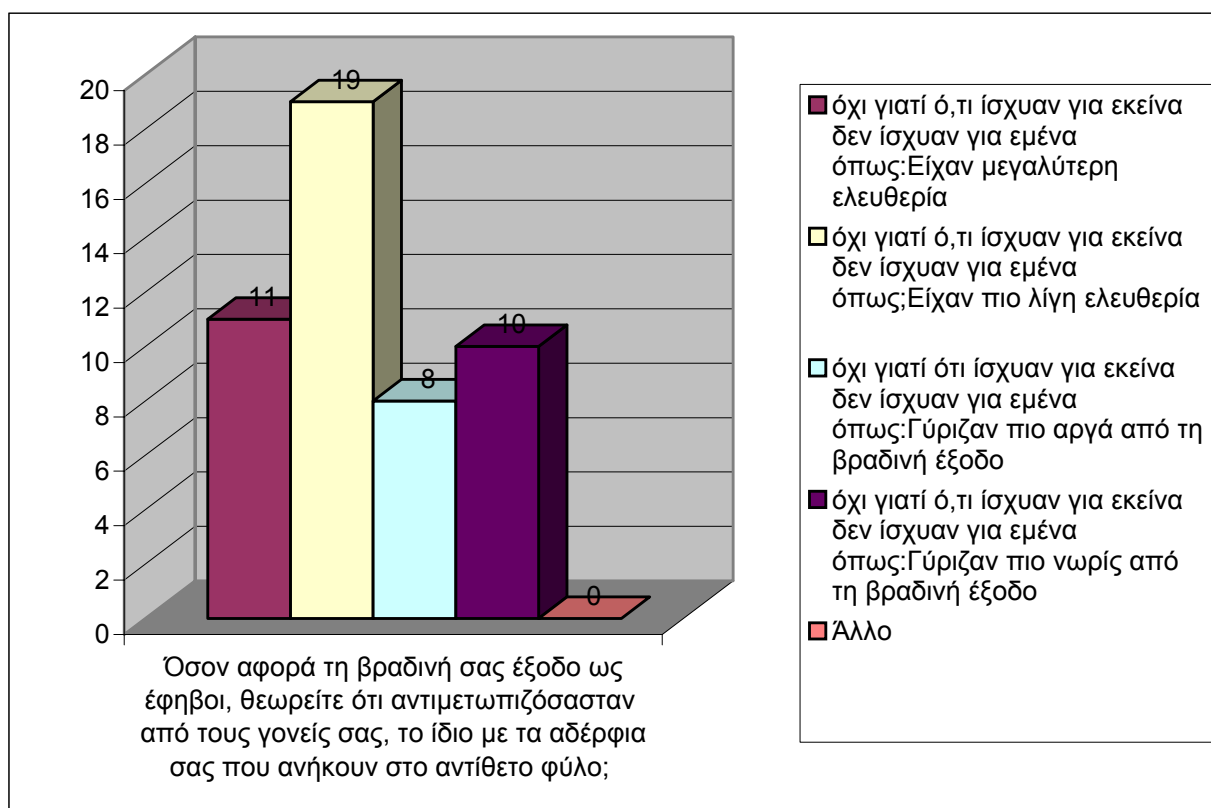
Στην ερώτηση 18: Όσον αφορά τη βραδινή σας έξοδο ως έφηβοι, θεωρείτε ότι αντιμετωπιζόσασταν από τους γονείς σας, το ίδιο με τα αδέρφια σας που ανήκουν στο αντίθετο φύλο; Σύμφωνα με το Γράφημα 18.1 απάντησαν θετικά 18 άτομα και συγκεκριμένα **3Α** από τους οποίους οι 2 ηλικίας 30-45 ετών και ο 1 ηλικίας 46-55 ετών και **15Γ** από τις οποίες οι 11 ήταν ηλικίας 18-29 ετών και 4 ηλικίας 30-45 ετών. Κανένας δεν έδωσε κάποια άλλη εξήγηση για την ισότιμη μεταχείριση που είχαν τα αδέρφια από τους γονείς τους.

Γράφημα 18.1

Το Γράφημα 18.2 παρουσιάζει τις αρνητικές απαντήσεις που έδωσαν 48 άτομα. **11** άτομα και συγκεκριμένα Γυναίκες από τις οποίες οι 7 ήταν ηλικίας 18-29 ετών και οι 4 ηλικίας 30-45 ετών απάντησαν ότι είχαν μεγαλύτερη ελευθερία τα αδέρφια τους από εκείνες. **19** άτομα και δη **16Α** από τους οποίους οι 10 ηλικίας 30-45 ετών, 5 ηλικίας 46-55 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών και **2Γ** η μία ηλικίας 30-45 ετών και η άλλη ηλικίας 56-65 ετών ανέφεραν ότι είχαν πιο λίγη ελευθερία τα αδέρφια τους από ότι εκείνοι/εκείνες. **8** άτομα από τα οποία 1^Α ηλικίας 18-29 ετών και 7Γ από τις οποίες οι 6 ηλικίας 18-29 ετών και 1 ηλικίας 30-45 ετών έδωσαν ως απάντηση ότι τα αδέρφια τους γύριζαν πιο αργά από τη βραδινή έξοδο. Επίσης, **10** άνδρες και συγκεκριμένα 1 ηλικίας 18-29 ετών, 6 ηλικίας 30-45 ετών και 3 ηλικίας 46-55 ετών απάντησαν ότι γύριζαν πιο νωρίς τα αδέρφια τους πιο νωρίς από τη βραδινή έξοδο ενώ κανένας δεν επέλεξε την τελευταία επιλογή: άλλο. Σε αυτή την ερώτηση φαίνεται καθαρά η μη ισότιμη μεταχείριση των παιδιών από τους γονείς με βάση το φύλο τους. Από τις απαντήσεις βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι Γυναίκες γύριζαν πιο νωρίς από τη βραδινή έξοδο ενώ τα αδέρφια τους που ήταν αγόρια γύριζαν

πιο αργά και ότι τα αγόρια είχαν περισσότερη ελευθερία σε σχέση με τα κορίτσια. Οπότε Διαπιστώθηκε ότι τα κορίτσια είναι πιο περιορισμένα ενώ τα αγόρια βιώνουν μια μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων και τυγχάνουν μιας καλύτερης και μεγαλύτερης εμπιστοσύνης από τους γονείς τους. Φαίνεται και εδώ ότι ο δημόσιος βίος είναι για τα αγόρια και ότι οι γονείς προσπαθούν να κρατήσουν περισσότερο τα κορίτσια τους μέσα στο σπίτι.

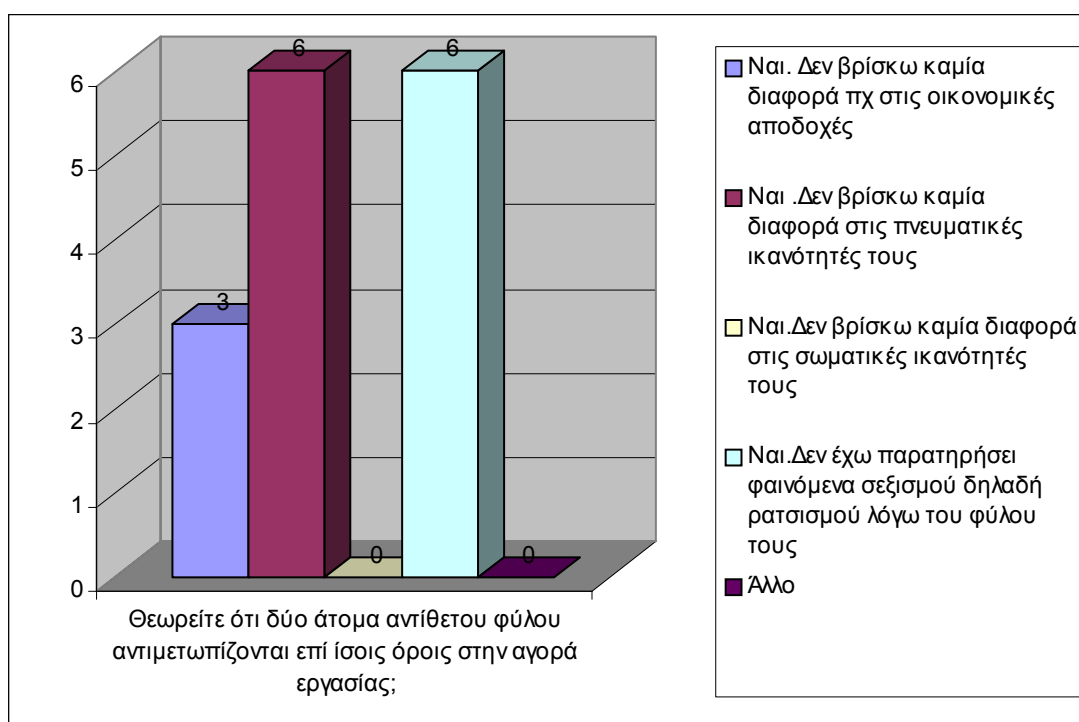

Γράφημα 18.2

Η **ερώτηση 19. Θεωρείτε ότι δύο άτομα αντίθετου φύλου αντιμετωπίζονται επί ίσοις όροις στην αγορά εργασίας;** Παρουσιάζεται σε δύο γραφήματα, το γράφημα 19.1 και το γράφημα 19.2, τα οποία απεικονίζουν τη θετική και την αρνητική εκδοχή της ερώτησης. Οι ερωτώμενοι και σε αυτή την ερώτηση δεν δεσμεύτηκαν ως προς τον αριθμό των απαντήσεων που μπορούσαν να δώσουν.

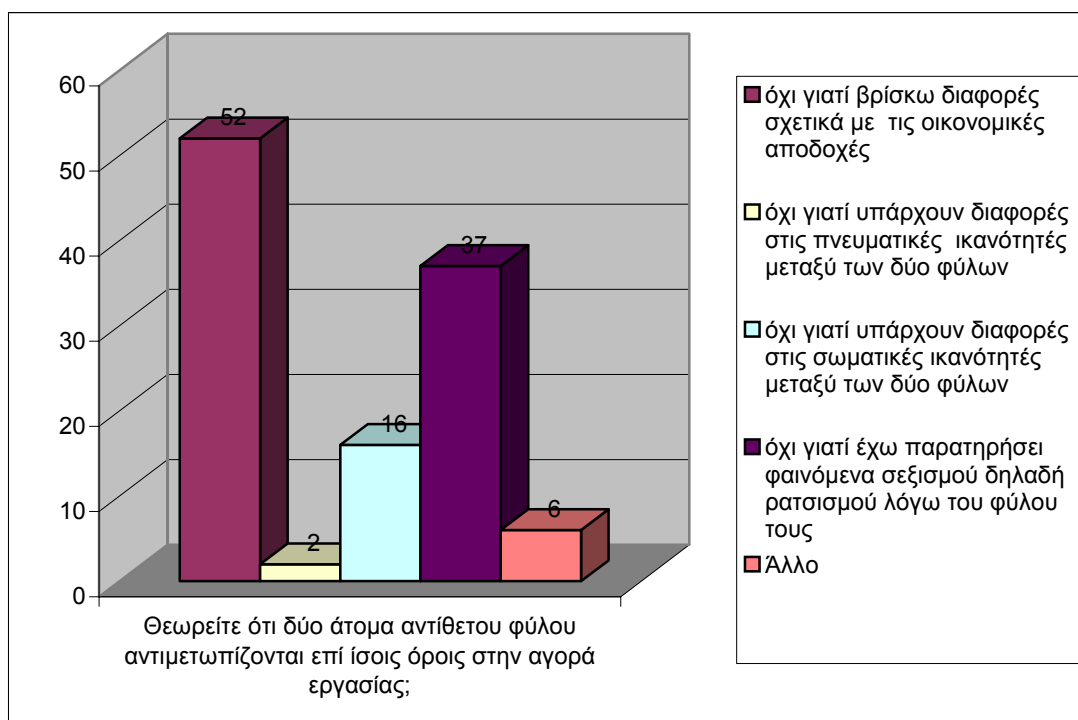
Στο Γράφημα 19.1, 3 άτομα και συγκεκριμένα 1Α ηλικίας 30-45 ετών και 2Γ η μία ηλικίας 18-29 ετών και η άλλη 30-45 ετών απάντησαν ότι δε βρίσκουν καμία διαφορά στις οικονομικές αποδοχές τους σε σχέση με αυτές των Ανδρών συναδέρφων τους. Με τη δεύτερη πρόταση: Δεν βρίσκω καμία διαφορά στις πνευματικές ικανότητες τους συμφώνησαν 6 άτομα (1 Α και 5Γ ηλικίας 30-45 ετών).Την τρίτη πρόταση δεν την κύκλωσε κανείς ενώ με την τέταρτη πρόταση: Δεν έχω παρατηρήσει

φαινόμενα σεξισμού δηλαδή ρατσισμού λόγω του φύλου τους συμφώνησαν **6** άτομα: 2 Α (1 ηλικίας 18-29 ετών και 1 ηλικίας 30-45 ετών) και 4 Γ ηλικίας 18-29 ετών. Η επιλογή άλλο δε δέχθηκε την προτίμηση κανενός ερωτώμενου.

Γράφημα 19.1

Στο Γράφημα 19.2, **52** άτομα και συγκεκριμένα 29Α (2 ηλικίας 18-29 ετών, 17 30-45 ετών, 7 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ηλικίας 56-65 ετών) και 23Γ (7 ηλικίας 18-29 ετών, 11 ηλικίας 30-45 ετών, 2 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ηλικίας 56-65 ετών) απάντησαν ότι βρίσκουν διαφορές σχετικά με τις οικονομικές αποδοχές τους σε σχέση με αυτές των Ανδρών συναδέλφων τους. Με τη δεύτερη πρόταση: Υπάρχουν διαφορές στις πνευματικές ικανότητες μεταξύ των δύο φύλων συμφώνησαν **2Α** (ο 1 ηλικίας 30-45 ετών και ο άλλος ηλικίας 46-55 ετών). Την τρίτη πρόταση: Υπάρχουν διαφορές στις σωματικές ικανότητες μεταξύ των δύο φύλων κύκλωσαν **16** άτομα (7 Α: 5 ηλικίας 30-45 ετών, 1 ηλικίας 46-55 ετών και 1ηλικίας 56-65 ετών) και 9Γ: (6 ηλικίας 18-29 ετών και 3 ηλικίας 30-45 ετών ενώ με την τέταρτη πρόταση: Έχω παρατηρήσει φαινόμενα σεξισμού δηλαδή ρατσισμού λόγω του φύλου τους συμφώνησαν **37** άτομα: 11 Α (1 ηλικίας 18-29 ετών ,7 ηλικίας 30-45 ετών και 3 ηλικίας 46-55 ετών) και 26Γ (12 ηλικίας 18-29 ετών, 11 ηλικίας 30-45 ετών και 3 ηλικίας 46-55 ετών). Η επιλογή άλλο δέχθηκε την προτίμηση **6** ατόμων 4 Α (3 ηλικίας 30-45 ετών και 1 ηλικίας 46-55 ετών) και 2Γ ηλικίας 18-29 ετών .

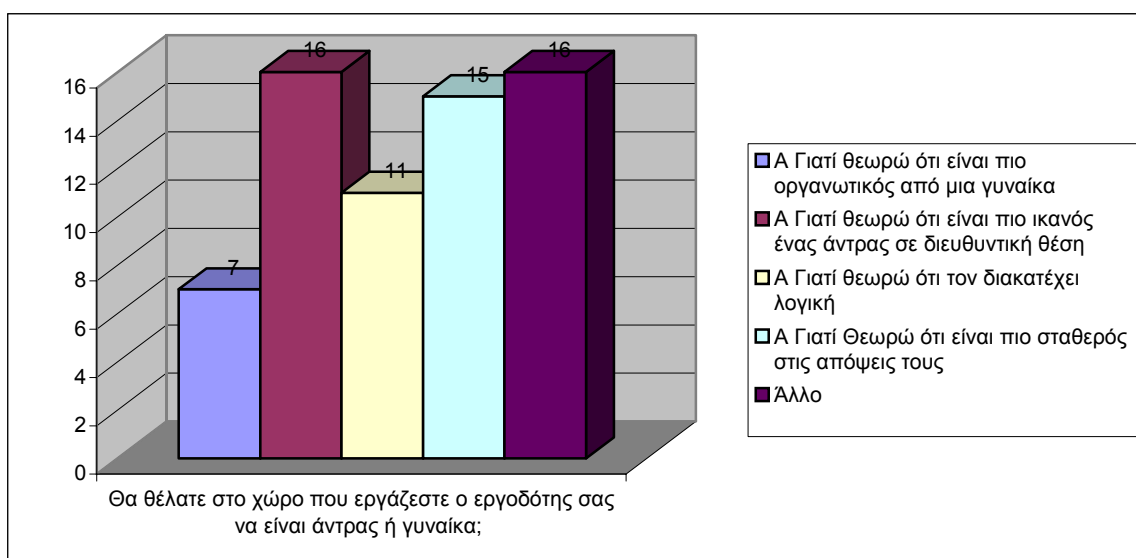
Γράφημα 19.2

Η **ερώτηση 20. Θα θέλατε στο χώρο που εργάζεστε ο εργοδότης σας να είναι άνδρας ή γυναίκα;** Φανερώνει μέσω των απαντήσεων που δόθηκαν τις απόψεις των ερωτώμενων για τα χαρακτηριστικά των εργοδοτών τους που τους κάνουν λιγότερο ή περισσότερο συμπαθείς.

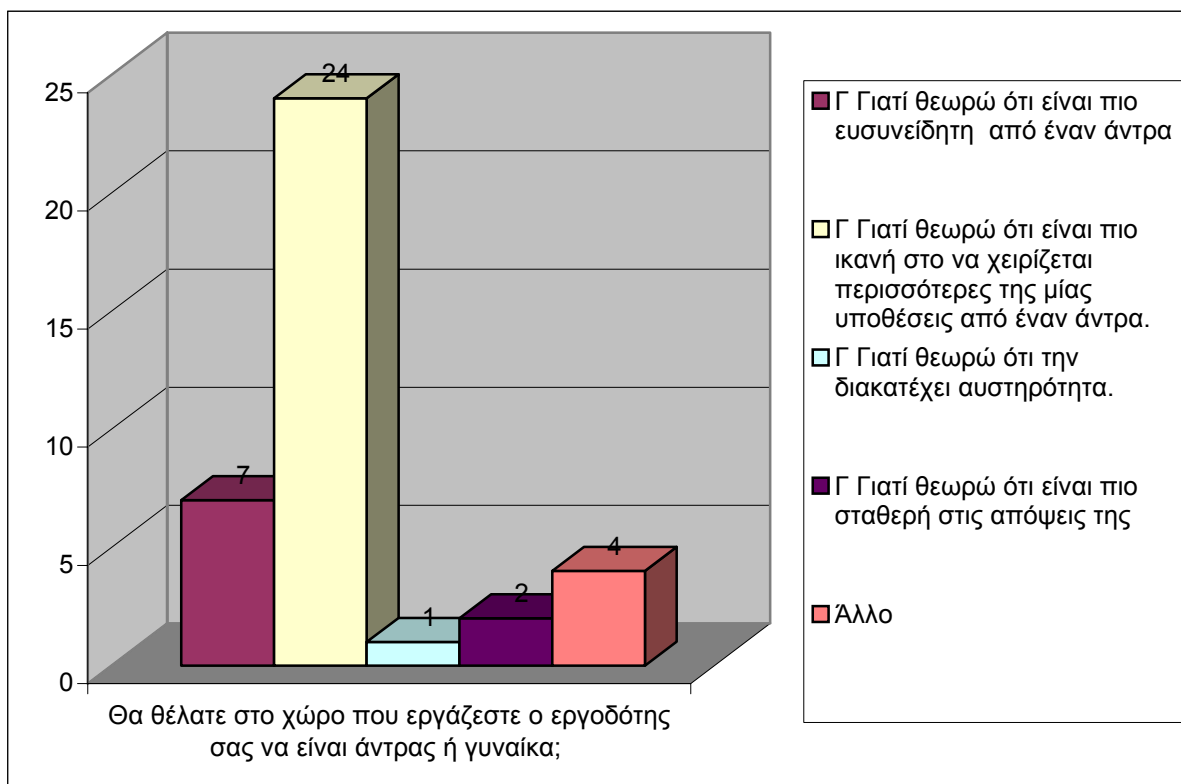
Η απεικόνιση των εν λόγω απαντήσεων-προτιμήσεων των ερωτώμενων παρουσιάζεται στα γραφήματα 20.1 και 20.2. Το γράφημα 20.1 αναφέρεται στην επιλογή του άνδρα εργοδότη και των λόγων για τους οποίους ο ερωτώμενος προτιμάει να έχει εργοδότη εκπρόσωπο του αντρικού φύλου ενώ το γράφημα 20.2 αναφέρεται στην επιλογή της γυναίκας εργοδότη.

Στο γράφημα 20.1 παρατηρήθηκε ότι 7 άτομα θεωρούν ότι ο Άνδρας είναι πιο οργανωτικός από μια γυναίκα. Συγκεκριμένα την απάντηση αυτή έδωσαν 3 Α (2 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών) και 4Γ (1 ηλικίας 18-29 ετών, 1 ηλικίας 30-45 ετών και 2 ηλικίας 46-55 ετών). Με την πρόταση: Θεωρώ ότι ο άνδρας είναι πιο ικανός σε διευθυντική θέση απάντησαν 16 ερωτώμενοι από τους οποίους 9 Α (1 ηλικίας 30-45 ετών, 5 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ηλικίας 56-65 ετών) και 7Γ (2 ηλικίας 18-29 ετών, 4 ηλικίας 30-45 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών). 11 άτομα επέλεξαν την πρόταση Θεωρώ ότι τον άνδρα τον διακατέχει λογική (5Α ΚΑΙ 6Γ). Από τους 5 Α οι 4 είναι ηλικίας 30-45 ετών και ο 1 ηλικίας 18-29 ετών και από τις 6Γ οι 4 είναι ηλικίας 30-45 ετών και ο 2 ηλικίας 18-29 ετών. Με την πρόταση: Θεωρώ ότι ο

άνδρας είναι πιο σταθερός στις απόψεις του συμφώνησαν **15** άτομα (7Α και 8Γ). Από τους 7 Άνδρες ο 1 είναι ηλικίας 18-29 ετών, 4 ηλικίας 30-45 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών ενώ από τις 8Γ οι 2 είναι ηλικίας 18-29 ετών και οι 6 ηλικίας 30-45 ετών. Την επιλογή άλλο σημείωσαν **16** άτομα (3Α και 13Γ). Από τους 3 Άνδρες και οι 3 είναι ηλικίας 30-45 ετών ενώ από τις 13Γ οι 7 είναι ηλικίας 18-29 ετών και οι 6 ηλικίας 30-45 ετών.

Γράφημα 20.1

Γράφημα 20.2

Στο γράφημα 20.2 παρατηρήθηκε ότι 7 άτομα θεωρούν ότι η Γυναίκα είναι πιο ευσυνείδητη από έναν άνδρα. Συγκεκριμένα την απάντηση αυτή έδωσαν 3 Α (1 ηλικίας 18-29 ετών, 1 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών) και 4Γ (3 ηλικίας 18-29 ετών και 1 ηλικίας 30-45 ετών). Με την πρόταση: Θεωρώ ότι η γυναίκα είναι πιο ικανή στο να χειρίζεται περισσότερες της μίας υποθέσεις από έναν άνδρα απάντησαν 24 ερωτώμενοι από τους οποίους 11 Α (9 ηλικίας 30-45 ετών και 2 ηλικίας 46-55 ετών) και 13Γ (7 ηλικίας 18-29 ετών, 4 ηλικίας 30-45 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών). 1 άτομο επέλεξε την πρόταση Θεωρώ ότι τη διακατέχει λογική και συγκεκριμένα 1Α ηλικίας 30-45 ετών. Με την πρόταση: Θεωρώ ότι η γυναίκα είναι πιο σταθερή στις απόψεις του συμφώνησαν μόνο 2Γ (1 ηλικίας 18-29 ετών και 1 ηλικίας 30-45 ετών). Την επιλογή άλλο σημείωσαν 4 άτομα (1Α και 3Γ). Από τις 3 Γυναίκες και οι 3 είναι ηλικίας 30-45 ετών ενώ ο άνδρας είναι ηλικίας 30-45 ετών.

Πρέπει εδώ να ξεκαθαριστεί ότι οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν όσες προτάσεις ήθελαν και πίστευαν ότι τους εκφράζουν. Από την παραπάνω ανάλυση Διαπιστώθηκε ότι ο άνδρας προτιμάται από τον κόσμο ως εργοδότης διότι θεωρείται ότι είναι πιο ικανός, πιο λογικός και πιο σταθερός στις απόψεις του από μια γυναίκα, ενώ μια γυναίκα προτιμάται από τον κόσμο σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν επειδή κατά το πλείστον είναι πιο ικανή στο να χειρίζεται περισσότερες της μίας υποθέσεις.

Στην επιλογή άλλο της ερώτησης 20 σημειώθηκαν τα εξής:

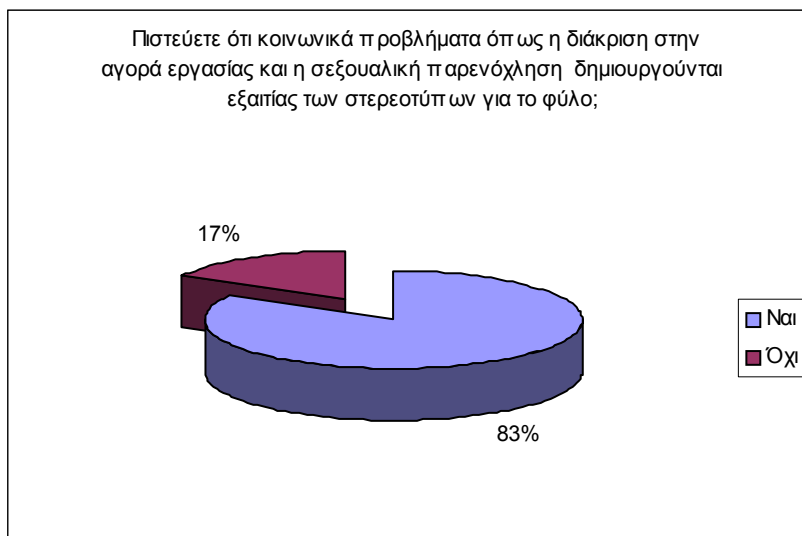
1. Σημασία έχει ο εργοδότης να είναι λογικός άνθρωπος είτε είναι άνδρας είτε γυναίκα.
2. Η συνεργασία είναι πιο εύκολη μεταξύ των δύο φύλων.
3. Δεν θα υπάρχει ανταγωνισμός που συνήθως παρατηρείται στην περίπτωση που είναι γυναίκα. *Εδώ φαίνεται η προτίμηση του ερωτώμενου προς τον άνδρα εργοδότη.*
4. Δεν εξαρτάται από το φύλο αλλά από τον άνθρωπο.
5. Ένας άνδρας δεν είναι κομπλεξικός όπως μια γυναίκα.
6. Ο άνδρας είναι πιο ελαστικός σε λάθη ή παραλείψεις
7. Οι γυναίκες είναι πάντα περισσότερο ανταγωνιστικές.
8. Οι γυναίκες όταν βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας είναι "σκύλες". Και ειδικά αν είναι και άσχημες ενώ η γυναίκα που έχουν απέναντί τους είναι όμορφη βγάζουν μια απίστευτη κακία.
9. Οι γυναίκες είναι πιο αυστηρές χωρίς λόγο.

10. Οι γυναίκες όταν είναι σε θέση ισχύος είναι επιθετικές.

11. Ο άνδρας είναι λιγότερο αυστηρός.

Από τις παραπάνω προτάσεις μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι υπάρχει μια προτίμηση προς τον άνδρα εργοδότη μια και η γυναίκα όταν βρίσκεται σε διευθυντική θέση και γενικά σε θέση ισχύος ταυτόχρονα αποκτά αρσενικά χαρακτηριστικά όπως αυστηρότητα, επιθετικότητα, αδιαλλαξία γεγονός που ενδυναμώνει το στερεότυπο της γυναίκας καριερίστα το οποίο συνοδεύεται από χαρακτηρισμούς όπως "σκύλα".

Στην ερώτηση 21 Πιστεύετε ότι κοινωνικά προβλήματα όπως η διάκριση στην αγορά εργασίας και η σεξουαλική παρενόχληση δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο; το γράφημα 21 αποτυπώνει την αρνητική και τη θετική άποψη των ερωτώμενων. Σύμφωνα με το παρακάτω γράφημα το 83% απάντησε θετικά στην ερώτηση ενώ το 17% αρνητικά. Από τα 83 άτομα που συμφώνησαν με την πρόταση τα 32 είναι άνδρες (3 ηλικίας 18-29 ετών, 17 ηλικίας 30-45 ετών, 9 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ηλικίας 56-65 ετών) και τα 51 Γυναίκες (21 ηλικίας 18-29 ετών, 22 ηλικίας 30-45 ετών, 5 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ηλικίας 56-65 ετών).

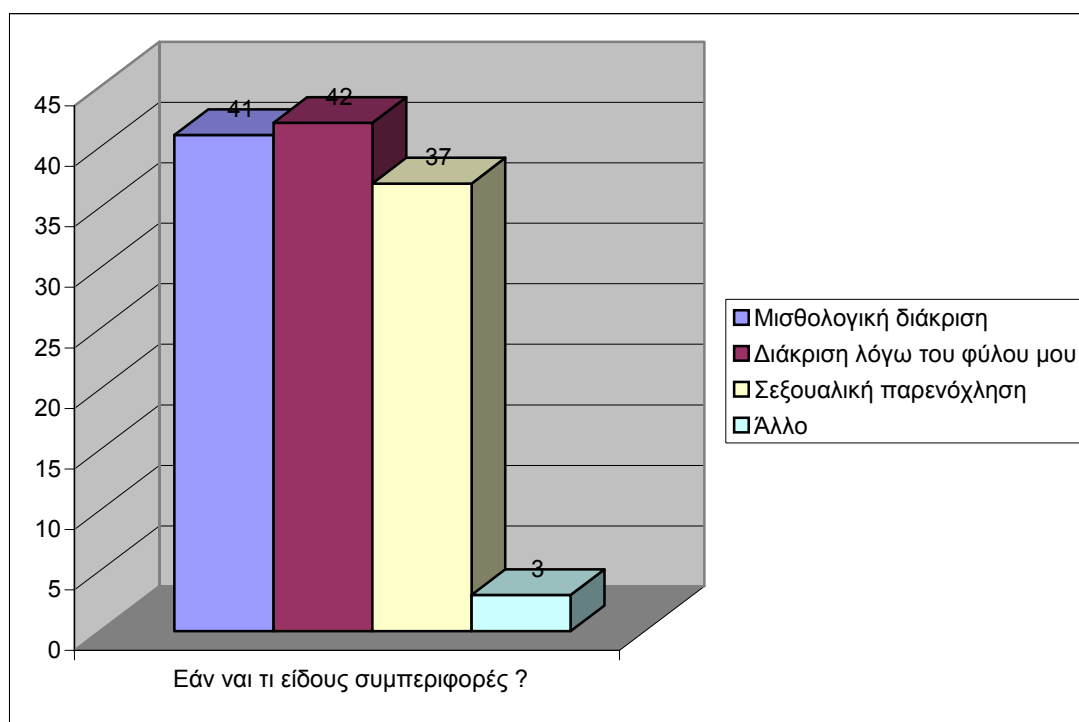

Γράφημα 21

Η ερώτηση 21^α Εάν ναι, τι είδους συμπεριφορές; Έχει τέσσερις εναλλακτικές απαντήσεις από τις οποίες οι ερωτώμενοι μπορούν να επιλέξουν 1, 2, 3 ή και τις τέσσερις. Σύμφωνα με το Γράφημα 21.1, η πρώτη πρόταση: Μισθολογική Διάκριση επιλέχτηκε από **41** άτομα (19 Α και 22Γ). Από τους 19 άνδρες: ο 1 είναι ηλικίας 18-29 ετών, 10 ηλικίας 30-45 ετών, 5 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ηλικίας 56-65 ετών από τις 22 Γ: 4 είναι ηλικίας 18-29 ετών, 11 ηλικίας 30-45 ετών, 4 ηλικίας 46-55 ετών και 3 ηλικίας 56-65 ετών. Τη δεύτερη πρόταση: Διάκριση λόγω του φύλου μου

επέλεξαν **42** άτομα (12Α και 30Γ). Από τους 12 Α: οι 8 είναι ηλικίας 30-45 ετών, οι 3 ηλικίας 46-55 ετών και 1 ηλικίας 56-65 ετών, ενώ από τις 30 Γ: οι 15 είναι ηλικίας 18-29 ετών, οι 11 είναι ηλικίας 30-45 ετών και οι 4 ηλικίας 46-55 ετών. Τη σεξουαλική παρενόχληση την επέλεξαν **37** άτομα (18 Α-19Γ). Από τους 18Α: οι 2 είναι ηλικίας 18-29 ετών, οι 9 είναι ηλικίας 30-45 ετών, οι 5 ηλικίας 46-55 ετών και 2 ηλικίας 56-65 ετών, ενώ από τις 19 Γ: οι 8 είναι ηλικίας 18-29 ετών, οι 8 είναι ηλικίας 30-45 ετών και οι 3 ηλικίας 46-55 ετών. Την επιλογή άλλοι σημείωσαν **3** άτομα (1 Α ηλικίας 56-65 ετών και 2Γ ηλικίας 30-45 ετών και 46-55 ετών αντίστοιχα).

Από τις παραπάνω απαντήσεις συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων πιστεύουν ότι κοινωνικά προβλήματα όπως η διάκριση στην αγορά εργασίας και η σεξουαλική παρενόχληση δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο. Μάλιστα τόσο η διάκριση λόγω του φύλου όσο και η μισθολογική διάκριση είναι από τις σημαντικότερες μορφές κοινωνικών προβλημάτων που παρουσιάζονται καθώς και η σεξουαλική παρενόχληση για την οποία έχει γίνει εκτενή αναφορά στην παρούσα εργασία.

Γράφημα 21.1

Οι ερωτήσεις 22 και 23 είναι ανοικτές ερωτήσεις οι οποίες δέχθηκαν ελάχιστες απαντήσεις. Στην ερώτηση 22 Δώστε ένα παράδειγμα δύσπιστης και αρνητικής συμπεριφοράς από τον κοινωνικό σας περίγυρο λόγω των βιολογικών χαρακτηριστικών σας, δόθηκαν οι εξής απαντήσεις:

1. Αποκλεισμό από κάποιες θέσεις του Δημόσιου Τομέα π.χ Δημοτική Αστυνομία με την εφαρμογή της ποσόστωσης στις προκηρύξεις.
2. Στον εργασιακό τομέα ότι οι γυναίκα δεν είναι τόσο έξυπνη όσο ο άνδρας.
3. Μη πρόσληψη σε πολύ καλή εργασία την οποία κληρονομώ από καιρό λόγω πιθανής εγκυμοσύνης.
4. Στην εργασία μου ως Δημοτική Αστυνόμος δεν έχω τα προσόντα που έχει ένας άνδρας για να τα καταφέρω στις δυσκολίες.
5. Ποσόστωση γυναικών.
6. Λόγω του επαγγέλματός μου (Δημοτική Αστυνόμος) θεωρούν ότι δεν μπορώ και δεν είμαι ικανή να δουλέψω στο δρόμο.
7. Κοινωνική δυσφήμιση διότι με κρίνουν αρνητικά επειδή έχω παραπάνω κιλά. (Εδώ έχουμε να κάνουμε με τον κοινωνικό αποκλεισμό που αντιμετωπίζουν και βιώνουν τα παχύσαρκα ή με λίγα κιλά παραπάνω άτομα).
8. Αρνητική συμπεριφορά στο δρόμο ως δημοτική αστυνόμος που είμαι, λόγω του φύλου μου.
9. Συνήθως όταν οδηγούμε εμείς οι θηλυκές σοφερίνες δημιουργείται πανικός διότι οι άνδρες που θεωρούνται “Σουμάχερ” φοβούνται και φυσικά αν κάνουμε καμία βλακεία ακούγεται η κλασική ατάκα « Άντε μ.... να πλύνεις τα πιάτα σου». Τα χάλια τους δεν τα βλέπουν.
10. Δυσκολία ως προς την ικανότητα να αντεπεξέλθω σε οτιδήποτε μου ζητηθεί ή ανατεθεί.
11. Δε μου αναθέτουν ουσιαστική δραστηριότητα λόγω της μικροκαμωμένης σωματικής μου διάπλασης.
12. Με τον κοινωνικό μου περίγυρο δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα. Στον επαγγελματικό όμως, δεν ακούγεται ποτέ η άποψή μου γιατί είμαι γυναίκα. Όταν την ίδια γνώμη όμως με εμένα είχε άνδρας τότε η γνώμη του ήταν σεβαστή.
13. Δυσπιστία ως προς το αν μια γυναίκα που εργάζεται ως Δημοτική Αστυνόμος διότι τη θεωρούν ότι δεν έχει την ικανότητα και τη σωματική – μυϊκή δύναμη να αντιμετωπίσει καταστάσεις στο δρόμο.

14. Δεν αποδέχονται εύκολα την πρόθεσή μου για αυτοδιάθεση. Με θεωρούν υποχρεωμένη ως γυναίκα να φροντίζω πάντα πρώτα τους άλλους.
15. Επειδή ως άνδρας έχω μακριά μαλλιά η εμφάνισή μου προδιαθέτει αρνητικά αρχικά.
16. Αρνητική αντιμετώπιση από συγγενείς στο ενδεχόμενο να εγκατασταθώ μόνιμα στο εξωτερικό κορίτσι πράγμα. Εξαναγκασμός από το Διευθυντή του σχολείου για παιδιά με ειδικές ανάγκες στο οποίο εργάζομαι ως καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας να ασχοληθώ με τη μαγειρική φαγητού (βασιλόπιτας) για τους συναδέλφους και τους μαθητές στις σχολικές εορτές.
17. Η δόσπιστη και αρνητική συμπεριφορά προς τις γυναίκες οδηγούς
18. Δεν με εμπιστεύονται εύκολα σε ό,τι έχει να κάνει με τη σωματική μου δύναμη.
19. Η δόσπιστη και αρνητική συμπεριφορά για τις γυναίκες οδηγούς στα μέσα μαζικής μεταφοράς.
20. Οι γυναίκες θεωρούν ότι οι άνδρες εξακολουθούν να είναι το ίδιο «άχρηστο, αδιάφορο, νωθρό για τις οικιακές δουλειές και υποθέσεις» είδος άνδρα όπως ήταν συνήθως η γενιά των πατεράδων μας. Με άλλα λόγια υιοθετούν τα γυναικεία στερεότυπα που έχει η κοινωνία μας. Αυτό μεταφρασμένο σε εξ αρχής δόσπιστία ως προς τη θέληση και την ικανότητα του άνδρα είναι ένα από τα βιώματά μου. Φυσικά τα στερεότυπα έχουν βαθύτερες επιδράσεις στη σχέση ενός ζευγαριού – δυναμιτίζουν την καθημερινότητα – και δεν μπορούν να αναλυθούν σε λίγες γραμμές.
21. Προτίμηση άνδρα συνάδελφου ως πιο αξιόπιστου στο επάγγελμα υγείας.
22. Σε μία συνάντηση για ένα project ότανμίλαγε ο ένας άνδρας της ομάδας δεν απευθυνόταν καθόλου σε εμένα που είμαι γυναίκα.
23. Δόσπιστία όσον αφορά την ικανότητα οδήγησης.
24. Οι άνδρες που κρατάνε ισχυρές θέσεις στις περισσότερες δουλειές πληρώνονται καλύτερα από τις γυναίκες. Έχω δει συναδέλφους μου στο εργασιακό περιβάλλον να κερδίζουν δουλειές μόνο και μόνο επειδή είναι άνδρες. Για παράδειγμα, στη Ψυχολογία επικρατεί το γυναικείο φύλο- έτσι άνδρες Ψυχολόγοι προσλαμβάνονται για να εξισορροπήσουν την αναλογία του προσωπικού στο χώρο και έτσι να δειχθεί ότι υπάρχουν ίσες ευκαιρίες

για όλους. Το μόνο αρνητικό βιολογικό χαρακτηριστικό για εμένα εδώ στην Ελλάδα είναι η ηλικία μου. Επικρατεί η παραδοχή ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία επαγγελματίες Ψυχολόγοι είναι περισσότερο γνώστες του αντικειμένου και έμπειροι στο πεδίο τους.(Γνωστικό και Επαγγελματικό). Σύμφωνα με την προσωπική μου εμπειρία αυτό δε συμβαίνει πάντα αλλά η δύναμη που έχουν αυτοί οι επαγγελματίες μέσα από τις θέσεις τις οποίες κατέχουν δημιουργούν την αίσθηση της μη ισότητας και έτσι περιορίζουν τους νέους επαγγελματίες να εξελιχθούν⁴².

Στην Ερώτηση 23 Δώστε ένα παράδειγμα θετικής αντιμετώπισης από τον κοινωνικό σας περίγυρο (συγγενικό, εργασιακό, φιλικό, σχολικό κ.λπ), λόγω του φύλου σας, δόθηκαν οι εξής απαντήσεις:

1. Ως γυναίκα θεωρούμαι πιο ικανή και πιο ευαίσθητη στη φροντίδα των γονιών.
2. Στον εργασιακό χώρο προτιμούν γυναίκες στις θέσεις γραμματειακής υποστήριξης λόγω των οργανωτικών τους ικανοτήτων.
3. Η ψυχική και σωματική δύναμη που χρειάστηκε για να τα καταφέρω σε κάποιες καταστάσεις.
4. Λέγοντάς μου πως είναι περήφανοι για τη δουρεία που κάνω γιατί χρειάζεται και η γυναικεία παρουσία στο δρόμο με όλα τα χαρακτηριστικά που συνεπάγεται αυτό.
5. Πολλές φορές έχω ακούσει από εργοδότες ότι είμαι οργανωτική και μπορώ να κάνω αρκετές εργασίες ταυτόχρονα.

⁴² Men tend to hold more powerful positions in most jobs, and get paid more than women. I have seen colleagues in my work environment get jobs, just because they are men. For example, psychology is dominated by women - so male psychologists are often employed to balance a department's staff ratio and to show that equal opportunities exist. The only negative biological characteristic that creates a problem for me in Greece is my age. It is culturally assumed that 'older professionals' are more knowledgeable and experts in their field. In my experience this is not always the case, but the power that these professionals hold by virtue of their positions can perpetuate a sense of inequality and can limit younger professionals from developing.

6. Κάνουν οι άνδρες όλες τις δύσκολες και βαριές δουλειές για εμένα αντί να τις κάνω εγώ.
7. Πολύ καλή η συνεργασία μου με άνδρες συνεργάτες μου.
8. Στο συγγενικό και φιλικό περιβάλλον είμαι απόλυτα αποδεκτή. Σε εργασιακό επίπεδο όμως πρέπει να αποδεικνύω ποια είμαι κάθε φορά.
9. Ζητούν τη γνώμη μου, με εμπιστεύονται για σοβαρά προσωπικά τους ζητήματα και μου αναθέτουν τη διαχείριση των οικονομικών τους όταν προβληματίζονται.
10. Μία γυναίκα είναι πιο ικανή στις δημόσιες σχέσεις και στην οργάνωση ενός γραφείου και όχι στο δρόμο. Κάτι τέτοιο σύμφωνα με πολλούς δεν της ταιριάζει.
11. Όταν γεννήθηκα οι γονείς μου χάρηκαν πολύ γιατί μέχρι τότε είχαν μόνο κορίτσια⁴³.
12. Η τέλεση του γάμου και η απόκτηση παιδιών.
13. Μείωση της ταρίφας σε ταξί, Παραγραφή προστίμου υπέρβασης του ανωτάτου ορίου βάρους των αποσκευών στο αεροδρόμιο μόνο όταν ο υπάλληλος είναι άνδρας.
14. Με εμπιστεύονται σε ό,τι έχει να κάνει με συναισθηματικά θέματα, κοινωνικά, οικογενειακά κ.ά και γενικά ζητούν τη γνώμη μου και τη συμβουλή μου.
15. Ένα μάλλον αστείο παράδειγμα είναι η σημασία και συμπάθεια με την οποία αντιμετωπίζεται από το συγγενικό περιβάλλον του ένας άνδρας που υπηρετεί τη στρατιωτική θητεία του (θεωρείται ότι ωριμάζει και ότι υποφέρει). Κατά τα άλλα στον εργασιακό χώρο μάλλον έχω πιο καθαρές και χωρίς προστριβές σχέσεις με τις γυναίκες παρότι με άνδρες, επειδή οι γυναίκες είναι ναι μεν πιο

⁴³ Εδώ φαίνεται ότι ο ερχομός του αγοριού ήταν και παραμένει ένα σημαντικό γεγονός για την οικογένεια. Συνδέεται άρρηκτα με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής, την κοινωνική άνοδο, τη σταθερότητα και τη διαίωνιση της οικογενειακής μονάδας. Το οικογενειακό όνομα διατηρείται από γενιά σε γενιά με τα αγόρια. (Κατάκη Χ.Σελ. 158)

προσηνείς και επικοινωνιακές, πιο τυπικές δε όταν χρειάζεται. Έτσι αποφεύγονται οι πολλές ίντριγκες, μαχαιρώματα και κλίκες.

16. Περισσότερη εμπιστοσύνη στο φιλικό περιβάλλον.
17. Ο σύζυγος μου με αντιμετωπίζει σε όλα τα θέματα και κυρίως της εργασίας ως ίση προς αυτόν.
18. Εμπιστοσύνη όσον αφορά την ικανότητα επιλογής και αγοράς αντικειμένων πρακτικής χρησιμότητας και οικιακών συσκευών.
19. Αυτή είναι μια δύσκολη ερώτηση. Ελπίζω ότι οι άνθρωποι ανταποκρίνονται θετικά στον επαγγελματισμό μου παρά το γεγονός ότι είμαι γυναίκα. Το να είμαι ελκυστική ως άνθρωπος βοηθάει αρκετές φορές να δημιουργώ κοινωνικές σχέσεις αλλά νομίζω ότι κάτι τέτοιο μπορεί να το επιτύχει και ένας άνδρας⁴⁴.
20. Αποδοχή και θετικά σχόλια λόγω μητρότητας.

⁴⁴ *This is a difficult question. I hope that people at work respond positively to my professionalism rather than to the fact that I am female. Being attractive as a person can help sometimes facilitate social relations but I think this applies equally to men.*

VI.1.3 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μετά την περιγραφική ανάλυση του δείγματος της έρευνας ακολουθεί η στατιστική ανάλυση με τη χρησιμοποίηση του στατιστικού πακέτου SPSS⁴⁵.

Γενικά, μία έρευνα η οποία στηρίζεται σε ερωτηματολόγιο ως μέθοδος συλλογής στοιχείων έχει ως βασική μονάδα συνήθως το άτομο. Δηλαδή γίνονται μετρήσεις για διαφορετικές μεταβλητές για κάθε άτομο χωριστά. Έτσι, συλλέγονται διαφορετικές πληροφορίες όπως η ηλικία, το επάγγελμα, το μορφωτικό και οικονομικό του επίπεδο του ερωτώμενου κ.λπ. Κάθε πληροφορία αφορά μια μεταβλητή (variable). Επίσης, κάθε άτομο έχει μία και μόνο τιμή (value) για κάθε μεταβλητή. Από τη στιγμή που τα στοιχεία συλλέχθηκαν και κωδικοποιήθηκαν, ήταν έτοιμα να περαστούν στον H/Y. Για κάθε μεταβλητή επιλέχτηκε ένα μοναδικό όνομα με οχτώ ή λιγότερους χαρακτήρες. Τα στοιχεία που αφορούσαν μια συγκεκριμένη μεταβλητή τοποθετήθηκαν στις ίδιες στήλες (διαφορετικές σειρές) για όλα τα άτομα του δείγματος. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε έτσι ώστε να είναι εύκολη η κωδικοποίησή του.

Αφού έγινε η κωδικοποίηση των μεταβλητών και προσδιορίστηκαν και οι τιμές τις οποίες έπαιρνε κάθε απάντηση, τότε ένα – ένα τα ερωτηματολόγια πέρασαν σε ένα φύλο του προγράμματος Excel έτσι ώστε να γίνει καλύτερη η επεξεργασία των δεδομένων από το πρόγραμμα spss.

Στη συνέχεια κρίθηκε σκόπιμο να ελεγχθεί αν η συχνότητα εμφάνισης κάποιων συγκεκριμένων τιμών (κατηγοριών) μιας ποιοτικής μεταβλητής σχετίζεται με τη συχνότητα εμφάνισης συγκεκριμένων τιμών (κατηγοριών) κάποιας άλλης ποιοτικής μεταβλητής.

Ο έλεγχος ανεξαρτησίας μεταξύ δύο ποιοτικών μεταβλητών πραγματοποιείται μέσω του στατιστικού Chi-Square (χ^2) που παρουσιάζεται στον πίνακα Chi-Square Tests και ο οποίος περιλαμβάνει:

- Την τιμή του Chi-Square (Value)
- Τους αντίστοιχους βαθμούς ελευθερίας (df)
- Το επίπεδο σημαντικότητας της τιμής του Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided).

⁴⁵ SPSS: Statistic Program For Social Sciences.

Όταν το επίπεδο σημαντικότητας του Chi-Square είναι μικρότερο από 0.05 απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση και γίνεται αποδεκτή η εναλλακτική υπόθεση.

Σκοπός της έρευνας ήταν να βρεθούν και να διαφανούν εάν υπάρχουν τα διάφορα στερεότυπα που αφορούν το φύλο μέσα στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια. Για αυτό η κύρια μεταβλητή που ερευνήθηκε και συσχετίστηκε με κάποιες άλλες είναι το φύλο (sex). Κατά πόσο υπάρχει σύνδεση του φύλου με τα διάφορα επίθετα που χρησιμοποιούμε στο λόγο μας και με τα διάφορα επαγγέλματα, αν παίζει ρόλο η θρησκεία στη διαμόρφωση της νοοτροπίας των δύο φύλων, αν το εισόδημα συνδέεται με το φύλο κ.λπ.

Επίσης, θεωρήθηκε σκόπιμο να ερευνηθούν και άλλες συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών όπως το επάγγελμα με το εισόδημα ή η οικογενειακή κατάσταση με τον αριθμό των παιδιών ή αν υπάρχει σχέση μεταξύ του εισοδήματος και του μορφωτικού επιπέδου. Σε αυτό το σημείο πρέπει να διευκρινιστεί ότι στις αναλύσεις των μεταβλητών αναφέρεται η τιμή του Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided), ενώ οι αντίστοιχοι πίνακες βρίσκονται στο παράρτημα της εργασίας.

Όσον αφορά τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής **μορφωτικό επίπεδο (EDU)** και **προσωπικού εισοδήματος (persfininc)** Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,001 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05 οπότε απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση. Παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων που έχει τελειώσει ΑΕΙ/ΤΕΙ έχουν ένα μισθό της τάξης των 1001-1500 ευρώ. Τον ίδιο με όσους έχουν τελειώσει το Λύκειο ή έχουν κάνει μεταπτυχιακές σπουδές. Πολύ μικρό είναι το ποσοστό των ατόμων που παίρνουν άνω των 3000 ευρώ και έχουν μεταπτυχιακές σπουδές.

		EDU * persfininc Crosstabulation Count						Σύνολο	
		persfininc							
EDU		κενό	0 - 500 ευρώ	501- 1000 ευρώ	1001-1500 ευρώ	1501-2000 ευρώ	2001-3000 ευρώ	Άνω των 3000 ευρώ	
	Γυμνάσιο			1					1
	Τεχνικό λύκειο		2	1	1				4
	Τεχνικές σχολές								
	Λύκειο	1		5	14	2	1		23
	ΑΕΙ ΤΕΙ		1	3	25	3	3		35
	Μεταπτυχιακές σπουδές	2	2	1	14	9	5	4	37
Σύνολο		3	5	11	54	14	9	4	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής **προσωπικό μηνιαίο εισόδημα (persfininc)** και **αριθμός παιδιών (howmachi)** Διαπιστώθηκε ότι

εξαρτώνται μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,002 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05 οπότε απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση και γίνεται αποδεκτή η εναλλακτική υπόθεση: Ο αριθμός των παιδιών που θα κάνει κάποιος εξαρτάται από το προσωπικό του μηνιαίο εισόδημα.

		persfininc * howmachi Crosstabulation Count				Σύνολο
		Howmachi αριθμός παιδιών				
		Κενό	Ένα παιδί	Δύο παιδιά	Τρία παιδιά	
Persfininc	Κενό	2		1		3
Προσωπικό εισόδημα	0 - 500 ευρώ	5				5
	501- 1000 ευρώ	7	4			11
	1001-1500 ευρώ	31	10	12	1	54
	1501- 2000 ευρώ	12		2		14
	2001- 3000 ευρώ	1	1	6	1	9
	Ανω των 3000 ευρώ		2	1	1	4
Σύνολο		58	17	22	3	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλου (sex) και της θρησκευτικής πίστης (religion) Διαπιστώθηκε ότι δεν εξαρτώνται μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,055 το οποίο είναι μεγαλύτερο από το 0,05 οπότε γίνεται αποδεκτή η μηδενική υπόθεση: το να είναι κάποιος θρησκευόμενος δεν έχει να κάνει με το φύλο μιας και στα δύο φύλα το μεγαλύτερο ποσοστό είναι θρησκευόμενοι.

		sex * religion Crosstabulation Count				
		Religion θρησκευτική πίστη				Σύνολο
		Θρησκευόμενος	Μη θρησκευόμενος	Αθεος-η	Δεν απαντώ	
Sex φύλο	Ανδρας	27	3	4	4	38
	Γυναίκα	56	1	1	4	62
Σύνολο		83	4	5	8	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και τα ψώνια στο σούπερ μάρκετ (w shopmark) Διαπιστώθηκε ότι δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,016 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05 οπότε και γίνεται αποδεκτή η εναλλακτική υπόθεση, ότι τα

ψώνια στο σούπερ μάρκετ συνδέεται με το γυναικείο και το αντρικό φύλο, μιας και το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος πάνε μαζί για τα ψώνια του σπιτιού τους.

		Crosstab				
Count		w_shopmark ψώνια στο σούπερ μάρκετ				Σύνολο
Sex φύλο	Άνδρας	Κενό	Άνδρας	Γυναίκα	Και οι δύο	
	Γυναίκα					
	Άνδρας		12	4	22	38
	Γυναίκα	1	7	20	34	62
Σύνολο		1	19	24	56	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και ο ρόλος της γυναίκας στην οικογένεια (housewiferole) Διαπιστώθηκε ότι είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,146 το οποίο είναι μεγαλύτερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες πιστεύουν ότι το γνωστό ρητό: η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά, δεν ισχύει στις μέρες μας. Ίσως γιατί πια η γυναίκα έχει βγει από το σπίτι και εργάζεται τις ίδιες ώρες με τον άνδρα της και δεν έχει τον ίδιο χρόνο όπως είχαν παλαιότερα οι γυναίκες για να ασχοληθεί με ό,τι έχει να κάνει με το σπίτι.

		sex * housewiferole Crosstabulation			
		Count			
		Housewiferole		Σύνολο	
		Ο ρόλος της γυναίκας			
		Ναι	Όχι		
Sex φύλο	Άνδρας	21	17	38	
	Γυναίκα	25	37	62	
Σύνολο		46	54	100	

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και "οι νοικοκυρές θα πρέπει να αμείβονται για την εργασία που προσφέρουν στο σπίτι" ρόλος της γυναίκας στην οικογένεια (n-amoivnoik) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,000 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι οι άνδρες διαφωνούν κατά το πλείστον με αυτή την πρόταση ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών συμφωνεί ή συμφωνεί απόλυτα.

		sex * n_amoivnoik Crosstabulation							
		Count							
		n_amoivnoik αμοιβή νοικοκυράς							Σύνολο
Sex φύλο		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Δε γνωρίζω	Δεν απαντώ	
Sex φύλο	Male	5	6	7	14	4		2	38
	Female	24	24	8	4		1	1	62
Σύνολο		29	30	15	18	4	1	3	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και «Τα παιδιά θα πρέπει να παίρνουν μόνο το επώνυμο του πατέρα» (n-eropat) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,002 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών δεν έδωσε μια σαφή απάντηση αφού ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν, το μεγαλύτερο ποσοστό των Ανδρών απάντησε ότι συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα υπερασπιζόμενοι αυτό που συμβαίνει πάντα, τη διαιώνιση του ονόματός τους.

Count		Crosstab						Σύνολο
		n_ eropat επώνυμο πατέρα						
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Δεν απαντώ	
Sex φύλο	Ανδρας	10	17	4	3	4		38
	Γυναίκα	4	14	21	14	8	1	62
Total		14	31	25	17	12	1	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και «οι γυναίκες είναι πιο ικανές στη φροντίδα των ηλικιωμένων (n-wocareld) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,048 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των Ανδρών συμφώνησε με την πρόταση, από την πλευρά τους οι γυναίκες δεν παρουσίασαν μια ξεκάθαρη τάση μιας και οι 25 από τις 62 συμφωνούσαν, οι 17 διαφωνούσαν και οι υπόλοιπες 17 έδειξαν μια ουδέτερη στάση. Φαίνεται ότι το στερεότυπο που υπάρχει για τις γυναίκες ότι είναι πιο περιποιητικές και έχουν την ικανότητα να φροντίζουν πιο μεγάλους ανθρώπους επιβεβαιώνεται στις απόψεις των Ανδρών ενώ επιβεβαιώνεται μερικώς στις γυναίκες. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι γυναίκες τείνουν να το αποποιηθούν.

		Crosstab							
Count		n_ wocareld Φροντίδα ηλικιωμένων από γυναίκες							Σύνολο
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Δε γνωρίζω	Δεν απαντώ	
Sex φύλο	Ανδρας	6	19	2	7	4			38
	Γυναίκα	10	15	17	12	5	2	1	62
Σύνολο		16	34	19	19	9	2	1	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και «ορισμένες δουλειές του σπιτιού είναι γυναικείες και άλλες ανδρικές» (n-jobmafem) Διαπιστώθηκε ότι δεν εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,269 το οποίο είναι μεγαλύτερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι σήμερα τα δύο φύλα δεν ξεχωρίζουν τις δουλειές του σπιτιού σε γυναικείες και ανδρικές μιας και η τάση των Ανδρών είναι να υποστηρίζουν ότι έτσι συμβαίνει όμως οι γυναίκες δείχνουν να είναι ουδέτερες ή να κλείνουν προς το διαφωνώ. Φαίνεται ότι οι γυναίκες δεν θέλουν να θεωρούνται έτσι οι δουλειές του σπιτιού. Το στερεότυπο που υπάρχει σχετικά με τις δουλειές του σπιτιού φαίνεται ότι δεν ισχύει για τις γυναίκες.

		Crosstab Count					Σύνολο
		n_ jobmafem Γυναικείες και ανδρικές δουλειές					
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ Ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
Sex φύλο	Ανδρας	10	14	7	4	3	38
	Γυναίκα	7	23	11	13	8	62
Σύνολο		17	37	18	17	11	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και « οι άνδρες είναι αρμόδιοι να παίρνουν αποφάσεις για σημαντικές αγορές όπως π.χ σπιτιού ή αυτοκινήτου» (n-menindec) Διαπιστώθηκε ότι δεν εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,389 το οποίο είναι μεγαλύτερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι κανείς θα περίμενε τέτοιες σημαντικές αποφάσεις να τις παίρνει ο άνδρας ως ο άνδρας του σπιτιού που κάνει κουμάντο στο σπίτι του Διαπιστώθηκε ότι δε συμβαίνει κάτι τέτοιο ακόμα και από τον πίνακα crosstab όπου το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών και Ανδρών διαφωνούν με την πρόταση (2^η μεταβλητή).

Count		Crosstab				Σύνολο
		n_ menindec Απόφαση για σημαντικές αγορές				
		Συμφωνώ	Ούτε	Διαφωνώ	Διαφωνώ	
			Συμφωνω		απόλυτα	
			Ούτε			
		Διαφωνω				
Sex φύλο	Ανδρας	3	1	14	20	38
	Γυναίκα	2	4	30	26	62
Συνόλο		5	5	44	46	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και το επίθετο (Δραστήριος:d active) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,011 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα ο καθένας από τη δική του πλευρά δίνει το χαρακτηριστικό αυτό στον εαυτό του. Παρατηρήθηκε βέβαια ότι το να είναι κανείς δραστήριος περικλείει μέσα του μια θετική έννοια.

Count		Crosstab			Σύνολο
		d_active Δραστήριος			
Sex Φύλο	Ανδρας	Ανδρας	Γυναίκα	Και οι Δύο	
	Γυναίκα	16	12	10	38
Σύνολο	Ανδρας	11	37	14	62
	Γυναίκα	27	49	24	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και το επίθετο (Θαρραλέος:d thar) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,035 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα δίνουν το χαρακτηριστικό αυτό στον άνδρα. Οπότε το στερεότυπο που θέλει τον άνδρα θαρραλέο, να αψηφά κάθε κίνδυνο επιβεβαιώνεται στη συγκεκριμένη έρευνά.

Count		Crosstab			Σύνολο
		d_thar Θαρραλέος			
Sex φύλο		Ανδρας	Γυναίκα	Και οι Δύο	
	Ανδρας	31	4	3	38
	Γυναίκα	35	17	10	62
Σύνολο		66	21	13	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και το επίθετο (Κουτσομπόλης-a:d gossip) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,001 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα δίνουν το χαρακτηριστικό αυτό στη γυναίκα. Οπότε το στερεότυπο που θέλει το κουτσομπολιό γυναικεία «απασχόληση» επιβεβαιώνεται.

Count		Crosstab			Σύνολο
		d_gossip κουτσομπόλης-α			
Sex φύλο		Ανδρας	Γυναίκα	Και οι Δύο	
	Ανδρας	3	34	1	38
	Γυναίκα	24	33	5	62

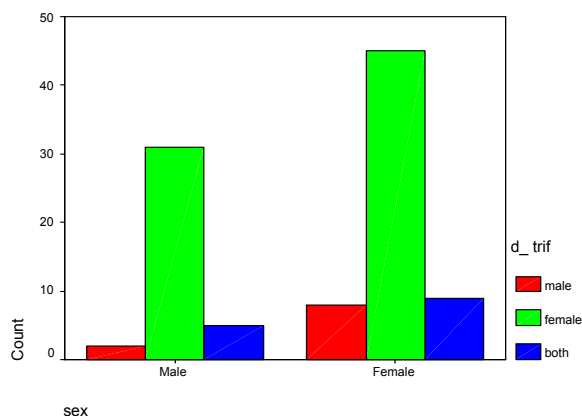
Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και το επίθετο (Λογικός-ή:d logic) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,002 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα δίνουν το χαρακτηριστικό αυτό στον άνδρα. Οπότε το στερεότυπο που θέλει τη λογική συνυφασμένη με το αντρικό φύλο επιβεβαιώνεται.

		Crosstab			
Count		d_logic Λογικός-ή			Σύνολο
Sex φύλο	Ανδρας	Ανδρας	Γυναίκα	Και οι Δύο	
	Γυναίκα	26	6	6	38
Σύνολο	Ανδρας	23	31	8	62
	Γυναίκα	49	37	14	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και το επίθετο (Επιθετικός-ή:d aggres) Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,017 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα δίνουν το χαρακτηριστικό αυτό στον άνδρα. Οπότε το στερεότυπο που θέλει το αντρικό φύλο επιθετικό επιβεβαιώνεται.

		Crosstab			
Count		d_aggres επιθετικός-ή			Σύνολο
Sex φύλο	Ανδρας	Ανδρας	Γυναίκα	Και οι Δύο	
	Γυναίκα	25	9	4	38
Σύνολο	Ανδρας	53	3	6	62
	Γυναίκα	78	12	10	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και το επίθετο (τροφερός-ή:d trif) Διαπιστώθηκε ότι δεν εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,437 το οποίο είναι μεγαλύτερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή την έλλειψη συσχέτισης είναι ότι τα δύο φύλα όπως φαίνεται και στο διάγραμμα δίνουν το χαρακτηριστικό αυτό στη γυναίκα. Οπότε και εδώ επιβεβαιώνεται το στερεότυπο.

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής **φύλο (sex) και το επίθετο (απορριπτικός-ή:d reject)** Διαπιστώθηκε ότι εξαρτώνται μεταξύ τους οι μεταβλητές διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,014 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα δίνουν το χαρακτηριστικό αυτό στον άνδρα.

Crosstab

Count		d_reject απορριπτικός-ή			Σύνολο
		Ανδρας	Γυναίκα	Και οι Δύο	
Sex Φύλο	Ανδρας	18	16	4	38
	Γυναίκα	45	10	7	62
Σύνολο		63	26	11	100

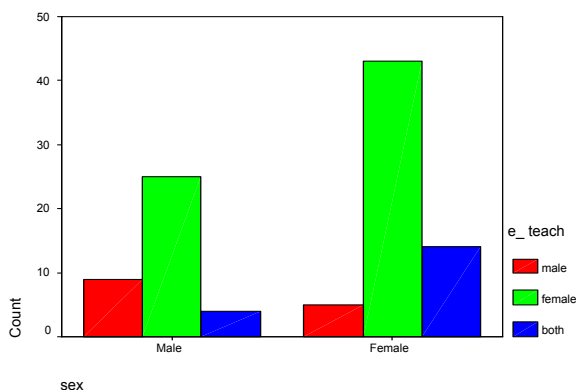
Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής **φύλο (sex) και το επίθετο (ανεκτικός-ή:d anekt)** Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,180 το οποίο είναι μεγαλύτερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα δίνουν το χαρακτηριστικό αυτό στον εαυτό του, ενώ ίσως να περιμέναμε να έχουμε μια γενική παραδοχή υπέρ της γυναίκας.

Crosstab

Count		d_anekt ανεκτικός-ή			Σύνολο
		Ανδρας	Γυναίκα	Και οι Δύο	
sex	Ανδρας	22	12	4	38
	Γυναίκα	25	31	6	62
Σύνολο		47	43	10	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής **φύλο (sex) και το επαγγέλματος Δάσκαλος (e teach)** Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,049 το οποίο είναι

μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα ταιριάζουν το επάγγελμα του δασκάλου με το γυναικείο φύλο.

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και της ανησυχίας μη των γονιών αν έβλεπαν το κοριτσάκι τους να παίζει με αυτοκινητάκια επειδή της δίνει την ικανότητα ελέγχου του παιχνιδιού Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,178 το οποίο είναι μεγαλύτερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα θεωρούν ότι ένα αντρικό παιχνίδι δίνει θετικά στοιχεία στο κοριτσάκι τους.

Crosstab				
Count		GNCCONTRGAM		Σύνολο
		Κενό Πιστεύω ότι αποκτά την ικανότητα ελέγχου του παιχνιδιού		
Sex Φύλο	Ανδρας	12	26	38
	Γυναίκα	28	34	62
Σύνολο		40	60	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και της ανησυχίας των γονιών αν έβλεπαν το αγοράκι τους να παίζει με κούκλες επειδή μπορεί να αποκτήσει θηλυπρεπή συμπεριφορά Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές δεν είναι ανεξάρτητες διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,010 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι τα δύο φύλα θεωρούν ότι ένα "γυναικείο" παιχνίδι δίνει γυναικεία χαρακτηριστικά στη συμπεριφορά των μικρών αγοριών. Συνεπώς επιβεβαιώνεται το στερεότυπο: οι κούκλες είναι μόνο για κορίτσια.

Count		Crosstab		Σύνολο
		BDYFEMBEHAV		
		Κενό	Πιστεύω ότι μπορεί να αποκτήσει θηλυπρεπή συμπεριφορά	
Sex Φύλο	Ανδρας	20	18	38
	Γυναίκα	48	14	62
Σύνολο		68	32	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και της μη ανησυχίας των γονιών αν έβλεπαν το αγοράκι τους να παίζει με κούκλες επειδή δεν είναι κάτι που μπορεί να τον επηρεάσει αρνητικά Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές δεν είναι ανεξάρτητες διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,022 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι 27 γυναίκες και 8 άνδρες δίνουν αυτή την απάντηση σε αντίθεση με την προηγούμενη ανάλυση όπου είχαμε 18 Άνδρες και 14 Γυναίκες οι οποίοι ανησυχούσαν. Έτσι μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι γυναίκες είναι εκείνες που δεν θα ανησυχούσαν ιδιαίτερα αντίθετα με τους άνδρες που το ποσοστό τους είναι μικρότερο σε αυτή την ανάλυση και μεγαλύτερο στην προηγούμενη. Άρα οι άνδρες είναι εκείνοι που φοβούνται περισσότερο το στίγμα της μη ύπαρξης της σωστής ανδρικής ταυτότητας όπως την έχουμε μάθει, ξεχωρίζοντας παιχνίδια και συμπεριφορές σε γυναικείες και ανδρικές.

Count		Crosstab		
		BDNNONEGEF		Σύνολο
		Κενό	Πιστεύω ότι δεν είναι κάτι που μπορεί να τον επηρεάσει αρνητικά	
Sex Φύλο	Ανδρας	30	8	38
	Γυναίκα	35	27	62
Σύνολο		65	35	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής φύλο (sex) και της εύρεσης διαφορών στις οικονομικές αποδοχές των δύο φύλων Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές δεν είναι ανεξάρτητες διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,000 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05. Το συμπέρασμα που βγάζουμε από αυτή τη συσχέτιση είναι ότι πράγματι οι διαφορές στις οικονομικές αποδοχές σχετίζονται με το φύλο.

Count		Crosstab		
		Κενό	marbalNfindif Όχι, γιατί βρίσκω διαφορές σχετικά με τις οικονομικές αποδοχές	Σύνολο
Sex Φύλο	Άνδρας	9	29	38
	Γυναίκα	39	23	62
Σύνολο		48	52	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής **θρησκεία (religion)** και της πρότασης **όχι μόνο η κόρη μου πρέπει να βοηθάει στην κουζίνα και να στρώνει το κρεβάτι της (cookbedonlyg)** Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,414 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05 και που σημαίνει ότι η θρησκεία δεν έχει επηρεάσει το άτομο ως προς αυτή τη νοοτροπία. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι άφησαν αναπάντητη αυτή την ερώτηση όπως βλέπουμε και στον πίνακα.

religion* COOKBEDGBNONLYG Crosstabulation				
		COOKBEDGBNONLYG		Σύνολο
		Κενό	Όχι, μόνο η κόρη μου πρέπει να βοηθάει στην κουζίνα και να στρώνει το κρεβάτι της	
Religion θρησκεία	θρησκευόμενος	81	2	83
	Μη θρησκευόμενος	4		4
	Άθεος	5		5
	Δεν απαντώ	7	1	8
Σύνολο		97	3	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής **θρησκεία (religion)** και της πρότασης **ότι η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά (housewiferole)** Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,116 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05 και που σημαίνει ότι η θρησκεία δεν έχει επηρεάσει το άτομο ως προς τη διαμόρφωση αυτής της πεποίθησης. Από τον παρακάτω πίνακα φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των θρησκευόμενων ατόμων απαντούν αρνητικά διαψεύδοντας το ρητό που όλοι ακούμε κατά καιρούς: **η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά.**

housewiferole * religion Crosstabulation						
		Count				
		religion				Σύνολο
		θρησκευόμενος	Μη θρησκευόμενος	Αθεος	Δεν απαντώ	
housewiferole	Ναι	34	2	4	6	46
	Όχι	49	2	1	2	54
Total		83	4	5	8	100

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής αν τα κοινωνικά προβλήματα όπως σεξουαλική παρενόχληση δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο (sexharagend) και της πρότασης ναι, σεξουαλική παρενόχληση (behkindsexharas) Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές εξαρτώνται μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,001 το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05 και που σημαίνει ότι η σεξουαλική παρενόχληση οφείλεται στα στερεότυπα που υπάρχουν για το φύλο .

behkindsexharas * sexharagend Crosstabulation				
		sexharagend		Σύνολο
		Nai	Όχι	
behkindsexharas	keno	46	17	63
	Σεξουαλική παρενόχληση	37		37
Σύνολο		83	17	100

Τέλος, το ίδιο ισχύει και για τη διάκριση λόγω του φύλου όπου από τον έλεγχο ανεξαρτησίας μεταξύ της μεταβλητής αν τα κοινωνικά προβλήματα όπως σεξουαλική παρενόχληση δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο (sexharagend) και της πρότασης διάκριση λόγω του φύλου μου(behkindgendiscr) Διαπιστώθηκε ότι μεταξύ τους οι μεταβλητές εξαρτώνται μεταξύ τους διότι το Chi-Square (Asymp.Sig.2-sided)=0,000το οποίο είναι μικρότερο από το 0,05 και που σημαίνει ότι στερεότυπα για το φύλο έχουν ως αποτέλεσμα τα άτομα να βιώνουν διάκριση λόγω του φύλου τους.

sexharagend * behkindgendiscr Crosstabulation				
		behkindgendiscr		Σύνολο
		keno	Διάκριση λόγω του φύλου μου	
sexharagend	Nai	41	42	83
	Όχι	17		17
Σύνολο		58	42	100

VI.2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία, το κομμάτι της έρευνας αποτελεί το σημαντικότερο μέρος της, μιας και μπορούμε να βγάλουμε αρκετά συμπεράσματα για το τι συμβαίνει σήμερα σχετικά με την οικογένεια του σήμερα, με τα στερεότυπα που υπάρχουν για τα δύο φύλα, με τον καταμερισμό της εργασίας μέσα στην οικογένεια, με την επίδραση των στερεοτύπων για το φύλο στην αγορά εργασίας και γενικά στις κοινωνικοοικονομικές εκφάνσεις της ζωής .

Πρέπει εδώ να ξεκαθαριστεί ότι τα αποτελέσματα δεν αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο μέρος του Ελληνικού πληθυσμού παρά ένα μικρό μόνο μέρος του πληθυσμού της Αθήνας. Θα ήταν ενδιαφέρον να γίνει μια πανελλαδική έρευνα έτσι ώστε να έχουμε στοιχεία και από αγροτικές περιοχές της Ελλάδας, από περιοχές με διαφορετικό οικονομικό υπόβαθρο και να βρούμε έτσι τυχόν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ της αγροτικής και της αστικής Ελληνικής Οικογένειας.

Η αλήθεια είναι ότι βγήκαν αρκετά ενδιαφέροντα αποτελέσματα από την επεξεργασία των ερωτήσεων που έδωσαν τη σημερινή εικόνα της σύγχρονης Ελληνικής οικογένειας, της νοοτροπίας των Ελλήνων που συζούν ή είναι παντρεμένοι με παιδιά ή χωρίς και έτσι με τη βοήθεια του δείγματος των 100 ατόμων που πήραν μέρος στην έρευνα μπορούμε να αποδώσουμε το προφίλ της σύγχρονης Ελληνικής Οικογένειας βάσει των παρακάτω αποτελεσμάτων:

Στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια όσον αφορά τις δουλειές του σπιτιού όπως το σιδέρωμα, το μαγείρεμα, το πλύσιμο και άπλωμα των ρούχων, το σκούπισμα με την ηλεκτρική σκούπα, τη διακόσμηση του σπιτιού, το σφουγγάρισμα, το καθάρισμα του τραπέζιου καθώς και την επιλογή του φαγητού, διαπιστώθηκε ότι άνδρες και γυναίκες απάντησαν ότι τις αναλαμβάνει η γυναίκα καθώς και την υποχρέωση της αγοράς ρούχων για τα παιδιά και το διάβασμα των παιδιών. Μόνο όσον αφορά την επιλογή να πάει τα παιδιά στον γιατρό φαίνεται να υπερισχύει στο δείγμα μας η απάντηση και οι δύο.

Από την πλευρά τους οι άνδρες αναλαμβάνουν τις τεχνικές βλάβες στο σπίτι, την πληρωμή του λογαριασμού όταν βγαίνουν έξω, την οδήγηση στις οικογενειακές εκδρομές, το πλύσιμο του αυτοκινήτου ενώ σημαντική είναι και η βοήθεια που προσφέρουν στη γυναίκα τους ορισμένοι από αυτούς στις οικιακές δουλειές όπως το

άπλωμα των ρούχων, το μαγείρεμα, το σφουγγάρισμα, το σκούπισμα, μάλιστα ελάχιστοι σιδερώνουν σύμφωνα με τις απαντήσεις των γυναικών.

Γενικά αρκετές γυναίκες υποστήριξαν με τις απαντήσεις τους ότι με τους συντρόφους τους πάνε μαζί στο σούπερ μάρκετ, πάνε τα παιδιά μαζί στο γιατρό και γενικά οι άνδρες τους συμμετέχουν στις περισσότερες δουλειές του σπιτιού. Επίσης, τα ζευγάρια μοιράζονται την απόφαση για το φαγητό, την αγορά ρούχων για τα παιδιά, τη διακόσμηση του σπιτιού, το καθάρισμα του τραπεζιού, το στρώσιμο των κρεβατιών, το πλύσιμο του αυτοκινήτου, το βάψιμο του σπιτιού, την πληρωμή του λογαριασμού όταν βγαίνουν έξω, το διάβασμα των παιδιών και φυσικά το χαρτζιλίκι των παιδιών.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι οι άνδρες απαντούσαν ότι οι περισσότερες δουλειές είναι καθήκον της γυναίκας να τις κάνει ενώ οι γυναίκες δήλωναν ότι στο σπίτι τους υπάρχει καταμερισμός της εργασίας. Για παράδειγμα, ενώ οι γυναίκες δηλώνουν ότι το χαρτζιλίκι των παιδιών το αναλαμβάνουν και οι δύο, οι περισσότεροι άνδρες δήλωσαν ότι αυτή η υποχρέωση είναι ανδρική.

Το συμπέρασμα όσον αφορά τις οικιακές δουλειές και τον καταμερισμό της εργασίας μέσα στο σπίτι είναι ότι αν και συνεχίζουν να υπάρχουν σε μεγάλο βαθμό τα στερεότυπα τύπου "οι δουλειές του σπιτιού είναι για τις γυναίκες" και οι αντιλήψεις ότι "ένας άνδρας δεν πρέπει να απλώνει ρούχα ή να βάζει πλυντήριο ή να πλένει πιάτα γιατί είναι άνδρας" τονίζοντας το φόβο της άρσης της ανδρικής ταυτότητας, από την εργασία αυτή βγαίνει το συμπέρασμα ότι υπάρχουν και άνδρες που ενεργά βοηθάνε στις δουλειές του σπιτιού ή όσοι ζουν μόνοι τους αναλαμβάνουν τις δουλειές του σπιτιού τους.

Όσον αφορά την ερώτηση *αν θα πρέπει η γυναίκα να παίρνει μισθό για τις δουλειές που κάνει στο σπίτι*, οι περισσότεροι άνδρες διαφωνούν ενώ οι περισσότερες γυναίκες συμφωνούν, συνειδητοποιούμε ότι κάτι τέτοιο είναι μια πολύ προχωρημένη πρόταση για τους άνδρες που πολλές φορές υποτιμούν την εργασία που προσφέρει η γυναίκα στο σπίτι και που τη θεωρούν άκρως δεδομένη και ταυτισμένη με το γυναικείο φύλο και για την οποία η γυναίκα δε θα πρέπει να σκέφτεται καμία οικονομική απολαβή.

Επίσης, τα παιδιά θα πρέπει να παίρνουν το επώνυμο του πατέρα και όχι και της μητέρας τους σύμφωνα με τις απαντήσεις του δείγματος τονίζοντας την ισχύς του αντρικού φύλου στην κοινωνική οριοθέτηση της οικογένειας. Τα παιδιά είναι του πατέρα, το επώνυμο είναι σε γενική κτητική όταν είναι κορίτσια όπως παλαιότερα

ήταν και το επώνυμο της συζύγου που άνηκε στο σύζυγό της ενώ πιο πριν άνηκε στον πατέρα της. Ενώ φυσικά, το επώνυμο του αγοριού είναι σε ονομαστική έτσι ώστε να διαιωνίζεται το επώνυμο της οικογένειας, για αυτό και πάντα υπάρχει μία προτίμηση προς τα αγόρια στην Ελληνική Οικογένεια.

Όσον αφορά το στερεότυπο που υπάρχει για την ικανότητα των γυναικών στη φροντίδα ηλικιωμένων ανθρώπων Διαπιστώθηκε από την έρευνα ότι οι γυναίκες είναι περισσότερο ουδέτερες ενώ οι περισσότεροι άνδρες συμφωνούν. Επίσης για τους περισσότερους οι δουλειές στο σπίτι διακρίνονται σε γυναικείες και ανδρικές. Οπότε το στερεότυπο αυτό συνεχίζει να υπάρχει ακόμα και σήμερα.

Πολύ σημαντική διαπίστωση από την έρευνα είναι ότι πλέον το διάβασμα των παιδιών δεν είναι αποκλειστική ευθύνη της γυναίκας, όπως πίστευε ο περισσότερος κόσμος παλαιότερα. Οπότε το στερεότυπο που συνδέει τη γυναίκα με την ευθύνη αυτή έχει αρχίσει να καταρρέει. Σε αυτή τη διαπίστωση καταλήγει και η έρευνα των Osborn and Morris (1982) όπως αναφέρεται από τον Lewis (1997), που έγινε σε δείγμα 13000 Άγγλων πατέρων οι οποίοι συμμετείχαν στο διάβασμα των παιδιών τους. Επίσης στην ίδια έρευνα η κ. Κασσωτάκη αναφέρει ότι οι πατέρες που ζούσαν σε πόλεις και είχαν υψηλό μορφωτικό και επαγγελματικό επίπεδο, βοηθούσαν τις γυναίκες τους στις καθημερινές ανάγκες περιποίησης του μωρού τους (Maridaki-Kassotaki,2000).

Η κ. Κασσωτάκη υποστήριξε σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ερευνάς της, ότι οι πατέρες που δεν ζούσαν σε πόλεις διατηρούσαν το παραδοσιακό στερεότυπο του άνδρα που δεν ασχολείται με τέτοιες δραστηριότητες διότι αυτά είναι δουλειά της γυναίκας, εννοώντας το καθημερινό άλλαγμα του παιδιού και γενικά την ενασχόληση με το μωρό (Maridaki-Kassotaki,2000).

Ενώ παλαιότερα ο άνδρας ήταν αυτός που έπαιρνε τις πιο σημαντικές αποφάσεις για την πρόοδο της οικογένειας του και για τις διάφορες οικονομικές επενδύσεις από την έρευνα βγαίνει ότι στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια δεν ισχύει κάτι τέτοιο. Και οι άνδρες αλλά και οι γυναίκες διαφωνούν ριζικά με αυτή την πρόταση και συνειδητοποιούμε ότι πια τέτοιες αποφάσεις παίρνονται από κοινού.

Επίσης, παλαιότερα ο άνδρας ήταν εκείνος στον οποίο στηριζόταν οικονομικά η οικογένεια και συνεπώς ήταν εκείνος που είχε την οικονομική διαχείριση του σπιτιού. Κάτι τέτοιο πλέον δε συμβαίνει σήμερα. Μάλιστα από τα σχόλια που έγιναν στην ερώτηση αυτή, οι γυναίκες δήλωναν ότι εκείνες ήταν που έκαναν κουμάντο στα οικονομικά της οικογένειας διότι εκείνες είναι υπεύθυνες για παράδειγμα για το τι θα μπει στο σπίτι από το σούπερ μάρκετ.

Όσον αφορά τον ελεύθερο χρόνο του άνδρα ο οποίος παλαιότερα τον περνούσε στο καφενείο ή σ' άλλες ανδρικές δραστηριότητες σήμερα δε φαίνεται να πρωτοστατεί στο δικαίωμα αυτό σε σχέση με τη γυναίκα. Από τις απαντήσεις φαίνεται ότι ο άνδρας δεν έχει περισσότερο από τη γυναίκα του την ανάγκη για ελεύθερο χρόνο, όταν αυτή δεν εργάζεται. Και οι δύο φαίνεται να έχουν τις ίδιες ανάγκες άσχετα αν δουλεύουν ή όχι. Συνήθως τα ζευγάρια μοιράζονται μεταξύ τους το διαθέσιμο χρόνο που έχουν.

Και για τα δύο φύλα η γυναίκα είναι εκείνη που πρέπει να αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου της στην ανατροφή των παιδιών της. Εδώ φαίνεται ξεκάθαρα ότι ένας από τους σημαντικότερους ρόλους της γυναίκας είναι η ανατροφή των παιδιών της. Από συζητήσεις που έγιναν με τις γυναίκες του δείγματος προβαλλόταν έντονα η δυσαρέσκειά τους όταν δεν είχαν τον απαραίτητο χρόνο να μοιραστούν με τα παιδιά τους λόγω της εργασίας τους η οποία τους στερούσε πολύτιμο χρόνο τον οποίο ήθελαν να αφιερώσουν στα παιδιά τους. Μάλιστα πολλές ανέφεραν το σημαντικό ρόλο που έπαιξε η μητέρα τους η οποία ήταν συνέχεια κοντά τους και είτε δε δούλευε είτε έπαιρνε δουλειά στο σπίτι. Χαρακτηριστικά μία γυναίκα ανέφερε ότι η μητέρα της έραβε μπουφάν στο σπίτι οπότε ήταν συνέχεια το σπίτι και μπορούσε να έχει το φαγητό τους έτοιμο και τη βοήθεια της όταν τη χρειάζονταν τα παιδιά της. Επίσης και οι άνδρες και οι γυναίκες παραδέχονται ότι είναι δύσκολο για τη γυναίκα να ασχοληθεί επαρκώς με την ανατροφή των παιδιών της γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την προηγούμενη πρόταση-άποψη.

Και για τα δύο φύλα υπάρχει στο σπίτι ένα «κοινό πορτοφόλι» όπως λέμε και για αυτό η ευθύνη των οικονομικών δεν είναι ευθύνη του συζύγου με το μεγαλύτερο εισόδημα. Κάτι που γνωρίζουμε όλοι ότι συνέβαινε παλαιότερα. Οπότε και σε αυτή την περίπτωση Διαπιστώθηκε μια ίση ευθύνη μεταξύ των συζύγων.

Όσον αφορά το στερεότυπο εκείνο που θεωρεί τη γυναίκα υπεύθυνη για την καθαριότητα του σπιτιού και ότι μόνο αν δουλεύει υπάρχει μια μικρή παραχώρηση από μέρους της κοινωνίας η οποία της επιτρέπει να δεχτεί από την έρευνα φαίνεται ότι άνδρες και γυναίκες πιστεύουν ότι και οι γυναίκες που δεν δουλεύουν μπορούν να έχουν τη βοήθεια μιας άλλης γυναίκας για να κάνουν κάποιες δουλειές του σπιτιού. Έτσι δεν υπάρχει άμεση σύνδεση εργαζόμενης γυναίκας και οικιακής βοήθου. Φαίνεται τελικά ότι οι άνδρες δείχνουν να κατανοούν τη δυσκολία που έχουν ορισμένες οικιακές δουλειές οι οποίες απαιτούν μια συγκεκριμένη βοήθεια από κάποιο άλλο άτομο. Η διαπίστωση αυτή είναι σημαντική διότι αναγνωρίζεται το

δικαίωμα των γυναικών να έχουν οικιακή βοηθό είτε εργάζονται είτε όχι, με την αποδοχή μάλιστα και των Ανδρών γενικά αλλά και των συζύγων γενικότερα των γυναικών που απάντησαν σύμφωνα με δικά τους σχόλια.

Τα στερεότυπα που θέλουν τη γυναίκα “ευαίσθητη”, “κουτσομπόλα”, “εκδηλωτική”, “εξαρτημένη”, “τρυφερή”, “υπερπροστατευτική”, “ικανή”, “δοτική”, “στοργική” και “συναισθηματική”, επιβεβαιώνονται από την ερευνά. Επίσης, οι ερωτώμενοι αποδίδουν το χαρακτηριστικό της “ικανότητας” και της “εξυπνάδας” στη γυναίκα ενώ το χαρακτηριστικό της “δημιουργικότητας”, της “λογικής” και το να είναι κάποιος “δραστήριος”, “δυναμικός” και “ανεκτικός”, άνδρες και γυναίκες το αποδίδουν στον εαυτό τους .

Τα στερεότυπα που θέλουν τον άνδρα “θαρραλέο”, “επιθετικό”, “ανεξάρτητο” και “αυταρχικό” επιβεβαιώνεται από την ερευνά. Επίσης, και τα δύο φύλα δίνουν στον άνδρα το χαρακτηριστικό του να είναι κανείς “επαικής” “αδιάφορος” και “απορριπτικός”. Μάλιστα το αποτέλεσμα αυτό της έρευνας δείχνει να συμφωνεί με την έρευνα που έγινε από τους κ. Μαριδάκη-Κασσωτάκη Αικ., Τσίτσα Γ, Αντωνοπούλου Αικ, Γωνίδα Ελ, Δεληγιάννη Β και Κιοσέογλου Γρ. με θέμα “Η Τυπολογία Του Έλληνα Πατέρα”⁴⁶, που ταξινομεί τον Έλληνα πατέρα σε Αυταρχικό./Απολυταρχικό, Επιτρεπτικό/Ανεκτικό και Αδιάφορο. Διαπιστώθηκε ότι το στερεότυπο που θέλει τον άνδρα “λογικό”, “δυναμικό” και “ικανό” δεν επιβεβαιώθηκε από όλο το δείγμα της έρευνας.

Τα στερεότυπα που θέλουν τον άνδρα να εργάζεται ως πλότος, ηλεκτρολόγος, μηχανικός, ειδικός ηλεκτρονικών υπολογιστών, αρχιτέκτονας, σχεδιαστή μόδας, συγγραφέα αστυνομικών βιβλίων, μαθηματικός, χειρουργός, να είναι αγρότης, δημοσιογράφος, επιχειρηματίας και έμπορος επιβεβαιώνουν τα στερεότυπα που υπάρχουν και μαρτυρούν την κρυσταλλοποίηση τους διαμέσω του χρόνου.

Τα στερεότυπα που θέλουν τη γυναίκα καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας, Γραμματέα, Δασκάλα και συγγραφέα παιδικών βιβλίων επιβεβαιώνονται από την έρευνα. Μόνο το επάγγελμα του Παιδιάτρου αποδόθηκε από τους άνδρες στους άνδρες και από τις γυναίκες στις γυναίκες.

Όσον αφορά τα αγορίστικα παιχνίδια διαπιστώθηκε ότι αποδίδουν στα παιδιά που παίζουν μαζί τους θετικά στοιχεία και χαρακτηριστικά και ότι τα κορίτσια

⁴⁶ Στην έρευνα αυτή υπάρχει και ο τύπος του Δημοκρατικού πατέρα στη σύγχρονη Ελληνική οικογένεια.

αποκτούν δυναμικότητα και τον έλεγχο του παιχνιδιού παίζοντας με αυτά. Μόνο κάποιοι δήλωσαν ότι μπορεί να αναπτύξουν το αίσθημα της ανταγωνιστικότητας. Από την άλλη μεριά τα **κοριτσιίστικα παιχνίδια** όπως είναι οι κούκλες μπορούν να επηρεάσουν το αγόρι που παίζει μαζί τους και να διαμορφώσει μια θηλυπρεπή συμπεριφορά. Αυτή την άποψη την είχαν κυρίως οι άνδρες του δείγματος. Ενώ πολύ ενδιαφέρουσα είναι η άποψη των περισσότερων ερωτώμενων (άνδρες και γυναίκες) που σημείωσε ότι δε θεωρούν ότι κάτι τέτοιο μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά του.

Όσον αφορά τα στερεότυπα που υπάρχουν για τα χρώματα που συνδέονται με το κάθε φύλο και ουσιαστικά οδηγούν στην κοινωνική κατασκευή του φύλου, αυτά επιβεβαιώθηκαν στο μέγιστο βαθμό μιας και **το νεογέννητο αγοράκι θα λάβει ως δώρο γαλάζια ρούχα ενώ το κοριτσάκι ροζ**. Πολύ ενδιαφέρουσα όμως είναι και η άποψη πολλών ερωτώμενων που θα αγόραζαν κάποιο άλλο χρώμα όπως το πορτοκαλί ή θα δημιουργούσαν κάποιο συνδυασμό χρωμάτων στα ρούχα.

Πολύ ενδιαφέρουσα είναι και η άποψη που σημείωσε τις περισσότερες συμπληρώσεις στο ερωτηματολόγιο: **Και ο γιος και η κόρη πρέπει να στρώνουν το κρεβάτι τους και να βοηθούν στην κουζίνα διότι μαθαίνουν να γίνονται αυτόνομα άτομα**. Από αυτή την πρόταση, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι γονείς ηλικίας 30-45 ετών είναι πιο ανοιχτοί στις απόψεις τους όσον αφορά τους ρόλους του φύλου μέσα στο σπίτι και δεν συνδέουν την κόρη με την κουζίνα όπως συνέβαινε παλαιότερα, όταν δηλαδή απαγορευόταν στα αγόρια από τις μητέρες να βρίσκονται στην κουζίνα και γενικά να ασχολούνται με "γυναικείες δουλειές".

Τα στερεότυπα που θέλουν **τα αγόρια να έχουν μεγαλύτερη ελευθερία και να γυρίζουν πιο αργά από τη βραδινή τους έξοδο και αντίστοιχα τα κορίτσια να έχουν πιο λίγη ελευθερία και να γυρίζουν πιο νωρίς από τους αδερφούς τους** επιβεβαιώθηκε από την έρευνα.

Η διάκριση στην αγορά εργασίας λόγω του φύλου επιβεβαιώθηκε και αυτή από την έρευνα, η οποία έδειξε ότι γυναίκες αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες. Κάποιοι άνδρες ανέφεραν ότι η διάκριση που γίνεται οφείλεται στο ότι γυναίκες και άνδρες έχουν πνευματικές ή σωματικές διαφορές μεταξύ τους. Επίσης, οι περισσότεροι άνδρες και γυναίκες έχουν παρατηρήσει φαινόμενα σεξισμού στο χώρο της εργασίας οπότε και επιβεβαιώνεται το φαινόμενο του μοντέρνου, παραδοσιακού και αμφίθυμου σεξισμού.

Επίσης, σημαντικό στοιχείο της έρευνας ήταν και η διαπίστωση της ύπαρξης του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης στο χώρο της εργασίας. Πολλοί ανέφεραν ότι έχουν ακούσει για τέτοια περιστατικά.

Από την έρευνα βγαίνει το συμπέρασμα της προτίμησης άνδρα προϊσταμένου επειδή θεωρείται πιο ικανός όταν βρίσκεται σε διευθυντικές θέσεις, τον διακατέχει περισσότερο η λογική και πιστεύεται ότι είναι πιο σταθερός στις απόψεις του.

Όσοι επέλεξαν τη γυναίκα προϊστάμενο της απόδωσαν κυρίως το χαρακτηριστικό της ικανότητας της να χειρίζεται πολλαπλές δραστηριότητες (στερεότυπο που συνεχίζει να υπάρχει για τις γυναίκες). Για παράδειγμα, οι γυναίκες που είναι γραμματείς έχουν την ικανότητα αυτή. Ίσως για αυτό και το επάγγελμα αυτό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το γυναικείο φύλο. Συνήθως οι γυναίκες που βρίσκονται σε διευθυντικές θέσεις χαρακτηρίζονται ως πολύ σκληρές. (Παράρτημα: Εικόνα4). Πολλές γυναίκες ανέφεραν ως παράδειγμα την ηρωίδα του κινηματογραφικού έργου "Ο διάβολος φοράει Prada" η οποία τυγχάνει να είναι υπαρκτό πρόσωπο.

Επίσης, από τις τελευταίες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου διαφαίνεται η επίδραση των στερεοτύπων που συνεχίζουν να υπάρχουν και να λειτουργούν ειδικά εις βάρος των γυναικών, με αποτέλεσμα να τις αποκλείουν από την αγορά εργασίας π.χ όταν υπάρχει περίπτωση ενδεχόμενης κυήσεως, ή λόγω της υποτιθέμενης υποδεέστερης φύσης τους η οποία δεν μπορεί να συνάδει με αμιγώς "ανδρικά" επαγγέλματα. Δυστυχώς τα στερεότυπα για το φύλο συνεχίζουν να δίνουν το παρόν στη σύγχρονη Ελληνική κοινωνία παρόλες τις προσπάθειες που γίνονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από το Ελληνικό Σύνταγμα⁴⁷ για την ισότητα των δύο φύλων.

Είναι βέβαιο ότι όλο το θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας, ενδυναμώνεται από την έρευνα που διεξήχθη με σκοπό τη διαπίστωση των στερεοτυπικών απόψεων (αντιλήψεων) που υπάρχουν για τα δύο φύλα μέσα στη σύγχρονη Ελληνική Οικογένεια.

Ας ελπίσουμε ότι με το πέρασμα των χρόνων, η γυναίκα θα είναι σε θέση να βιώσει μια καλύτερη αντιμετώπιση από τον κοινωνικό της περίγυρο και έτσι να μην οδηγείται σε καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού και στιγματισμού, επειδή μόνο και μόνο είναι γυναίκα.

⁴⁷ Σύμφωνα με το Άρθρο22 του Ελληνικού Συντάγματος «όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Adams, G. R. (1979). *Social psychology of physical appearance: A dialectic - interactional perspective*. Utah State University: Logan (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμου, Σ.).
2. Albrecht J., A. Bjorklund and S. Vroman, 2003, "Is There A Glass Ceiling in Sweden?", *Journal of Labor economists* 21 (1), 145-177.
3. Allport, G. (1954/1979). *The nature of prejudice*. New York; Doubleday Anchor Books (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C. και στην Ιωαννίδου Johnson).
4. Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
5. Archer, D. (1985). *Social deviance*. In G. Lindzey και E. Aronson (Eds.), *Handbook of social psychology* (3rd ed., Vol. 2, pp. 743-804). New York: Random House (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
6. Archer, J και Lloyd B., (1982), *Sex and Gender*, Harmondsworth: Penguin
7. Ashmore, R. D., Del Boca, F. K., και Wohlers, A.J. (1986). *Gender stereotypes*. In R. D. Ashmore και F. K. Del Boca (Eds.), *The social psychology of female - male relations*. Orlando, FL: Academic Press (pp.69-119) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
8. Banaji, M.R., Hardin, C., και Rothman, A.J. (1993). *Implicit stereotyping in person Judgement*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 272-281.
9. Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F. (1995). *The attractiveness of the underlying: An automatic power sex association and its consequences for sexual harassment*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 768-781.
10. Barnett, R. C., και Baruch, G. K. (1987). *Determinants of father's participation in family work*. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 29-40 (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., και Servis, L. J.).
11. Barnett, R. C., Brennan, R. T., Raudenbush, S. W., Pleck, J. H., και Marshall, N. L. (1995). *Change in job and marital experiences and change in psychological distress: A longitudinal study of dual-earner couples*. *Journal of personality and Social Psychology*, 69, 839-850.
12. Baruch, G. K., και Barnett, R. C. (1981). *Fathers' participation in the care of their preschool children*. *Sex Roles*, 7, 1043-1055 (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., Servis, L. J.).
13. Bell, A. P., και Weinberg, M. S. (1988). *Homosexualities: A study of diversity among men women*. New York: Simon και Schuster (όπως βλέπετε στον: Herek, G. M.).
14. Belsky, J., και Volling, B. L. (1987). *Mothering. Fathering and marital interaction in the family triad during infancy: Exploring family system's processes*. In P. W. Berman, και F. A. Pedersen (Eds), *Men's transitions to parenthood*. Hillsdale, NJ: Erlbaum (pp. 37-63) (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., και Servis, L. J.).
15. Bem, S. L. (1974). *The measurement of psychological androgyny*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162 (όπως βλέπετε στην: Τέρνερ, Π.).

16. Bem, S. L. (1993). *The lenses of gender: Transforming the debate on sexual inequality*. New Haven, CT: Yale University Press (όπως βλέπετε στην: Smith C. J.).
17. Berger, J. J., Fizek, H., Norman, R. Z., και Zelditch, M. Jr.(1977).*Status characteristics and social interaction*. New York: Elviesier (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.).
18. Berger, J., Rosenholtz, S. J., και Zelditch, M. Jr (1980). *Status organizing processes*. Annual Review of Sociology, 6, 479-508 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.).
19. Berger, J., Wagner, D. G., και Zelditch, M. Jr. (1985). *Expectation states theory: Review and assessment*. In J. Berger και M. Jr Zelditch, (Eds), *Στάτους, rewards and influence: How expectations organize behavior* (pp. 1-72).San Francisco: Jossey-Bass (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.).
20. Berger, L, Norman, R. Z., Balkwell, J. και Smith,R. F.(1992).*Status inconsistency in task situations: A test of four status processing principles*. American Sociological Review, 57, 843-855 (όπως βλέπετε στην: Smoreda, Z.)
21. Berill, K. T. (1990). Anti-gay violence and victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 274-294.
22. Berkowitz, L. και Frodi, A. (1979). *Reactions to a child's mistakes as affected by her/his looks and speech*. Social Psychology Quarterly, 42, 420-425 (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμου, Σ.).
23. Bersheid, E., και Walster E. (1974). *Physical attractiveness*. In L. Berkowitz (Ed), *Advances in Experimental Social Psychology*, (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμου, Σ.).
24. Bielby, T. W., και Baron, J. N. (1986). *Men and Women at Work: Sex Segregation and Statistical Discrimination*. In M. A. Ferber (1998), *Women in the Labor Market I* (Vol. 1). Cheltenham : Edward Elgar (pp.397-437).
25. Biernat, M. (1991) *Gender stereotypes and the relationship between masculinity and femininity: A developmental analysis*. Journal of Personality and Social Psychology, 61, 351-365 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
26. Biernat, M., και Manis, M. (1994). *Shifting standards and stereotype- based judgments*. Journal of Personality and Social Psychology, 66, 5-20 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
27. Bird, G. W., Bird, G. A., και Scruggs, M. (1984). *Determinants of family task sharing: A study of husbands and wives*. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 345-355 (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., Servis, L. J.).
28. Bodenhausen, G. V., και Macrae, C. N. (1996). *The self-regulation of intergroup perception: Mechanisms and consequences of stereotype suppression*. In C. N. Macrae, C. Stangor, και M. Hewstone (Eds.), *Stereotypes and stereotyping*. (pp.227-253). New York: Guilford (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
29. Bourhis, R. Y. (1983). *Power, gender, and intergroup discrimination: Some minimal group experiments*. In M. Zanna και J. Olson (Eds.), *The Psychology of prejudice: The Ontario symposium of personality and social psychology*. Hillsdale, NJ: Elbraum (pp.171-208) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
30. Bradshaw, J. L. (1969).*The information conveyed by varying the dimensions of features in human outline features in human outline faces*. Perception and Psychophysics, 6, 5-9 (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμου, Σ.).
31. Breakwell, G. M. (1979) *Woman: Group and identity*. Women's Studies International Quarterly, 2, 9-17 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).

32. Bourdieu P.(1999), *Γλώσσα και συμβολική εξουσία*, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα
33. Bourdieu P..(2002) *Η διάκριση*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα
34. Brockner, J., και Chen, Y. (1996). *The moderating roles of self-esteem and self-construal in reaction to a threat to the self: Evidence from the People's Republic of China and the United States*. Journal of Personality and Social Psychology, 71, 603-615 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.)
35. Brooke, M. E. και Ng, S. H. (1986). *Language and social influence in small conversational groups*. Journal of Language and Social Psychology, 5, 201-210 (όπως βλέπετε στον: McFadyen, G. R.).
36. Bruins et al. (1993). *On becoming a leader: Effects of gender and cultural differences on power distance reduction*. European Journal of Social Psychology, 23, 411-426 (όπως βλέπετε στους: Fajak, A. και Haslam, A. S.).
37. Bruner, J. S. (1957). *On perceptual readiness*. Psychological Review, 64, 123-157 (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
38. Burgess, D., και Borgida, E. (1997). *Sexual harassment: An experimental test of sex-role spillover theory*. Personality and Social Psychology Bulletin, 23, 67-75.
39. Buss, D. M. (1995). *Psychological sex differences: Origins through sexual selection*. American Psychologist, 50, 164-168 (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
40. Buss, D. M. (1996). *The evolutionary psychology of human social strategies*. In E. T. Higgins και AL. W. Kruglanski (Eds.), Social psychology: Handbook of basic principles (pp. 3-38). New York: Guilford Press (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
41. Buss, D. M. (1996). *The evolutionary psychology of human strategies*. In E. T. Higgins και A. W. Kruglanski (Eds), Social Psychology: Handbook of basic principles (pp. 3-33). New York: Guilford Press (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.).
42. Buss, D. M., και Kenrick, D. T. (1998). *Evolutionary social psychology*. In D. Gilbert, S. T. Fiske και G. Lindzey (Eds.), Handbook of social psychology (4th ed., Vol. 2, pp. 000-000). New York: McGraw-Hill (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
43. Butler, D., και Geiss, F. L. (1990). *Nonverbal affect responses to male and female leaders: Implications for leadership evaluations*. Journal of Personality and Social Psychology, 58, 48-59 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.).
44. Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge (όπως βλέπετε στους: Rakow, F. L. και Wackwitz, L. A.).
45. Bylsma, W. H., Major, B., και Cozzarelli, C. (1995). *The influence of legitimacy appraisals on the determinants of entitlement beliefs*. Basic and Applied Social Psychology, 17, 223-237 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
46. Cacioppo, J. T., και Bernston, G. G. (1994). *Relationship between attitudes and evaluative space: A critical review, with emphasis on the separability of positive and negative substrates*. Psychological Bulletin, 115, 401-423 (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
47. Cameron, E. J. (2001). *Social identity, modern sexism, and perceptions of personal and group discrimination by women and men*. (Statistical Data Included), Sex Roles: A journal of research.
48. Cameron, E. J., και Lalonde, N. R. (2001). *Social identification and gender-related ideology in women and men*. British Journal of Social Psychology, 40, 59-77.

49. Campbell, A. (1989). *The Opposite Sex*. London: Ebury Press (όπως βλέπετε στην: Τέρνερ, Π.).
50. Gaertner, S. L., και Dovidio, J. F. (1986). *Racism among the well-intentioned*. In E. Clausen και J. Bermingham (Eds). *Pluralism, racism and public policy: the search of equality* (p.p 208-202). Boston : G. K. Hall.(Στο Ιωαννίδου- Johnson.σς.27-29)
51. Carli et al. (1995). *Nonverbal behavior, gender and influence*. Journal of Personality and Social Psychology, 68, 1030-1041 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.
52. Carli, L. L. (1990). *Gender, language and influence*. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 941-951 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.).
53. Carli, L. L. (1999). *Gender, interpersonal power and social influence*. (Social Influence and Social Power: Using Theory for understanding Social Issues), Journal of Social Issues (1-20).
54. Carli, L. L., (1991). *Gender, status and influence*. In E. J. Lawlwer, B. Markowsky, C. Ridgeway, και H. A. Walker (Eds), *Advances in group processes*, 8, 89-113, JAI Press Inc. (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και Lafrance, M.).
55. Cartwright, D. (1950). *Emotional dimensions of group life*. In M. L. Raymert (Ed.), *Feelings and emotions*. New York: McGraw- Hill (pp. 439-447) (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
56. Comstock, G. D. (1989). *Victims of anti-gay/lesbian violence*. Journal of Interpersonal Violence, 4, 101-106 (όπως βλέπετε στον: Fernald, J. L.).
57. Condor, S. (1986). *Sex role beliefs and "traditional" women: Feminist and intergroup perspectives*. In S. Wilkinson (Ed.), *Feminist social psychology: Developing theory and practice*. Milton Keynes, England: Open United Press (pp 97-118) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
58. Cota, A. A., και Dion, K. L. (1986). *Salience of gender and sex comparison of ad hoc groups: An experimental test of distinctiveness theory*. Journal of Personality and Social Psychology, 50, 770-776 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
59. Coverman, s. (1985). *Explaining husbands' participation in domestic labour*, Sociological Quarterly, 26, 81-97 (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., Servis, L. J.).
60. Cowan, C. P., και Cowan, P. A. (1987). *Men's involvement in parenthood: Identifying the antecedents and understanding the barriers*. In P. W. Berma, και F. A. Pederson (Eds), *Men's transition to parenthood*. Hillsdale, NJ: Erlbaum (pp.145-174) (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., και Servis, I. J.).
61. Crawford, M. (1995). *Talking difference: On gender and language*. London: Sage (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
62. Crocker, J., και Major, B. (1989). *Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma*. Psychology Review, 96, 608-630 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
63. Crocker, J., και Major, B. (1994). *Reactions to stigma: The moderating role of justifications*. In M. P. Zanna και J. M. Olson (Eds.), *The psychology of prejudice: The Ontario symposium* (Vol. 7, pp. 289-314). Hillsdale, NJ: Erlbaum (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
64. Crocker, J., Cornwell, B., και Major, B. (1993). *The stigma of overweight: Affective consequences of attributional ambiguity*. Journal of Personality and Social Psychology, 64, 60-70 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
65. Crocker, J., Major, B., και Steele, C. (1998). *Social Stigma*. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske και G. Lindzey (Eds), *The Handbook of Social Psychology* (Vol. 2) (4th edition). Boston: McGraw-Hill (pp. 504-553).

66. Crocker, J., Thompson L., McGraw, K., και Ingerman, C. (1987). *Downward comparison, prejudice, and evaluation of others: Effects of self-esteem and threat*. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 907-916 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
67. Crocker, J., Voelkl, K., Testa, M., και Major, B. (1991). *Social stigma: The affective consequences of attributional ambiguity*. Journal of Personality and Social Psychology, 60, 218-228 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
68. Cronter, a. C., Perry-Jenkins, M., Huston, T. L., και McHale, S. M. (1987). *Processes underlying father involvement in dual-earner and single-earner families*. Developmental Psychology, 23, 431-440 (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., Servis, L. J.).
69. Crosby, F. (1982). *Relative deprivation and working women*. New York: Oxford University Press (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
70. Crosby, F. (1984). *The denial of personal discrimination*. American Behavioral Scientist, 27, 371-386 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
71. Crosby, F. J., Bromley, F., και Saxe, L. (1980). *Recent unobtrusive studies of black and white discrimination and prejudice: A literature review*. Psychological Bulletin, 87, 546-563 (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, S. T.).
72. Crosby, F., Cordova, D., 7 Jaskar, K. (1993). *On the failure to see oneself as disadvantaged; Cognitive and emotional components*. In M. A. Hogg 7 D. Abrams (Eds.), Group motivations: Social psychological perspectives. Hertfordshire, England: Harvester Wheatsheaf (pp. 81-104) (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
73. Deaux, K. (1996). *Social identification*. In E. T. Higgins, και A. Kruruglanski (Eds.). Social psychology: Handbook of basic principles. New York: Guilford (pp.777-798) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
74. Deaux, K., και Lafrance, M. (1998). *Gender*. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske και G. Lindzey (Eds), The Handbook of Social Psychology (Vol. 1) (4th edition). Boston: McGraw-Hill (pp. 788-827).
75. Deaux, K., και Lewis, L. L. (1984). *Structure of gender stereotypes: Interrelationships among components and gender label*. Journal of Personality and Social Psychology, 46, 991-1004 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
76. Deaux, K., και Ullman, J. C. (1983). *Women of steel: Female blue-collar workers in the basic steel industry*. New York: Praeger (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
77. Deaux, K., Winton, W., Crowley, M., και Lewis, L. L. (1985). *Gender effects in an initial encounter: A case where men exceed women in disclosure*. Journal of Social and Personal Relations, 2, 25-44 (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
78. Deaux, K., Winton, W., Crowley, M., και Lewis, L. L. (1985) *Level of categorization and content of gender stereotypes*. Social Cognition, 3,145-167 (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
79. Deuax, K., και Major, B. (1987). *Putting gender into context: An interactive model of gender-related behavior*. Psychological Review, 94, 369-389 (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
80. Deutsh, F. M., Lussier, J. B., και Servis, L. J. (1993). *Husbands at Home: Predictors of paternal participation in childcare and housework*. Journal of Personality and Social Psychology, 65, (τόμ. β'), 1154-1166.

81. Devine, P. G. (1989). *Stereotypes and prejudice; Their automatic and controlled components*. Journal of Personality and Social Psychology, 56, 5-18 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
82. Devine, P. G., Evett, S. P., και Vasquez-Suzon, K. A. (1996). *Exploring the interpersonal dynamics of intergroup contact*. In R. M. Sorrentino και E. T. Higgins (Eds.), Handbook of motivation and cognition: The interpersonal context (Vol. 3, pp. 423-464). New York: Guilford (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
83. Diener, E. (1984). *Subjective well-being*. Psychological Bulletin, 95, 542-575 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
84. Dolto, F. (1971). *Le cas Dominique*. Paris: Seuil (όπως βλέπετε στον Τζούλη, Θ.).
85. Dunbar, J., Brown, M., και Amoroso, D. M. (1973). Same correlates of attitudes toward homosexuality. Journal of Social Psychology, 89, 271-279 (όπως βλέπετε στον: Fernald, J. L.).
86. Durand-Delvigne, A. (1993). *Self, Others, and gender models of the person*. In M.-F. Pichevin, M.-C. Huntig, και M. Piolat (Eds), Studies on the self and social cognition. Singapore: World Scientific (pp.15-31) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
87. Eagly, A. (1987). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates (όπως βλέπετε στην: Smith C. J.).
88. Eagly, A. H., Mladinic, A., και Otto, S. (1991). *Are women evaluated more favorably than men?* Psychology of Women Quarterly, 15, 203-216 (όπως βλέπετε στον: Killianski, S. E.).
89. Eagly, A. H., και Karau, S. J. (1991). *Gender and the emergence of leaders: A meta analysis*. Journal of Personality and Social Psychology, 60, 685-710 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
90. Eagly, A. H., και Kite, M. E. (1987). *Are stereotypes of nationalities applied to both women and men?* Journal of Personality and Social Psychology, 53, 451-462 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
91. Eagly, A. H., και Mladinic, A. (1994). *Are people prejudiced against women? Some answers from research on attitudes, gender stereotypes, and judgements of competence*. In W. Stroebe και Hewstone (Eds), European review of social psychology (Vol. 5). Chichester, England: John Wiley (pp. 1-35) (όπως βλέπετε στους: Glick P. και Fiske, S.).
92. Eagly, A. H., και Mladinic, A. (1989). *Gender stereotypes and attitudes toward women and men*. Personality and social psychology Bulletin, 15, 543-548 (όπως βλέπετε στους: Glick P. και Fiske, S.).
93. Eagly, A. H., και Steffen, F. J. (1984). *Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles*. Journal of Personality and Social Psychology, 46, 735-754 (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
94. Eagly, A. H., και Steffen, V. J. (1984). *Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles*. Journal of Personality and Social Psychology, 46, 735-754 (όπως βλέπετε στους: Trafimow, D., και Radhakrishnan, P. (1995). The cognitive organization of sex and occupation stereotypes. British Journal of Social Psychology, 34, 189-197).
95. Eagly, A. H., Makhijani, M. G., και Klonsky, B. G. (1992). *Gender and evaluation of leaders: A meta-analysis*. Psychological Bulletin, 111, 3-22 (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
96. Eccles (Parsons), J., Adler, T. F., Futterman, R., Goff, S. B., Kaczala, C. M., Mese, J. L., και Midgley, C. (1983). *Expectations values and academic behaviors*. In J. T.

- Spence (Ed), *Perspective on achievement and achievement motivation*. San Francisco: Witt. Freeman (pp. 75-146) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
97. Eccles, J. S. (1994). *Understanding women's educational and occupational choices: Applying the Eccles et al. model of achievement-related choices*. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 585-609 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
 98. Edwards, G.H. (1992) *The structure and content of the male gender role stereotype: An exploration of subtypes*. *Sex Roles*, 27.533-551. (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
 99. England, P.(1982). "*Comparable Worth: Theories and Evidence*". New York: Aldine de Gruyter (όπως βλέπετε στην Reskin.B)
 100. Eisenberg,N., Roth, K., Bryniarski, K.A.,καιMurray,E (1984). *Sex differences in the relationship of height to the children's actual and attributed social and cognitive competencies*. *Sex roles*, 7/8, 719-734.
 101. Emerson, Richard M., Karen S. Cook, Mary R. Gillmore, και Toshio Yamagishi (1983). *Valid Predictions from invalid Comparisons: Response to Heckathorn*. *Social Forces*, 61, 1232-47 (όπως βλέπετε στην: Lovaglia, J. M.).
 102. Emmerich. W (1977) *Structure and development of personal-social behaviors in economically disadvantaged preschool children*. *Genetic psychology Monographs*,95 .pp.191-245.
 103. England, P. (1982).*The failure of human capital theory to explain occupational sex segregation*. In *Hum. Resources*, 17, 358-370 (όπως βλέπετε στην: Reskin, B.).
 104. England, P. (1992). *Comparable Worth: Theories and Evidence*. New York: Aldine de Gruyter (όπως βλέπετε στην: Reskin, B.).
 105. Erikson, B., Lind, E. A., Johnson, B. C. και O' Barr, W. M. (1978). *Speech style and impression formation in a court setting: The effects of "powerful" and "powerless" speech*. *Journal of Experimental Social Psychology*, 14, 266-279 (όπως βλέπετε στον: McFadyen, G. R.).
 106. Erikson, E. (1956). *The problem of ego-identity*. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 4, 56-121 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
 107. Ernest P. *Images of mathematics, values and education*. A Philosophical Perspective.
 108. Fagan J.F. (1972). *Infant's recognition memory for faces*, *Journal of Experimental Child Psychology*,14,453-476 (όπως βλέπετε στο Κατή Δήμητρα)
 109. Fajak A., και Haslam A. S. (1998). *Gender Solidarity in hierarchical Organizations*. In *The British Psychological Society (Eds), British Journal of Social Psychology*, 37, 73-92, Printed in Great Britain.
 110. Feldman, S. D., (1971).*The presentation of shortness in everyday life-height and heightism in American society: Towards sociology of stature*. Paper presented before the meetings of the American Sociological Association (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμου, Σ.).
 111. Fernald, J. L. (1995). *Interpersonal heterosexism*. In B. Lott, και D. Maluso (Eds), *The social psychology of interpersonal discrimination*. New York: The Guilford Press (pp. 80-117).
 112. Fiske, S. T. (1993). *Controlling other people: The impact of power on stereotyping*. *American Psychologist*, 48, 621-628 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).

113. Fiske, S. T., και Glick, P. (1995). *Ambivalence and stereotypes cause sexual harassment: A theory with implications for organizational change*. Journal of Social Issues, 51, 97-115 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
114. Fiske, S. T., και Stevens, L. E. (1993). *What's so special about sex? Gender stereotyping and discrimination*. In S. Oskamp και M. Costanzo (Eds), Gender issues in contemporary society: Applied social psychology annual. Newbury Park, CA: Sage (pp 173-196) (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, S. T.).
115. Fitzgerald, L. F. (1993). *Sexual harassment: Violence against women in the workplace*. American Psychologist, 48, 1070-1076 (όπως βλέπετε στους: Burgess, D., και Borgida, E.).
116. Fitzgerald, L. F., και Betz, N. E (1986). *Issues in the vocational psychology of women*. In W. B. Walsh, και S. H. Osipow (Eds), Handbook of vocational psychology (Vol.1). Hillsdale, NJ: Erlbaum (pp. 83-159).
117. Fitzgerald, L. F. (1993a.). *The last great open secret: The sexual harassment of women in the workplace and academia*. Edited transcript of a Science and Public Policy Seminar presented by the Federation of Behavioral, Psychological, and Cognitive Sciences, Washington, DC (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
118. Fitzgerald, L. F. (1993b). *Sexual harassment: Violence against women in the workplace*. American Psychologist, 48, 1070-1076 (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
119. Fitzgerald, L. F., και Shullman, S. L. (1993). *Sexual harassment: A research analysis and agenda for the 1990s*. Journal of Vocational Behavior, 42, 5-27 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
120. Frable, D., Blackstone, T., και Sherbaum, C. (1990). *Marginal and mindful: Deviants in social interaction*. Journal of Personality and Social Psychology, 59, 140-149 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
121. Frazier, P. A., Cochran, C. C., και Olson, A. M. (1995). *Social science research on lay definition of sexual harassment*. Journal of Social Issues, 51, 21-38 (όπως βλέπετε στους: Burgess, D., και Borgida, E.).
122. Francois. P. (1998), "Gender discrimination without gender difference: theory and policy responses", Journal of Public Economists 68, 1-32.
123. French, R. P. Jr., και Raven, B. (1959). *The bases of social power*. In D. Cartwright (Eds), Studies in social power (pp. 150-167). Ann Arbor: University of Michigan Press (όπως βλέπετε στην: Carli, L. L.).
124. Friedman, M. A., και Brownell, K. D. (1995). *Psychological correlates of obesity: Moving to the next research generation*. Psychological Bulletin, 117, 3-20 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
125. Gherardi, S. (1995). *The Metaphor of the Sexual contract*. In S. Gherardi, Gender, Symbolism and Organizational Cultures. London: Sage Publications (pp. 38-66).
126. Giele, J. Z. (1998). *Gender and sex roles*. In N. J. Smelser (Ed), Handbook of sociology. Newbury Park, CA: Sage (pp.291-323) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
127. Ginsburg H .P και Allardice B. S (1984). *Children's difficulties with school mathematics*, στο B.Rogoff και J. Lave (eds), Everyday Cognition: It's development in Social Context, Cambridge, Mass: Harvard University Press,194-219 (όπως βλέπετε στο ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ, σελ.94)
128. Glick, et. al. (2000). *Beyond Prejudice as Simple Antipathy: Hostile and Benevolent Sexism Across Cultures*. Journal of Personality and Social Psychology, 79, 763-775.

129. Glick, P., Bailey, b., Diebold, J., και Zhu, L. (1995). *The two faces of Adma: Ambivalent sexism and polarized attitudes toward women*. Unpublished manuscript. (όπως βλέπετε στους Glick, P., και Fiske, S. T).
130. Glick, P., και Fiske, S. T (1996). *The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism*. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 491-512.
131. Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
132. Gould S.J.(1981), *The Mismeasure of Man*, Harmondsworth: Penguin (όπως βλέπετε στο Κατή Δήμητρα Νοημοσύνη και Φύλο, Οδυσσέας, β έκδοση).
133. Greenberg, B. S., και Brand, J. E. (1994). *Minorities and the mass media: 1970s*. In J. Bryant και D. Zillmann (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (pp. 273-314). Hillsdale, NJ: Erlbaum (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
134. Grossman, M., και Wood, W. (1993). *Sex differences in intensity of emotional experience: A social role interpretation*. Journal of Personality and Social Psychology, 65, 1010-1022 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
135. Gruber J. E., και Smith, M. D. (1995). *Women's responses to sexual harassment: A multivariate analysis*. Basic and Applied Social Psychology, 17, 543-562 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
136. Gruber, J. E., και Bjorn, L. (1986). *Women's responses to sexual harassment: An analysis of sociocultural, organizational, and personal resource models*. Social Science Quarterly, 67,814-825 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
137. Gurin, P., και Townsend, A. (1986). *Properties of gender identity and their implications for gender consciousness*. British Journal of Social Psychology, 25, 139-148 (όπως βλέπετε στους: Cameron, E. J., και Lalonde, R. N.).
138. Gutek, B. (1985). *Sex and the workplace*. San Francisco: Jossey-Bass (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.)
139. Gutek, B. A. (1985). *Sex and the workplace*. San Francisco: Jossey- Bass (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S. και Burgess, D., και Borgida, E).
140. Gutek, B. A. (1989). *Sexuality in the Workplace: Key Issues in Social Research and Organizational Practice*. In J. Hearn, D. Sheppard, P. Tancred-Sheriff και G. Burell (Eds), *The Sexuality of Organization*. London: Sage (pp. 56-70) (όπως βλέπετε στην: Gherardi, S.).
141. Gutek, B. A., και O'Connor, M. O. (1995). *The empirical basis for the reasonable woman standard*. Journal of Social Issues, 51, 151-166 (όπως βλέπετε στους: Burgess, D., και Borgida, E.).
142. Guttentag, M., και Secord, P. (1983). *Too many women?* Beverly Hills, CA: Sage (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
143. Haddock, G. και Zanna, M. P. (1994). *Preferring "house-wives" to "feminists": Categorization and the favourability of attitudes toward o women*. Psychology of Women Quarterly, 18, 25-52 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
144. Harding, S. (1986). *The science question in feminism*. Ithaca, NY: Cornell University Press (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance. M.).
145. Hare-Mustin, R.T., και Marecek, J. (1990). *Making a difference*. New Haven: Yale University Press (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
146. Harris, M. (1991). *Cultural anthropology* (3rd Edition). New York: HarperCollins (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).

147. Herek, G. M. (1984). *Beyond "homophobia": A social psychological perspective on attitudes toward lesbian and gay men*. Journal of homosexuality, 10, 1-21 (όπως βλέπετε στον: Fernald, J. L.).
148. Herek, G. M. (1986b). *On heterosexual masculinity: Some psychical consequences of the social construction of gender and sexuality*. American Behavioral Scientist, 29(5), 563-577 (όπως βλέπετε στον: Fernald, J. L.).
149. Herek, G. M. (1987). *Can functions be measured? A new perspective on the functional approach to attitudes*. Social Psychology Quarterly, 50, 285-303 (όπως βλέπετε στον: Herek, G. M.).
150. Herek, G. M. (1990). *The context of anti-gay violence: Notes on cultural and psychological heterosexism*. Journal of Interpersonal Violence, 5, 316-333.
151. Herek, G. M., και Berill, K. T. (1992). *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gay men*. Newbury Park, CA: Sage (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
152. Herek, G. M., και Capitanio, J. P. (1995). *Black heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men in the United States*. Journal of Sex Research, 32, 95-105 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
153. Herek, G. M., και Gluent, E. K. (1988). *An epidemic stigma: Public reactions to AIDS*. American Psychologist, 43, 886-891 (όπως βλέπετε στον: Fernald, J. L.).
154. Hesnard, A. *De Freud a Lacan* (2nd edition). Paris: E.S.F. (όπως βλέπετε στον Τζούλη Θ).
155. Higgins, J. S., και King, G. A. (1981). *Accessibility of social constructs: Information processing consequences of individual and contextual variability*. In N. Cantor, και J. F. Kihlshan (Eds). Personality, cognition, and social interaction. Hillsdale, NJ: Erlbaum (pp. 69-121) (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
156. Huston, A. C. (1983). *Sex-typing*. In E. M. Heatherihgton (Ed), Handbook of child psychology: Socialization, personality and social development (Vol. 4). New York: Wiley (pp.388-467) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
157. Hyde J.S. (1981), *How large are cognitive gender differences? A meta- Analysis using ω^2 and d* , American Psychologist, p.36,892-901.
158. Jacobs, J. E. και Eccles, J. S. (1992). *The impact of mothers' gender-role stereotypic beliefs on mothers' and children's ability perceptions*. Journal of Personality and Social Psychology, 63, 932-944 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
159. Jones, E. E., Farina, A., Hastorf, A. H., Markus, H., Miller, D. T., και Scott, R. A. (1984). *Social stigma: The psychology of marked relationships*. New York: Freeman (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.)
160. Josephs, R. A., Markus, H. R., και Tafarodi, R. W. (1992). *Gender and self-esteem*. Journal of Personality and Social Psychology, 63, 391-402 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
161. Jost, J. T., και Banaji, M. R. (1994) *The role of stereotyping in system- justification and the production of false consciousness*. British Journal of Social Psychology, 33, 1-27 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
162. Kashima, Y., Yamagushi, S., Kim, U., Choi, S.-C., Gelfand, M., και Yuki, M. (1995). *Culture, gender, and self: A perspective from individualism-collectivism research*. Journal of Personality and Social Psychology, 69 925-937 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
163. Katz, I. (1981). *Stigma: A social- psychological perspective*. Hillsdale, NJ: Erlbaum (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).

164. Killianski, S. E. (1998). *Wanting it both ways: do women approve of benevolent sexism?* Sex Roles: A Journal of Research.
165. Katz, I., Wackenhut, J., και Hass, G. R. (1986). *Racial Ambivalence, value duality and behavior*. In Dovidio και S. L. Gaertner (Eds) *Prejudice, discrimination and racism* (pp. 35-59) New York. Harcourt Brace Jovanovich. (Στο Ιωαννίδου –Johnson A)
166. Kite, M. E. και Deaux, K. (1987). *Gender belief systems: Homosexuality and implicit inversion theory*. *Gender belief systems*. Psychology of Women Quarterly, 11, 83-96 (όπως βλέπετε στους: Bernard, E. και Whitley, Jr. (2000). *The Gender belief systems, Authoritarianism, Social Dominance Orientation, and Heterosexuals' Attitudes Toward Lesbians and Gay Men*. Sex Roles: A Journal of Research).
167. Kohlberg, L. (1984), *The Psychology of Moral Development*. San Francisco: Harper and Row.
168. Kleck, R. E., και Strenta, A. (1980). *Perceptions of the impact of negatively valued physical characteristics on social interactions*. Journal of Personality and Social Psychology, 39, 861-873 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
169. Knight, G. P., Fabes, R. A., και Higgins, D. A. (1996). *Concerns about drawing causal inferences from meta-analyses: An example in the study of gender differences in aggression*. Psychological Bulletin, 119, 410-421 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
170. Landrine, H. (1985). *Race X class stereotypes of women*. Sex Roles, 13, 65-75 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
171. LaFrance, M., και Banaji, M. (1992). *Towards a reconsideration of the gender-emotion relationship*. In M. S. Clark (Ed), *Emotion and social behaviour; Review of Personality and Social Psychology* (Vol. 14). Newbury Park, CA: Sage (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
172. Lefkowitz, J. (1994). *Sex-related differences in job attitudes and dispositional variables: Now you see them, ...* Academy of Management Journal, 37, 323-349 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
173. Likert, R., “*A Technique for the measurement of attitudes*”, Archives of Psychology, no. 140, 1932 (στο Κυριαζή Ν.).
174. Leyens J-P., (1983) *Sommes- nous tous des psychologues?*, Margada, Bruxelles (Στο Παπαστάμου Στάμος Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας, Δ' Έκδοση.)
175. Lewis, C. (1997) *Fathers and preschoolers*. In Lamb, M. E. (Ed.), *The role of the father in child development* (3rd ed., pp. 121-142). New York: Wiley (όπως βλέπετε στο Maridaki-Kassotaki, 2000)
176. Lorenzi-Cioldi, F. και Doise, W. (1990). *Levels of analysis and social identity*. In D. Abrams και M. A. Ogburn (Eds), *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*. Hemel Hempstead, UK: Harvester Wheatsheaf (όπως βλέπετε στους: Fajak, A. και Haslam, A. S.).
177. Lorenzi-Cioldi, F. (1988). *Individus dominants et groupes dominés: Images masculines et féminines*. Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
178. Lorenzi-Cioldi, F., και Deaux, K. (1997). *Group homogeneity as a function of relative social status and information processing goals* (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
179. Lorenzi-Cioldi, F., Eagly, A. H., και Stewart, T. L. (1995). *Homogeneity of gender groups in memory*. Journal of Experimental Social Psychology (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).

180. Loscocco, K. A. (1990). *Reaction to blue-collar work: a comparison of women and men*, *Work Occup.*, 17, 152-177 (όπως βλέπετε στην : Reskin, B.).
181. Lovaglia J., M., (1997). *Status, Emotion and Structural Power*. In J. Szmataka ,και J. Skvoretz και J. Berger (Eds), *Status , Network and Structure, Theory Development in Group Processes*. Standford University Press, Standford, California (pp.159-178).
182. Maccoby, E. E. (1990). Gender and relationships: A development account. *American Psychologist*, 45, 513-530 (όπως βλέπετε στην: Smith C. J.).
183. Mackinnon, C. A. (1979). *Sexual harassment of working women*. New Haven, CT: Yale University Press (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
184. Maisonneuve, J., και Bruchon – Schweizer (1981). *Modeles du corps et psychologie esthetique*. Paris: Presses Universitaires de France (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμου, Σ.).
185. Major, B. (1994). *From social inequality to personal entitlement: The role of social comparisons, legitimacy appraisals, and group membership*. In M. P. Zanna (Eds.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 26). San Diego, CA: Academic Press (pp. 293-348) (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
186. Major, B. (1994). *From social inequality to personal entitlement: The role of social comparisons, legitimacy appraisals, and group membership*. *Advances in experimental social psychology*, 26, 293-355 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
187. Malamuth, N. M., και Brown, L. M. (1994). *Sexually aggressive men's perceptions of women's communications: Testing three explanations*. *Journal of Personality and Social pPsychology*, 67, 699-712.
188. Malinowski B. (1932). *The sexual life of Savages*. 3η έκδ., London p.XXIX (στο Κούπερ Α. (1989) *Ανθρωπολογία και Ανθρωπολόγοι*)
189. Mansfield, P. K., Koch, P. B., Henderson, J., Vicary, J. R., Cohn, M., και Young, E. W. (1991). *The job climate for women in traditionally male blue-collar occupations*. *Sex roles*, 25, 63-79 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
190. Maridaki-Kassotaki, K. (2000). *Understanding fatherhood in Greece: How involved are Greek fathers in the care of their young children?* *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 16 (3), 213-219.)
191. Marini, M. M., Brinton, M. C. (1984). *Sex typing in occupational socialization*. See Reskin, pp.191-232 (όπως βλέπετε στην Reskin, B.).
192. Maypole, D. E. (1987). *Sexual Harassment at Work: a Review of Research and Theory*. *Affilia* 2, 1(31) (όπως βλέπετε στην: Robb, S. C.).
193. McConahay, J. B. *Modern Racism , ambivalence, and the modern racism scale*. In Dovidio και S.L Gaertner (Eds) *Prejudice, discrimination and racism* (pp.35-59) New York. Harcourt Brace Jovanovich. (Στο Ιωαννίδου –Johnson A)
194. McFadyen, G. R. (1996). *Gender, status and " powerless speech": Interactions of students and lecturers*. In The British Psychological Society (Eds), *British Journal of Social Psychology*, 35, 353-365, Part 3., Printed in Great Britain.
195. McGuire, W. J., McGuire, C. V., και Winton, W. (1979). *Effects of household sex composition on the salience of one's gender in spontaneous self-concept*. *Journal of Experimental Social Psychology*, 15, 77-90 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
196. Moghadam V.(1998), “ *Women, work ,economic reform in the Middle East και North Africa*, Lynne Rienner Publ. London.
197. Molm, Linda D. (1990). *The dynamics of Power in Social Exchange*. *American Sociological Review*, 55, 427-47 (όπως βλέπετε . Lovaglia).

198. Morawski, J. (1996). *Gender theories*. In S. I. Kutler (Ed.), *Encyclopedia of the United States in the twentieth century* (Vol. 2.). New York: Charles Scribner's Sons (pp. 899-915) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
199. Moskowitz, D. S., Suh, E. J., και Desaulniers, J. (1994). *Situational influences on gender differences in agency and communion*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 753- 761 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
200. Moskowitz, D.S., Suh, E. J., 7 Desaulniers, J. (1994). *Situational influence on gender differences in agency and communion*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 753-761 (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και LaFrance, M.).
201. Mulder, M. (1997). *The Daily Power Game*. Leiden: Martinus Nijhoff (όπως βλέπετε στους: Fajak, A. και Haslam, A. S.).
202. Nolen-Hoeksema, S. (1987). *Sex differences in unipolar repression; Evidence and theory*. *Psychological Bulletin*, 101, 259-282 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Majot, B., και Steele, C.).
203. Nolen-Hoeksema, S., και Girgus, J. S. (1994). *The emergence of gender differences in depression during adolescence*. *Psychological Bulletin*, 115, 424-443 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
204. Oakes, P. (1987) *The salience of social categories*. In J. Turner, M. Hogg, P. Oakes. S.Reicher, και M. Wetherell. *Rediscovering the social group: A self -categoriation theory*. Oxford: Basil Blavkwel (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
205. Pascale P. (2003). *Hiring Discrimination. A field experiment in the French Financial Sector*, July 2003, Revised July 2004.
206. Perrucci, C. C., Potter, H. R., και Rhoads, D. L. (1978). *Determinants of male family-role performance*. *Psychology of Women quarterly*, 3, 53-67 (όπως βλέπετε στους: Deutsh, F. M., Lussier, J. B., Servis, L. J.).
207. Phinery I.S και Rotherman M.J (eds). *Children;s Ethnic Socialization*. London: Sage.
208. Pratto, F., Sidanius, J., και Stallworth, L. M. (1993). *Sexual selection and the sexual and ethnic basis of social hierarchy*. In L. Ellis (Ed), *Social stratification and socioeconomic in equality* (Vol. 1). Westport, CT: Praeger (pp. 111-137) (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
209. Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., και Malle, B. F. (1994). *Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
210. Pryor, J. B. (1987). *Sexual harassment proclivities in men*. *Sex Roles*, 17, 269-290 (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
211. Pryor, J. B., και Stoller, L. M. (1994). *Sexual cognition processes in men who are high in the likelihood to sexually harass*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 163-169 (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
212. Pryor, J. B., και Whalen, N. J. (1997). *A typology of sexual harassment: Characteristics of harassers and the social circumstances under which sexual harassment occurs*. In W. O'Donohue (Ed), *Sexual harassment: Theory, research, and treatment*. Boston, MA: Allyn και Bacon (όπως βλέπετε στην: Dubois, C. L. Z. (1998). *An empirical examination of same- and other –gender sexual harassment in the workplace*, *Sex Roles: A Journal of Research*).
213. Pryor, J. B., Giedd, J. L., και Williams, K. B. (1995). *A social psychological model for predicting sexual harassment*. *Journal of Social Issues*, 51, 69-84 (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και LaFrance, M.).

214. Pryor, J. B., La Vite, C. M., και Stoller, L. M. (1993). *A social psychological analysis of sexual harassment: The person/situation interaction*. Journal of Vocational Behavior, 42, 68-83 (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
215. Radcliff-Brown A.R., (1952) *Structure and Function in Primitive Society*. (Δομή και λειτουργία στην Πρωτόγονη Κοινωνία). σελ.202 στο Άνταμ Κούπερ σελ.80)
216. Ragins, B. R., και Sundstrom, E. (1989). *Gender and power in organizations: A longitudinal perspective*. Psychological Bulletin, 105, 51-88 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
217. Rakow F. L., και Wackwitz A. L. (1998). *Communication of Sexism*. In M.Hecht (Eds), *Communicating Prejudice*. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi (pp.99-111).
218. Reskin, B. F. και Ross, C. E. (1992). *Jobs, authority, and earnings among managers*. *Work and Occupations*, 19, 342-365 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
219. Reskin, B. F. (1993). *Sex segregation in the workplace*. In M. A. Ferber (Ed) (1998), *Women in the Labor Market I* (Vol. 1). Cheltenham: Edward Elgar (pp. 254-283).
220. Reskin, B. F., και Pacavic, J. A. (1988). *Supervisors as gatekeepers: Male supervisors' response to women's integration in plant jobs*. *Social Probs.*, 35, 401-415 (όπως βλέπετε στην: Reskin, B.).
221. Reskin, B. F., και Padavic, I. (1994). *Women and men at work*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press. (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
222. Riger, S. (1992). *Epistemological debates, feminist voices: Science, social values, and the study of women*. *American Psychologist*, 47, 730-740 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
223. Robb, S. C. (1995). *Sexual harassment*. In S. C. Robb (Ed), *Equal value. An ethical approach to Economics and Sex*. Boston: Beacon Press (pp. 51-71).
224. Roberts, T. A., και Nolen-Hoeksema, S. (1994). *Gender comparisons in responsiveness to others' evaluations in achievement settings*. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 221-240 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
225. Rubin, G. G. (1984). *Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality*. In C. S. Vance (Ed), *Pleasure and danger: Exploring female sexuality*. Boston: Rontledge και Kegan Paul (pp. 267-319) (όπως βλέπετε στον: Herek, G. M.).
226. Rudman, L. A., Borgida, E., και Robertson, B. A. (1995). *Suffering in silence: Procedural justice versus gender socialization issues in university sexual harassment grievance procedures*. *Basic and Applied Social Psychology*, 17, 519-514 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και Lafrance, M.).
227. Ruggiero, K. M., και Taylor, D. M. (1995). *Coping with discrimination: How disadvantaged group members perceive the discrimination that confronts them*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 826-838 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
228. Rundman, L. A. (1998). *Self-promotion as a risk factor for women: The costs and benefits of counter-stereotypical impression management*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 629-645 (όπως βλέπετε στην: Carli, L. L.).
229. Samuel, Y., και M. Zelditch, Jr (1989). *Expectations, Shared Awareness and Power*. In Joseph Berger, Morris Zelditch, Jr. and Bo Anderson, (Eds), *Sociological Theories in Progress: New Formulations*, pp 288-312. Newbury Park, Calif: Sage (όπως βλέπετε στους Lovaglia J., M.).

230. Sanbonmatsu, D. M., Akimoto, S. A., και Gibson, B. D. (1994). *Stereotype based blocking in social explanation*. Personality and Social Psychology Bulletin, 20, 71-81 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., and LaFrance, M.).
231. Secord, P. F., Bevan, W. και Dukes, W. F. (1954). *Personalities in faces: I. An experiment in social perceiving*, Genetic Psychology Monographs, 49, 231-279 (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμιου, Σ.).
232. Sherif, C. (1979). *Bias in psychology*. In J. Sherman και E. Beck (Eds.), *The prism of sex: Essays in the sociology of knowledge*. Madison. University of Wisconsin Press (όπως βλέπετε στην: Smith C. J.).
233. Sherif, C. (1982). *Needed concepts in the study of gender identity*. Psychology of Women Quarterly, 6, 375-398 (όπως βλέπετε στην: Smith C. J.).
234. Sidanius, J., Pratto, F., και Bobo, L. (1994). *Social Dominance orientation and the political psychology of gender: A case of invariance?* Journal of Personality and Social Psychology, 67, 998-1011. (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
235. Shwlrn, B. A. (1992). *Women, men, and time: Gender differences in paid work, housework, and leisure*. Westport, CT: Greenwood press (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
236. Sigall, H., και Page, R. (1971). *Current stereotypes: A little fading, a little faking*. Journal of Personality and Social Psychology, 18, 247-255 (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, S. T.).
237. Six, B. A. (1991). *A closer look at the complex structure of gender stereotypes*. Sex Roles: A Journal of Research, 24, 57-71 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
238. Skevington, S., και Baker, D. (1989). *The social identity of women*. London: Sage (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
239. Skrypnik, B. J., και Snyder, M. (1982). *On the self-perpetuating nature of stereotypes about women and men*. Journal of Experimental Social Psychology, 18, 277-291 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
240. Slabey, R. G., και Frey, K. G. (1975) *Development of gender constancy and selective attention to same-sex models*. Child Development, 46, pp.846-856.
241. Smith, C. J. (1999). *The effect of social context on gender self-concept*, Sex Roles: A Journal of Research.
242. Smoreda, Z. (1995). *Power, gender stereotypes and perceptions of heterosexual couples*. In The British Psychological Society (Eds), *British Journal of Social Psychology*, 34, 421-432, Printed in Great Britain.
243. Snyder, M., Tanke, E. D., και Bercheid, E. (1977). *Social perception and interpersonal behavior: On the self-fulfilling nature of social stereotypes*. Journal of Personality and Social Psychology, 35, 656-666 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).
244. Solomon, S., Greenberg, J., και Pyszczynski, T. (1991b). *A terror management theory of social behavior: The psychological functions of self-esteem and cultural worldviews*, In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 24). San Diego, CA: Academic Press (pp.93-159) (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
245. Spence, J. T. (1985). *Gender identity and implications for concepts of masculinity and femininity*. In T. B. Sonderegger (Ed), *Nebraska symposium on motivation: Psychology and gender* (Vol.32). Lincoln: University of Nebraska Press (pp. 59-96) (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).

246. Spence, J. T., Helmreich, R. L. και Holahan, C .K. (1979). *Negative and positive components of psychological masculinity and femininity and their relationships to self-reports of neurotic and acting out behaviours*. Journal of personality and Social Psychology, 37.1673-1689.(όπως βλέπετε στους: Fiske T.S, . και Glick P.).
247. Spence, J. T., Helmreich, R. L. και Stapp, J. (1975). *Ratings of self and peers on sex role attributes and their relation to self- esteem and conceptions of masculinity and femininity*. Journal of Personality and Social Psychology, 32, 29-39 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
248. Spencer, S., Steele, C. M., και Quinn, D. M. (1996). *Under suspicion of inability: Stereotype vulnerability and women's math performance*. Manuscript submitted for publication (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
249. Steele, C. M. (1995). *Suspected by reputation: The stereotype vulnerability, disidentification, and intellectual performance of women and African- Americans*. Manuscript in preparation (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
250. Steele, C. M., και Aronson, J. (1995). *Stereotype vulnerability and the intellectual test performance of African-Americans*. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 797-811 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
251. Steele, C.M. (1992, April). *Race and the schooling of black Americans*. *Atlantic Monthly*, pp. 68-78 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
252. Steffen, V., και Eagly, A. H. (1985). *Implicit theories about influence style: The effects of status and sex*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11, 191-205 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
253. Stephan, W. G., και Stephan, C. W. (1985). *Intergroup anxiety*. *Journal of Social Issues*, 41, 157-175 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
254. Stockard, J. T. και Johnson, M. M. (1992). *Sex and gender in society?* (2nd Edition). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
255. Stoller, R. J. *Sex and gender. The development of Masculinity and Femininity*. London. Karnak Books. Marshfield Library(pp.40)
256. Subich, L. M., Barrett, G. V., Doverspike, D., και Alexander, R. (1989). *The effects of sex-role related factors on occupational choice and salary*. In R. T. Michael, H. Hartman, και B. O' Farrell (Eds), *Pay Equality: Empirical Inquiries*. Washington, DC: Natl. Acad. Press (pp. 91-106).
257. Swim, J. K (1994). *Perceived versus meta-analytic effect sizes: An assessment of the accuracy of gender stereotypes*. *Journal of Personal and Social Psychology*, 66.21-36.
258. Tajfel, H (1977). *The Social dimension*. European developments in social psychology.(V ol.2).Cambridge University Press
259. Tajfel, H. και Turner, J. C. (1979). *An interactive theory of intergroup conflict*. In W. G. Austin και S. Worchel (Eds), *The social psychology of intergrouprelations*. Monterey, Calif.: Brooks Cole (όπως βλέπετε στον: Cameron, E. J.).
260. Tajfel, H. (1972). *La categorisation sociale*. In Moscovici (Ed), *Introduction a la psychologie sociale*, 1, 272-302.Paris:Larousse (όπως βλέπετε στον: Παπαστάμου, Σ. (2001), Προοίμιο, Ελληνικά Γράμματα (Εκδ.), Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία, Επιστημολογικοί Προβληματισμοί και Μεθοδολογικές κατευθύνσεις, τόμος Α, σελ.11-105)
261. Taylor, S. E. (1981). *A categorization approach to stereotyping*. In D. Hamilton (Ed.), *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior* (pp.88-114). Hillsdale, NJ:Eribaum. όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).

262. Taylor, D. M., Wright, S. C., και Porter, L. E. (1994). *Dimensions of perceived discrimination: The personal/group discrimination discrepancy*. In M. P. Zanna και J. M. Olson (Eds.), *The psychology of prejudice: The Ontario symposium* (Vol. 7) Hillsdale, NJ: Erlbaum (pp. 233-255) (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
263. Terman, L., και Miles, C. C. (1936). *Sex and personality*. New York: McGraw- Hill Press (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
264. Thompson, M. M., Zanna, M. P., και Griffin, D. W. (1995). *Let's not be indifferent about (attitudinal) ambivalence*. In R. E. Petty και J. A. Krosnick (Eds), *Attitude strength: Antecedents and consequences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum (pp.361-386) (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
265. Thompson, S. K. (1975). *Gender labels and early sex-role development*. *Child Development*, 46, 339-342 (όπως βλέπετε στην: Τέρνερ, Π.).
266. Tougas, F., Brown, R., Beaton, A.M., και Joly, S. (1995). *Neosexism: Plus ça change, plus c' est pareil*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 842-849 (όπως βλέπετε στους: Glick, P. και Fiske, T. S.).
267. U. S. Equal Employment Opportunity Commission (1980). *Discrimination because of sex under: Title VII of the 1964 Civil Rights Act as amended: Adoption of interim guidelines-sexual harassment*. *Federal Register*, 45, 25024-25025 (όπως βλέπετε στους: Bargh, J. A., Raymond, P., Pryor, J. B., και Strack, F.).
268. United Nations Development Programme (1998). *Human development report 1998*. New York: Oxford University Press (όπως βλέπετε στους: Glick, et. al.).
269. Vickberg, S. M. J., και Deaux, K. (1995). *Are all women white? Implicit assumptions of race in stereotypes about women*. Poster presented at American Psychological Society, June, (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
270. Vaughan, G.M.(1987). *A social psychological model of ethnic identity development*. In I.S. Phinney και M.J.Rotheram (eds), *Children's Ethnic Socialization*. London: Sage
271. Villimez, C., Eisenberg, N., και Carroll, J.L. (1986). *Sex differences in the relation of children's height and weight to academic performance and other's attributions of competence*. *Sex Roles*.11/12.667-681.
272. Wackwitz, L. A. (1996) *The Supreme Court as cultural critic: A textual analysis of decisions and opinions restricting mediated sexual expression*. Unpublished dissertation, University of Georgia (όπως βλέπετε στους: Rakow, F. L. και Wackwitz, L. A.).
273. Weiner, B., Perry, R. P., και Magnusson, J. (1988). *An attributional analysis of reactions to stigma*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 738-748 (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).
274. Whistley, B. E. (1990). *The relationship of heterosexuals attributions for the cause of homosexuality to attitudes toward lesbians and gay men*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16(2), 369-377 (όπως βλέπετε στον: Fernald, J. L.).
275. Williams, J. E., και Best, D. L. (1982). *Measuring sex stereotypes: A thirty-nation study*. Newbury Park, CA: Sage (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
276. Wood, W. (1987). *Meta-analytic review of sex differences in group performance*. *Psychological Bulletin*, 102, 53-71 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K. και LaFrance, M.).
277. Wyatt, G. E., και Riederle, M. (1995). *The prevalence and context of sexual harassment among African American and White American women*. *Journal of Interpersonal Violence*, 10, 309-321 (όπως βλέπετε στους: Deaux, K., και LaFrance, M.).

278. Yoder, J. D., και Kahn, A. S. (1992). *Toward a feminist understanding of women and power*. Psychology of Women Quarterly, 16, 381-388 (όπως βλέπετε στους: Deuax, K., και Lafrance, M.).
279. Zanna, M. P., Crosby, F., και Lowenstein, G. (1986). *Male reference groups and discontent among female professionals*. In B. A. Gutek και L. Larwood (Eds.), Women's career development. Newbury Park, CA: Sage (pp. 28-41) (όπως βλέπετε στους: Crocker, J., Major, B., και Steele, C.).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγοραστάκης Γ. «Προτάσεις πολιτικής για την ενεργότερη συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας» στο <http://www.agis-net.gr/F02/women.htm>
2. Αλεξάκης .Ε., (1975). *Η δομή της Ελληνικής οικογένειας στη Θράκη*. Περ. Μνήμων.σελ.52 στο Μερακλής Μ.(1998) Κοινωνική Συγκρότηση, Ελληνική Λαογραφία, τόμος Α,σελ.47
3. Αλφαβητάριο "Τα καλά παιδιά" - Έκδοση 1950.
4. Αναγνωστικό Γ' δημοτικού - Έκδοση 1966
5. Αντωνίου Π και Γούργουλης Π. (2001). *Χρήση Ηλεκτρονικών Υπολογιστών για αναζήτηση βιβλιογραφίας, ανάλυση και παρουσίαση δεδομένων*. Ξάνθη:Εταιρεία Αξιοποίησης και διαχείρισης περιουσίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.
6. Αρτινοπούλου Β. (1995) *Αιμομιξία: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Ερευνητικά δεδομένα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
7. Βαθιώτης Ι.. Κωνσταντίνος. *Ποινικός Κώδικας* Αναγνώστου Γ.Ηλίας (Επιμέλεια)
8. Δίκαιο και οικονομία. Π. Ν. Σάκκουλας
9. Βαρβαρέσος, Ξ. (2000). *Σεξουαλική παρενόχληση και χώρος εργασίας*. Μία πρώτη ερευνητική προσέγγιση. Ποινική Δικαιοσύνη, 32, 1149-1151.
10. Βιδάλη Σ. και Καρύδης Β (2001).*Η Σεξουαλική Παρενόχληση Στην Εργασία :Πρόταση ποινικοποίησης της συμπεριφοράς στην Ελλάδα*, Ιούνιος.
11. Διακογιάννη- Ταρλαντζή, Ε. (1987), *Το ανθρώπινο πρόσωπο ως μέσον επικοινωνίας*, στο Τζαβάρας κ.σ.(εκδ), σελ.159-180
12. Δουλκέρη Τ. (χ. χ.). *Ισότητα αμοιβών ανδρών και γυναικών*. Στο Τ. Δουλκέρη (Επιμ), *Ισότητα των δύο φύλων στις εργασιακές σχέσεις*. Αθήνα: Παπαζήση (σελ.39-44).
13. Duverger, M., «*Μέθοδοι Κοινωνικών Επιστημών*», μτφ. Ν.Παπαδόδημα (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα ,1976) τόμ.ΙΙ, σελ.644.
14. Ε.Σ.Υ.Ε (διασκευή Ν.Πετρόπουλου).2001
15. Θεοδωροπούλου Ε., (2004), *Κοινωνιολογία της Οικογένειας*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας
16. Ιωαννίδου –Johnson A., (1998). *Προκατάληψη. Ποιος εγώ; Η δυναμική ανάμεσα στην προκατάληψη και την ψυχολογική ωριμότητα*. Αθήνα. Ελληνικά Γράμματα.
17. Κατάκη Χ. (1998). *Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής οικογένειας*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
18. Κατή Δ. *Νοημοσύνη και Φύλο*, Οδυσσέας, β έκδοση.
19. Κοταρίνου Π. (2004).*Φύλο και Μαθηματικά*. Διπλωματική εργασία στη Διδακτική και μεθοδολογία των μαθηματικών. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

20. Κέντρο Μελετών για Θέματα Ισότητας σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ. *Ισες Ευκαιρίες στην Εκπαίδευση*, Μαθηματικά, Τρέσσου – Μυλωνά Ε. (επιμ).
21. Κούπερ Α. (1989). *Ανθρωπολογία και Ανθρωπολόγοι*. Εκδ. Καστανιώτη
22. Κυριαζή Ν. (1999). *Η Κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα. Ελληνικά Γράμματα
23. Λαμπίρη-Δημάκη Ι., (1990) *Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της*, Αθήνα – Κομοτηνή, Α. Σάκκουλα, , 6η έκδοση
24. Μαγγανάς Α. και Λάζος Γ. (1998). *Ο ποινικός κώδικας για τον πολίτη*. Μια επιλογή παραδειγμάτων. Εκδ. Παπαζήση.
25. Μαραγκουδάκη, Ε. (1995). *Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων*. Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, σελ. 58-121.
26. Λ. Μαρατού- Αλμπράντη. (1991), Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι).
27. Μαριδάκη-Κασσωτάκη Αικ. και άλλοι., (2006), *Η τυπολογία του Έλληνα πατέρα*,
28. Μερακλής Μ. (1998) *Κοινωνική Συγκρότηση*, Ελληνική Λαογραφία, τόμος Α
29. Μπαμπλέκου, Ζ. (1996). *Οι στερεότυποι ρόλοι των δύο φύλων: «Τ' αγόρια δεν κλαίνε» ή «Αυτά δεν είναι παιχνίδια για κορίτσια»*. Στο Ι.Ν. Παρασκευόπουλος, Η.Γ. Μπεζεβέγκης, Ν.Δ. Γιαννίτσας Ν. Δ., Καραθανάση-Κατσαούνου, Α. (Επιμέλ.), (1996) *Διαφυλικές Σχέσεις (τόμος Β')*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (σελ. 292-297).
30. Παπαπέτρου Ευαγγελία (2004). *Μισθολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα*. Οικονομικό Δελτίο, 23 7/04. (σελ. 57-78)
31. Παπαστάμου, Σ. (1989). *Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας* (δ έκδ.). Αθήνα: Οδυσσέας (σελ. 372, 390, 397-399).
32. Παρασκευόπουλος, Ι. Ν., Μπεζεβέγκης, Η. Γ., Γιαννίτσας, Ν. Δ., Καραθανάση-Κατσαούνου, Α. (1996) *Διαφυλικές Σχέσεις* (β' τόμος). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (σελ. 248, 329, 332).
33. Ρεΐση-Ματσούκα, Φ. (1996). *Ένταξη της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία στη Γαλλία και στην Ελλάδα: Συγκριτική μελέτη*. Στο Ι. Ν. Παρασκευόπουλος, Η. Γ. Μπεζεβέγκης, Ν. Δ. Γιαννίτσας, Α. Καραθανάση-Κατσαούνου (Επιμέλ.), *Διαφυλικές Σχέσεις* (τομ. β'). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (σελ. 38-50).
34. Σταμάτη Α. «Εργασιακά δικαιώματα και εξάλειψη των διακρίσεων στο χώρο της εργασίας» στο <http://www.inegsee.gr/eninerwsi-121-doc3.htm>
35. Σταμάτη Α «About this record» αρχείο της βάσεως EIROOnline
36. Τζούλης, Θ (1996). *Η ταυτότητα του φύλου και η διαμόρφωσή της*. Στο Ι.Ν. Παρασκευόπουλος, Η.Γ. Μπεζεβέγκης, Ν.Δ. Γιαννίτσας Ν. Δ., Καραθανάση-Κατσαούνου, Α. (Επιμέλ.), (1996) *Διαφυλικές Σχέσεις (τόμος Β')*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (σελ. 317-341).
37. Zazzo , R. (1974). *Η δεύτερη παιδική ηλικία ηλικία (δύο - έξι ετών)*. Στο Ξηροτύρης, Η. (μτφ), *Ψυχολογία του παιδιού*. Αθήνα: Κένταυρος (όπως βλέπετε στον Τζούλη, Θ.)
38. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου*, 1998, ΟΕΔΒ.
39. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου*, 2006, ΟΕΔΒ.
40. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Κοινωνική Πολιτική Αγωγή*, Γ' Γυμνασίου, χ.χ. ΟΕΔΒ.
41. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Οικιακή Οικονομία*, Α' Γυμνασίου, 2006, ΟΕΔΒ.
42. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Οικιακή Οικονομία*, Β' Γυμνασίου, 2006, ΟΕΔΒ.

43. Τέρνερ Πατρίτσια (Turner J. Patricia) (1998). *Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του φύλου*. (επιμ) Γιαννίτσας, Δ. Ν. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (σελ19,24-27).
44. Φρογάκη Ελένη, Μεταξάρη Κατερίνα,Κασσωτάκης Γεώργιος, *Τα στερεότυπα στη συμπεριφορά καθηγητών/τριών προς τους μαθητές και η αντιμετώπιση αυτών ανάλογα με το φύλο τους, χχ*
45. Fennema E. (1995). *Θεωρητικά μοντέλα για την εξήγηση διαφορών στη μαθηματική συμπεριφορά που σχετίζονται με το φύλο* στο Έσες Ευκαιρίες στην Εκπαίδευση, Μαθηματικά, Τρέσσου – Μυλωνά Ε. (επιμ) Κέντρο Μελετών για Θέματα Ισότητας σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ.

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□

1. www.statistics.gr
2. www.google.gr (μηχανή αναζήτησης)
3. <http://www.agis-net.gr/F02/women.htm>
4. <http://www.inegsee.gr/eninerwsi-121-doc3.htm>
5. <http://11dim-kaval.kav.sch.gr/main/isotita/history.htm>
6. www.kethi.gr
7. *EIROOnline. Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη βελτίωση των Συνθηκών Διαβιώσεως και Εργασίας*
8. http://www.obrela.gr/ekstrateia_stereotupa_filwn.htm

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αρ. Ερωτ/γίου:

Φύλο: Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐ Ηλικία: 18-29 ☐ 30-45 ☐ 46-55 ☐ 56-65 ☐

1. Ποιος είναι ο ανώτερος τίτλος σπουδών σας;

Δημοτικό	1
Γυμνάσιο	2
Τεχνικό Λύκειο / Τεχνικές Σχολές	3
Λύκειο	4
ΑΕΙ/ΤΕΙ	5
Μεταπτυχιακές Σπουδές	6

2. Ποιο είναι το επάγγελμά σας; Σε ποια από τις παρακάτω κατηγορίες ανήκετε;

Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	1
Ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα	2
Έμποροι και βιοτέχνες	3
Υπάλληλοι γραφείου	4
Ασκούντες ελεύθερα επαγγέλματα	5
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς	6
Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μηχανημάτων	7
Άλλο (σημειώστε παρακάτω)	8
Δεν απαντώ	99

Σημειώστε το άλλο _____

3. Οικογενειακή κατάσταση:

Ανύπαντρος-η	1
Παντρεμένος-η	2
Διαζευγμένος ή σε διάσταση	3
Σε χηρεία	4

4. Έχετε παιδιά:

Ναι	1
Όχι	2

ΕΑΝ ΝΑΙ

4^α. Πόσα παιδιά έχετε;

Ένα παιδί	1
Δύο παιδιά	2
Τρία παιδιά	3
Πολύτεκνος	4

4^β . Σε ποιο φύλο ανήκουν τα παιδιά σας;

Φύλο	Αριθμός						
Α. Αγόρι	1	2	3	4	5	6	7
Β. Κορίτσι	1	2	3	4	5	6	7

5. Σημειώστε ποιο είναι α) το προσωπικό σας μηνιαίο εισόδημα και β) το οικογενειακό σας μηνιαίο εισόδημα.

α) Προσ.μηνιαίο. εισόδημα.

0-500 €	1
501-1000 €	2
1001-1500 €	3
1501-2000€	4
2001-3000 €	5
Άνω των 3000 €	6

β)Οικογ.Μηνιαίο Εισόδημα

0-1000 €	1
1001-2000 €	2
2001-3000 €	3
3001-4000 €	4
Άνω των 4000 €	5

6. Ανεξάρτητα από το εάν πηγαίνετε στην εκκλησία ή όχι, θα λέγατε ότι είστε:

Θρησκευόμενος – η	1
Μη θρησκευόμενος-η	2
Άθεος-η	3
Δεν απαντώ	4

7. Στο δικό σας νοικοκυριό, ποιος κυρίως αναλαμβάνει την ευθύνη για:

	ΑΝΤΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ	ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ
1.Το πλύσιμο των πιάτων	1	2	3
2.Το μαγείρεμα	1	2	3
3.Το σιδέρωμα	1	2	3
4.Το άπλωμα των ρούχων	1	2	3
5.Το πλύσιμο των ρούχων	1	2	3
6.Το βάψιμο του σπιτιού	1	2	3
7.Τα ψώνια (σούπερ μάρκετ)	1	2	3
8.Την πληρωμή του λογαριασμού όταν βγαίνετε έξω	1	2	3
9.Το πλύσιμο του αυτοκινήτου	1	2	3
10. Τη διακόσμηση του σπιτιού	1	2	3
11.Το σκούπισμα με ηλεκτρική σκούπα	1	2	3
12.Να πάει τα παιδιά στο γιατρό	1	2	3
13. Να διαβάσει τα παιδιά για το σχολείο.	1	2	3
14.Την αγορά των ρούχων για τα παιδιά	1	2	3
15.Να οδηγήσει το αυτοκίνητο στις οικογενειακές εκδρομές	1	2	3
16.Να αποφασίσει για το φαγητό	1	2	3
17.Τις τεχνικές βλάβες του σπιτιού	1	2	3
18. Να καθαρίσει το τραπέζι	1	2	3
19.Τις συγκεντρώσεις γονέων/ δασκάλων	1	2	3
20.Το στρώσιμο των κρεβατιών	1	2	3
21. Το χαρτζιλίκι των παιδιών	1	2	3
22.Το σφουγγάρισμα	1	2	3

8.Πιστεύετε ότι το παραδοσιακό πρότυπο «η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά» συνεχίζει να υφίσταται στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια?

Ναι	1
Όχι	2

9. Θα ήθελα να σημειώσετε για κάθε μια από τις παρακάτω απόψεις πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε;

	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ	ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΔΕ ΓΝΩΡΙΖΩ	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ
Οι νοικοκυρές θα πρέπει να αμείβονται από το κράτος για την εργασία που προσφέρουν στο σπίτι	1	2	3	4	5	8	9
Τα παιδιά θα πρέπει να παίρνουν μόνο το επώνυμο του πατέρα	1	2	3	4	5	8	9
Οι γυναίκες είναι πιο ικανές στη φροντίδα των ηλικιωμένων	1	2	3	4	5	8	9
Ορισμένες δουλειές του σπιτιού είναι γυναικείες και άλλες ανδρικές	1	2	3	4	5	8	9
Το διάβασμα των παιδιών είναι κυρίως ευθύνη της γυναίκας	1	2	3	4	5	8	9
Οι άνδρες είναι αρμόδιοι να παίρνουν αποφάσεις για σημαντικές αγορές όπως π.χ σπιτιού ή αυτοκινήτου	1	2	3	4	5	8	9
Η διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού αφορά κυρίως το σύζυγο	1	2	3	4	5	8	9
Ο άνδρας έχει περισσότερη ανάγκη από ελεύθερο χρόνο από τη γυναίκα του όταν εκείνη δεν εργάζεται	1	2	3	4	5	8	9
Μια σωστή μητέρα αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου της στην ανατροφή των παιδιών της	1	2	3	4	5	8	9
Η διαχείριση των οικονομικών πρέπει να είναι ευθύνη του συζύγου με το μεγαλύτερο εισόδημα	1	2	3	4	5	8	9
Μόνο οι γυναίκες που εργάζονται είναι σωστό να χρησιμοποιούν οικιακή βοηθό για τις δουλειές του σπιτιού	1	2	3	4	5	8	9
Μια εργαζόμενη μητέρα είναι δύσκολο να ασχοληθεί επαρκώς με την ανατροφή των παιδιών της	1	2	3	4	5	8	9

10. Διαβάστε προσεκτικά τα παρακάτω επίθετα και σημειώστε που νομίζετε πως ταιριάζουν καλύτερα:

Επίθετα	Άνδρας	Γυναίκα
Δραστήριος-α	1	2
Θαρραλέος-α	1	2
Ευαίσθητος-η	1	2
Κουτσομπόλης-α	1	2
Ικανός-η	1	2
Ανεξάρτητος-η	1	2
Λογικός-η	1	2
Εκδηλωτικός-η	1	2
Έξυπνος-η	1	2
Επιθετικός-η	1	2

Εξαρτημένος-η	1	2
Δυναμικός-η	1	2
Τρυφερός-η	1	2
Υπερπροστατευτικός-ή	1	2
Δοτικός-ή	1	2
Αυταρχικός -η	1	2
Δημιουργικός -η	1	2
Στοργικός-η	1	2
Απορριπτικός-η	1	2
Ανεκτικός-η	1	2
Επιεικής-η	1	2
Αδιάφορος-η	1	2
Συναισθηματικός-η	1	2

11. Ταιριάζτε τα παρακάτω επαγγέλματα κατά φύλο :

Επαγγέλματα	Ανδρας	Γυναίκα
Σχεδιαστής μόδας	1	1
Πιλότος	2	2
Παιδίατρος	3	3
Δάσκαλος	4	4
Ηλεκτρολόγος	5	5
Αρχιτέκτονας	6	6
Μηχανικός	7	7
Ειδικός κομπιούτερ	8	8
Συγγραφέας παιδικών διηγημάτων	9	9
Συγγραφέας αστυνομικών βιβλίων	10	10
Καθηγητής Οικιακής Οικονομίας	11	11
Μαθηματικός	12	12
Γεωργός	13	13
Επιχειρηματίας	14	14
Γραμματέας	15	15
Δημοσιογράφος	16	16
Χειρουργός	17	17
Έμπορος	18	18

12. Αν βλέπατε τη μικρή σας κόρη να παίζει με τηλεκατευθυνόμενα αυτοκινητάκια θα ανησυχούσατε;

Ναι ☐ γιατί

Πιστεύω ότι με αυτοκίνητα πρέπει να παίζουν μόνο τα αγόρια	1
Πιστεύω ότι μπορεί να αποκτήσει επιθετική συμπεριφορά	2
Πιστεύω ότι αναπτύσσεται το αίσθημα της ανταγωνιστικότητας	3
Άλλο	4

Σημειώστε το άλλο

Όχι ☐ γιατί

Πιστεύω ότι της δίνει την αίσθηση της δυναμικότητας	1
Πιστεύω ότι αποκτά την ικανότητα ελέγχου του παιχνιδιού	2
Άλλο	3

Σημειώστε το άλλο

13. Αν βλέπατε το μικρό σας γιο να παίζει με κούκλες θα ανησυχούσατε;Ναι ☐ γιατί

Πιστεύω ότι οι κούκλες είναι παιχνίδι μόνο για κορίτσια	1
Πιστεύω ότι μπορεί να αποκτήσει Θηλυπρεπή συμπεριφορά	2
Άλλο	3

Σημειώστε το άλλο

Όχι ☐ γιατί

Πιστεύω ότι δεν είναι κάτι που μπορεί να τον επηρεάσει αρνητικά στη συμπεριφορά του	1
Άλλο	2

Σημειώστε το άλλο

14. Μία φίλη σας γεννήσε. . Τι χρώμα ρούχα θα αγοράζατε στο μωρό αν αυτό είναι:

Φύλο	Χρώμα			
	Ροζ	Γαλάζιο	Πορτοκαλί	Άλλο
Αγόρι	1	2	3	4
Κορίτσι	1	2	3	4

Σημειώστε το άλλο

15. Θεωρείτε ότι ο γιος και η κόρη σας πρέπει να στρώνουν το κρεβάτι τους και να βοηθάνε στην κουζίνα από την παιδική τους ηλικία;

Ναι, γιατί μαθαίνουν να γίνονται αυτόνομα άτομα.....1

Άλλο.....2

Όχι, γιατί μόνο η κόρη μου πρέπει να βοηθάει στην κουζίνα και να στρώνει το κρεβάτι της.....3

Άλλο.....4

16. Έχετε αδέρφια;

Ναι	1
Όχι	2

(Αν ναι απαντήστε στην ερώτηση 17.Αν όχι προχωρήστε στην 19).

17. Σε ποιο φύλο ανήκουν τα αδέρφια σας; Α ☐ Γ ☐**18.Όσον αφορά τη βραδινή σας έξοδο ως έφηβοι, θεωρείτε ότι αντιμετωπιζόσασταν από τους γονείς σας, το ίδιο με τα αδέρφια σας που ανήκουν στο αντίθετο φύλο;**Ναι ☐ γιατί

Ό,τι δικαιώματα και υποχρεώσεις είχα εγώ, είχαν και εκείνα	1
Άλλο	2

Όχι ☐ γιατί ό,τι ίσχυαν για εκείνα δεν ίσχυαν για εμένα όπως:

Είχαν μεγαλύτερη ελευθερία	1
Είχαν πιο λίγη ελευθερία	2
Γύριζαν πιο αργά από τη βραδινή έξοδο	3
Γύριζαν πιο νωρίς από τη βραδινή έξοδο	4
Άλλο	5

19.Θεωρείτε ότι δύο άτομα αντίθετου φύλου αντιμετωπίζονται επί ίσους όρους στην αγορά εργασίας;

Ναι ☐

Δεν βρίσκω καμία διαφορά πχ στις οικονομικές αποδοχές	1
Δεν βρίσκω καμία διαφορά στις πνευματικές ικανότητές τους	2
Δεν βρίσκω καμία διαφορά στις σωματικές ικανότητές τους	3
Δεν έχω παρατηρήσει φαινόμενα σεξισμού δηλαδή ρατσισμού λόγω του φύλου τους	4
Άλλο	5

Σημειώστε το άλλο _____

Όχι ☐ γιατί

Βρίσκω διαφορές σχετικά με τις οικονομικές αποδοχές	1
Υπάρχουν διαφορές στις πνευματικές ικανότητές μεταξύ των δύο φύλων	2
Υπάρχουν διαφορές στις σωματικές ικανότητές μεταξύ των δύο φύλων	3
Έχω παρατηρήσει φαινόμενα σεξισμού δηλαδή ρατσισμού λόγω του φύλου τους	4
Άλλο	5

Σημειώστε το άλλο _____

20. Θα θέλατε στο χώρο που εργάζεστε ο εργοδότης σας να είναι άνδρας ή γυναίκα;

Α ☐ Γιατί

Θεωρώ ότι είναι πιο οργανωτικός από μια γυναίκα	1
Θεωρώ ότι είναι πιο ικανός ένας άνδρας σε διευθυντική θέση	2
Θεωρώ ότι τον διακατέχει λογική	3
Θεωρώ ότι είναι πιο σταθερός στις απόψεις τους	4
Άλλο	5

Σημειώστε το άλλο _____

Γ ☐

Θεωρώ ότι είναι πιο ευσυνείδητη από έναν άνδρα	1
Θεωρώ ότι είναι πιο ικανή στο να χειρίζεται περισσότερες της μίας υποθέσεις από έναν άνδρα.	2
Θεωρώ ότι τη διακατέχει αυστηρότητα.	3
Θεωρώ ότι είναι πιο σταθερή στις απόψεις της	4
Άλλο	5

Σημειώστε το άλλο _____

21. Πιστεύετε ότι κοινωνικά προβλήματα όπως η διάκριση στην αγορά εργασίας και η σεξουαλική παρενόχληση δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο;

Ναι	1
Όχι	2

21^α . Εάν ναι τι είδους συμπεριφορές ?

Μισθολογική διάκριση	1
Διάκριση λόγω του φύλου μου	2
Σεξουαλική παρενόχληση	3
Άλλο	4

Σημειώστε το άλλο _____

22. Δώστε ένα παράδειγμα δύσπιστης και αρνητικής συμπεριφοράς από τον κοινωνικό σας περίγυρο λόγω των βιολογικών χαρακτηριστικών σας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

23. Δώστε ένα παράδειγμα θετικής αντιμετώπισης από τον κοινωνικό σας περίγυρο (συγγενικό, εργασιακό, φιλικό, σχολικό κ.λπ), λόγω του φύλου σας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία σας.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1.

Πηγή: Αναγνωστικό Γ' δημοτικού - Έκδοση 1966 στο <http://11dimkaval.kav.sch.gr/main/isotita/history.htm>

118. ΞΥΠΝΑΕΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΓΟΥΛΑ

Ξυπνάει με την αυγούλα
κι άπάνω εϋθύς πετιέται,
πλένεται, συγυριέται
καί βγαίνει στην αύλή.

Χρυσή νοικοκυρούλα
έχει δουλειές νά κάμη
καί πρέπει νά προκάμη
νά μή σταθῇ στιγμή.

Τ' άνη της νά ποτίση,
τίς κότες νά ταιση,
τό σπίτι νά σκουπίση
νά φτιάξη τό φαί.

Τά ρούχα ν' άερίση,
παντού νά συγυρίση
νά ράψη, νά κεντήση,
γεμάτη προκοπή.

Όμως τόσο μικρούλα
πώς όλα τά προφταίνει;
Σέ τόσους κόπους μπαίνει
παιδάκι τόσο δά;

Δέν είναι μοναχούλα,
βοηθάει τῇ μητέρα
κι έτσι τά βγάζουν πέρα
οί δύο τους μιά χαρά.

Εικόνα 2.

Πηγή:Αναγνωστικό Γ' δημοτικού - Έκδοση 1966 στο <http://11dimkaval.kav.sch.gr/main/isotita/history.htm>

Εικόνα 3.

Νικηφόρος Λύτρας: Επιστροφή από το πανηγύρι

Πηγή: <http://11dimkaval.kav.sch.gr/main/isotita/history.htm>

Εικόνα 4.

Πηγή: Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Γ Γυμνασίου, 2006, σελ 17

ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΚΑΙ Chi-Square

ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΚΑΙ CHI-SQUARE

EDU * persfininc Crosstabulation

Count	persfininc							Total
	keno	- 500 euro	501- 1000 euro	1001-1500 euro	1501- 2000 euro	2001- 3000 euro	anw twn 3000 euro	
EDU gimnasio			1					1
texniko likeio texsxoles		2	1	1				4
likeio	1		5	14	2	1		23
AEI TEI		1	3	25	3	3		35
Metaptixiakies sp	2	2	1	14	9	5	4	37
Total	3	5	11	54	14	9	4	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	51,112 ^a	24	,001
Likelihood Ratio	41,270	24	,016
Linear-by-Linear Association	10,984	1	,001
N of Valid Cases	100		

a. 31 cells (88,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

1.μορφωτικό επίπεδο (EDU) και προσωπικού εισοδήματος (persfininc).

persfininc * howmachi Crosstabulation

Count	howmachi				Total
	keno	one child	two children	three children	
persfininc keno	2		1		3
0 - 500 euro	5				5
501- 1000 euro	7	4			11
1001-1500 euro	31	10	12	1	54
1501- 2000 euro	12		2		14
2001- 3000 euro	1	1	6	1	9
anw twn 3000 eu		2	1	1	4
Total	58	17	22	3	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,102 ^a	18	,002
Likelihood Ratio	42,793	18	,001
Linear-by-Linear Association	11,621	1	,001
N of Valid Cases	100		

a. 22 cells (78,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

2.προσωπικό μηνιαίο εισόδημα (persfininc) και αριθμός παιδιών (howmachi)

sex * religion Crosstabulation

Count		religion				Total
		thriskevo menos-i	mi thriskevo menos-i	atheos-i	den apantw	
sex	Male	27	3	4	4	38
	Female	56	1	1	4	62
Total		83	4	5	8	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,611 ^a	3	,055
Likelihood Ratio	7,507	3	,057
Linear-by-Linear Association	3,775	1	,052
N of Valid Cases	100		

a. 6 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,52.

3. φύλο (sex) και θρησκευτική πίστη (religion)

Crosstab

Count		w_shopmark				Total
		keno	male	female	both	
sex	Male		12	4	22	38
	Female	1	7	20	34	62
Total		1	19	24	56	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,392 ^a	3	,016
Likelihood Ratio	11,137	3	,011
Linear-by-Linear Association	,686	1	,408
N of Valid Cases	100		

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,38.

4. φύλο (sex) και τα ψώνια στο σούπερ μάρκετ (w_shopmark)

sex * housewiferole Crosstabulation

Count

		housewiferole		Total
		yes	no	
sex	Male	21	17	38
	Female	25	37	62
Total		46	54	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,117 ^b	1	,146		
Continuity Correction ^a	1,558	1	,212		
Likelihood Ratio	2,118	1	,146		
Fisher's Exact Test				,155	,106
Linear-by-Linear Association	2,096	1	,148		
N of Valid Cases	100				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,48.

5. Φύλο (sex) και ο ρόλος της γυναίκας στην οικογένεια (housewiferole).

sex * n_amoivnoik Crosstabulation

Count

		n_amoivnoik						Total
		simfwnw apolita	simfwnw	oute simfwnw oute diafwnw	diafwnw	diafwnw apolita	de gnwrizw den apantw	
sex	Male	5	6	7	14	4	2	38
	Female	24	24	8	4	1	1	62
Total		29	30	15	18	4	3	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,182 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	32,510	6	,000
Linear-by-Linear Association	15,199	1	,000
N of Valid Cases	100		

a. 6 cells (42,9%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,38.

6. φύλο (sex) και "οι νοικοκυρές θα πρέπει να αμείβονται για την εργασία που προσφέρουν στο σπίτι" ρόλος της γυναίκας στην οικογένεια (n-amoivnoik)

Crosstab

Count

		n_eponpat						Total
		simfwnw apolita	simfwnw	oute simfwnw oute diafwnw	diafwnw	diafwnw apolita	den apantw	
sex	Male	10	17	4	3	4		38
	Female	4	14	21	14	8	1	62
Total		14	31	25	17	12	1	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,220 ^a	5	,002
Likelihood Ratio	20,273	5	,001
Linear-by-Linear Association	10,354	1	,001
N of Valid Cases	100		

a. 3 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,38.

7.φύλο (sex) και «Τα παιδιά θα πρέπει να παίρνουν μόνο το επώνυμο του πατέρα» (n-eronpat)

Crosstab

Count		n_wocareld							Total
		simfwnw apolita	simfwnw	oute simfwnw oute diafwnw	diafwnw	diafwnw apolita	de gnwrizw	den apantw	
sex	Male	6	19	2	7	4			38
	Female	10	15	17	12	5	2	1	62
Total		16	34	19	19	9	2	1	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,712 ^a	6	,048
Likelihood Ratio	14,820	6	,022
Linear-by-Linear Association	2,166	1	,141
N of Valid Cases	100		

a. 5 cells (35,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,38.

8.φύλο (sex) και «οι γυναίκες είναι πιο ικανές στη φροντίδα των ηλικιωμένων (n-wocareld).

Crosstab

Count		n_jobmafem					Total
		simfwnw apolita	simfwnw	oute simfwnw oute diafwnw	diafwnw	diafwnw apolita	
sex	Male	10	14	7	4	3	38
	Female	7	23	11	13	8	62
Total		17	37	18	17	11	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,183 ^a	4	,269
Likelihood Ratio	5,198	4	,268
Linear-by-Linear Association	3,782	1	,052
N of Valid Cases	100		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,18.

9.φύλο (sex) και «ορισμένες δουλειές του σπιτιού είναι γυναικείες και άλλες ανδρικές» (n-jobmafem).

Crosstab

Count

		n_menindec				Total
		simfwnw	oute simfwnw oute diafwnw	diafwnw	diafwnw apolita	
sex	Male	3	1	14	20	38
	Female	2	4	30	26	62
Total		5	5	44	46	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,014 ^a	3	,389
Likelihood Ratio	3,051	3	,384
Linear-by-Linear Association	,102	1	,750
N of Valid Cases	100		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,90.

10.φύλο (sex) και « οι άντρες είναι αρμόδιοι να παίρνουν αποφάσεις για σημαντικές αγορές όπως π.χ σπιτιού ή αυτοκινήτου» (n-menindec)

Crosstab

Count

		d_active			Total
		male	female	both	
sex	Male	16	12	10	38
	Female	11	37	14	62
Total		27	49	24	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,113 ^a	2	,011
Likelihood Ratio	9,160	2	,010
Linear-by-Linear Association	1,950	1	,163
N of Valid Cases	100		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,12.

11.φύλο (sex) και το επίθετο (Δραστήριος:d_active)

Crosstab

Count

		d_thar			Total
		male	female	both	
sex	Male	31	4	3	38
	Female	35	17	10	62
Total		66	21	13	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,684 ^a	2	,035
Likelihood Ratio	7,064	2	,029
Linear-by-Linear Association	5,099	1	,024
N of Valid Cases	100		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,94.

12.φύλο (sex) και το επίθετο (Θαρραλέος:d thar).

Crosstab

Count

		d_gossip			Total
		male	female	both	
sex	Male	3	34	1	38
	Female	24	33	5	62
Total		27	67	6	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,065 ^a	2	,001
Likelihood Ratio	15,702	2	,000
Linear-by-Linear Association	5,256	1	,022
N of Valid Cases	100		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,28.

13.φύλο (sex) και το επίθετο (Κουτσομπόλης-a:d gossip).

Crosstab

Count

		d_logic			Total
		male	female	both	
sex	Male	26	6	6	38
	Female	23	31	8	62
Total		49	37	14	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,310 ^a	2	,002
Likelihood Ratio	13,147	2	,001
Linear-by-Linear Association	3,717	1	,054
N of Valid Cases	100		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,32.

14.φύλο (sex) και το επίθετο (Λογικός-ή:d logic)

Crosstab

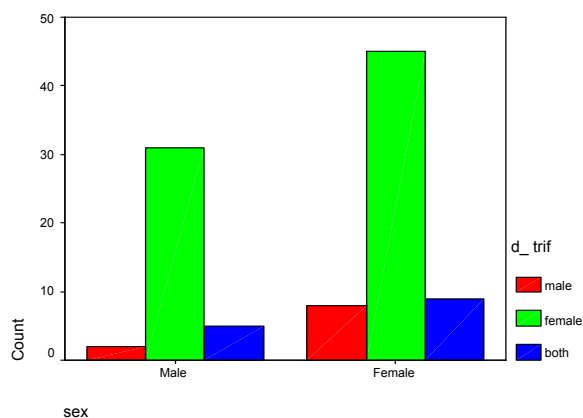
Count		d_aggres			Total
		male	female	both	
sex	Male	25	9	4	38
	Female	53	3	6	62
Total		78	12	10	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,161 ^a	2	,017
Likelihood Ratio	8,005	2	,018
Linear-by-Linear Association	2,357	1	,125
N of Valid Cases	100		

a. 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,80.

15.φύλο (sex) και το επίθετο (Επιθετικός-ή:d_aggres).

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,657 ^a	2	,437
Likelihood Ratio	1,791	2	,408
Linear-by-Linear Association	,386	1	,534
N of Valid Cases	100		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,80.

16.φύλο (sex) και το επίθετο (τρυφερός-ή:d_trif)

Crosstab

Count

		d_reject			Total
		male	female	both	
sex	Male	18	16	4	38
	Female	45	10	7	62
Total		63	26	11	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,504 ^a	2	,014
Likelihood Ratio	8,364	2	,015
Linear-by-Linear Association	2,969	1	,085
N of Valid Cases	100		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,18.

17.φύλο (sex) και το επίθετο (απορριπτικός-ή:d reject)

Crosstab

Count

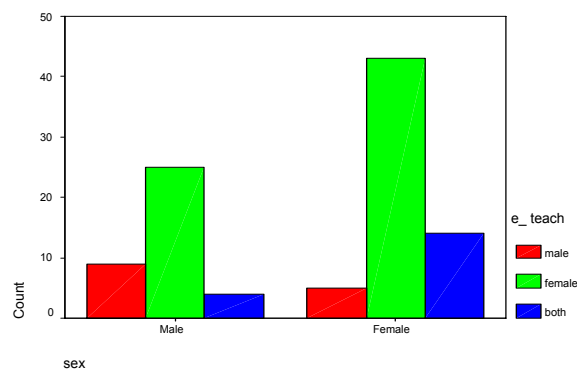
		d_anekt			Total
		male	female	both	
sex	Male	22	12	4	38
	Female	25	31	6	62
Total		47	43	10	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,424 ^a	2	,180
Likelihood Ratio	3,470	2	,176
Linear-by-Linear Association	1,506	1	,220
N of Valid Cases	100		

a. 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,80.

18.φύλο (sex) και το επίθετο (ανεκτικός-ή:d anekt)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,052 ^a	2	,049
Likelihood Ratio	6,048	2	,049
Linear-by-Linear Association	5,610	1	,018
N of Valid Cases	100		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,32.

19. φύλο (sex) και το επαγγέλμας Δάσκαλος(e teach)

Crosstab

Count

		GNCCONTRGAM		
			πιστεύω ότι αποκτά την ικανότητα ελέγχου του παιχνιδιού	
		keno		Total
sex	Male	12	26	38
	Female	28	34	62
Total		40	60	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,811 ^b	1	,178		
Continuity Correction ^a	1,289	1	,256		
Likelihood Ratio	1,836	1	,175		
Fisher's Exact Test				,211	,128
Linear-by-Linear Association	1,793	1	,181		
N of Valid Cases	100				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,20.

20. φύλο (sex) και ανησυχία μη των γονιών αν έβλεπαν το κοριτσάκι τους να παίζει με αυτοκινητάκια επειδή της δίνει την ικανότητα ελέγχου του παιχνιδιού

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	6,653 ^b	1	,010		
Continuity Correction ^a	5,562	1	,018		
Likelihood Ratio	6,564	1	,010		
Fisher's Exact Test				,015	,010
Linear-by-Linear Association	6,586	1	,010		
N of Valid Cases	100				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,16.

Crosstab

Count		BDYFEMBEHAV		Total
		keno	πιστεύω ότι μπορεί να αποκτήσει θηλυπρεπή συμπεριφορά	
sex	Male	20	18	38
	Female	48	14	62
Total		68	32	100

21.φύλο (sex) και ανησυχία των γονιών αν έβλεπαν το αγοράκι τους να παίζει με κούκλες επειδή μπορεί να αποκτήσει θηλυπρεπή συμπεριφορά

Crosstab

Count		BDNNONEGEF		Total
		keno	πιστεύω ότι δεν είναι κάτι που μπορεί να τον επηρεάσει αρνη	
sex	Male	30	8	38
	Female	35	27	62
Total		65	35	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5,241 ^b	1	,022	,030	,018
Continuity Correction ^a	4,299	1	,038		
Likelihood Ratio	5,461	1	,019		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	5,188	1	,023		
N of Valid Cases	100				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,30.

22.φύλο (sex) και μη ανησυχίας των γονιών αν έβλεπαν το αγοράκι τους να παίζει με κούκλες επειδή δεν είναι κάτι που μπορεί να τον επηρεάσει αρνητικά

Crosstab

Count		marbalNfindif		Total
		keno	Όχι, γιατί βρίσκω διαφορές σχετικά με τις οικονομικές αποδοχ	
sex	Male	9	29	38
	Female	39	23	62
Total		48	52	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	14,519 ^b	1	,000		
Continuity Correction ^a	12,990	1	,000		
Likelihood Ratio	15,092	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	14,373	1	,000		
N of Valid Cases	100				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,24.

23.φύλο (sex) και της εύρεσης διαφορών στις οικονομικές αποδοχές των δύο φύλων

religion * COOKBEDGBNONLYG Crosstabulation

Count		COOKBEDGBNONLYG		Total
		keno	Όχι, μόνο η κόρη μου πρέπει να βοηθάει ... κρεβάτι της	
religion	thriskevomenos-i	81	2	83
	mi thriskevomenos-i	4		4
	atheos-i	5		5
	den apantw	7	1	8
Total		97	3	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,859 ^a	3	,414
Likelihood Ratio	2,066	3	,559
Linear-by-Linear Association	1,443	1	,230
N of Valid Cases	100		

a. 6 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,12.

24.θρησκεία (religion) και της πρότασης όχι μόνο η κόρη μου πρέπει να βοηθάει στην κουζίνα και να στρώνει το κρεβάτι της (cookbedonlyg)

housewiferole * religion Crosstabulation

Count		religion				Total
		thriskevo menos-i	mi thriskevo menos-i	atheos-i	den apantw	
housewiferole	yes	34	2	4	6	46
	no	49	2	1	2	54
Total		83	4	5	8	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,909 ^a	3	,116
Likelihood Ratio	6,106	3	,107
Linear-by-Linear Association	5,408	1	,020
N of Valid Cases	100		

a. 6 cells (75,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,84.

25.θρησκεία (religion) και της πρότασης ότι η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά (housewiferole))

bekindsexharas * sexharagend Crosstabulation

Count		sexharagend		Total
		yes	no	
bekindsexharas	keno	46	17	63
	Σεξουαλική παρενόχληση	37		37
Total		83	17	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	12,029 ^b	1	,001		
Continuity Correction ^a	10,193	1	,001		
Likelihood Ratio	17,707	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	11,909	1	,001		
N of Valid Cases	100				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,29.

26. αν τα κοινωνικά προβλήματα όπως η σεξουαλική παρενόχληση δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο (sexharagend) και της πρότασης ναι, σεξουαλική παρενόχληση (bekindsexharas).

sexharagend * bekindgendiscr Crosstabulation

Count		bekindgendiscr		Total
		keno	Διάκριση λόγω του φύλου μου	
sexharagend	yes	41	42	83
	no	17		17
Total		58	42	100

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	14,832 ^b	1	,000		
Continuity Correction ^a	12,827	1	,000		
Likelihood Ratio	21,008	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	14,683	1	,000		
N of Valid Cases	100				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,14.

27. αν τα κοινωνικά προβλήματα όπως σεξουαλική παρενόχληση δημιουργούνται εξαιτίας των στερεοτύπων για το φύλο (sexharagend) και της πρότασης διάκριση λόγω του φύλου μου(behkindgendiscr)

ΤΕΛΟΣ